

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09271

PLATON'S DYOLOGN

Plato

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פּלאַטאַנ'ס דיאלאָג

איבערזעצט פון יעקב מילר

מיט אן איינלייטונג און פּאָררעדע פון דעם איבערזעצער.

מיט בילדער פון סאַקראַטעס און פלאַטאָן

אַרויסגעגעבן פון

יעקב מילר

135 Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y.

1929

Copyright by
JACOB MILCH—1929
(All Rights Reserved)

געועצט און געדרוקט ביי ש. סיגעל

אײנהאלט

בילד פון סאקראמענט

בילד פון פלאטאן

זייט	
VII	הקדמה
XVII	איינלייטונג
8	אפאלאגיא
47	קריטיקאן
71	פערסאן

הקדמה
און איינלייטונג

הקדמה

צוליעב צוויי טעמים האלט איך עס פאר נויטיג צו שרייבן
א קורצע הקדמה צו דער איבערזעצונג, וואס דערשיינט דא
צום ערשטן מאל אין אידיש.

די צוויי טעמים זענען, ערשטנס, וואס די איבערזעצונג איז
ניט געמאכט געווארן פון דעם גריכישן אריגינאל, און, צווייטנס,
וואס זי איז געמאכט געווארן אין אידיש.

ביידע די אורזאכן האבן מיר פארשאפט אן א שיעור
ארבעט און קאפ דרייעניש, און האבן מיך געצוואונגען צו מאכן
דריי פארשידענע איבערזעצונגען.

דאס איז די דריטע איבערזעצונג וואס איך פארעפענטליך
דא. די ערשטע צוויי האבן איך פארבראקירט, אן רחמנות.

גאר די ערשטע איבערזעצונג האבן איך געמאכט לויט די
קלאסישע דייטשע איבערזעצונג פון פרידריך שלייערמאכער.

דער באוואוסטער דייטשער פילאזאף פרידריך שלייער
מאכער ווערט נאך היינט, קנאפע הונדערט יאר נאך זיין טויט,

באטראכט אלס דער גרויסער פלאטאן אויטאריטעט. זיין
איבערזעצונג, אויף וויפיל מיר איז באקאנט, איז די נאענטסטע

צום אריגינאל. אבער ווען איך בין געווען כמעט אין גאנצן
פארטיג מיט דער ארבעט, האבן איך אנגעהויבן צו צווייפלען.

נאך א לאנגן ישוב הדעת בין איך געקומען צום שלום, אז ביי
אלע מעלות, איז שלייערמאכער'ס איבערזעצונג צו שטייף,

שווערפעליג און ניט צוגעפאסט צום היינטיגן לעזער.

האבן איך אוועקגעלייגט די איבערזעצונג און האבן זיך
אויפ'סניי גענומען צו דער ארבעט פון א נייער איבערזעצונג

לויט דער קלאסישער ענגלישער איבערזעצונג פון דזשאועט. פון
די נייעסטע דייטשע איבערזעצונג, וואס איז געמאכט געווארן

בשותפות פון עמליכע געלערנטע, האבן איך זיך ערשט דער-

וואוסט לעצמן זומער, ווען איך בין געווען אין דיימשלאנד. דזשאָעט איז געווען אַ גרויסער געלערנטער אין גריכיש, און אַ קלאַסיקער אין ענגליש. איך האָב אַלעמאַל געוואוסט, אַז דזשאָעט האָט זיך גענומען פרייהייטן מיט דעם גריכישן טעקסט, פאַר וואָס ער איז אין זיין צייט געוואָרן שטאַרק קריטיקירט פון מאַנכע געלערנטע. אַרום זיין איבערזעצונג איז אַנגעגאַנגען אַ לאַנגער שטרייט, מאַנכע געלערנטע האָבן אים כּשום אופן נישט געוואָלט מוחל זיין די פרייהייטן. ביי דעם אַלעם איז זיין איבערזעצונג פון אַלעמען אנערקענט גע- וואָרן אַלס די קלאַסישע אַרבעט — אַזוי שייַן, אַזוי רייך און אַזוי בריליאַנט איז די איבערזעצונג.

וואָלט איך אַודאי געווען געבליבן ביי דער צווייטער איבערזעצונג. איז אַבער בינו לבינו דערשינען אַ גאַנץ נייע ענגלישע איבערזעצונג אין דער Loeb Classical Library מיט דעם גריכישן טעקסט ביי דער זייט. אַ פאַרגלייכונג פון שלייַערמאַכער'ס דייטשע, און דזשאָעט'ס ענגלישע מיט דער נייער ענגלישער איבערזעצונג, האָט מיך איבערצייגט, אַז די לעצטע האָט די מעלות פון ביידע עלטערע איבערזעצונגען אָן זייערע חסרונות: זי איז געטריי צום אַריגינאַל און איז געשריבן אין אַ קלאַרע און לעבעדיגע ענגליש. די נייע איבערזעצונג האָט נאָך די זעלבסטפאַרשמענדליכע מעלה, וואָס דער נייער איבערזעצער H. N. Fowler איז באַקאַנט מיט די ביידע אַל- טע, און האָט מן הסתם אויסגענוצט די מעלות פון יענע איבערזעצונגען.

האַב איך אויפגעגעבן מיין צווייטע איבערזעצונג, און האָב געמאַכט אַ נייע אַרבעט, לויט דער לעצטער ענגלישער אויסגאַבע, מיט שלייַערמאַכער'ס ביי דער האַנד, וואָס האָט מיר געהאַלפן אין פאַל פון שפּראַך שוועריגקייטן. דערזוויל איז אין דעם „השילוח“ דערשינען אַ העברעאישע איבערזעצונג פון דער אפּאָלאָגיא. דער העברעאישער איבער- זעצער, הער א. סימון, ווי מיר שייַנט, האָט זיך אויך פיל באַנוצט מיט דער זעלביגער ענגלישער איבערזעצונג, אַבער פאַר מיר איז אויך די העברעאישע איבערזעצונג געווען אַ

הילף. פארגלייכנדיג די העברעאישע איבערזעצונג מיט מיינע, האב איך געענדערט מאנכע ווערטער אין מיין איבערזעצונג, ווי, למשל, „רבתי“ אַנשטאַט „מיינע הערן“, „כופר בעיקר“ אַנשטאַט אַטעאיסם, און אַנדערע העברעאיש-אידישע ווערטער. ואחרי ככלות הכל, האב איך געפונען אַ פריינד, אַ יונגען מאן, מיט דעם נאָמען שלמה לויפּבאַן, וואָס איז שטאַרק באַ- האָונט אין דער גריכישער שפּראַך, און ער איז גאַנץ פּריי- וויליג איבערגעגאַנגען, צוזאַמען מיט מיר, די גאַנצע אַרבעט מיינע און פארגלייכן מיט דעם גריכישן טעקסט, וואָרט פאַר וואָרט, פּסוק פאַר פּסוק. די אַרבעט פון פארגלייכן און אויסבעסערן האָט פאַר- נומען יעדן זונטאַג דעם גאַנצן ווינטער פון לעצטן יאָר. דאָס זענען די שוועריגקייטן, וואָס די גריכישע שפּראַך האָט מיר פאַרשאַפט.

אַבער דאָס אַלץ איז גאַר ניט אין פארגלייך מיט די קאַפּדרייעניש, וואָס מיין אייגענער לשון האָט מיר אַנגעמאַכט. אַט דער לשון אונזערער איז לחלוטין ניט געווען בכח זיך צו ספּראַווען מיט דער פּלאַטאַנישער פּילאָזאָפּיע. עס איז נאָך היינט שווער גענוג, אַבער מיט אַ 15 יאָר צוריק, ווען איך האָב אַנגעהויבן די אַרבעט, איז עס כמעט געווען אוממעגליך איבער- צוגעבן פּלאַטאָן אויף אידיש.

דאָ איז ניט דאָס אַרט זיך אַריינצולאָזן אין אַ חקירה וועגן דער אידישער שפּראַך. אַחוץ דעם איז דאָס אַן ענין פאַר די פּילאָלאָגן. עס וועט אַבער ניט שאַטן צו מאַכן עטליכע באַמערקונגען, כדי קלאַר צו מאַכן מיינע פּראַבלעמען.

דאָס אידישע לשון איז געבוירן געוואָרן, און געהאָדעוועט געוואָרן אויף דעם מאַרק. דער איד האָט דאָס לשון נאָר גע- ברויכט פאַר גשמיות. ווען דער איד האָט זיך אויסגעטאַן פון די גשמיות, ווען ער איז געגאַנגען אין שול אַרײַן זיך דורכצורײַדן מיט זײַן גאָט און אויסצוגײַסן זײַן ביטער האַרץ, האָט ער געברויכט אַן אַנדער לשון, אַ הייליג לשון, אַ לשון וואָס גאָט אַליין באַנוצט אין זײַן אומגאַנג מיט די מלאכים. אמת,

ניט אלעמאל האט ער דאס לשון פארשטאנען, אבער דאס איז פאר אים ניט געווען קיין אבהאלט. האט ער געוואלט אויס- דריקן די אידעע פון אבסאלוטער איינהייט, האט ער דאס געמאן אויף דעם הייליגן לשון, און ער האט געזאגט: „אחד ואין יחיד כיהודו, נעלם וגם אין סוף לאחדותו.“ איז אים געווען גאר ביטער, האט ער געזונגען „מן המיצר קראתי יה“, און אז ער האט זיך געלאזן אומברענגען פאר זיין גאט, איז ער געגאנגען אויף „קידוש השם“.

די אידישע שפראך איז געווען א „שפחה“ אין דעם זין, וואס מען האט מיט איר פארריכט די גראבע, איינפאכע ארבעט.

דאס אידישע לשון האט דערפאר פון אנהייב אן פאר- שטענדיש גאר פאר ממשות'דיגע, קאנקרעטע און גשמיות' דיגע זאכן.

אין די שפעטערע יארן, ווען די שפראך האט זיך ארויס- געריסן פון דעם מארק, און האט זיך געלאזן מיט אן אימפעט אין דער ברייטער וועלט אריין, ווייט אריבער אירע ערשטע גרענעצן, און האט זיך פארשפרייט אויף פארשידענע געביטן פון לעבן, ליטעראטור, פאעזיע און פובליציסטיק; ווען זי האט אראכגעווארפן פון זיך דאס פארטוך פון דער שפחה, און איז געווארן א ברייטע אויפגעקומענע באלעכאסטע, איז עס ווידער געווען דאס ממשות'דיגע און קאנקרעטע וואס האט באשטימט איר ריכטונג. שוין ניט צו רעדן פון דער פובלי- ציסטיק, וואס איז הויפטזעכליך דיקטירט געווארן פון דער סאציאליסטישער פראפאגאנדע, נאר אויך אין דער ליטעראטור האט זי זיך אפגעגעבן הויפטזאכליך מיט ממשות'דיגע און קאנקרעטע זאכן. עס איז געווען די קליאטשע, דער בעל טאקסע, דאס קליין מענשעלע, פישקע דער קרומער, מנחם מענדעל, טוביה דער מילכיגער, דער בערדיטשעווער רב, דער חסידישער רבי, און ענליכע זאכן. פאר פילאזאפישע ווענדונגען און אבסטרעקטע באגריפן; פאר גענויע דעפיניציעס און עקזאקטע שאטירונגען פון באגריפן, איז אונזער לשון געבליבן

מאגער און אויסגעדארט. אין דער ריכמונג פון פילאזאפישן דענקען, קען מען מיט אונזער לשון, אפילו היינט, ווייט ניט גיין. און גראד די פילאזאפיע איז זייער און זייער איבער-קלייבעריש. זי איז א גרויסער מפונק, אן א רייכער, פיל-פארביגער און בויגגער שפראך, רירט זי זיך ניט פון ארט. דער מאלער קען אויסמאלן א שיין בילד; דער פאעט קען ארויסזאגן שיינע געדאנקען אין א מוזיקאלישער שפראך; דער נאָוועליסט קען באשרייבן שיינע סצענעס, אָבער וואָס עס איז די שיינקייט אליין, די שיינקייט אין אַבסטראַקט, ווי עס איז, למשל, דער נומער אין אַבסטראַקט, און צו איז גאר דאָ אַזא זאך ווי אַבסטראַקטע שיינקייט — דאָס צו באַשטימען איז די עובדה פון דער פילאזאפיע, און זי קען דאָס צו שטאַנד ברענגען נאָר מיט דער הילף פון דער פראַזע, וואָס מיט איר ראַנגלט זיך דער פילאזאף פיל מער איידער דער פאָעט.

די פילאזאפיע, למשל, קען זיך ניט באַגיין אָן אַזעלכע באַגריף דעפיניציעס ווי קאַנצעפציע, פערצעפציע און אפער-צעפציע; אַפריארי און אַפאָסטעריארי, אַבסטראַקט און קאָנ-קרעט, סוביעקטיוו און אַביעקטיוו, דינאמיש און סטאַטיש, דעדוקציע און אינדוקציע, קוואַליטאַטיף און קוואַנטיטאַטיף, און נאָך אָנדערמע, אפּשר טויזענדע אַזעלכע אויסדרוקן. וואו זאלן מיר נעמען ווערטער פאר די דאָזיגע באַגריפן? די באַבע האָט פון זיי ניט געוואוסט און ניט גע'חלומ'ט, דעם זיידן אויפ'ן מאַרק האָבן זיי אויך ניט געפעלט.

אָבער דאָס איז ניט דאָס ערגסטע. די דאָזיגע ווערטער האָבן מיר זיך שוין ווי עס איז אויסגעלערנט צו באַנוצן, צו דער לעזער פאַרשטייט זיי, צו ניט. ערגער איז מיט אַ גאַנצע רייע ווערטער און באַגריפן, וואָס די פילאָלאָגן (איך וואַלט גיכער זאָגן, די אַרכעאָלאָגן) פון דער אידישער שפראַך דער-לויבן ניט צו באַנוצן, ווייל זיי זיינען „דייטשמעריש“? טאַקע, ווי קומט אידיש צו דייטשע ווערטער? אידיש האָט עפעס צו טאָן מיט דייטש? אָבער וואָס טוט מען פאַרט מיט אַזעלכע באַגריפן ווי פאַרטפלאַנצן, וועקסעלווירקונג, טוגענד, לאַסטער,

איבונג, אמפינדונג, רעפלעקציע, מעדיטירן און נאך מויזנדער אנדערע? פון דעם וואָרט „כפל“ האָבן מיר געמאַכט „כפלן“, קענען מיר אויך חיבור'ן, חיסר'ן און חילוק'ן? איר מעגט געברויכן ווי עס איז דאָס וואָרט „אַבסטראַקט“, פּרובירט אָבער געברויכן דאָס וואָרט „אַבסטראַהירן“ און גאָט ווייסט וואָס עס וואָלט געוואָרן פון אַייער רעפּוטאַציע אַלס אידישער שרייבער.

וואָס איינער האָט אויסצושטיין פון דער דאָזיגער אַרעמ-קייט, ווען איינער דערוועגט זיך צוצוגיין מיט איר צו איינס פון די אומשמערבליכע ביכער, וועט ווערן קלאַר פון איין ביישפּיל פון אַ גרויסער איבערזעצונג פון אַנאָנדער אומשמערב-ליך בוך.

דער פּסוק „וילד בנים ובנות“ געפינט זיך אַ סך מאל אין בראשית. ווען מיר נעמען די בעסטע איבערזעצונג פון דער תורה, ווערן מיר דערשטוינט צו זעהן, אַז לויט דער דאָזיגער איבערזעצונג זענען דאָס אַלעמאל געווען מענער וואָס האָבן געבאָרן זין און טעכטער. אַזוי אַרום קומט אויס, אַז שרה האָט געבאָרן יצחק'ן, און „אברהם האָט געבאָרן יצחק'ן.“ „אלה תולדות ישמעאל בן אברהם“ ווערט איבערזעצט: „דאָס זענען די געבורטן פון ישמעאל דער זון פון אברהם“, און עטליכע שורות ווייטער ווערט דער פּסוק „אלה תולדות יצחק בן אברהם“ איבערזעצט: „דאָס איז די געשיכטע פון יצחק, דער זון פון אברהם.“

פון וואָנען נעמען זיך אַזעלכע אומפאַרצייליכע פעלערן? פאַר וואָס איז „תולדות“ ביי ישמעאל'ן „געבורטן“, און ביי יצחק'ן „געשיכטע“? דאָס קומט פון דעם, וואָס אויף אידיש איז ניט דאָ קיין פאַסיג וואָרט אויסצודריקען דעם באַגריף, וואָס דער דייטש דריקט אויס מיט דעם וואָרט *zeugen*, *erzeugen* און וואָס הייסט אויף ענגליש *to generate, to beget*. אין דער ענגלישער איבערזעצונג פון דער תורה ווערט דאָס וואָרט „וילד“ פאַרטייטשט מיט דעם וואָרט *begot*, און דאָס וואָרט „תולדות“, אין ביידע דערמאָנטע פּאלן,

ווערט איבערזעצט מיט דעם וואָרט generations. יהוואש'ס אַרבעט איז, אין גאַנצן גענומען, אַן אויסגעצייכנטע, אַבער מיר שיינט, אַז אינ'ס לעצטן פאַל האָט מיין פאַרשטאַרבענער פריינד יהוואש פשוט ניט געהאַט דעם מוט צו געברויכן דאָס וואָרט גענעראַציעס, אָדער גאַר דאָס העברעאישע וואָרט דורות.

אַבער איך שרייב דאָ ניט קיין קריטיק אויף יהוואש'ס איבערזעצונג. איך וויל נאָר מיט דעם אַנווייזן, וואָסער אַרבעט עס האָט אַ אידישער איבערזעצער פון אַ גרויס ווערק, און די שטרויכלונגען, וואָס ער באַגעגנט אויף זיין וועג.

איך האָב מיט אַלע כחות געשמרעכט אויסצומיידן אַזעלכע און ענליכע פעלערן אין מיין איבערזעצונג פון פלאַטאָן. צו דאָס איז מיר געלונגען צו ניט, ווייס איך ניט. דאָס אויסצוגעפינען וועט זיין די אַרבעט פון די וואָס וועלן זיך נעמען די מיה, אויב עס וועלן זיך געפינען אַזעלכע, צו פאַרגלייכן די איבער-זעצונג מיט דעם אַריגינאַל.

ניט קיין קליינע פראַבלעמע איז פאַר מיר געווען דער סטיל. פלאַטאָן איז געווען אַ שוין שרייבער פון דעם העכסטן ראַנג. זייער ווייניגע אין דער וועלט-ליטעראַטור האָבן באַ-זיצט אַזאַ רייכקייט און פאַרשידנאַרטיגקייט פון שפראַך ווי פלאַטאָן. דאָן איז זיין סטיל אַזוי קלאַר ווי קרישטאָל, און זיין גאַנצער מאַניער אַזוי שוין און אַנגענעם, אַז קיינער אין דער גאַנצער וועלט-ליטעראַטור שטייגט אים ניט אַריבער. די דיאלאָגישע פאַרמע, דער צוויי געשפרעך, מאַכט דאָס לעזן נאָך מער אַנציענד. ביי דעם אַלעם זענען דאָ מאַנכע גאַנץ שווערע שמעלן, וואָס מען מוז איבערלייענען עטליכע מאַל איידער מען קריגט פון זיי אַרויס דעם ריכטיגן געדאַנק מיט דעם ריכטיגן טעם. מען דאַרף ניט פאַרגעסן, פלאַטאָן האָט זיך באַשעפטיגט מיט די אַבסטראַקטעסטע געדאַנקען, וואָס דער מענטשליכער פאַרשטאַנד האָט ווען עס איז באַרירט. אַרויסצוברענגען די דאָזיגע אידעען, מוז די שפראַך נייט-ווענדיגערדווייז זיין אַכיסל פאַרוויקלט. מער ווי איינמאַל האָט דער יצר הרע מיך אַנגערעט לייכטער צו מאַכן די שמעלן.

אָבער איך האָב דאָס קיינמאָל נישט געטאָן. אין אַלע פּאַלן, האָב איך זיך געסטאַרעט מיט אַלע מיינע כּחות צו מאַכן די אידיש אַזוי לייכט און אַזוי שייך ווי איך האָב נאָר געקענט, אָבער איך האָב זיך נישט דערוועגט „אויסצובעסערן“ פּלאַטאָן. די עמליכע שווערע שטעלן האָב איך געלאָזן ווי זיי זענען אין אַריגינאַל און אין אַלע אַנדערע שפּראַכן. דער אידישער לעזער איז נישט מער מיוחס איידער די לעזער פון אַלע אַנדערע שפּראַכן. אויב ער געפינט דאָ אַדער דאָרט אַ שטעלע וואָס איז אים שווער צו פאַרשטיין, זאַל ער לייענען נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, ביז ער וועט פאַרשטיין. צוזאַמען מיט דעם גרויסן דייטשן פּלאַטאַ-קענער, קאַנסטאַנטין ריטמער, קען איך אים פאַרזיכערן, דאָס לייענען נאָך אַמאָל וועט זיך אים לוינען. ער וועט קריגן זיין שכר אין דער גרויסער צופרידנהייט וואָס ער וועט האָבן אויף דעם שטעל.

איך האָב אויסגעקליבן די דריי דיאַלאָגן אַלס די ערשטע איבערצוועצן אין אידיש, ווייל צוזאַמען זענען זיי די בעסטע באַשרייבונג פון סאַקראַמענט, לעבן, ווירקן, שטאַרבן און פּילאַ-זאַפּיע. דער פּעדאַגאָג איז נאָך דערצו איינער פון די דיאַלאָגן, וואו פּלאַטאַנ'ס דראַמאַטישע קונסט דערגרייכט איר רייפסטע פּאַלקאַמענהייט. עס ווערט פיל געשטרימט וועגן דער רייע פון פּלאַטאַנ'ס דיאַלאָגן און דער צייט, ווען זיי זענען פאַרפאַסט געוואָרן. אין דער פּראָגע, נאַטירליך, קען איך דאָ נישט אַרייַנגיין. זאַל זיין גענוג צו זאָגן, אַז מאַנכע געלערנטע, ווי פּאָול נאַטאַרפ, למשל, האַלט די „אַפּאָלאָגיא“ און „קריטאָן“ פאַר די ערשטע צוויי. אין פאַרשידענע אויסגאַבן אין אַנדערע שפּראַכן גייען דיזעלביגע דריי דיאַלאָגן צוזאַמען. אַפּילו אין דער נייעסטער ענגלישער אויסגאַבע, וואָס איז פּריער דערמאַנט געוואָרן, גייען אויך די דריי צוזאַמען.

די דריי דיאַלאָגן זענען נאָר אַ התחלחח. דער איבערזעצער האַפּט צו זיין אימשטאַנד ווייטער אַנצוגיין מיט דער אַרבעט און אַרויסצוגעבן מערערע פון פּלאַטאַנ'ס דיאַלאָגן, און—ווער

ווייס?—אפשר אריינצוברענגען דעם גאנצן פלאטאן אין דער אידישער שפראך.

דאס אויסלייגן פון די גריכישע נעמען אויף אידיש, האט מיר אויך פארשאפט אביסל קאפויי. איך בין נאך איצט ניט זיכער צו מיין אויסלייגן איז די ריכטיגע. אבער לויט דער עצה פון פארשידענע פריינד, וואס מיט זיי האב איך זיך מיט געווען, האב איך באשלאסן צו געברויכן די ענגלישע פארמע אין איינע, און די דייטשע אין אנדערע, ווי זיי זענען דא געגעבן.

א פאר ווערטער דארף דא געזאגט ווערן וועגן דעם בילד פון סאקראמעט, וואס ווערט דא געגעבן. דאס איז א פאטא-גראפיע פון א מארמארנער פיגורקע, וואס איז ניט לאנג צוריק געפונען געווארן אין אלעקסאנדריע, און איז אבגעקויפט גע-ווארן פון דעם בריטישן מוזעאום. דאס פיגורל איז אין גאנצן עלף אינמיטען הויך, און איז געמאכט געווארן, ווי עס שיינט, א 300 יאר פאר די קריסטליכע צייט רעכנונג, קנאפע 100 יאר נאך סאקראמעט' מוים.

„דער בריטישער מוזעאום קווארטאלנע“, נומער 1
(The British Museum Quarterly, No. 1) שרייבט וועגן דעם
בוה הלשון :

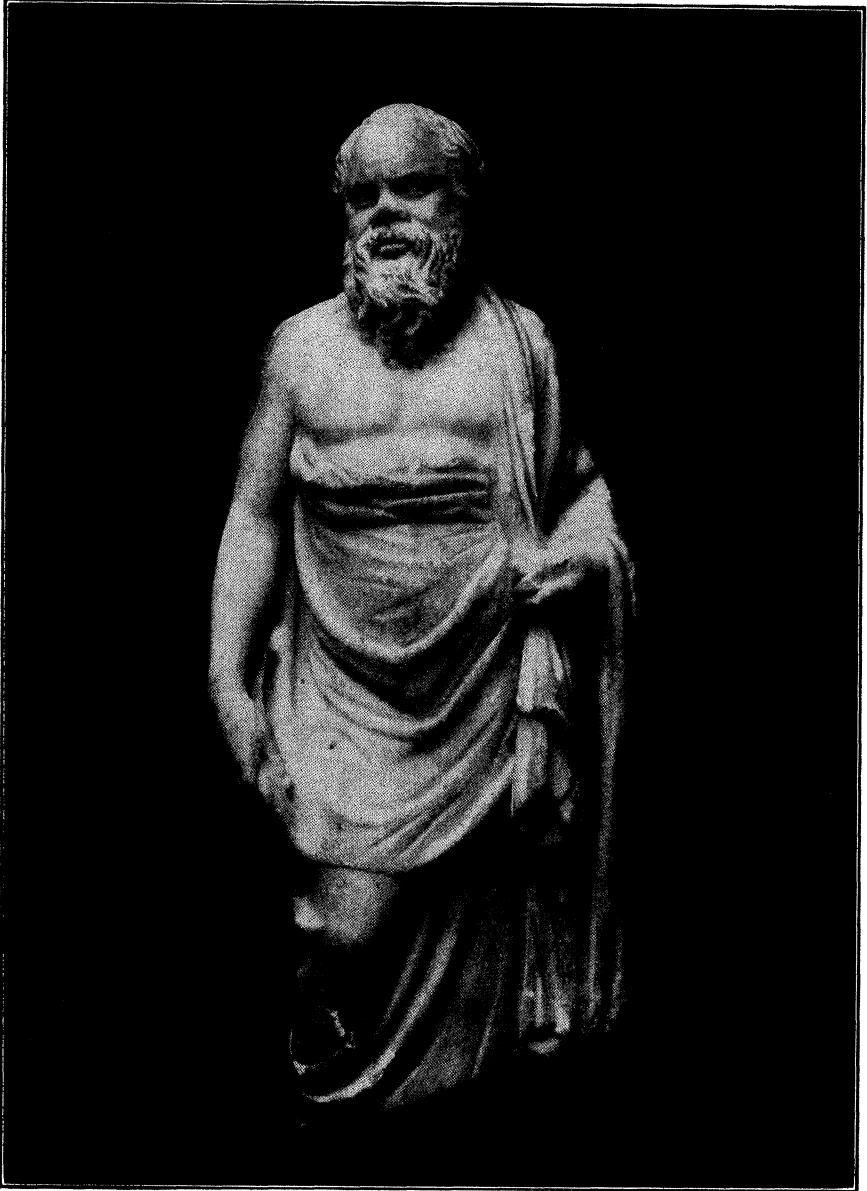
„קוקענדיג אויף דער פיגור. שיינען מיר צו האבן אן אמת'ערע און מער לעבנס-געשרייע פארשמעלונג פון סאקראמעט'ן, איידער וועלכע עס איז פון די פריערדיגע באקאנטע ביוסטן האבן אונז געגעבן, און אזוי ווי מיר האבן אצינדער צו דעם ערשטן מאל א פולע-מאס פיגור פון דעם פילאזאף, קענען מיר פילן, אז ער שטייט פאר אונז (הגם נאטירליך אין א שטארק פארקלענערטן פארמאט) זייער פיל ווי ער האט זיך אודאי געצויגט פאר זיינע שבנים-בירגער אין אמהען טאג איין, טאג אויס.“

מיסס הומשינסאן (און איר אסיסטענט מיסס וואוד), דען-ביבליאמעקאר פון דעם ברוקלינער קונסט מוזעאום, קומט א דאנק פאר די מיה וואס זיי האבן זיך גענומען אויסצוגעפינען

דאס בילד פון דער פיגור פאר מיר, און האבן מיר ארויס-
געגעבן דעם דערמאנטן זשורנאל מיט דעם בילד, פון וועלכן
איך האב אראפגענומען א פאמאגראפיע.
צום שלום וויל איך נאך דאנקען מיין פריינד, דעם דער-
מאנטן שמואל לויפבאן, פאר דער גרויסער הילף וואס ער האט
מיר געלייסטעט, פרייוויליג און מיט התלהבות, פארגלייכנדיג
מיין איבערזעצונג מיט דעם גריכישן טעקסט.
איך דאנק אויך מיין פריינד יוסף קאהאן, רעדאקטאר
פון דער „פרייער ארבעטער שטימע“, פאר זיין ליענען די
קארעקטור פאר מיר, וואס ער האט מיר אנגעכאטן, פרייוויליג.

י ע ק ב ט י ל ד

ברוקלין, נ. י., נאוועמבער 1928.

SOCRATES, 300 B. C.

By Courtesy of the British Museum

איינלייטונג

I.

צווישן די אמת אומשטערבליכע פון דעם אלטערטום איז סאָקראַטעס, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן, דער אומשטערבליכסטער פון אלע. ניט ווייל סאָקראַטעס איז לחלוטין גרעסער פון יעדן פון זיי — אזא באַהויפטונג קען ניט געמאַכט ווערן מיט אַ לייכטע האַרץ — נאָר ווייל ער איז מענשליכער, און איז דערפאַר אונז נעהנטער און ליעבער. אלע אַנדערע אומשטערבליכע זענען אזוי ווייט אַוועק פון אונז, אַז מיר קענען נאָר ניט דענקען פון זיי אין ווערטער פון מענטשליכקייט. שוין דער געדאַנק אַליין אַנצואווענדן אויף זיי מענטשליכע באַגריפן, אַדער אַלגעמיין מענטש-ליכע האַנדלונג, קומט ביי אונז אויס ווי אַ חלול הקודש. זיי שטייען פאַר אונז ווי איבערמענטשליכע קרעפטן, האַלב-געטער, לעגענדאַרישע ריזען, וואָס אפשר האָבן זיי גאַרניט עקזיסטירט, וואָס מיר שטעלן זיך נאָר פאַר אין דער פאַנטאַזיע, ווייל אַלץ מענטשליכע איז זיי פּרעמד. קען ווער פון אונז זיך פאַרשטעלן, לאַמיר זאָגן, משה רבנו, ווי ער קריגט אַ סוף פון זיין ווייב, מאַדאַם צפּורה, ווייל ער קומט אַהיים צו שפּעט פון הוּליאַנקעס, ער גיט ניט גענוג געלט אויף פּרנסה, אַדער ער פאַרנאַכלעסיגט די קינדער? אַזא געדאַנק קענען מיר נאָר ניט דערלאָזן אין פאַרבינדונג מיט משה רבנו. מיר קען-נען זיך ניט פאַרשטעלן משה רבנו זאַל זאָגן אַ ווייץ, אַדער ער זאַל לאַכן פון יענעם אַ ווייץ. מיר דענקען פון אים נאָר אַלס דער געמליכער מענטש, וואָס האָט גערעט מיט גאַט אַליין, און איז כּסדר געווען פאַרטאָן מיט איבערמענטשליכע זאַכן.

און ניט נאָר משה, נאָר אַפילו קלענערע פון אים, ווי

ישעיהו הנביא, אדער יחזקאל, אדער ירמיהו (דער מענטש-ליכסטער פון אלע) — אפילו פון זיי דענקען מיר נאָר אין באַגריפֿן פֿון איבערמענטשליכקייט און געמליכקייט. אזוי ווייט זענען זיי פֿון אונז, אדער מיר פֿון זיי.

אפילו פֿלאַטאַן אליין, וואָס אַ דאַנק אים קענען מיר אזוי גענוי סאַקראַמעס'ן — אפילו פֿלאַטאַן אליין דערשיינט פֿאַר אונז ווייניגער מענטשליך ווי סאַקראַמעס.
ניט אזוי סאַקראַמעס!

אים באַטראַכטן מיר ביז היינטיגן טאָג אַלס איינעם פֿון אונז, אַלס אַן אייגענעם מענטשן.

צוויי טויזנט דריי הונדערט יאָר זענען אַוועק זינט סאַקראַמעס האָט, לויט דעם פֿסק דין פֿון אַ פֿאַלקס-געריכט אין אַטאָקע, געטרונקען דעם סם, וואָס האָט געמאַכט אַ סוף צו זיין ערדישער עקזיסטענץ, אַבער ער איז נאָך דאָ צווישן אונז.

צו די אידעען, וואָס פֿלאַטאַן פֿירט אַינס אין דעם נאַמען פֿון סאַקראַמעס'ן אין זיין „פֿעדאַן“, באַווייזן די אומשטערב-ליכקייט פֿון דער נשמה צי ניט — גיכער באַווייזן זיי דאָס ניט — סאַקראַמעס' לעבן, זיין באַנעמונג, זיין אויפֿפֿירונג און זיין טויט, באַווייזן דאָס גאַנץ באַשטימט, אויב מען נעמט נאָר דאָס וואָרט נשמה ניט אין דעם בוכשטעבליכן זין פֿון דער רעליגיע, אדער אפילו אין דעם זין פֿון סאַקראַמעס אליין.

סאַקראַמעס לעבט און ווירקט מיט זיין פֿערזענליכן מאַג-נעמיזם ניט ווייניגער, אפשר מער, ווי ווען ער איז געווען צווישן די לעבעדיגע. ווי אַ לייכט-טורם שטייט ער, איבער די קעפֿ פֿון די דורות, מיט אַ פֿאַקל אין דער האַנט, און ער וואַרפט זיין ליכט אויף דעם וועג פֿון דער מענטשהייט. און אַ סך פֿון אונז גייען פֿאַרביי מיט יראַת הכבוד, פֿאַררייסן די קעפֿ צו דער שווינדלדיגער הויך, פֿאַרנייגן זיך פֿאַר דעם ליעבן, קלוגן אַלטן, און באַשליסן ביי זיך צו גיין אין די וועגן און נאַכצופֿאַלגן די עצות פֿון דעם פֿריינד, וואָס זיי קענען

אזוי גוט, וואס זיי קענען בעסער איידער זייערע גאָענטסטע באַקאַנטע.

דאָס איז די הויפט-מעלה פון סאַקראַמעסן. מיר קענען אים; מיר קענען זיין טאָג-טעגליך לעבן; מיר ווייסן זיין באַנע-מונג מיט זיינע פריינד, מיט זיין פרוי און קינדער; מיר קענען אפילו מאַדאָס קסאַנטיפאַ, וואָס די וועלט האָט מיט אומרעכט אַרײַנגעשריבן אין דעם בוך פון דער געשיכטע אַלס די גרעסטע אַרורה.

די מאַנגעטישע קראַפט פון סאַקראַמעסן פּערזענליכ-קייט איז אזוי גרויס, אַז קוים ווערט מען מיט אים איינמאַל באַקאַנט, קען מען זיך מער פון אים ניט אַפּרייסן. מען קען אים מער ניט פאַרגעסן, ניט זיין פּערזאָן, ניט זיין לערע און ניט זיין מעטאָדע פון פּילאָזאָפּירן. איבערהויפט זיין מעטאָדע, וואָס איז ביז היינט געבליבן די מעטאָדע פון דער וויסנשאַפט. איר דאַרפט נאָר אַרויסגיין אויף דעם מאַרק, דאַכט זיך אייך, און איר וועט באַגעגענען אַט דעם נידעריגן, ברייט-בייניגן סאַקראַמעס, מיט זיינע שטאַרקע פּלייצעס, הויכן שטערן, פעטן בויך, דיקע ליפּן, פּלאַטשיגע, פאַר-ריסענע נאָז און צופאַטלטע באַרד, ווי ער שטייט אַ באַר-וועסער, מיט דער ברוסט אַנטבלויזט, מיט דעם מאַנטל האַלב פאַרוואַרפּן, אַרעם געקליידעט, אַבער ציכטיג; אין אַ פּריי-לעכער שטימונג, אַבער קאַלטבלומיג; שאַרף, אַבער בנעימות-דיג, אַביסל איראַניש, מיט אַ שמיכל אויף די ליפּן, אַבער זייער ערנסט, ערנסט ביז גאָר.

און ער שאַלט ניט, און טרומייטערט ניט; ער מוסר'ט ניט און שרעקט ניט. ער פּרעגט נאָר שאלות — שאלות, דעם און יענעם; שאלות וואָס זעהען אויס צו זיין פּוסט, אַביסל תּמ'עוואַטע, וואָס ווערן אַבער באַלד ערנסט. אַרום אים, שטעלט איר זיך פאַר, אַ רעדל פון שיין געבויטע, פיין אויסגעפּוצטע און געבילדעטע יונגע לייט — די רייכסטע קינדער אין שטאַט, דער העכסטער אַדל פון אַטהען —

הערן זיך איין, און קוועלן אן ווי די געפרעגטע ווערן צו-טומלט און ווייסן ניט וואָס צו ענטפערן.

און די גאַנצע צייט, זייט איר זיך באַוואוסט, אַז דאָס שטייט פאַר אייך אַן אייגענער מענטש, אַ גוטער ברודער, וואָס האָט ליעב צו פאַרברענגען מיט גוטע פריינד ביי אַ גוט גלעזל וויין; אַז ער קען טרינקען מער פון אַלע, אַבער אַז ער איז קיינמאַל ניט שיכור, ווייל ניט נאָר טרינקען קען ער בעסער פון אַלע, ער קען זיך אויך אַבהאַלטן בעסער פון אַלעמען.

קיינער קען אים ניט בייקומען אין אַ דיסקוסיע. אַבער ווען זיין ווייב גיט אים אַ פאַרציע, שווייגט ער שמיל. אַט איז ער נאָר וואָס אַהיימגעקומען פון אַ דעכאַטע, וואו ער האָט פאַרניכטעט דעם גרויסען סאַפיסט און געשיקטן רעד-נער פראטאגאראס, און אַט שטייט ער ווי ער וואַלט ניט געקענט עפענען דאָס מויל, ווען זיין ווייב קסאַנטיפאַ איז אים מכבד, הלמאי ער שלעפט זיך כסדר אַרום מיט יונגע לייט, פאַרדינט ניט קיין גראַשן געלט, און קוקט זיך ניט אום אויף די קינדער. אַט דער מאַן, וואָס קיינער קען ניט דיסקוטירן ווי ער, שווייגט שמיל ווען זיין ווייב נעמט דאָס וואָרט. ער שווייגט, ווייל ער איז גערעכטער צו איר, איידער די געשיכטע איז. ער ווייס, אַז זי האָט רעכט, הגם ער קען ניט העלפן. ער פאַרענטפערט זי אפילו פאַר זיין עלטסטן זון, ווי קסענאַפאַן דערציילט אונז פון אַ געשפרעך וואָס סאַקראַטעס האָט געהאַט מיט זיין זון.

אין אמת'ן וואָסער פרוי וואַלט געווען בעסער, ווען איר מאַן וואַלט זיך פירן ווי סאַקראַטעס האָט זיך געפירט? שטעלט זיך פאַר, אַן אַלטער מאַן, גאַר אַ ניש'קשה'דיגער בעל מלאכה (ער איז געווען אַ סקולפּטאָר), וואָרפט אַוועק די מלאכה, און מוט ניט מער רק ער שלעפט זיך אַרום אַ באַרוועסער אין די גאַסן, אויפ'ן מאַרק, מיט אַ מחנה יונגע לייט אַרום אים, שטעלט אַב יעדן איינעם, פון גרויס ביז קליין, וואָס לאַזט זיך נאָר, מיט שאלות, וואָס האַבן קיין זין און קיין

נוצן, וואָס ברענגען אים נאָר שונאים. וואָלט ער כאָמט פאַרדינט עפעס פון דעם — איז דאָס אויך ניט. ער ברענגט ניט אַהיים קיין גראַשן געלט. און ער וואָלט געקענט מאַכן געלט, דער שלים-מול; אַ סך פון די יונגע לייט, און אויך עלטערע, באַטן אים אָן געלט, אַבער ער זאָגט זיך אַלעמאַל אַב. ער קען ניט איינזעהן, זאָגט ער, פאַרוואָס אים קומט געלט; ווייל ער לערנט קיינעם נאָר ניט. ווי אַזוי קען ער וועמען עס איז עטוואָס לערנען, אַז ער אליין קען נאָר ניט, און ווייס נאָר ניט.

אין דער היים זיצט די פרוי, וואָס איז, ווי עס זעהט אויס, אַ סך אינגער פון אים, מיט דריי קינדער, „איינער אַ היבשער בחור און די אַנדערע צוויי נאָך נאָר יונגע קינדער“, אין אַרעמקייט, אין דחקות, און זי זאל שווייגן? וואָלט זי כאָמיש געקענט אַבשאַצן זיין גרויסקייט, אַדער פאַרשטיין זיין געמליכע שליחות, פון וואָס ער האָט שמענדיג גערעט, איז דאָס אויך ניט. מיט וואָס זאל זי זיין בעסער פון די איבריגע אַמהענער? האָט דען דאָס געבילדעטע אַמהען אים פאַרשטאַנען? שטייט ער מאַקע און שווייגט, ווען זי גיט אים זיין חלק. ער ווייס זי האָט רעכט, אַבער ער האָט אַ שליחות פון די געטער, ווי ער גלויבט באַמונה שלימה, צו וועקן די מענטשן, זיי צו מאַכן פאַרנינפטיגער, וואָס דאָס הייסט אויך בעסער, מאַראַלישער.

אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער פילאָזאָפיע, שיינט מיר, איז דאָ נאָך איין איינציגער, וואָס זיין דענקען און זיין לעבן איז אין פולשטענדיגער האַרמאָניע, ענליך צו סאַקראַמעס'ן. דאָס איז ברוך שפינאָזא, וואָס איז ענליך צו אים אין מער ווי איין פונקט.

דער גאַנצער כח פון סאַקראַמעס'ן ליגט אין זיינע שאלות. ער איז ניט קיין גרויסער רעדנער, ער האָט פיינט די לאַנגע רעדעס, וואָס זענען פול מיט הויכע פראָזן. זיין שטאַרקייט ליגט אין דעם „צווייגעשפרעך“, אין דעם „דיאַלאָג“, אין זיין פּרעגן און ענטפערן.

איר הערט זיינע שאלות, איר הערט די תשובות און די ווייטערדיגע שאלות. מתחלת טראכט איר, צוזאמען מיט די אטהענער, וואס וויל דא דער אלטער, בארוועסער נודניק? וואס דרייט ער א קאפ מיט זיינע פוסטע שאלות? פארוואס גייט ער ניט בעסער פארדינען א פאר גילדן פאר ווייב און קינד? צו וואס די אלע אומפראקטישע חקירות, וואס האבן ניט קיין ווערט?

אבער איר בלייבט שטיין!

עפעס איז דא אין די שאלות, וואס לאזט אייך ניט אב. אייך געפעלן ניט זיינע תשובות, טיילמאל דאכט זיך אייך, אז דער אלטער רעט גאלע סאפיסמערדיען, אבער איר קענט זיך פון די שאלות ניט ארויסדרייען. זיי עגבערן דעם מח. אט דאכט זיך אייך איר האט אים געפאקט, ניט ער זיך א דריי און ער בעט אייך איר זאלט מוחל זיין אים דערקלערן די זאך ריכטיגער און גענויער, ווייל ער זוכט דאך נאר צו פארשטיין דעם ענין און עס זעהט אויס, אז איר פארשטייט דאס א סך בעסער פון אים. דעמאלט בלייבט איר שטיין מיט אן אפענעם מויל. איר ווייסט ניט וואס צו ענטפערן. זיינע תשובות קענט איר ניט אננעמען, אבער קיין בעסערע ווייסט איר ניט. איר פילט, דער אלטער האט אריינגעווארפן א שטיין, וואס עס וועט נעמען מער פון צען חכמים ארויסצו-שלעפן.

דאס האט פאסירט ניט נאר מיט די אטהענער פון זיין צייט, נאר מיט יעדן דור זינט סאקראמעסן, ביז אויף היינטיגן טאג. ניט נאר האט דער סם המות פון די אטהענער ניט געקענט איינשטילן זיינע שאלות, דער סם תחים פון דער היינטיגער וויסנשאפט האט דאס אויך ניט געקענט באווייזן. די וויסנשאפט האט נאך ביז היינט ניט גובר געווען די פשוט'ע שאלות פון דעם בארוועסן, ארעמען און אלטן מאן, וואס זיין איינציגע מענה איז געווען, אז ער ווייס ניט קיין זאך, אויסער דאס איינע, אז ער ווייס ניט, אז זיין ניט-וויסן איז די איינציגע זאך וואס ער ווייס.

אָט, למשל, האָט סאָקראַטעס זיך איינגעמישעפּעט אָן
איינעם אויפ'ן גאָס, עפּעס אַ שטאַטסמאַן, אָדער אַ פּאָעט,
אָדער גאָר אַ בעל מלאכה. מיין פּריינד, זאָגט ער צו אים,
דו רעדסט פון פאַרשידענע מענטשן און זאכן, דו זאָגסט, דער
און דער איז שוין, אָדער קלוג, אָדער גוט, אָדער פּרום,
אָדער מומיג, א. א. וו., וואָס מיינסט דו מיט די דאָזיגע
ווערטער? ווערט יענער אודאי ביז און זאָגט: וואָס הייסט,
וואָס איך מיין מיט די דאָזיגע ווערטער? ווער ווייסט דאָס
ניט וואָס איז שוין אָדער גוט אָדער קלוג? יעדער איינער
ווייסט דאָס. ענטפּערט ער געלאָסן: עס קען זיין, אַז יעדער
איינער ווייס, איך אָבער בין אומוויסנד. און אַזוי ווי דו באַ-
לאָגסט, לויט דינע אייגענע רייד, צו די וואָס ווייסן, ווילסט
דו אפשר זיין אַזוי גוט און מיך באַלערן, כדי איך זאָל זיין
ווי יעדער איינער וואָס ווייסט. ווערט יענער מבולבל, הויכט אָן
פּלאַנערן מיט'ן צונג און זאָגט: וואָס הייסט? אָט שטייט
אַ יונגער מאַן וואָס איז שוין, קענען אַלע זעהן, אַז ער איז
שוין. וואָס איז דאָ גו פּרעגן, אָדער צו וויסן? ווען איינער
איז שוין, איז ער שוין, און ווען איינער איז גוט, איז ער גוט,
א. א. וו. גאַנץ גוט, מיין פּריינד, ענטפּערט ער, יענער יונגער
מאַן איז שוין, ווייל ער איז שוין, אָבער דו האָסט אַפּנים ניט
געכאַפּט דעם געדאַנק פון מיין שאלה, אָדער אפשר האָב
איך זיך ניט ריכטיג אויסגעדריקט. ניט דאָס האָב איך גע-
פּרעגט. איך וועל פּרובירן נאָך אַמאָל. אַז דער און דער
איז שוין איז אמת. עס איז אויך אמת, אַז אַלע קענען דאָס
זעהן. וואָס איך וויל וויסן איז גאָר אָן אַנדער זאָך. איך מיין
צו פּרעגן, צי איז דער שיינער יונגער מאַן דער איינציגער
יונגער מאַן, וואָס איז שוין? דו וועסט אודאי ענטפּערן, אַז
עס זענען פאַראַן אַ סך שיינע יונגע לייט, און ניט נאָר יונגע
מענער, נאָר אויך חיות און בחמות, און פייגל, און פּלאַנ-
צונגען, און בלומען, וואָס זענען שוין. און עס זענען אויך
דאָ אַנדערע זאכן, ניט קיין לעבעדיגע, וואָס זענען שוין.
קומט דאָך אויס, אַז מיר נעמען דאָס וואָרט, אָדער דעם באַ-

גריף „שיין“, און געברויכן דאס אויף א סך זאכן, וואס האבן צווישן זיך קיין שום שייכות ניט. פון דעם ווי- דער איז געדרונגען, אז עס מוז זיין עפעס א זאך, וואס לויט איר אורטיילן מיר וואס איז שיין און וואס איז ניט שיין. די דאזיגע זאך קען דאך ניט זיין עפעס אנדערש ווי די שיינקייט אליין. דער יונגער מאן, די דאזיגע חיה, אדער די בלום, אדער יענע זאך, זיי זענען שיין, ווייל זיי זענען גע- סאכט, אדער געבויט לויט דעם וואס מיר רופן „שיינקייט“. עס איז אזוי ארום דא אזא זאך ווי שיינקייט. דער איינציגער יונגער מאן, אדער יענע איינציגע בלום, איז דאך ניט די שיינקייט. זיי זענען דאך נאר איינצלנע פאלן, מוסטערן, ביי- שפילן פון שיינקייט. היינט, וואס איז די זאך וואס מיר רופן שיינקייט? די שיינקייט אליין, דער עצם שיינקייט?

און די פראגע גייט ניט נאר אויף שיינקייט. זי איז אויך חל אויף ענליכע באגריפן ווי גוטסקייט, גערעכטיגקייט, מוטיגקייט, א. א. וו.

אזוי פרעגט סאקראמעס, גאנץ געלאסן, מיט א שמייכל, טיילמאל מיט געמאכטע עניוות, מיט געבעט, מען זאל אים דערקלערן אלץ אזעלכע, דאכט זיך, פשוט'ע זאכן.

דער סוף איז, דער געפרעגטער ווערט אביסל צומומלט און ער גייט אזעק אין כעס אויף דעם בארוועסן שלעפער. ער איז אבער נאך מער אין כעס ווען ער קומט אהיים. סא- קראמעס האט צושמערט זיין מנוחה. ווען ער טראכט איבער די שאלות און די תשובות ווערט אים קלאר, אז ער האט טאקע ניט געוואוסט וואס ער האט גערעט. וואלט ער דאך באדארפט זיין אין כעס אויף זיך אליין, פאר זיין אייגענער אזמוויסנהייט, טרעפט אבער געוויינטליך דאס פארקערטע. ער ווערט ביז אויף סאקראמעס'ן און ער זאגט: אט דער סאקראמעס, דער מיאוס'ער מענטש, דער פאסקודניאק, דער כופר בעיקר, וואס פירט אראפ די יונגע לייט פון דעם דרך הישר.

„וויר זינד געוואָהנט דאָס די מענשען פּערהענען“
 וואָס זי ניכט פּערשטעהען“
 באַקלאַגט זיך פ א ס ט .

II

דאָס איז איינס פון די גרויסע אמת'ן, וואָס סאָקראַטעס האָט אַרויסגעזאָגט, אַגב אורחא, אין זיין „אַפּאָלאָגיא“, און אויך ביי אַנדערע געלעגנהייטן. סאָקראַטעס, ווי מיר וועלן נאָך ווייטער זעהן, איז געווען דער ערשטער, לחלוטין דער ערשטער, וואָס האָט געמאַכט אַ וויסנשאַפט פון דער פּסיכאָ-לאָגיע, אַ וויסנשאַפט פון וועלכער די היינטיגע פּסיכאָלאָגן, מיט איין גרויסן אויסנאַם, זענען ניט ווייט אַוועק. ווער קען לייקענען, אַז די אויבנדערמאָנטע כאַראַקטעריסטיק איז היינט פונקט אַזוי אמת, ווי זי איז געווען אין דעם יאָר 399 פאַר דער קריסטליכער צייט רעכנונג, ווען סאָקראַטעס האָט זיך פאַרטיידיגט קעגן זיינע קלענער? איינער מעג שרייבן און ריידן די גרעסטע פּלאַכהייטן; ער מעג איבערדערציילן מעשיות און וויצן, וואָס זענען אַלט ווי די בערג; ער מעג זיין ציניש, ריידן רכילות, נאַכריידן זאַכן, וואָס ער האָט נאָר וואָס געהערט פון אַן אַנדערן — דאָס אַליץ וועט ניט שעדיגן זיין רעפּוטאַציע. אַמאָל וועט דאָס אים נאָך העלפן. מען וועט אים באַמראַכטן פאַר אַן אינטערעסאַנטן מענטשן, פאַר איינעם וואָס קען אונטערהאַלטן און אַמוזירן אַ געזעלשאַפט. אַזוי לאַנג ווי איינער שטייגט ניט אַריבער דעם אינטעלעקטועלן גרענעץ פון זיינע צוהערער, און ער גרייפט ניט העכער פון זייער פייהיגקייט צו פאַרשטיין, קען ער זאָגן וואָס ער וויל. נעמט איינער אַכער ריידן פון זאַכן, וואָס שיסן אַריבער די

(* מאַכן חוזק.

קעפ פון זיינע צוהערער, ווערט ער באַלד פאַרשריען אַלס „פּילאָזאָף“, אַלס אומפּראַקטישער בעל חלומות, אַדער גאָר אַלס נודניק. ער מעג זאָגן די שענסטע געדאַנקען, די גרעסטע אמת'ן — דאָס וועט אים ניט העלפּן. אדרבה, וואָס טיפּער זיינע געדאַנקען, וואָס העכער זיינע אידעען, וואָס שענער זיינע אידעאַלן, אַלץ ערגער פאַר אים, אַלץ מער נודניק איז ער, און אַ „נודניק“ איז „אחת דתו להמית“. אַ נודניק איז חיב מיתה. דער גוטער, מיושב'דיגער באַלעבעסל וועט ניט זאָגן אויף זיך אַליין, אַז דאָס איז ער דער טיפּוש, ווייל ער פאַר-שטייט ניט וואָס מען רעט צו אים — דאָס ניט. ווי איז דאָס מעגליך? ער וועט גיכער אַרויפּוואַרפּן די שולד אויף דעם וואָס רעט פון די שיינע און הויכע זאַכן. יענער איז דער נאַר, ניט ער.

איך ווייס ניט צי איז אין גריכיש, אין סאַקראַמעס' צייטן, געווען אַזאָ וואָרט ווי „נודניק“, און אויב עס איז געווען, צי עס האָט געהאַט גענוי דעם זעלבן באַטייט, וואָס מיר פאַר-שטייען אונטער דעם וואָרט, אַבער איך בין זיכער, ווען עמיץ וואַלט גערופּן סאַקראַמעס'ן מיט אַזאָ נאַמען, וואַלט ער אים געפרעגט: „מיין פריינד, וואָס מיינסטו מיט דעם וואָרט, „נודניק“? צי בין איך דער איינציקער נודניק אין גאַנץ אַטהען; אַדער צי בין איך נאַר אַ מוסטער פון אַ העכערער אידעע, די „נודניקעריי“ אַליין?“ און עס וואַלט זיך שנעל אַרויסגעשטעלט, אַז דער פאַרשוין, וואָס איז אַזאָ שאַרפּער קריטיקער, האָט אַליין ניט פאַרשטאַנען וואָס מען האָט גערעט צו אים, און אנשטאַט צו מאַכן זיך אַליין פאַרוואַרפּן פאַר זיין ניט באַגרייפּן און ניט פאַרשטיין עטוואָס, וואָס איז ווייטער פון זיין אייגענער נאַז, געפינט ער חסרונות אויף דעם וואָס רעט צו אים.

דאָס האָט ווירקליך געטראַפּן מיט סאַקראַמעס'ן. די אַטהענער האָבן אים ניט פאַרשטאַנען און האָבן אים דערפאַר ניט געקענט פאַרטראַגן. וואַלט ער גערעט ווי אַ גרויסער וויסנשאַפּטסמאַן, פון „דער זון, די לכּנה און די שמערן“,

וואלטן זיי אפשר געהאט דרך ארץ פאר א „פראפעסאר“ און א געלערנטן, אבער סאקראטעס האט גראד גערעט ווי אן איינ-פאכער מענטש, און פון זאכן וואס, ווי עס האט זיך געדאכט, אלע ווייסן און אלע פארשטייען, זענען זיי דערפאר געווען שטארק אין כעס אויף אים. ס'טייטש, ער וויל דאס זיין קליגער פון דער גאנצער וועלט, דער שלעפער, און זיי האבן פאר-שפרייט אלערליי סלוכן קעגן אים. די קאמעדיען-שרייבער, וואס געוויינליך שטייען זיי ניט העכער פונ'ם גרויסן עולם, וואס קענען אויפ'ן בעסטן אופן נאר באמערקן דאס אויבן אויפגיג, און האבן אין סאקראטעס' צייטן, פונקט ווי היינט, נאר געזוכט אויסצונעמען ביי דעם עולם, האבן געשריבן קאמעדיעס קעגן אים, וואס האבן געהאט א גרויסן אַבגאנג און א גרויסן דערפאלג אין טעאטער. הויפטזעכליך איז בא-קאנט די קאמעדיע פון אריסטאפאנעס, „די וואלקנס“, וואו סאקראטעס איז דער הויפט העלד, און וואו עס ווערט אב-געלאכט פון אים, פון זיין לערע און זיין מעטאדע, אויף א נארישן אופן. מען דערציילט, אז איינמאל האט סאקראטעס זיך אויפגעשמעלט אין טעאטער צו באווייזן ווי ריכטיג דער קאמעדיאנט האט זיך גרימירט, ווי גענוי זיין אויסערליכעס אויסזעהן איז געווען נאכגעמאכט. יא, די קאמעדיע האט גענוי נאכגעמאכט זיין אויסערליכעס אויסזעהן, זי האט אבער ניט פארשטאנען דאס אינערליכע. איבריגענס, אפשר האט אריסטאפאנעס אזוי פארגעשמעלט סאקראטעס'ן כדי אויף אייביג אויסצולאכן די אומוויסנהייט פון די אטהענער. דאס וואלט אים ווירקליך בארעכטיגט צו דער אומשמערבליכקייט וואס ער האט זיך דערווארבן.

סאקראטעס האט זיך אזוי ארום פארשאפט א סך שונאים, צווישן אלע קלאסן מענטשן, ווארעם קיינער האט זיך פון זיינע פראגן ניט געקענט ארויסדרייען. ער האט קיינעם ניט געשאנעוועט, און ער האט זיך פאר קיינעם ניט געשראקן, אויך ניט פאר די 30 טיראנען. קיין געזעץ קעגן אזעלכע „גוד-ניקעס“ ווי סאקראטעס איז אין אטהען ניט געווען. קרימיאס,

איינער פון די 30 מיראנען, האט אפילו דורכגעפירט א געזעץ, ווי קסענאפאן דערציילט אונז, וואס איז געווען דירעקט גער-
ריכטעט קעגן סאקראטעס'ן, אבער מיר האבן קיינמאל ניט
געהערט, ער זאל האבן געליטן פון דעם.

די געלעגנהייט זיך אכצורעכענען מיט סאקראטעס'ן האבן
זיינע שונאים געפונען, ווען ער איז שוין אלט געווען זיעכציג
יאר.

דאס איז געשען נאכדעם ווי עס איז געפאלן די הער-
שאפט פון די 30 מיראנען, און עס איז ווידער איינגעפירט
געווארן די דעמאקראטיע.

די דעמאקראטיע איז ליבעראל, פראגרעסיוו און יושר'דיג
ווי לאנג זי קעמפט פאר איר אייגענער עקזיסטענץ. קומט
זי אבער איינמאל אריין אין זאמל און באפעסטיגט זיך אין
אירע פאזיציעס, ווערט זי מער אומטאלערעאנט, מער רע-
אקציונער, מער שרעקעדיג, מער פארזיכטיג און מער אייפער-
זיכטיג איידער די גרעסטע מיראנען.

דאס גריכנלאנד פון סאקראטעס איז ניט געווען קיין
אויסנאם.

סאקראטעס האט אויף זיין שטייגער, און מיט גרויס מוט,
געהאלפן באקעמפן די מיראנען, ער האט אבער אויך ווייניג
געהאלטן פון דער דעמאקראטיע. די מאיאריטעט איז ביי
אים גאר ניט געווען קיין גרויסער יחסן.

די מיראנען האבן אים פיינט געהאט, אבער עס איז
געבליבן פאר דער דעמאקראטיע אים צו פאר'משפט'ן צום
טויט. דריי פון זיינע שונאים, מעליטאס, אניטאס און לייקאן,
האבן אים פארקלאגט פאר א פאלקס-געריכט, אז ער פאר-
דארבט די יוגנט און פארלייקנט די געטער, וואס דער שטאט
האלט פאר הייליג.

קסענאפאן, איינער פון זיין תלמידים, וואס אים האבן מיר
צו פארדאנקען א סך פון דעם, וואס מיר ווייסן פון סאקראטעס'ן,
וואונדערט זיך, ווי אזוי עס איז מעגליך געווען מען זאל אים
פאר'משפט'ן צום טויט אויף קלאגן, וואס האבן זיך בשום

אופן ניט געפאסט אויף אים. ער איז אליין געווען א טיף רעליגיעזער מענטש, א סך רעליגיעזער איידער זיינע אָנ-קלעגער, ווי ער אליין זאגט אויס וועגן זיך אין דער „אפּאָ-לאַגיא“, און וועגן פאַרדאַרען די יוגנט איז דאָך גאַר לעכערליך צו ריידן אין פאַרבינדונג מיט סאַקראַמעס'ן.

אַביסל איז ער אליין געווען שולדיג אין דעם. ער האָט כּשום אופן ניט געוואָלט מקריב זיין דעם גומן און לאַגישן פאַרשטאַנד אויף דעם מוכּח פון חניפּה פון דעם המון. אַבער דאָס איז ניט געווען די הויפּט אורזאַך.

סאַקראַמעס איז געווען זיין אייגענער אַדוואַקאַט, און ער האָט זיך אַפילו ניט צוגעגרייט צו דעם פּראָצעס. ווען זיין פריינד האַמאָנענאַס, דער זון פון היפּפּאָניקאַס, פּרעגט אים, פאַר וואָס ער גרייט זיך ניט צו צו דעם פּראָצעס, ווען ער האָט אויף זיך אַזאַ שווערע קלאַגע, וואָס ער קען דערפאַר באַצאָלן מיט דעם לעבן, ענטפּערט ער: „דענקסט דו דען ניט, אַז איך האָב מיין גאַנץ לעבן פאַרבראַכט אין הגיון וועגן דעם ענין?“

מיר ווייסן ניט פיל פון סאַקראַמעס'עס אַנקלעגער, אַבער איינעם, דעם וויכטיגסטן, מעלייטאַס, האָט סאַקראַמעס אליין באַשריבן, לויט פּלאַמאַנ'ס דיאַלאָג „עוטהיפּרא“:

„איך קען דעם מאַן אליין ניט, עוטהיפּרא,“ ענטפּערט סאַקראַמעס, „וואָרעם ער זעט אַזויס צו זיין אַ יונגער און אומבאַקאַנטער פאַרשוין. זיין נאַמען, אַבער, איז מעלייטאַס, איך גלויב. און ער איז פון דעם באַצירק פון פיטטהום, אויב דו געדענקסט אַ מעלייטאַס פון פיטטהום, מיט לאַנגע האַר, און גאַר אַ קליין בערדל, אַבער מיט אַ האַרבאַטן נאַז.“

זיין רעדע פאַר דעם געריכט, ווי מיר האָבן זי פון פּלאַ-טאַנ'ס פּעדער, האָט אים גאַר ניט געהאַלפּן. זיינע פריינד און תלמידים, וואָס זענען געווען אין געריכט און האָבן די רעדע געהערט, האָבן געדענקט, אַז זי האָט אים געמאַן פיל שלעכטס. ווי די פריינד דערציילן, האָט ער לייכט זיך געקענט אַרויסדרייען פון טויט שטראַף, ווען ער וואָלט געמאַן ווי אַנדערע טוען אין אַזעלכע פּאַלן. די אַבשטימונג קעגן אים איז

געווען מיט א גאנץ קליינער מערהייט, און עס וואלט געווען זייער לייכט צו ריבערצוגעווינען נאך עטליכע שטימען אויף זיין זייט. סאקראטעס האט דאס אליין אויך געוואוסט, און ער האט ניט באדויערט, וואס ער האט גערעט ווי ער האט גערעט. ער האט ניט געזוכט קיין רחמים נאר גערעכטיגקייט און אמת. „דער אַנגעקלאַגטער דאַרף ריידן דעם אמת, און די ריכטער דאַרפן זיין גערעכט,“ האט ער גע'מענה'ט. מיר היינט האבן זיך אויך ניט צו באקלאַגן אויף זיין רעדע. עס איז גוט פאר אים און פאר דער וועלט וואס ער האט גערעט ווי ער האט גערעט. ער האט פארלוירן אַ חיי שעה, אַבער ער האט געוואונען חיי עולם.

סאקראטעס ווערט פאר'משפט צום טויט. צוליב אַ רע-ליגיעזן מנהג פון די אַטהענער, איז ער געזעסן דרייסיג טעג אין תפיסה, איידער דער טויט אורטייל איז אויסגעפירט גע-וואָרן. זיינע פריינד האבן זיך דערווייל געסטאַרעט אים צוויסן צו'גנב'ענען פון דער תפיסה, מען האט געבראַכט גרויסע סומען געלט אונטערצוקויפן די וועכטער, און אַלץ איז געווען צוגעגרייט פאר זיין אַנטלויפן. עס איז דאָ אַ סברה, אַז די אַטהענער אליין האבן געוואלט ער זאל אַנטלויפן. איז אַבער געווען איין מענטש, וואס האט זיך געשטעלט אַנטקעגן. דאָס איז געווען סאקראטעס אליין. ער וועט דאָס געזעץ ניט ברעכן. ער האלט ניט שטאַרק פון דעם המון'ס באַשלוס, ער האט ניט קיין מורא פאר דעם צאַרן פון דעם המון, אַבער דאָס געזעץ קען מען ניט ברעכן. אַן דעם געזעץ איז דאָס צוזאַמען לעבן ניט מעגליך. יעדער איינער מוז דערפאר זיך אונטער-וואַרפן דעם געזעץ, אַפילו ווען עס איז אומגערעכט. האט מען געשיקט צו אים זיין אַלטן פריינד קריטאָן, וואס איז מיט אים געווען אין איינע יאָרן, ער זאל אים איבערריידן צו אַנטלויפן.

סאקראטעס ענטפערט אים, אַז ער וואלט אַוודאי אים געוואלט פאַלגן און טאָן זיין רצון, אַבער ער קען ניט גיין קעגן זיין אייגענעם שכל, און קעגן זיין אייגענער לערע. ער

פארלאנגט דערפאר קריטאָן זאל אים באַווייזן על פי שכל, אז עס איז רעכט אזוי צו טאָן, אז ניט בלייבט ער זיצן אין תפיסה, און רירט זיך ניט פון אַרמ, ביז עס וועט קומען דער טאָג פון שטאַרבן. קריטאָן פרובירט זיך, אָבער מען קען זיך שוין פאַרשמעלן וואָסער פנים קריטאָן האָט אין אַ דיסקוסיע מיט סאַקראַמעט'ן. אין דעם דיאַלאָג „קריטאָן“ וועט דער לעזער דאָס שוין אַליין זעהן.

ענדליך קומט דער טאָג פון זיין שטאַרבן. און אין דעם טאָג איז סאַקראַמעט געוואָרן אומשמערבליך! אין דעם טאָג האָט סאַקראַמעט זיך אַרויסגעצייגט אין זיין גאַנצער גרויסקייט, דערהויבנקייט און איבערמענטשליכקייט.

דער מענטשליכער סאַקראַמעט, דער, וואָס זיין גאַנצע פילאָזאָפיע איז דער מענטש און זיין אויפפירונג, האָט צו געפירט זיין אייגן לעבן צו דער העכסטער שטופע פון איבער-מענטשליכקייט, מיט זיין שטאַרבן. אין דער פערזאָן פון סאַקראַמעט, איז דער גאַנצער מענטש געוואָרן איבערמענטש-ליך, ניט אין דעם זין פון ניטשע, וואָס איז מבטל די גאַנצע מאַראַל, נאָר גראַד דורך דער העכסטער מאַראַל.

דער טאָג פון זיין שטאַרבן איז שיר ניט געווען אַ לאַנג-ווייליגער. זיינע פריינד האָבן זיך פאַרזאַמלט אַרום אים אין תפיסה גאַנץ פרי. ווי מען האָט נאָר געעפנט די טויערן זיינען זיי שוין געווען ביי אים אין „טויטן קאַמער“; דאָס טרינקען פון סם האָט באַדאַרפט פאַרקומען לויט'ן געזעץ, ערשט ביים זון-אונטערגאַנג. וואָס טוט מען אַ גאַנצן טאָג? צו פאַר-טרייבן די צייט, האָט סאַקראַמעט זיך אונטערגענומען צו באַווייזן, אז די נשמה איז אומשמערבליך, אז דעם גומן מענטש'ן קען ניט געשען קיין שלעכטס, ניט ביים לעבן, און ניט נאָכ'ן טויט, אויב מען פאַרשטייט נאָר ריכטיג, וואָס איז „גוט“ און וואָס איז „שלעכט“. דער אמת גערעכטער, דאָס הייסט, דער אמת וויסנדיגער, דאַרף זיך דערפאַר פאַר קיין זאַך ניט שרעקן.

ביים וון-אונטערגאנג האָט סאַקראַטעס אַיינגענומען דעם
 סם, „אַן מורא, און ניט ענדערנדיג קיין אויסדרוק פון זיין
 פנים,“ ווי דאָס ווערט איבערגעגעבן אין „פעדאָן“ מיט אַזאָ
 מאַכט און קראַפט, וואָס טרעפט איבער יעדע באַשרייבונג.
 און אַט דערזעלביגער סאַקראַטעס, וואָס האָט אַרייַן-
 געבראַכט אַ וויכטיגן פונקט אין דעם מענטשליכן געדאַנקען-
 גאַנג, וואָס האָט דער ערשטער געפירט אויף דעם וועג פון
 וויסנשאַפטליכן דענקען, וואָס האָט דער ערשטער געפאַדערט
 די ספעציאַליזירונג פון דעם מענטשליכן וויסן, איז גראַד ניט
 געווען קיין ספעציאַליסט אין קיין זאַך, ווי ער האָט דאָס
 כסדר איבערגע'הור'ט. געבוירן ביי אַרימע עלטערן, — דער
 פאַטער אַ סקולפּטאָר, ניט קיין גרויסער קינסטלער, די מוטער
 אַ הייבאַמע — איז נאָך אַ גרויסער ספק, צי ער האָט פון
 דער היים געקראָגן אַ סיסטעמאַטישע בילדונג, וואָס איז, צו
 יענער צייט, באַשטאַנען הויפטזעכליך פון גימנאַסטישע איבונג,
 מוזיק און רעטאָריק. פון זיין פאַטער האָט ער זיך אויס-
 געלערנט די מלאכה פון שניצעריי, וואָס ביי דעם איז ער
 געווען באַשעפטיגט די ערשטע יאָרן. אַליין ניט קיין גרויסער
 קינסטלער, האָט ער זיך ביי דער מלאכה לאנג ניט געהאַלטן.
 שפעטער האָט ער גענומען שטודירן די וויסנשאַפטן אויף
 וויפיל זיי האָבן עקזיסטירט אין זיין צייט. (דאָס איז ניט
 אַנגעקומען אַזוי לייכט ווי היינט, ביכער זענען ניט געווען
 בנמצא און בילדונג איבערהויפט האָט זיך ניט געוואַלגערט
 אין די גאַסן). אַבער ער האָט דאָס שטודירן כּאַלד אַוועק-
 געוואָרפן. אנשטאט צו שטודירן אין די ביכער, האָט ער
 גענומען שטודירן דעם מענטשן, דאָס מענטשליכע דענקען.
 אויף דעם געביט האָט ער אַוועקגעשטעלט אַ גאַנץ נייעם
 פונדאַמענט, וואָס אויף אים האָט שפעטער זיין געניאַלער
 תלמיד פּלאַטאָן, אין זיין נאַמען, אויפגעבויט די וואונדערליכע
 סיסטעם פון דער אידעען-לערע.

III

עס איז ניט לייכט איבערצוגעבן די לערע פון סאקראמעס'ן, נאך שווערער איז צו דערקלערן די לערן פון סאקראמעס פלאטאן. ווער שמועסט אין אזא קורצער אכהאנדלונג ווי די איצטיגע איז אפשר אן אומרעכט דאס צו פרובירן. עס איז אבער נויטיג דעם אידישן לעזער צו געבן א שטיקל באגריף פון דעם מאטעריאל, וואס איך לייג פאר אים פאר צום ערשטן מאל אין אונזער לשון.

איך וועל דאס פרובירן צו טאן אויף מיין אייגענעם וועג, אויף וויפיל עס איז מעגליך. אויב דער קענער וועט געפינען דא געדאנקען וואס זענען אים באקאנט פון פריער, בעט איך אים ער זאל אויף מיר קיין פארטראג ניט האבן. עס איז שווער צו זאגן עטוואס נייעס וועגן א פילאזאף, וואס מיט אים בא-שעפטיגט זיך די גאנצע וועלט, די העכסט-געבילדעטע וועלט, שוין צוויי טויזנט מיט דריי הונדערט יאר.

פון דער צווייטער זייט, טאמער געפינען די קענער א שמץ פון א געדאנק, א פארגלייך אדער א בילד, וואס איז זיי ניט באקאנט, זאלן זיי מיך ניט פארשרייען. איך האב א נאטור אמאל צו וואגן זאגן א געדאנק וואס שטייט ניט אין די ביכער. זאלן זיי בעסער אריינקוקן און זעהן צי איז דא עטוואס אמת אין דעם געזאגטן.

יעדער איינער וואס האט נאר אמאל געהערט דעם נאמען ווייס, אז סאקראמעס פלעגט ארומגיין זאגן, אז ער ווייס קיין זאך ניט. ער ווייס נאר איין זאך, אז ער ער ווייס ניט קיין זאך. א טייל אמת שמעקט אין דעם, אבער דער וואס דענקט, אז דאס איז די הויפט זאך, וואס האט געמאכט סאקראמעס'ן אומשמערבליך, דער האט א גרויסן מעות. סאקראמעס וואלט ניט געווען וואס ער איז, ווען דאס וואלט טאקע געווען דער איינציגער און הויפט אויפטו זיינער.

די הויפט כאראקטעריסטיק פון סאקראמעס' לערע, מען קען זאגן, דאס איינציג כאראקטעריסטישע, איז גראד דאס

שמרעבן צו וויסן. דאס „ניט וויסן“ איז ביי אים גאר א מעטאדע פון פארשן, פון אונטערזוכן, זייער אפט גאר אן אנטמעל, כדי צוצוקומען צו דעם אמת'ן וויסן, צו דערגיין, וואס מען קען, און וואס מען קען ניט וויסן — דאס ניט וויסן אלס וויסנשאפט; די וויסנשאפט פון דעם ניט וויסן, ווי שלייער-מאכער, און נאך אים פאול נאטארפ, דריקן זיך אויס.*

די פראגע פון וויסן און ניט וויסן, איז ניט קיין ספעציעלע גריכישע, און איז אויך דעמאלט ניט געווען ניי. סאקראטעס איז ניט געווען דער איינציגער, ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער צו שמעלן די פראגע. אויך איוב האט געפרעגט: „והחכמה מאין תמצא?“ דער בעל תהילים האט געזאגט: „ראשית חכמה יראת ד'“; קהלת האט ווי אלץ אנדערע אויך דאס אוועקגעמאכט מיט דער האנט און געזאגט: „הכל הבל!“ אמאר כאיאס האט אים נאכגעטאן און איז געווארן א שיכור, און שוין גאר אין די מאדערנע צייטן, האט דער אלטער פאוסט אויסגעשריען מיט פאטאס און פארצווייפלונג:

„און זעה דאס וויר ניכטס וויסען קענען,
דאס וויל מיר שיער דאס הערן פארברענען.“

דאס איז אן אייביגע פראגע, וואס איז געפרעגט געווארן אין פארשידענע צייטן און ערטער.

די פראגע ווי איוב האט זי געשמעלט, און ווי די אנדערע האבן זי פארענטפערט, האט צו קיין זאך ניט געפירט. דאס קלאגן און דאס אנקלאגן; דאס ארומגיין מיט טענות צו דער וועלט פירט איבערהויפט צו גאר ניט.

אויך סאקראטעס האט די שאלה ניט פארענטפערט, און ניט וואלט דאך אזא שיינער מענטש ווי אמאר כאיאס זיך ניט געווען פאר'שיכור'ט, און פאוסט וואלט ניט באדארפט ווערן אזוי פארצווייפלט. אבער וואס סאקראטעס האט אויפגעטאן אויף דעם געביט, און דער אופן ווי אזוי ער האט דאס געטאן, איז געווען א נייע ווענדונג אין דעם מענטשליכן

Plato's Ideenlehre. Paul Natorp. Leipzig, 1903

(* זעה

געדאנקענגאנג צו יענער צייט, און האט ניט פארלארן די קראפט ביו אויף היינטיגן טאג.

פון איין געוויסן שטאנדפונקט, מעג דערפאר דערלויבט זיין די מיינונג, אז סאקראטעס שטייט אויף א העכערן שטאפל איידער די אנדערע.

דאס איז א געוואגטע מיינונג, און מאנכע מענטשן וועלן אפשר פאריבל האבן אויף מיר פאר אזא מיינונג. א פארזעלע צווישן סאקראטעס און פאוסט וועט זוכן צו בארעכטיגן און באפעסטיגן די מיינונג.

איך זאג צווישן סאקראטעס און פאוסט, ניט צווישן סאקראטעס און געטהען. געטהען וואלט איך גיכער פארגליכן צו פלאטאנען. געטהען איז מער איידער פאוסט, ווייל געטהען איז פאוסט צוזאמען מיט מעפיסטאפל, אזוי איז פלאטאן אויך מער פון סאקראטעס. עס איז אמת, אז סאקראטעס האט שטארק באאיינפלוסט זיין תלמיד פלאטאן, און האט אים געהאלפן דערגרייכן זיינע הויכע הויכן, בעת פאוסט, וואס איז אין גאנצן די קרעאטור פון געטהען, האט ניט געקענט באאיינפלוסן זיין באשעפער. פון דער צווייטער זייט איז אבער אויך אמת, אז ביאגראפיש און פילאזאפיש איז סאקראטעס די באשאפונג, דאס מייסטערווערק, פון פלאטאן, ניט ווייניגער ווי פאוסט איז די באשאפונג, דאס מייסטערווערק, פון געטהען. צווישן די דאזיגע צוויי גרויסע וועלט-זשעניען, צווישן סאקראטעס און פאוסט, ליגט א וועלט פון צוויי טויזנט מיט צוויי הונדערט יאר פון קונסט, פילאזאפיע, וויסנשאפט, אנט-דעקונגען, רעזאלוציעס, מלחמות און סאציאלע ענדערונגען. א פארגלייך צווישן די צוויי וועט אפשר ביי מאנכע אויס-קומען צו זיין אומגעליך. איז אבער ביי זיי פאראן אזוי פיל ענליכעס, און צו דערזעלבער צייט אזוי פיל אומגעקערטעס, אז עס קען גאר ניט שאדן זיי ביידע אוועקצושטעלן אויף איין ליניע פון באטראכטונג.

אלס אן אלגעמיינע כאראקטעריסטיק, וואלט איך בא-צייכנט סאקראטעס'ן אלס דעם גרויסן באקעמפער פון דער

אפיציעלער אינטעליגענציע פון זיין צייט; דער אַבלאַכער פון די אַזוי-גערופענע קולמור-טרעגער און האַלכ-אינטעליגענטן. פאַוסט'ן ווידער, וואַלט איך אַוועקגעשטעלט אַלס דעם פאַר-שטייער פון דער איראַפּיאישער השכלה פון זיין צייט; דעם אַפיקורס און ליבעראַל, דעם רעפּרעזענטאַנט פון דער אַפיציעלער אינטעליגענציע, אַט די אינטעליגענציע, וואָס מיר טרעפן אַן אין יעדן דור, און וואָס האַלט זיך אַלעמאַל פאַר דאָס אויבערשטע פון שטויסל.

איך רעד דאָ פון דעם באַרימטן און געלערטן דאָקטאָר פאַוסט, וואָס ער איז געווען, איידער מיר ווערן מיט אים באַקאַנט, און נאָך איידער ער גיט זיך איבער צום טייוול. סאַקראַמעס, ווי פאַוסט, זענען שוין גאַנץ אַלמע לייט, בעת מיר ווערן מיט זיי באַקאַנט צום ערשטן מאַל. ביידע זענען זיי באַרימט; ביידע האָבן געזוכט צו בילדן דאָס פאַלק; ביידע האָבן זיך אַבגעזאַגט פון דער וויסנשאַפט; ביידע אינ-טערעסירן זיך גיט מער מיט דעם גרויסן עולם, אַדער מיט די מיינונגען פון דעם עולם; ביידע טענה'ן, אַז מען קען גאָר גיט וויסן, און דאָך וואַסער אונטערשיד! וואַסער געוואַלדיגער חילוק, וואַסער ווייטער מהלך פון דעם איינעם ביזן צווייטן, פון סאַקראַמעס ביז פאַוסט!

און דער חילוק באַשטייט אין איין זאַך:

סאַקראַמעס ווענדט זיך צום מענטשן; פאַוסט גיט זיך אי-בער צום טייוול!

פון דעם טייוול איז פאַוסט גיט קליגער געוואָרן; ער איז גאָר פאַרפירט געוואָרן צו אַלדי טייוול, צו מיאוס'ע מעשים, און פאַרדאַרבנהייט פון כאַראַקטער — ווי גאָר דער טייוול קען פאַרפירן. פון דעם מענטשן איז סאַקראַמעס דערגאַנגען צו דעם איבערמענטשן, פריער אין זיין אייגענער פּערזאָן, מיט זיין לעבן און שטאַרבן; נאַכדעם, דורך זיין תלמיד פּלאַטאָן, צו דער העכסטער מאַראַל, צו אומשטערבליכקייט, צו דער אידעע, וואו דער „באַגריף“ ווערט אַוועקגעשטעלט אויף דעם אַרט פון דער זאַך.

אמת, סאקראמעס האט די אומשטערבליכקייט ניט באוויזן, און עס איז אַ גרויסער ספק צי זי וועט ווען עס איז באוויזן ווערן, פאר דאָס האַט ער געמאַכט לייכטער דאָס שטאַרבן. ווער עס מאַכט לייכטער דאָס שטאַרבן, דער מאַכט גרינגער דאָס לעבן.

די מייסטע מענטשן האָבן אַזוי שטאַרק מורא פאַר דעם טויט, אַז זיי גייט ניט ציין דאָס לעבן. סאָקראַמעס האָט אויף אַלע צייטן פאַריאַגט די שרעק פאַר'ן טויט. דער וואָס איז אַנגעזאַפּט מיט סאָקראַמעס' לערע פון אומשטערבליכקייט, ווי פּלאַטאָן באַשרייבט דאָס אין „פּעדאָן“ אַזוי קינסטליך אין דעם נאַמען פון סאָקראַמעס, דער וועט זיך מער פאַר דעם טויט ניט שרעקן. און דער וואָס שרעקט זיך ניט פאַר דעם טויט, ווי געזאַגט, האָט מער הנאה פון לעבן בעת ער לעבט.

סאָקראַמעס' לערע פון אומשטערבליכקייט איז מער אַ לערע פון לעבן, איידער פון דעם טויט.

סאָקראַמעס, צוזאַמען מיט פּלאַטאָנען, האָבן אויך ניט באוויזן די ריכטיגקייט פון דער אידעענלערע; אַפילו די הויפט פּראָגע, צי מען קען לערן און לערנען מאַראַל, איז געבליבן שמעקן אין דער מיט, און איז ניט באוויזן געוואָרן. אַבער וואָס איז יא באוויזן געוואָרן? האַט דער מאַטעריאַליזם באוויזן די פעסטיקייט און זיכערקייט פון דער מאַטעריע? די מאַדערנע וויסנשאַפּט צייגט גיכער אַרויס אַ מענדענץ אין דער פאַרקערטער ריכטונג.

אַבער עס איז נאָר ניט וויכטיג, וויפיל סאָקראַמעס-פּלאַטאָן האָבן באוויזן. די אומצעליגע אמת'ן, וואָס זיי האָבן אַרויס-געזאַגט אין זייער פּראָבע צו באווייזן דאָס אומבאווייבאַרע, איז גענוג פאַר זייער אומשטערבליכקייט.

אַלס רעפּרעזענטאַנט פון דער מאַדערנער אייראַפּיאישער השכלה, האַט דער אַלטער פּאָסט, דער דאַקטאָר פּאָסט, שטודירט אַלע וויסנשאַפּטן. בילדונג איז פאַר אים געווען דער תירוץ אויף אַלע פּראָגן, און די לייזונג פון אַלע פּראָב-לעמען. ער האַט געמיינט, אַז ער דאַרף נאָר „אַנשטאַפּן אַ

פולן בויך מיט ביכער און וויסנשאפטן, " און ער וועט דערגיין
אלע סודות פון גאט, פון דער נאטור, פון דעם לעבן און פון
דעם מענטשן. דערפאר האט ער זיך גענומען מיט גרויס
חשק צו פארשלינגען די ביכער, אפילו טעאלאגיע האט ער
ניט אויסגעלאזן. ווען ער געפינט סוף כל סוף אויס, אז ניט
אין די ביכער ליגט דער תירוץ אויף אלע שאלות; אז דאס
שטודירן האט אים ניט געגעבן די חכמה, וואס ער זוכט, ווערט
ער פארצווייפלט און שרייט אויס:

„האבע, נון, אד! פילאזאפיע,
יוריסטעריי און מעדיצין,
און, ליידער! אויך טעאלאגיע
דורכאויס שטודירט, מיט הייסען באטיהען.
דא שטעה איך נון, איך ארמער מאר!
און בין זא קלוג אלס ווי צופאר.“

פאוסט איז אויסער זיך. אלס אמת'ער משכיל, האט ער
זיך גענומען פארשפרייטן בילדונג, און ער האט געמיינט
ער וועט גאר איבערקערן די וועלט. און מיט אמאל זעהט
ער זיך ארום, אז זיין גאנצע געלערנטקייט, זיינע אלע טימ-
לען, זענען ניט מער ווי אבנארעריי:

„הייסע מאגיסטער, הייסע דאקטאר גאהר,
און ציהע שאן אן די צעהען יאהר,
העראף, העראב, אונד קווער אונד קרום
מיינע שילער ביי דער נאזע הערום.“

ניט ער קען עפעס, ניט ער ווייס עפעס, ניט ער קען
וועמען עס איז וואס עס איז לערנען. אודאי איז ער —

. . . . געשוימער אלס אלל די לאפפען,
דאקטארען, מאגיסטער, שרייבער און פאפערן.

אבער וואס קומט פון דעם אלעם ארויס, קיין גרויס
פארגעניגן פארשאפט דאס אים ניט. ווארעם וואסער בא-
טרעף האט דאס קעגן זיינע גרויסע אמביציעס אלץ צו וויסן.

און צו לערן די וועלט ווי אזוי זיך אויפצופירן? ער האט
זיך אויסגעניכטערט, און ער איז זיך מודה:

„בילדע מיר ניכט איין, וואָס רעכטס צו וויסען,
בילדע מיר ניכט איין, איך קענע וואָס לעהרען,
די מענשען צו בעסערן אונד צו באַקעהרן.“

זיין קאלעגע וואַנגער'ן, דעם פעדאָנט און פלעגמאַט,
דעם ריכטיגן טיפּ פון אַ געלערנטן, קען ער מער ניט פאַר-
מראַגן. ער איז ביזו אויף זיין אייגענעם פאַמער, וואָס איז
געווען אַ באַרימטער געלערנטער. ער קען ניט מער פאַר-
מראַגן די אַפלאַדיסמענטן פון דעם גרויסן עולם, עס קלינגט
אים ווי הוזק און שפאַט:

„דער מענגע בייפאַל, מענט מיר נאָר ווי האהן,
אַ קענטשעסט דו אין מיינעם אינערן לעזען
ווי ווייניג פאַמער און זאָן
זאָלך איינעם רומעס ווערט געוועזען.“

„דאָס דענקעספאַדען איזט צערריסען,
מיד עקעלט לאַנגע פאַר אַלעם וויסען.“

אודאי איז זייער שלעכט ווען איינער פאַלט מיט אַמאַל
אַראַב פון הימעל אין אַבגרונד אַריין; אודאי איז ניט גוט,
ווען מען דערזעהט מיט אַמאַל, אַז מען האָט די גאַנצע צייט
גענאַרט אַ וועלט און זיך אַליין אויך. אַבער וואָס האָט
פאַסט געמאַן צו דעם? אין זיין גרויסער פאַרצווייפלונג
גיט ער זיך איבער צו דער שוואַרצקינסמלעריי:

„דרום האַב איך מיד די מאַגיע ערגעבען,
אַב מיר דורך גייסטעס קראַפט און מונד,
ניכט מאַנכעס געהיימע ווירדע קונד;
דאָס איך ניכט מעהר מיט זויערן שווייס
צו זאָגען בראַוכע, וואָס איך ניכט ווייס;
דאָס איך ערקענגע וואָס די וועלט
אים אינגערסטען צוזאַמענהעלט.“

און דער סוף פון דעם אלעם? ער האט זיך איבער-געגעבן צו דעם טייוול אין די הענד אריין, האט אכגעטאן מיאומיע שמוקעס, קליגער איז ער ניט געווארן.

. . . וואס די וועלט
אים אינגערסטען צוזאמענהעלט,

איז ער פון דער מאגיק, און פון דעם טייוול ניט דערגאנגען. מיט סאקראמעס האט אזא זאך ניט פאסירט. ער איז צו דעם טייוול אין די הענד ניט אריינגעפאלן. ער האט זיין נשמה ניט פארקויפט. ער האט זי איבערגעגעבן צו דער אומשמערבליכקייט.

עס קען זיין, דאס איז געווען צוליעב דעם, וואס סאקרא-מעס האט ניט באלאנגט צו דעם שניט „אינטעליגענטן“, וואס גרויסן זיך קעגן דער גאנצער וועלט מיט דעם, וואס זיי קענען א סך ביכער. פונקט ווי פאוסט, איידער ער איז אריינגעפאלן צום טייוול, האט סאקראמעס געוואלט לערנען אלע חכמות און אלע וויסנשאפטן. ווי פלאטאן מאכט אים צו זאגן אין דעם „פעדאן“, האט ער:

„געהאט אן אויסטערלישן חשק צו לערנען די חכמות וואס זיי רופן נאטור־פארשונג, איך האב עם געהאלטן פאר א הערליכע זאך צו וויסן די אורזאכן פון אלץ, פארוואס יעדע זאך אנטשטייט, פארוואס עם פארגייט, און פארוואס עם בא-שטייט. . . ביז איך האב באשלאסן ביי זיך, אז איך בין פון דער נאטור לחלוטין ניט צוגעפאסט פאר אזעלכע פארשונגען“*.)

סאקראמעס'ן „האט ניט געעקלט פאר אלעם וויסן“. ער האט אויך ניט קעגן פארשן און שטודירן די נאטור. ער האפט, ער וועט זיך קיינמאל ניט דארפן פארענטפערן פאר אזא פארברעכן; אבער „איך, מענער פון אטהען“, ווי ער זאגט אין זיין פארטיידיגונג, „האב גאר ניט צו טאן מיט די

(* „פעדאן“, זייט 143.)

דאזיגע זאכן.

און ער האט ניט צו טאן מיט די דאזיגע זאכן, ווי פלאץ-טאן לאזט אים ווייטער דערציילן אין „פעדאן“, ווייל די וויסנשאפט פון זיין צייט איז ניט געווען ביכולת צו פאר-ענטפערן זיינע ספקות. זי האט אפילו ניט געשמעלט די פראבלעמען ווי ער האט געדענקט זי דארף דאס טאן. ער דערציילט אונז אויף זיין אייגענעם שטייגער:

„דאן האב איך אמאל געהערט איינעם פארלייענען א בוך. דאס איז געווען אַנאַקסאגאראס' בוך, וואו ער האט געזאגט, אז עס איז די פארנופּט, וואָס אַרדנט אַלץ איין, און וואָס איז די סיבה פון אַלע זאַכן.

„איך האָב מיך שטאַרק דערפּרײט מיט דעם געדאַנק. עס האָט מיר עפּעס געדוכט, אז עס איז רעכט די פאַרנופּט זאָל זײן די סיבה פון אַלע זאַכן... איך בין געווען דערפּרײט צו דענקען, אז איך האָב אין אַנאַקסאגאראס'ן געפונען אַ לערער פון די סיבות פון די זאַכן אין גאַנצן לױט מײן גוסט; אז ער וועט מיר זאָגן צי די ערד איז פּלאַך, צי רונד, און ווען ער וועט דאָס האָבן געטאָן, וועט ער גײן ווײטער און מיר דערקלערן די סיבה און די נױטווענדיגקײט פון דעם... און איך בין געווען אַנטשלאָסן אויף דעמועלכן אופן אויס-צוגעפונען וועגן דער זון און די לבנה, און די איבריגע שמערן, זײער פאַרעלטניסמעסיגע געשווינדיקײט, זײער אומדרייעניש, און זײערע אַנדערע פּאָדערונגען... די דאָזיגע הערליכע האַפּנונג, מײן פּרױנד, איז פון מיר שנעל פאַר-שוואַנדן...“

און מיט דער האַפּנונג איז אויך פאַרשוואַנדן די האַפּ-נונג צו פאַרשפּרײטן בילדונג. אויך סאַקראַמעס האָט גע-זוכט

„די מענשען צו בעסערען און צו באַקעהרען.“

און ווען ער האָט אויסגעפונען, אז ער קען דאָס ניט טאָן מיט דער הילף פון די ביכער, האָט ער ניט געזאָגט ווי פּאַוסט:

„מיד עקעלט לאַנגע פּאַר אַלעס וויסען.“

ער האָט נאָר גענומען באַקעמפן די כלומרשט'דיגע וויסנ-
שאַפט, די אַפיציעלע אינטעליגענציע, די אינטעליגענצן פון
דעם בוך, און פון דער פראַזע, וואָס פון דעם אמת'ן וויסן
האַבן זיי גאָר נישט. דער באַגריף, דאָס ריכטיגע דענקען —
דאָס איז ביי אים וויכטיגער פון אַלץ.

צוליב דעם טעם איז סאַקראַמעס קיינמאַל נישט געווען קיין
אפיקורוס, האָט נישט אַפגעלאַכט פון דער רעליגיע, און האָט
אפילו נישט באַקעמפט די אַבערגלויבענישן פון זיין צייט. ווען
זיין פריינד פיידראַס, אין דעם דיאָלאָג מיט דעם זעלבן נאַמען,
פּרעגט אים, צו ער גלויבט די לעגענדע, אַז באַרייאַס, דער
צפון-ווינט, האָט אַוועקגערויבט די פּרינצעסין ארייטיא, ענט-
פערט ער אים, אַז ער גלויבט, ווייל ער האָט נישט קיין צייט
זיך צו באַשעפטיגן מיט די זאַכן. ער וואַלט זיך אויך געקענט
חכמה'נען, זאָגט ער, און דערקלערן די זאַכן על-פי שכל, אַבער
עס זענען דאָ צופיל אַזעלכע לעגענדעס צו דערקלערן.

„אויב איינער גלויבט נישט אין דעם און ער נעמט זיך אונטער מיט
אַ מין קלוינשטעטלדיגער חכמה צו דערקלערן יעדע פון די זאַכן על-פי שכל,
וועט ער מוזן האַבן אַ סך צייט. אַבער איך האָב פאַר דעם לחלוטין נישט
קיין צייט. און די אורזאַך, מיין פריינד, איז דאָס: איך בין נאָך נישט
אימשיטאַנד, ווי די דעלפישע אויפשריפט לויטעט, צו קענען זיך אַליין, און
עס זעט מיר אויס לעכערליך, כל-זמן איך קען דאָס נישט, צו פאַרשן אַנדערע
זאַכן, און צוליב דעם לאָז איך דאָס אַלץ גיין, און איך נעם אַן דעם אַלגע-
מיינעם גלויבן וועגן זיי. און, ווי איך האָב נאָר-וואָס געזאָגט, אונטערזוך
איך נישט די זאַכן, נאָר מיך אַליין, צו איך בין עפעס אַן אומגעהויער, מער
פאַרפלאַנטערט און מער צאַרניג אוידער טיפאן, אָדער אַ מילדערע איינפאַ-
כערע באַשעפטיגיש, צו וועמען עס איז געגעבן געוואָרן פון דער נאַטור אַ
געטליכער און מילדער גורל.“ (דער דיאָלאָג „פיידראַס“.)

דערפאַר האָט ער אויך פון אַנפאַנג אַן גע'מענה'ט, אַז ער
האַט נישט וואָס צו לערן, וואָרעם זיין לערן איז געווען נישט מער
ווי אַ מעטאָדע, אַ מעטאָדע פון פאַרשן און זוכן. און דאָס איינ-
ציגע פאַרשן, וואָס איז כדאי, וואו עס איז מעגליך צו דערגיין

אלגעמיינע פרינציפן, איז דער מענטש, זיין באנעמונג און זיין אויפפירונג.
 אויף דער פראגע, פארוואס ער גייט אזוי ווייניג ארום פון שטאט, ענטפערט ער:

„זיי מיר מוחל, מיין טייערער פריינד, דו זעהסט, איך האב זייער האלט צו לערנען. אבער די פעלדער און די בויער וועלן מיר גאר ניט אויסלערנען, די מענטשן אין דער שטאט יא“.

אזוי זאגט סאקראטעס צו זיין פריינד פיידראס, אין דעם דער-מאנאן דיאלאג.

די לערע פון סאקראטעס, א מאראל לערע אין אירע רעזולטאטן, איז א פסיכאלאגישע אונטערזוכונג אין איר עצם. סאקראטעס איז דער ערשמער אין דער פילאזאפיע, וואס האט געמאכט די מענטשליכע אויפפירונג און באנעמונג צום גענעטשאנד פון מיסעמאטישער אונטערזוכונג און מע-טאדישער באטראכטונג.

די גאנצע גערייד וועגן סאקראטעס' באהויפטונג פון ניט וויסן, איז אין אמת'ן דער היפוך פון דעם. עס איז א שטרעבן צום אמת'ן וויסן, א שטרעבונג פעסטצושטעלן אן אמת'ע מעטאדע פון פארשן און פון דענקען, א וועג צו דעם אמת'ן וויסן.

אין דעם ליגט דער צווייטער חילוק צווישן סאקראטעס און פאוסט. דער ערשמער האט געוויזן דעם וועג צו דער וויסנשאפט מיט זיין מעטאדע פון אינדוקטיוון פארשן; דער צווייטער האט פשוט פארווארפן די וויסנשאפט, אלס א זאך וואס דורך איר קען מען גאר ניט דערגיין.

עס איז אינטערעסאנט צו באמערקן, אז עס איז גראד געווען סאקראטעס, א מענטש פון דעם געמיינעם פאלק, א פראסטער בעל מלאכה, א קינד פון ארימע עלטערן, אן אייני-פאכער מענטש, זיין גאנץ לעבן אליין א גרויסער אביון; א מענטש אן שום פרעמענזיעס, אן טיטלען, אן פריערדיגע

אויסצייכענונגען, וואָס איז אויפגעשטאַנען אין דעם סאַמע מיטן פון דער העכסטער אינטעליגענץ און עלעגאַנץ, און האָט גענומען באַקעמפן די „וויסנשאַפט“ פון זיין צייט, באַ- שטרייטן די גרויסע אוימאַרימעטן, די געבילדעטע, די אינ- טעליגענטן, און די האַלב געבילדעטע הערן פון אַטהען, און האָט, אַגב אורחא, געגעבן דער וועלט אַ מעטאָדע צום דענ- קען און צום פאַרשן.

„הזהרו בבני עניים, כי מהם תצא תורה!“

IV.

ווייט ווי עס זענען סאַקראַטעס צייטן פון אונזער אייגענע, זענען זיי דאָך ענליך אין מאַכע פרטים, ספּעציעל אין די זאַכן פון דירעקטע מענטשליכע באַציאונגען.

גאַר פילע זאַכן האָבן זיך געענדערט זינט דער צייט, ווען סאַקראַטעס פלעגט אַרומגיין אין די גאַסן פון אַטהען און לערנען די גריכן ווי אַזוי צו דענקען לאַגיש: די מנהגים, די רעליגיע, דאָס סאַציאַלע צוזאַמענלעבן, די באַגריפן וועגן נאַטור און וויסנשאַפט; די וויסנשאַפט אַליין, און וואָס ניט? — אַליין, קען מען זאָגן, האָט זיך געענדערט; די מענטשליכע נאַטור איז געבליבן דיזעלביגע. די מענטשליכע ווירקונג און געגן- ווירקונג בנוגע זאַכן און באַגעבנהייטן, האָבן זיך ניט געביטן. אין די לעצטע עטליכע מויונט יאָר האָט דער מענטש זיין באַראַקטער ניט געענדערט. אַזוי שנעל „אַרבעט“ די עוואָלוציע ניט.

כדי בעסער אַרויסצובריינגען וואָס עס שיינט צו זיין דער באַראַקטערדיסטישער שטריך אין סאַקראַטעס צייט איז כדאי זיך אַבזושטעלן אויף אַ מינוט, פאַרבילויפנדיג, און צו באַ- מראַכטן דאָס באַראַקטערדיסטישע פון אונזער אייגענער צייט. מיר וועלן דאָן בעסער פאַרשטיין דעם אויפטו פון סאַקראַטעס'ן. וואָס עס וואַרפט זיך אין די אויגן צו מיססן היינטיגע

ציימן, איז דאס איבערגעוויכט וואס דער גרויסער עולם גיט צו פסיכאלאגישע מעאריעס. וואו מ'גייט און וואו מ'שטייט הערט מען גאר פסיכאלאגיע. אלע ריידן, שטודירן און שרייבן פסיכאלאגיע. אויב איינער איז ניט קיין פראפעסאר, איז ער לכל הפחות א סטודענט פון פסיכאלאגיע. עס מאכט דעם איינ-דרוק, אז קיין אנדער לערע אויסער פסיכאלאגיע איז גאר ניט דא.

די ווערטער „לאגיש“, „שכל'דיג“, „פארנונפטיג“ ווערן אלץ מער און מער ארויסגעשמופט פון דעם שפראך-געברויך פון דעם גרויסן עולם. זייער פלאץ פארנעמט דאס ווארט „פסיכאלאגיש“. מען זאגט ניט מער, דער און דער איז א קלוגער מענטש, אדער א פארשמענדיגער מענטש, מען זאגט ער איז פסיכאלאגיש. מען קען דערפאר די היינטיגע צייטן מיט רעכט אָנרופן די פסיכאלאגישע פעריאָדע. די פעריאָדע ווען פסיכאלאגישע מעאריעס (עס זענען דא מערערע מעאריעס) פארנעמען דעם אויבן אָן אין דער אַפשאַצונג פון דעם המון און פון אַ גרויסן טייל פון דער אינטעליגענציע.

אַבער וואָסער חילוק צווישן דער אַלגעמיין „וויסנשאַפט-ליכער פעריאָדע“ פון אַ פריערדיגן דור, און די „פסיכאלאגישע פעריאָדע“ פון דעם היינטיגן דור? צווישן דער אַלגעמייןער פילאָזאָפיע און די פילאָזאָפיע פון די פסיכאלאָגן?

פון איין זייט, אַ וועלט פארנעם — אַ שמרעכע תופס צו זיין, און צו דערקלערן די גאַנצע יצירה, ווי עס איז דער דאַר-ווייניג; אדער אַ פאַרוזך צו געפינען דעם שליסל פון דעם מענטשליכען צוזאַמענלעבן, און אַ פראַכע צו פאַרבסערן די דאָליע פון דער גאַנצער מענטשהייט, ווי עס איז דער סאַציאַ-ליזם; פון דער צווייטער זייט — אַן אַכעכען זיך מיט דעם יחיד, מיט זיך אליין; אַ באַשמענדיגעם גריבלען זיך אין דער אייגענער נשמה, די נשמה פון דעם יחיד; אַ כסדר'דיגן שטיין פאַר דעם שפיגל, אַזוי צו זאָגן, און צו שטודירן יעדן בויג און יעדן קנייטש פון דער אויסגעטראַכטער נשמה, זי צו פוּדרעווען

און צו פארבן, פונקט ווי עס טוען פרויען מיט זייערע געזער, אדער ווי א קאץ, וואס רק זי באלקעט זיך אליין.

נעמט, למשל, דעם מארקסיזם, צי ער איז ריכטיג צי ניט, וואסער גראנדיעזע לערע! א וועלט אנשוואונג, כמעט א רעליגיע, וואס האט געשפריצט מיט הויכע אידעאלן, ווי א פאנטאזן מיט פרישע וואסער, וואס האט אריינגעצויגן אין איר קרייז פון באטראכטונג די פארגאנגענהייט און די צוקונפט פון דער גאנצער מענטשהייט — א פראכטפולער בנין, א גייסטיגער „הימל קראצער“, געבויט אויף א טיפן פונדאמענט פון דער פארגאנגענהייט, אונטערשטיצט מיט אידעאלן פון דער געגנט-ווארט, און באצירט מיט זעאונגען פון דער צוקונפט; זעאונגען וואס האבן בארוישט די פאנטאזיע און פארכאפט דעם אטעם פון דער גאנצער מענטשהייט — מסוף העולם ועד סופו.

ניט אין ערך גרעסער איז דער אומפאנג פון דעם דאר-וויניזם. בעת דער מארקסיזם האט זיך פארנומען מיט דער אנטוויקלונג פון דער מענטשליכער געזעלשאפטליכער היסטאריע, האט דער דארוויניזם ארומגעכאפט די אנטוויקלונג פון דעם אוניווערזום, די היסטאריע פון דער יצירה, דער מענטש, זעכלסטפארשטענדליך, אלס א טייל פון דער יצירה, אריינגערעכנט.

דאסזעלביגע איז אמת, ווען ניט צו אזא הויכן גראד, וועגן אלע אנדערע פילאזאפישע סיסטעמען. אוניווערזאליטעט איז דער חותם פון יעדער פילאזאפישער סיסטעמע.

פארגלייבט מען דאס מיט וועלכע עס איז פון די פסיכא-לאגישע טעאריעס, אדער אפילו מיט אלע טעאריעס צוזאמענגענומען, מוז מען קומען צו דעם שלום, אז דער היינטיגער דור שטייט אינטעלעקטועל נידעריגער פון דעם דור פאר אים.

דאס מיינט ניט צו זאגן, אז אין דער וויסנשאפט איז ניטא קיין ארט פאר דער פסיכאלאגיע. אזא באהויפטונג וואלט געווען נאריש. די פריערדיגע פילאזאפן און די וויסנשאפטן האבן די פסיכאלאגיע ניט פארנאכלעסיגט. דעקארט, שפינאזא, יוהם, קאנט און אלע אנדערע פילאזאפן, פאר זיי און נאך

זיי, ביז אויף היינטיגן טאג, האבן ניט פארגעסן די פסיכאלאגיע. דארוויין האט זי ניט פארנאכלעסיגט, און אפילו מארקס, להכעיס פון דער אָנגענומענער פארקערטער און פאלשער מיינונג, האט די פסיכאלאגיע גאר ניט פארגעסן. ניט מער, ביי אלע די איז דאס געווען א נאטירליכער טייל אין דער פילאזאפישער סיס-מעמע, א וויכטיגער טייל, אבער ניט דער הויפט-טייל, ווי מען טוט דאס היינט. צו זאגן, אז די פסיכאלאגיע איז אלץ מיט אנאנדער, דער א און דער ת פון אלעס וויסן, איז בלי ספק אן אינטעלעקטועלע ירידה, איז פונקט ווי ווען איינער זאל ארויסרייסן איין בלאט פון אן ענציקלאָפּעדיע, און זאל זאגן, אז דאס בלאט איז דאס וויכטיגסטע אין דעם גאנצן בוך; אז דאס גאנצע בוך איז א טפל צו דעם איינעם בלאט. אונדאי איז דאס איינע בלאט נויטיג און וויכטיג אויף דעם נויטיגן ארט אין דעם בוך, אבער עס איז ניט דאס גאנצע בוך, און ניט דאס וויכטיגסטע אין דעם בוך. דאס גאנצע בוך איז ניט אין ערך גרעסער און וויכטיגער.

עס וועט פירן צו ווייט צו דערקלערן די אורזאך פון דער אינטעלעקטועלער ירידה. בדרך כלל קען מען זאגן, אז דער מענטש קען ניט טראגן קיין שווערע משא פון וויסנשאַפּטליכער אָנגעשמרענגטקייט פאר א לאנגע צייט. פריער אָדער שפעטער ווערט ער מיד, ווארפט אַראָפּ די משא, שמעלט זיך אָפּ צו כאַפּן דעם אַמעם, און טראַכט וועגן זיך אַליין בעת ער רומט.

ווען צו דער געוויינליכער משא, קומט נאך צו אומגעוויינ-ליכע און אויסערגעוויינליכע פאַסירונגען, ליידן, אומגליקן, אַנמויַשוּנגען און האַפּנונגסלאַזע סיטואַציעס, ווי עס האַט מיט זיך געבראַכט די גרויסע מלחמה, דעמאָלט איז דער חשק זיך צו באַפּרייען פון דעם שווערן באַגאַזש פון וויסנשאַפּט נאָך פיל שטאַרקער. עס איז די מידקייט, די אַבגעשוואַכטקייט, די פּוילקייט, די אַבהענטיגקייט, וואָס קומט נאָך אַן אומפּרוכט-באַרע אַנשמרענגונג, וואָס מאַכט דעם מענטשן פּילן ווי צו זיין מיט זיך אַליין, פאַרטיפּט און אַיינגעשלאַסן אין זיך אַליין.

דאס איז אמת וועגן יעדן יחיד, וועגן פעלקער און אויך וועגן דער גאנצער מענטשהייט.

ווען עס גייט אַ מענטשן גוט, ער איז ערפֿאָלגרייך אין זיינע אונטערנעמונגען, איז אַרומגערינגלט מיט פֿריינד, וואָס לויבן און הנפּה'נען אים — דעמאָלט האָט ער הרחבת הדעת, ער איז ברייט אין זיינע אנשויאונגען און געוואַגטקייטן, ער האָט אַן אויג פֿאַר זאָכן אויסער די אייגענע, שמאַלע אינ-טערעסן, און ער קען פֿאַרנעמען געדאַנקען און אידעען פֿון אַנדערע. טוט זיך אָבער דאָס רעדל אַ דריי, די געשעפטן נעמען גיין שלעכט, די פֿריינד פֿאַלן אָפּ; פֿאַרוואָרף, צאָנ-קעריי און קריג פֿאַרנעמען דאָס אַרט פֿון פֿריינד און ליכטיגקייט. און דאָס לעבן ווערט אַזוי שווער, אַז עס איז כמעט אוממעגליך צו פֿאַרטראַגן, דעמאָלט פֿאַלט דער מענטש אַרונטער פֿון זיין הויך און ער פֿאַרטיפּט זיך אין זיך אַליין. ער באַוואַנדערט זיך, אַדער ער פֿאַרטיידיגט זיך, אַדער ער האָט רחמנות אויף זיך, אַדער ער זוכט תּירוּצים פֿאַר זיינע נידערלאַגעס, אַדער ער גרייט זיך צו צו ווייטערע נצחונות — מיט איין וואָרט: ער איז כּסדר פֿאַרנומען מיט זיך, ער ווערט דער צענטער פֿון דעם אינווערוום. די גאַנצע וועלט, דענקט ער, איז באַשאַפֿן געוואָרן צוליב אים. אַזוי ווי גאַנץ אַליין קען דאָך, סוף כל סוף, קיין מענטש ניט שטיין, באַהעפט ער זיך צו גאָט, ער ווערט מיסטיש רעליגיעז; ער נעמט אַן אַן אינדיווידועלע רעליגיע, אַ רעליגיע וואָס געפינט איר אויסדרוק אין אַ פֿערזענליכע באַציאונג צווישן אים און זיין באַשעפֿער, אַדער ער ווערט שאַ-וויניסטיש, נאַציאָנאַליסטיש, אַדער ביידע צוזאַמען. דאָס איז אַ מיין זעלבסט-שוין. גאָט און פֿאַטערלאַנד זיינען אַלעמאַל וועג-ווייזער פֿאַר דעם מענטשן, וואָס קען זיך ניט געפינען קיין וועג אין דער גרויסער וועלט.

אַז עס שטייט ניט בעסער מיט פעלקער, איז דאָס אידישע פֿאַלק, ניט צו גיין צו ווייט, אַ גוטער ביישפּיל. די כּוואַליעס פֿון רעאַקציאָנערן נאַציאָנאַליזם, וואָס שלאָגן אַזוי האַסטיג היינט צו טאָג אין אַלע לענדער, די פֿאַרטגעשרימנטע ווי

די וואָס זענען מייסט הינטערשמעליג, זענען אַ ווייטערער ביי-
שפּיל פאַר דעם געזאַגטן.

עטוואָס ענליכעס געפינען מיר אין דעם אַטהען פון
סאַקראַמען.

סאַקראַמעס האָט געלעבט אין דער גאַלדענער פּעריאָדע
פון אַטהען, און ער האָט אויך דערלעבט דעם אונטערגאַנג
פון דער פּעריאָדע.

דאָס איז געווען די צייט פון פּעריקלעס, פון דעמאָקראַטיע,
פון גרויסע אונטערנעמונגען, גרויסן פאַרקער, גרויסע רייכ-
טימער, גרויסער האַנדל און גרויסע נצחונות. עס איז געווען
די צייט ווען די וויסנשאַפט (אויף וויפּיל זי איז דעמאָלט געווען
מעגליך) האָט געבליט; ווען די פּילאָזאָפּיע און קונסט האָבן
באַהערשט אַלע געמיטער. אָבער עס איז אויך געווען די צייט
פון אַ גרויסער נידערלאַגע אין דעם פעלאָפּאָנעזישן קריג, די
הערשאַפט פון די 30 טיראַנען, און די ווייטערע אַיינפירונג
פון דער דעמאָקראַטיע.

גו, וואָס עס זאָלן ניט זיין די מעלות פון דער דעמאָקראַטיע,
און זיי זענען זייער פּיל, האָט זי אויך עטליכע גרויסע חסרונות,
דער גרעסטער פון וועלכע איז, וואָס דאָס פּאָלק הערשט איי-
גענטליך קיינמאַל ניט. עס איז אַלעמאַל אַ קליינער צאָל פון
אינטעליגענטן, זייער אַפט קרעפטיגע האַלב אינטעליגענטן,
הויפטזעכליך די וואָס באַזיצן די רעדנער קונסט, די „הניפה
קונסט“, ווי סאַקראַמעס רופּט דאָס, וואָס הערשן און באַהערשן
דאָס פּאָלק, מיט דער הילף פון די יאָ זאָגערס און ניין זאָגערס.
די ערשטע אויסצונוצן די געלעגנהייטן, וואָס די אַטהענער
דעמאָקראַטיע האָט געעפנט פאַר די בירגער זענען געווען די
רייכע יונגע לייט, וואָס האָבן געזוכט זיך אויסצוצייכענען
מאַכן פאַר זיך אַ קאַריערע אין דעם פּאָליטישן לעבן פון דער
און אויסצופיינען אין דער רעדנער קונסט, כדי דורך דעם צו
שטאַמ אַלס פּירער אָדער אַלס גענעראַלן. עס האָט דעמאָלט
געהערט צום גוטן טאָן פון אַ געבילדעטן יונגן מאַן צו זיין אַ
תּלמיד פון וואָסער עס איז סאַפיסט, וואָס האָט אים געלערנט

האלטן רעדעם, ציטירן די גרויסע פאעטן, און נאכצוזאגן קלוגע ווערטלאך פון די אלטע חכמים.

יענע צייט, ווי געזאגט, איז אויך געווען די צייט פון א גרויסער נידערלאגע, ווען די מענטשן זענען אויפגעלייגט צו פארווארפן אלטע מנהגים און זיטן, ווען זיי פילן, אז זיי מוזן זיך פארלאזן אויף זיך אליין. מיט איין וואָרט : עס איז געווען א צייט, ווען די מענטשן ווערן „פסיכאלאגיש“, און די פסיכא-לאגיע ווערט די וויכטיגסטע פון אלע וויסנשאפטן.

עס האָבן זיך באלד געפונען לערער, גרויסע און קליינע אינטעליגענטן, באוואוסטע רעדנער, סאָפיסטן האָט מען זיי גערופן, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען, פאַר גוט באַצאלט, צו דערפילן דיראָזיגע באַדערפניש, און האָבן געלערנט די יונגע לייט רעמאַריק און מאַראַל.

„מאַראַל“ איז אַ וויכטיגער און נויטווענדיגער אינסטרומענט אין אַ דעמאָקראַטיע. דער טיראָן שטייט איבער דעם געזעץ, ער הערשט מיט דער מאַכט פון גוואַלד. ער קען באַ-שטיין צו זיין ניט מאַראַליש, אויב עס געפעלט אים. דער דעמאָקראַטישער הערשער, קען זיך אַזאָ לוקסוס ניט פאַרגינען. ער מוז זיין מאַראַליש, אַפילו ווען ער איז דאָס ניט.

די עטיק, אַ הויך דעם, איז אַ צווילינגס שוועסטער פון דער פסיכאלאגיע. ביידע באַשעפטיגן זיי זיך מיט דער מענש-ליכער באַנעמונג און אויפפירונג. זיי גייען דערפאַר האַנט אין האַנט, און מען קען אַפט אורטיילן די עטיק פון דער פסיכא-לאגיע און די פסיכאלאגיע פון דער עטיק. ווען די פסיכאלאגיע איז אַ טייל פון אַ ברייטער וויסנשאַפּטליכער קאָסמאָלאָגיע, וועט אויך די מאַראַל זיין אַ ברייטער, אַן אַלגעמיינער, אַן אַוניווערזאַלער. איז אַבער די פסיכאלאגיע אינדיוידוואַליסטיש און פעסימיסטיש, דער רעזולטאַט פון מיס-ערפאַלן און נידערלאַגעס, און דערפאַר אַן ענגער, וואָס האָט צו טאָן נאָר מיט דעם יחיד, ווען ער איז פאַר זיך, דעמאָלט וועט אויך די מאַראַל זיין אַן ענגער, אַן אייגננאָציגע, אַן עגאָ-איסטישער, וואָס איז באַרעכנט צו בריינגען נוצן און פאַרגעניגן

נאָר דעם יחיד.

אומגעפער אזא צושטאַנד האָט ווירקליך עקזיסטירט אין אַטהען אין סאַקראַמענט' צייטן. אין דער פּילאָזאָפּיע, ריכטיגער, אין דער פּסיכאָלאָגיע, האָט געהערשט דער כלל פון פּראַטא-גאָראַם:

דער מענטש איז די מאַס פון אַלע זאַכן!

און כדי מען זאָל ניט האַבן קיין מעות, וואָס דער זאַץ מיינט, האָט פּראַטאָגאָראַס צוגעלייגט:
דאָס וואָס דערשיינט צו יעדן פּערזאָן רעאַל, איז פאַר אים דאָס וואָס עס דערשיינט.

אַזוי איז אויך די גריכישע מאַראַל ווירקליך געווען באַ-רעכנט פאַר דעם נוצן פון דעם יחיד.
אַט דעם צושטאַנד האָט סאַקראַמענט זיך אונטערגענומען צו באַקעמפן און אויסצובעסערן.

סאַקראַמענט, אמת, האָט פאַרוואַרפן די וויסנשאַפט פון זיין צייט, און האָט גענומען זיך באַשעפטיגן מיט דעם מענשען, דאָס הייסט, אויך מיט דער פּסיכאָלאָגיע. אַבער דאָס איז ניט געווען דער איינציגער מענטש, נאָר דער מענטש אַלס אַ טייל פון דער גאַנצער נאַטור. ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט אַזוי באַהאַנדלט דעם מענטשן אַלס אַ טייל פון דער יצירה. אין דער פּסיכאָלאָגיע, ווי אין דער מאַראַל, האָט ער געזוכט צו באַפעסטיגן דעם אונטערזאָלן געדאַנק.

וואָרים אויב יענע מיינונג איז אמת צו יעדן פּערזאָן וואָס ער שאַפט זיך אַיין מיט זיינע הושום, און קיין איין מענטש קען ניט דערקענען אַנאַנדערס קאָנדיציע בעסער איידער ער אַליין, און קיין מענטש האָט ניט מער רעכט צו אונטערזוכן אויב די מיינונג פון אַנאַנדערן איז אמת אָדער פאַלש איידער ער אַליין, און דיאָזיגע מיינונגען זענען אַלעמאַל גערעכט און אמת, פאַרוואָס, איר זאָלט מיר געזונט זיין, מיין פּריינט, איז פּראַטאָגאָראַס געווען אַ חכם, אַזוי אַז מען האָט מיט רעכט גערעכנט ער איז ווערט צו זיין אַ לערער פון אַנדערע מענטשן און ער זאָל נאָר קריגן גוט באַצאָלט, און פאַרוואָס זענען מיר געווען אומוויסנדע חיות און זענען געווען געצוואונגען צו גיין צו אים און חדר, אויב יעדער מענטש איז די מאַס פון זיין אייגענער חכמה?

אַזוי פּרעגט סאַקראַמענט אין דעם דיאַלאָג טעאַמעמאַס.
אַבער דאָס איז געווען שפּעטער.

אנגעהויבן האָט ער מיט דעם, ווי עס שיינט, וואָס ער האָט באַקעמפט די סאַפּיסטן. זיינע שאַרפּסטע פּיילן האָט ער דערפאַר געשליידערט געגן די רעדע־קונסט בכלל. די רעדע־קונסט איז פאַר אים אַ קונסט, וואָס איז דער היפּוך פּון שייין. ער רופּט דאָס די חניפּה קונסט, און ער פאַרגלייכט די רעדנער צו קעכינס. „ריידן איז פאַר דער נשמה, וואָס קאַכן איז פאַר דעם גוף“, זאָגט סאַקראַמעס, און ער פרעגט וואָסער פּנים וואַלטן מיר געהאַט, ווען די קעכינס, אנשטאַט דעם דאַקטאָר, זאָלן זיך נעמען פאַרצושרייבן אַ דיעטע פאַר דעם גוף, צוליב דעם ווייל זיי קענען קאַכן? פּונקט אזוי איז, ווען רעדנער ווילן אונז פאַרשרייבן אַ דיעטע פאַר דער נשמה, ווייל זיי קענען מאַכן אַ געבריי פּון ווערטער. עס קען אויסזעהן ווי אַ סתירה, אַז גראַד דער מענש, וואָס זיין גאַנצער כּח איז געלעגן אין דיסקוטירן, זאָל מיט אַזאַ אומגעוויינליכע קראַפט און גע־שיקטקייט באַקעמפּן די קונסט פּון ריידן. ביי סאַקראַמעס'ן איז דאָס ניט קיין סתירה. עס קומט אויס די נאַטירליכסטע זאַך אין דער וועלט. מען דאַרף נאָר וויסן דעם חלוק, וואָס גר מאַכט צווישן ריידן און ריידן.

אין דער „אַפּלאַגיא“, די אומשמערבליכע פאַרטיידיגונגס־רעדע, איז דאָס זיין ערשמער פּונקט. אַ סך ליגן, זאָגט ער, האָבן זיינע אַנקלעגער געזאָגט, פּון וואָס ער איז געווען דער־שמוינט.

אַבער צו מייסטן בין איך געוואָרן דערשמוינט פּון איינעם פּון די אַלע שקרים, וואָס זיי האָבן געזאָגט — ווען זיי האָבן געזאָגט, אַז איר זאָלט זיך היטן ניט צו ווערן פאַרפירט פּון מיר, ווייל איך בין אַ געד־שיקטער רעדנער. וואָרים איך האָב דאָס באַטראַכט פאַר דער גרעסטער אומ־פאַרשעמטקייט אין זייער גאַנצער אויפפירונג ניט צו שעמען זיך, ווען זיי וועלן אויפ'ן שמעל פאַר'משפט ווערן פּון מיר מיט פאַקטישע ראיות, ווען איך וועל זיך אַרויסצייגן צו זיין גאַרניט קיין געשיקטער רעדנער, סיידן זיי רופן אַ געשיקטן רעדנער דעם וואָס זאָגט דעם אמת. אויב דאָס איז וואָס זיי מיינען, וועל איך מסכים זיין, אַז איך בין אַן אַרמאָר־אַבער ניט אויף זייער שטויגער.

אַז פּלאַטאָן האָט דאָס באַטראַכט אַלס איינעם פּון די

וויכמיגסטע שטריכן אין סאָקראַטעס' לעבן און דענקען, קען מען זעהן פון דעם, וואָס ער קומט צוריק צו דעם פונקט אין פאַרשיידענע פון זיינע דיאלאָגן, און ער לאָזט סאָקראַטעס'ן איבער'הער'ן דעם פונקט אויף פאַרשידענע אופנים. אין דעם ויכוח צווישן סאָקראַטעס און דעם גרויסן און באַרימטן סאָפּיסט פראַטאַגאָראַס, שטעלט סאָקראַטעס די באַדינגונג קיינע לאַנגע רעדעס זאָלן ניט געהאַלטן ווערן, און ער וויל אוועקגיין אין דערמיט פון דער פאַרזאַמלונג, וויל פראַטאַגאָראַס האַלט כסדר לאַנגע רעדעס. ער קען גאָר ניט געדענקען קיין לאַנגע רעדעס, זאָגט סאָקראַטעס, און ער פאַרלאַנגט נאָר שאלות און תשובות, אָדער פראַטאַגאָראַס זאָל פּרעגן און ער וועט ענטפערן, אָדער פאַרקערט.

קיינע לאַנגע רעדעס!

ביי אַנאַנדער געלעגנהייט, האַלט ער ספּעציעל אַ גרויסע רעדע, מיט הויכע פּראָזן, פאַר זיין פריינד פיידראַס. און באַלד נאָכדעם באַווייזט ער, אַז אין דער גאַנצער רעדע איז ניט דאָ קיין אמת וואָרט. דער דיאלאָג „גאַרגיאַס“ איז ספּעציעל געריכטעט געגן דער רעדנער-קונסט. דאָס זעלבע ווערט ווידער-האַלט אין דעם דיאלאָג „סימפּאָסיום“, און אין אַ סך אַנדערע שטעלן. אומעטום גייט דורך דער געדאַנק: אַ גרויסער רעדנער איז נאָר דער, וואָס זאָגט דעם אמת!
אָבער וואָס איז דער אמת?

V.

די פראגע: וואס איז דער אמת? שטייט ניט אליין פאר זיך און קען דערפאר ניט פארענטפערט ווערן באזונדער. אין סאקראמעט'שן זין מוז זי פארענטפערט ווערן אין צוזאמען-האנג מיט אנדערע פראגן, ווי: וואס איז יושר, וואס איז גע-רעכטיגקייט, וואס איז מאַראַל, וואס איז גוט, וואס איז שוין, וואס איז ליבע? א. א. וו. און אלע די פראגן מוזן ווערן צוגע-פיהרט צו איין הויפט-פראגע: וואס איז וויסן? ביי סאקראמעט'ן הענגען אלע פראגן אן דעם תירוץ, וואס מען קען געבן אויף דער איינער פראגע. און מיט דעם ווארט „וויסן“ מיינט מען ניט נאר דאס, וואס ווערט געוויינליך פארשטאנען אונטער דעם ווארט: דאס פיל וויסעריי, וואס די סאפיסטן האבן גע-לערנט צו יענע צייטן, וואס מען לערנט היינט אין די שקאלעס, און מיט וואס אזוי פיל מיטלמעסיגקייטן פון אלע צייטן שטאַל-צירן אזוי שטארק. סאקראמעט מיינט דאס וויסן ממש, די מענשליכע פייאגיקייט צו וויסן און די מעגליכקייט צו לערנען. אלע פראגן ווערן צוגעפירט צו דעם פונקט. סאקראמעט גלויבט ניט, למשל, אז „יצר לב האדם רע מנעורו“ (דער מענש איז שלעכט פון זיין יוגענד); ער גלויבט ניט, אז דער מענש איז שלעכט, ווייל ער וויל זיין שלעכט. ער גלויבט אויך ניט, אז דער מענש איז גוט. ס'איז אליץ א פראגע פון וויסן אדער ניט-וויסן. ווען א מענש טוט שלעכטס, ווען ער איז א טיראן, בא-נעמט זיך אומגערעכט און האנדעלט ניט על-פי יושר, איז דאס ניט, ווייל דאס איז טאקע זיין נאטור צו זיין שלעכט, טיראניש אדער ניט-יושר'דיק; ער טוט דאס, ווייל ער ווייס ניט בע-סער. עס איז די אומוויסנהייט, וואס ברענגט צו די אלע שלעכ-טע מעשים. צוליב דעם איז ער ניט ביז אויף די ריכטער, וואס האבן אים פאראורטיילט צום טויט. זיי האבן בעסער ניט גע-

וואסמ. דאָ האָבן מיר, ווי קאָנסטאַנטין ריטמער באַמערקט
אַזוי ריכטיג אין זיין גרויס ווערק איבער פּלאַטאָן, דעם „גאַט,
פּאַרגיב זיי: זיי ווייסן ניט, וואָס זיי טוען“ פון ישוע הנוצרי.

אין תלמוד איז דאָ אַ מאַמר: אין אדם עובר עבירה אלא
אם נכנס בו רוח שמות (א מענש טוט ניט קיין עבירה, סיידן
אין אים איז אַריין עפעס אַ נאַרישקייט). דאָס קלינגט כמעט
דאָס זעלביגע ווי דער סאַקראַמענט־שער פּרינציפּ, אָבער עס איז
ניט דאָס זעלביגע. עס איז גיכער דער היפּוך. אָבגעזען פון דער
פּראַגע, אויף וויפּיל דער תלמוד־ישער זאָגן איז באַאיינפלוסט
פון דער סאַקראַמענט־שער לערע, (*) איז דאָס אַ גאַנץ אַנדערע
זאָך אין דעם תלמוד. ביי סאַקראַמענט־אין דאָס אַ פּרינציפּ,
וואָס פירט צו דער פאַרשמענדעניש פון אַלע מענשליכע האַנד-
לונגען און וואָס מוז געמאַכט ווערן צום גרונטשטיין פון אַלע
וויסנשאַפטליכע אונטערזוכונגען פון דער מענשליכער באַנע-
מונג. וואָרעס דאָס וויסן גופא איז סוף-כל-סוף ניט מעהר ווי אַ
זוכן צו וויסן, אַ באַשמענדיג זוכן. דאָס איז דער הויפּט-
אונטערשריד צווישן סאַקראַמענט־עס אַרט דענקען און דער אי-
דישער סיסטעמע. די אידישע חכמה איז געווען אַוועקגעשמעלט
איינמאַל פאַר אַלעמאַל: „ראשית חכמה יראת ד'“ (די מורא
פאַר גאָט איז די ערשטע חכמה). ביי סאַקראַמענט־אין מוז דאָס
וויסן, די חכמה, צוערשט געפונען ווערן, און זי מוז געמאַכט
ווערן צום פונדאַמענט פון אַלע ווייטערע פּילאָזאָפּיעס און פּרינ-
ציפּן פון מאַראַל, וואָרעס אויך זיין מאַראַל איז אַן אַנדערע און
איז אַנדערש באַגרינדעט איידער די אידישע.

מיר וועלן זיך דאָ פאַר אַ וויילע אָפּשטעלן אויף אַ וויכ-
טיגן פונקט, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר סאַקראַמענט־
און וואָס שייַדט אים אָפּ פון דעם גאַנצן אַרט פון דער
אידישער וועלט־אַנשוואַונג, הגם אין אַנדערע זאָכן איז ער
גאַנץ ענליך. „די אייגנאַרטיגע שמעלונג, וואָס גריכענלאַנד נעמט

(*) סאַקראַמענט האָט געלעבט אומגעפער אַ 30—40 יאָר נאָך דער צייט

פון עזרא הסופר, אַ יאָר 400 פאַר דעם תלמוד.

איין אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט, זאגט עדוארד מייער אין זיין בארימטער „געשיכטע דעם אלטערטומס“, „בא-רוהט אין דעם לעצטן סך-הכל (אין דער לעצטער ליניע) אויף סאקראטעס'ן“. לויט מייערן, איז עס גיט די קונסט, וואס אין איר האט זיך גריכענלאנד אזוי שטארק אויסגע-צייכענט, וואס גיט איר די גרויסע שמעלונג, — עס איז סאקראטעס, זיין לערע, זיין פילאזאפיע, וואס גיט גריכענלאנד איר גרויסן ווערט פאר דער מענשהייט. „אין אים“, זאגט ווייטער עדוארד מייער, „ליגט עטוואס פון דעם תמצית פון דעם אריענטאלישן נביא און גרינ-דער פון רעליגיע“ (ציטירט ביי קאנסטאנטין ריטמער)..

אין זעהר פיל זאכן, אין זיין גאנצן פריוואטן לעבן, קען מען זאגן, איז סאקראטעס ווירקליך ענליך צו דעם אידישן נביא. אפילו אין דעם, וואס ער האט געגלויבט, אז ער איז גע-שיקט געווארן צו מאכן די מענשען קליגער, וואס דאס מיינט בעסער, און אז ער ווערט באגלייט פון עפעס א מלאך, א דע-מאן, זאלן מיר דאס רופן—א בת-קול, וואס זאגט אים אלעמאל אונטער ווי צו האנדלען, און דערלאזט אים גיט צו טאן זאכן, וואס זיינען גיט גוט.

פונדעסטוועגן איז דא א גרויסער חילוק צווישן אים און דעם אידישן נביא, פונקט ווי עס איז דא א חילוק צווישן זיין מאראל און דער אידישער מאראל, זיין וועלט-אנשוואונג און דער אידישער וועלט-אנשוואונג. אפילו זיין בת-קול איז געווען אנדערש מיט דעם, וואס עס האט אים נאר אונטערגעזאגט גיט צו טאן געוויסע זאכן, אבער עס האט אים קיינמאל גיט באפוילן צו טאן וואס-עס-איז.

און דער חילוק שטעקט אין דעם אונטערשיד צווישן אפענבארונג און וויסן.

לויט דעם אידישן גלויבן, איז די גאנצע תורה געקומען פון בארג סיני דורך דעם, וואס גאט האט זיך אנטפלעקט. פריער האט גאט זיך אנטפלעקט צו אברהם'ען, נאכהער צו יעקב'ן, נאכדעם צו משה'ן. אויב ער האט עס גיט אלע מאל

געטאן אליין, אין דער אייגענער פערזאן, ווי עס איז געווען דער פאל מיט משה'ן, האט ער עס געטאן דורך זיינע מלאכים. דער מלאך ד' האט זיך באוויזן צו די נביאים, און ער באווייזט זיך צו די צדיקים. משה האט מקבל געווען די תורה אויף דעם בארג סיני (גאט האט זיך צו אים אנטפלעקט) און ער האט זי איבערגעגעבן צו יהושע, און יהושע צו די זקנים, די זקנים צו די נביאים א. א. וו. ביז אויף היינטיגן טאג. *) אלץ איז געקומען פיקס און פארטיג. די מאראל איז א מצוה, א פארשריפט, א געבאט, וואס איז געקומען פון דער געמליכער השגחה, פונקט ווי אלע אנדערע מצוות, איינמאל פאר אלעמאל, וואס יעדער מוז מקים זיין, און וואס קיינער טאר דערפון ניט ארונטערנע-מען און ניט צולייגן. מאראלישע אויפפירונג פאר דעם אידן איז א געבאט פון הימל, א מצוה, וואס איז געקומען פון רוח-הקודש, פון דער אפענבארונג.

ביי סאקראמעס'ן זיינען דאס אלץ זאכן פון מענשליכן שכל, מענשליכן פארשטאנד, מענשליך וויסן און פילאזאפירן. †) אט דאס איז דער הויפט-אונטערשיד: אפענבארונג אדער פאר-שטאנד! ביי סאקראמעס'ן איז די פילאזאפיע, די ליבע צום וויסן, מענשליכער פארשטאנד—די הויפט-זאך. און דאס מוז ווערן אונטערוזכט און שטודירט. פון דעם וויל דערלאנגען, און ער האט ווירקליך דערגרייכט, די העכסטע שטופע פון מאראל. אין דער אידישער סיסטעם איז דאס די נבואה, דאס באווייזן זיך פון גאט, אדער פון זיין מלאך.

אויך סאקראמעס גלויבט, אז עס זענען דא נביאים. אין דעם גריכישן דענקען איז ער געווען דער ערשטער, וואס האט איינגעפירט דעם געדאנק פון נבואה און באגייסטערונג. אבער דאס איז ביי אים א נידעריגערע מדרגה איידער דאס באוואוס-

*) זע פרקי אבות: „משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע“ א. א. וו.
 †) פראפעסאר דושארדוש פוט מור אין זיין גרויס ווערק „דזשודאיוז“, וואס איז דערשינען אין 1927, ברענגט ארויס דעם געדאנק אין פארשידענע צוזאמענהאנגען. אבער דער געדאנק איז ניט ניי ביי אים.

טע און באוואוסטזיניגע פילאזאפירן. די נבואה און די פאעזיע זענען ביי סאקראמעס'ן ניט קיין קלייניגקייט, אבער די נביאים און פאעטן, גלויבט ער, ווייסן ניט וואס זיי ריידן.

אין זיין „אפאלאגיע“, פאר דעם געריכט, דערציילט סאקראמעס, ווי אזוי ער איז ארומגעגאנגען פון איינעם צום אנדערן אויסצופרוברן אים אין חכמה. אין זיינע וואנדערונגען איז ער אויך געקומען צו די פאעטן, און ער האט

„באלד דערקענט, אז דאס וואס זיי האבן

פארפאסט, האבן זיי ניט פארפאסט אויס חכמה,

נאר אויס א נאטירליכער נייגונג און א רוח הקודש,

ווי די נביאים און די זעערס (חוזים); ווארעם

אויך די דאזיגע זאגן פיינע זאכן, אבער

זיי ווייסן ניט קיינע פון די זאכן, וואס זיי זאגן.“

ביי אים איז דאס וויכטיגסטע, דאס איינציג וויכטיגע— דאס וויסן, וואס קען אונטערזוכט ווערן מיט דעם מענשליכן פארשטאנד. אין דעם פונקט שטייט ער הימל הויך איבער די פילאזאפן פון אונזער אייגענער צייט, די צייט פון פסיכאלאגיע, רעאקציע און מיסטיציזם. עס איז מערקווירדיג ווי די היינטיגע פסיכאלאגן צורייסן זיך שיער און באנוצן זייער בעסטן פאר- שטאנד אכצולייקענען דעם מענשליכן פארשטאנד. אלערליי פארשידענע אורזאכן געפינען זיי פאר דער מענשליכער האנד- לונג, אבי ניט צו לאזן קיין ארט פאר דעם מענשליכן שכל, אט דאס גרעסטע וואונדער אין דער גאנצער יצירה—דאס ווילן זיי אבלייקענען. א סך ווערן נתפעל פון דעם ווארט „אינטואיציע“, עפעס ווי דאס וואלט געווען א זאך, וואס ערקלערט בעסער אונזער קענען און וויסן איידער דער מענשליכער פארשטאנד. נאטירליך, קענען מיר ערקלערן די „אינטואיציע“ פונקט אזוי ווייניג ווי דעם מענשליכן פארשטאנד, מיט דעם אונטערשייד, וואס „אינטואיציע“ איז בעסער צוגעפאסט צו דער היינטיגער צייט פון נעבעלהאפטיגקייט, מיסטיציזם, רעאקציע און— אומפארשטאנד. אן ענליכן צושטאנד, ווי שוין באמערקט, האט סאקראמעס אין זיין צייט שטארק באקעמפט.

אויס דעם גרונד איז סאָקראַטעס אויך אַ געגנער פון דע-
מאָקראַטיע. אפילו ווען זיין אייגן לעבן איז געשטאַנען אין קאַן,
האַט ער זיך אָבגעזאָגט צו טאָן עטוואָס, וואָס זאָל באַפרידיגן
די סענטימענטן פון דעם המון, ווי מען קען דאָס לייכט זען
אין דער „אַפאָלאָגיע.“ (*) ווען זיין פריינט קריטאן קומט צו אים
און וויל אים איבערריידן צו אַנטלויפן פון תפיסה, ווייל „וואָס
וועלן מענשן זאָגן וועגן זיינע פריינד“, ענטפערט ער: „פאַר-
וואָס קימערן מיר זיך אַזוי פיל וועגן דעם, וואָס די מייסטע
מענשן דענקען?“ דער המון קען טאָן רשעות? ער גלויבט
דאָס ניט. הלואי וואָלט דאָס פאַלק געקענט טאָן רשעות, עס
וואָלט דעמאָלט אויך געקענט טאָן גוטס... זיי טוען נאָר דאָס,
וואָס עס פאַלט זיי איין.

היינט ווי אַזוי קען מען באַשטימען זאָכן לויט דער מאַ-
יאַריטעט, ווען צום באַשטימען פאַדערט זיך גאַר ספעציעל
וויסן, וואָס אין די מייסטע פאַלן עס באַזיצט נאָר דער יחיד?
עס איז דער יחיד, דער ספעציאַליסט, דער וואָס האָט זיך גע-
לערנט און וואָס קען די זאַך, וואָס האָט אַ רעכט צו באַשטי-
מען, אָבער ניט די מאַיאַריטעט. אויב איינער איז קראַנק,
פרעגט סאָקראַטעס, צו וועמען וועט ער גיין זיך היילן? וועט
ער גיין צו אַ דאָקטאָר, וואָס האָט זיך געלערנט די הייל-
קונסט, און וועט פאַלגען זיין עצה און זיך פירן לויט זיינע
פאַרשריפטן, אָדער וועט ער טאָן וואָס אַ מאַיאַריטעט וועט באַ-
שטימען? און אויב איינעם וויל זיך לערנען שפילן אויף דער
לירע, אָדער רייטן אויף אַ פערד, וועט ער דען ניט דינגען דעם,
וואָס איז באַקאַנט מיט דער דאָזיגער קונסט, און טאָן דאָס,
וואָס יענער הייסט אים, אַנשטאַט צו פרעגן ביי דער מאַיאַרי-
טעט? און ווען עס קומט צו רעגירן דאָס לאַנד, וואָס דאָס איז
איינגטליך די גרעסטע קונסט, זאָלן מיר זיך פאַרלאָזן אויף אַ

(*) וועגן דעם פונקט פאַרגלייך קאַנטאַנטון רייטער'ס „פלאַטאָן“.

מעהייט פון שטימען, ניט קוקנדיג אויף דעם, צי די מערהייט פארשטייט עפעס פון דעם, צי ניט?

זיין שמאנדפונקט און די פאָדערונג, אז די רעגירער זאלן זיין אַזעלכע, וואָס פאַרשטייען און ווייסן, ווי אַזוי אַכצוהיטן און צו שאַנעווען דאָס פּאַלק, דאָס הייסט, די רעגירמע—האַט אים שיער געקאַסט דאָס לעבן אין דער צייט פון די דרייסיג מיראַנען, לויט ווי עס דערציילט אונז קסענאַפּאַן, און ער האָט בוכשטעבליך באַצאָלט מיט זיין לעבן אונטער דער הערשאַפט פון דער ניער דעמאָקראַטיע.

מיר זעען פון דעם אַלעם, אז די פּראָגע: וואָס איז אמת? רירט אָן אַלע פּראָגן פון מענשליכן לעבן און האַנדלען. ניט נאָר דאָס לעבן פון דעם יחיד, נאָר אויך זיין לעבן אַלס אַ מיטגליד פון דער מענשליכער געזעלשאַפט.

ווי אַזוי ענטפּערט סאָקראַטעס אויף דער פּראָגע? אַצינדער איז שוין סאָקראַטעס אַליין ניט גענוג. דאָ מוזן מיר שוין אַנקומען צו זיין אומשטערבליכן „תלמיד“, פּלאַטאָן.

VI.

אייגנמליך איז צליך, וואס איז געזאגט געווארן ביז אהער וועגן סאקראמעס'ן, אויך גענומען געווארן פון פלאטאן. סאקרא-
 ראמעס אליין האט אין זיין לעבן ניט אנגעשריבן קיין איין
 שורה. צליך וואס מיר ווייסן פון אים קומט פון צוויי פון
 זיינע „תלמידים“, קסענאפאן און פלאטאן. קסענאפאן איז גע-
 ווען א היסטאריקער און א סאלדאט, דער קאמאנדיר פון די
 באוואוסטע צען טויזנט אונטער כורש'ן. אליין איז ער קיין
 גרויסער פילאזאף ניט געווען, ער האט אפשר גארניט פאר-
 שטאנען אכצושאצן די וויכטיגע באדייטונג פון זיין גרויסן
 לערער, אבער ער האט אים ליב געהאט און פארעהרט, האט
 ער געזוכט אים צו פארטיידיגן, און ער באשרייבט זיין לעבן,
 און ער דערציילט פארשידענע אנעקדאטן וועגן אים. עס איז
 א גרויסע פראגע, צי סאקראמעס'עס רום וואלט גענאנגען אזוי
 ווייט און אנגעהאלטן אזוי לאנג, ווען מיר וואלטן געהאט ניט
 מער ווי די מעשיות פון קסענאפאן. פאראייביגט האט אים
 זיין צווייטער „תלמיד“, דער געניאלער פלאטאן, וואס האט ניט
 נאר אויפגעבויט זיין וואונדערליכע פילאזאפיע אויף דעם פונ-
 דאמענט און לויט דער מעטאדע פון סאקראמעס'עס לערע, נאר
 ער האט גלייכצייטיג געמאלן דאס מערקווירדיגע בילד פון זיין
 לערער, מיט אזעלכע בריליאנטע און פעסטע קאלירן, אז עס
 וועט, דאכט זיך, קיינמאל ניט אבבליאקירן. „אן פלאטאן'ס
 שריפטן“, זאגט קאנסטאנטין ריטמער, „וואלטן מיר זיך נאר
 געקענט פארשמעלן א זעהר ניט דיימליך און ניט א גאנץ
 באזונדער אינטערעסאנט בילד פון סאקראמעס'ן“. לויט דעם
 בארימטן עדווארד מייער, וועמען מיר האבן שוין פריער דער-
 מאנט, איז „פלאטאן'ס באשרייבונג פון זיין (סאקראמעס'עס)
 עקזיסטענץ און לערע, אין איין אומצושיידבארער איינהייט,

אפשר די גרעסמע שאפונג, וואס א מענשליכע פעדער האט ווען-עס-איז אויפגעשריבן. ערשט נאך פלאטאן, קומט קסע-נאפאן'ס באשרייבונג אונז שטארק צונויף. גראד פון די קליי-ניגקייטן, וואס קסענאפאן דערציילט אונז פון סאקראטעס'עס לעבן, באקומען מיר דעם ריכטיגן מעס און די לעבעדיגע פאר-שמעלונג פון זיין רעאלער עקזיסטענץ. זיין גרויסקייט, ווי זי ווערט געשילדערט פון פלאטאן'ס מעכטיגער פעדער, ווערט אונז דורך דעם פארשמענדליכער. איינער באשמעטיגט דעם אַנדערן. קסענאפאן איז אַ שיינער גוימס צו אַ פּרעכטיגן בנין.

אַלע פּלאטאן'ס „דיאַלאָגן“, אַחוץ די „געזעצן“, זענען געשריבן געוואָרן אין סאָקראַטעס'עס נאָמען. פּלאטאן אַליין זעהט זיך אין ערגעץ ניט אַרויס. אומעטום, כמעט אין אַלע פון די אונטערהאַלטונגען, איז סאָקראַטעס די הויפט-פיגור וואָס אַנטוויקעלט און דערקלערט די אידעען-לערע, און וואו עס ווערן, אגב אורחא, באַרירט אַלע פּראָגן, וואָס זענען נוגע דאָס מענשליכע לעבן, צוואַמענלעבן און שטאַרבן, אַזוי מיף, אַזוי שוין און אַזוי אַנציענד, אַז זיי זענען ביז אויף היינטיגן טאַג ניט אַריבערגעשטיגן געוואָרן און אפילו ניט דערגרייכט גע-וואָרן פון קיין לעבעדיגן מענשן.

פון דעם קומען מאַכע צו דעם באַשלוס, אַז מען ווייס ניט ווער איז ווער: צי איז סאָקראַטעס פּלאטאן, צי פּלאטאן סאָקראַטעס; וואו עס הויבט זיך אָן איינער, און וואו עס ענ-דיגט זיך דער צווייטער. אַנדערע ווידער ווילן האָבן, אַז סאָק-ראַטעס איז געווען אַן אומבאַדייטנדע פּערזענליכקייט, אַז פּלאַ-טאן האָט אים נאָר באַנוצט אַלס מיטל, דורך וועמעס מויל ער האָט דערקלערט זיין אייגענע אומשמערבליכע פּילאָזאָפּיע.

אַז פּלאטאן איז געווען דער גרויסער קינסמלער און אפשר דער גרעסטער פון אַלע פּילאָזאָפּן, אַז ער אַליין איז דער באַ-שאַפּער פון די אומשמערבליכע „דיאַלאָגן“ — אין דעם צוויי-פעלט קיינער ניט. דער שמרײט גייט נאָר אָן וועגן סאָקראַ-טעס'ן. פון צייט צו צייט געפינט זיך ווער-עס-איז, וואָס קען ביי זיך ניט פּועל'ן, אַז אַזאַ געמיינער מאַן און פּשוט'ער מענש

ווי סאָקראַטעס איז געווען זאל האָבן געווען דער פאָטער פון צועלכע וועלט-באוועגנדע אידעען. אָן ענליכע מחלוקה גייט אין דער ליטעראַטור אָן וועגן שעקספיר'ן. מאַנכע מענשן קענען ניט גלויבן, אַז שעקספיר איז געווען שעקספיר.

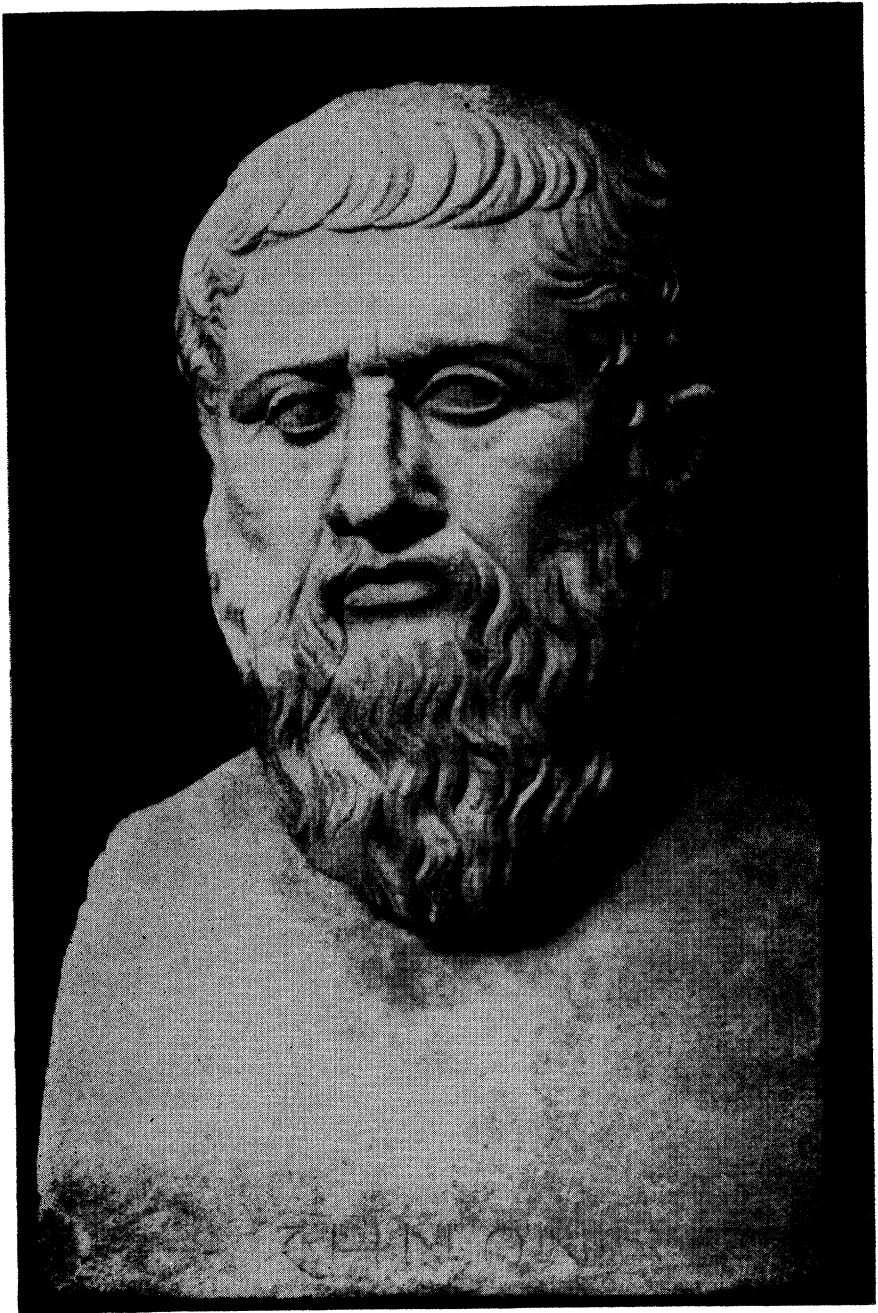
די ליטעראַטור איבער סאָקראַטעס-פלאַטאָן איז גרויס און רייך אין איר אַרומנעם; טיף און ברייט אין אַלע איינצעל-הייטן, און עס איז לחלוטין אוממעגליך אפילו נאָר אויף ווי-פיל עס איז זיך דאָ אַרײַנצולאָזן אין דעם ענין. איך וועל דער-פאַר דאָ נאָר זוכן אַרויסצוברענגען איין איינציגן געדאַנק.

שוין שליערמאַכער האָט אָנגעוויזן אויף דעם, און נאָך אים עדואַרד מיער און אַ גאַנצע רייע אַנדערע געלערנטע, אַז די „אַפּאָלאָגיאַ“, סאָקראַטעס' פאַרטיידיגונגס-רעדע, האָט פלאַטאָן אָנגעשריבן אודאי ניט לאַנג נאָך זיין לערער'ס טויט. קיין סמענאַגראַפיע איז, נאַטירליך, צו יענער צייט ניט געווען, און עס לאָזט זיך דענקען, אַז פלאַטאָן האָט אודאי אויסגעבע-סערט דעם סטיל. אָבער דער טאָן פון דער גאַנצער רעדע, די פאַקטן פון סאָקראַטעס'עס לעבן, וואָס ווערן דאַרט דערמאָנט און וואָס זענען באַקאַנט צו זיין ריכטיג, און הויפּטזאַכליך דער פאַקט, וואָס די רעדע איז געשריבן געוואָרן פאַר מענשן, וואָס זענען געווען אין געריכט און האָבן געהערט סאָקראַטעס'ן ריידן, לאָזט שליסן, אַז די „אַפּאָלאָגיאַ“, ווי זי איז אַרויסגעק-מען פון פלאַטאָן'ס פּעדער, האָט געמוזט זיין גאַנץ נאַענט צו דער ווירקליכער רעדע, וואָס סאָקראַטעס האָט געהאַלטן. די מענשן, וואָס זענען געווען דערביי, און אויך די ריכטער און די אָנקלעגער, וואָלטן אודאי געלאָזן פון זיך הערן, ווען די שריפט וואָלט אינגאַנצן געווען דער רעזולטאַט פון פלאַטאָן'ס קינסטלערישער פאַנטאַזיע און פילאָזאָפישן טאַלאַנט. אַחוץ דעם איז זיכער, אַז דער יראַת-הכבוד, די כמעט פאַרגעסערונג פון סאָקראַטעס'ן דורך זיין „תלמיד“ פלאַטאָן און די איבעריגע נאַכפּאָלאָגער, וואָלט ניט דערלאָזן צו שרייבן אין זיין נאַמען עטוואָס, וואָס שטייט ניט אין פולן הסכּם מיט דעם אמת.

נעמט מען אָן די הנחה, און קיין אַנדערע איז ניטאָ, קען

מען לייכט באשליסן, וואסער חלק סאקראמעס האט אין דער פלאטאנישער פילאזאפיע, און וויפיל פלאטאן האט נאכגע-פאלגט זיין לערער. ווארעם ווען מען לייענט די „אפאלאגיא“ און מען פארפאלגט פלאטאן'ס אנדערע דיאלאגן מיט אויפ-מערקזאמקייט, קען מען לייכט איינזען, אז גאר פילע פון די וויכטיגסטע פונקטען אין פלאטאן'ס פילאזאפיע, וואס זענען באהאנדעלט געווארן, איינס נאך איינס, אין די „דיאלאגן“ מיט א טיפן איינזען און א גוואלדיגער קראפט, זענען שוין אנגעריירט געווארן פון סאקראמעס'ן אין זיין פארטיידיגונגס-רעדע. די פראגן פון ניט וויסן, אדער, ריכטיגער, ווי עס איז שוין עטליכע מאל דערמאנט געווארן, פון אמת'ן וויסן; די לערע פון „השארית הנפש“ און פון מאראל; די געדאנקען וועגן דעמאקראטיע און נאך פילע אנדערע, וואס דער לעזער וועט אליין זען אין דער פארטיידיגונגס-רעדע, זענען שוין דא אין דער „אפאלאגיא“. פון סאקראמעס'עס זוכן דעם באגריף, דעם תוך פון יעדער זאך, איז ביי פלאטאן'ען ארויסגעקומען די גרויסארטיגע אידעענלערע. אפילו אזעלכע „זייטיגע“ זאכן, ווי זיין לערע פון „נבואה און משוגעת“, וואס איז שפעטער ארויס פון פלאטאן'ס פעדער, און וואס איז היינט באקאנט אלס לאמ-בראזא'ס טעאריע פון „גאונות און משוגעת“,—אפילו אזעלכע „זייטיגע“ לערן זענען שוין דארט אנגעריירט. הויפטזאכליך איז עס אבער די מעטאדע סאקראמעס'עס, דורך שאלות און תשובות, צו געפינען דעם תמצית פון יעדער זאך. עס איז די מעטאדע פון דענקען, וואס מען רופט היינט די אינדוקטיווע מעטאדע, וואס איז געווען דער גרויסער אויפטו פון סאקרא-מעס'ן. מיט דער מעטאדע האט סאקראמעס פאר אלע צייטן זיך אוועקגעשמעלט אלס דער ערשטער וויסנשאפטליכער דעג-קער. און דא הויבט זיך אן פלאטאן. פלאטאן'ס דראמאטישער טאלאנט, ווי עס שיינט, איז געווען ווי אנגעמאסטן פאר דער סאקראמעס'שער מעטאדע: דאס פרעגן און ענטפערן, דער צווישנגעשפרעך.

פונקט ווי סאקראמעס, הויבט פלאטאן אן זיינע גע-

פלאטאן, לויט א סטאטוע אין דעם וואַשינגטאָן מוזעאָם, רוים

שפרעכן שטיל, רואיג, בנעימות און שפילעוודיג. ער איז, דאכט זיך, גארניט אויסן. ער נעמט דערציילן א מעשה, ווי סאקראטעס איז זיך צוזאמענגעקומען מיט זיינע פריינד, און מען האט גענומען שמועסן פון פארשידענע זאכן. דער לעזער גייט זיך אן מיט דעם סיפור המעשה און ער האט אן הנאה. אבער פלוצלונג, ווי פון דער העלער הויט, נעמט דער, דאכט זיך, גאנץ אומשולדיגער פלאטאן און גיט דעם אזוי שטארק פארנומענעם לעזער א כאפ אויף די פליגלען פון זיין געדאנק און ער ברענגט אים צו א הויך, אז דעם ארימען לעזער נעמט שווינדלען פאר די אויגן, און ער ווייס ניט ווי אזוי דאס איז געשען. מיט פארוואנדערונג קוקט ער זיך ארום, וואס וועט דא ווערן? אבער עס איז אן סכנה. פלאטאן לאזט אים אין דער לופטן ניט הענגען. און ער ווארפט אים אויך ניט ארונטער, ווי עס טוט דער רויב-פויגל. געלאסן, פאמעליך, מיט צערטליכקייט, ווי מען פירט א קינד, וואס הויכט נאר-וואס אן צו גיין, פירט ער אים צו צו דעם פונקט, וואס ער וויל. איצט ערשט געפינט דער לעזער אויס, אז דער אנהויב איז גארניט געווען אזוי אומשולדיג, אז פון אנפאנגס אן איז עס פלאטאן'ען גארניט געגאנגען וועגן דעם סיפור המעשה, אז ער האט זיך געצילעוועט צו א בא-שטימטן פונקט, און יעדעס ווארט איז געווען אויסגעריכט צוזופירן דעם לעזער צו אט דעם פונקט.

דאס שענסטע פון אלעם איז, וואס די גאנצע סאקראט-מע'שע מעטאדע באשטייט אין דעם—ניט ארויפצוזווינגען קיינע געדאנקען אויף קיינעם. סאקראטעס, און מיט אים פלאטאן, האלט, אז די געדאנקען זענען שוין דא אין אייך. איר האט זיי געהאט נאך איידער איר זייט געבוירן געווארן. מען דארף נאר וויסן, ווי אזוי די געדאנקען אויפצואוועקן און זיי פון אייך ארויסצוברענגען. און ארויסברענגען קען מען נאר דורך געשיקטע פראגן. ווען מען פארשטייט ווי אזוי צו פרעגן, קען מען ארויסקריגן די טיפסטע געדאנקען פון דעם איינפאכ-סטען מענשען. פלאטאן לאזט סאקראטעס'ן דאס אנרופן די

העבאָמע קונסט. די העבאָמע באַשאַפט ניט דאָס קינד. דאָס קינד איז שוין דאָ, ווען זי קומט. זי העלפט נאָר צו און מאַכט לייכטער די געבורט. אַ גוטע העבאָמע קען פאַרלייכטערן דאָס טראַגן און אויך די געבורט. זי קען אויך אַנמאַכן אַ מפּיל, אויב עס איז נויטיג. זאָגט סאַקראַטעס:

„אַלי, וואָס איז אמת וועגן דער קונסט פון דער העבאָמע, איז אויך אמת וועגן מיין קונסט. מיינע אונטערשיידט זיך פון זייערער נאָר מיט דעם, וואָס זי ווערט אָנגעווענדט נאָר אויף מענער, און ניט אויף ווייבער, און עס העלפט נאָר, ווען זייערע נשמות האַלטן ביים געווינען, אָבער ניט זייערע גופים. אָבער די גרעסטע זאָך אין מיין קונסט איז דאָס, וואָס עס קען אויספּרובירן אויף יעדן וועג, צי דער גויסט פון דעם יונגען מאַן ברענגט אַרויס אַ מפּיל, אַ פּרעטענדער אָדער אַן עכט און ריכטיג קינד.“ (טעאַטעסוס)

דער געניטער לעזער וועט דאָ גלייך דערקענען דעם פּונ-דאָמענט פון דער היינטיגער פּסיכאָ-אַנאַליטישער טעאָריע. אין אמת'ן, די גאַנצע סאַקראַטעס'שע מעטאָדע איז אַ פּסיכאָ-אַנאַליטישע.

אין פאַרבינדונג מיט דער מעטאָדע האָט פּלאַטאָן אויסגע-אַרבעט די „עראינערונגס טעאָריע“, וואָס זאָגט, אַז לערנען איז ניט מער ווי אַ פּראָצעס פון דערמאַנען זיך זאָכן, וואָס די נשמה האָט שוין געוואוסט פון פּריער. צוזאַמען מיט דעם איז אָנגע-רירט די טעאָריע פון „אַסאַסיאַציע פון אידעען“, אַט די אַלע „נייע“, גאַנץ מאַדערנע טעאָריעס, וואָס דער לעזער וועט געפּי-נען אין אַ „פּעדאָן“. ס'איז אוממעגליך דאָ אַריינצוגיין אין אַלע איינצלע הייטן. זאָל זיין גענוג צו זאָגן, אַז פון דעם אַלעם, וואָס איז דאָ געזאָגט געוואָרן, ווי מיר שיינט, איז לייכט צו קומען צום שלום, אַז סאַקראַטעס האָט באַרירט, און ער האָט אָנגעצייגט אויף, די וויכטיגסטע פּראָגן. עס איז אויך געווען סאַקראַטעס, וואָס האָט געגעבן די מעטאָדע, אָבער עס איז געבליבן פאַר פּלאַטאָן'ען די אַלע פּראָגן צו באַארבעטן קינסטלעריש און צו פאַרטיפּן און אויסברייטן פּילאָזאָפּיש. אַן פּלאַטאָן'ען וואַלטן מיר אפשר ווייניג געוואוסט פון סאַקראַטעס; אַן סאַקראַטעס'ן

— נאָר וואָסער זיין האָט דאָס זוכן צו טרעפן אין אַזעלכע זאַכן?
 וואָס מיר ווייסן איז, אז סאַקראַמעס האָט דער ערשמער גע-
 געבן אַ מעכטיגן שטויס אַ וועלט-באַוועגנדען געדאַנק, און
 פּלאַטאָן האָט מיט אַ גוואַלדיגער קראַפֿט דעם געדאַנק (אָדער
 די געדאַנקען) געטריבן צו דעם העכסטן פּונקט וואָס דער
 מענעשליכער גייסט האָט ווען עס איז דערגרייכט. פּילאָזאָפּיש,
 קינסטלעריש און היסטאָריש איז סאַקראַמעס-פּלאַטאָן איין
 איינציגע פּערזענליכקייט. און דאָך, וואָסער גרויסער מהלך
 איז געלעגן צווישן זיי אין אַנהויב!

VII.

נאענט ווי סאקראמעס און פלאטאן זענען געווען איינער צום אנדערן גייסטיג און פילאזאפיש, איז יעדער פון זיי געווען דער היפוך פון דעם אנדערן אין אלע פרטים פון אפשטאם-מונג, פאמיליענבאציאונג, דערציאונג, בילדונג, מעגליכקייטן און אלץ אנדערע.

סאקראמעס, ווי מיר ווייסן, איז געקומען פון אן ארעמער און איינפאכער פאמיליע. זיין פאטער איז געווען א סקולפ-טאָר און זיין מוטער אַ העכאמע. זיין בילדונג פון דערהיים אַרום איז אודאי געווען באַגרעניצט, וואָס ער האָט אין די שפּעטערע יאָרן פאַרמערט דורך דעם אייגענעם פלייס און זוכן. זיין אויסערליך אויסזען האָט אים ניט פיל געקענט העלפן צו מאַכן אַ קאַריערע, אפילו ווען ער וואָלט דאָס געוואָלט. פון דער נאַטור דער היפוך פון שייַן, אַן אַרעמאָן, אַרעם געקליידט, אומגעחובלעוועט אין זיינע מאַניערן, פּראָסט און פּאַלקסטימ-ליך אין זיין אומאַנג מיט מענשן, האָט ער ניט פיל געקענט דערוואַרטן פון דער גריכישער עלעגאַנטער געזעלשאַפט פון זיין דור.

פלאטאן, ווידער, איז געקומען פון דעם פארנעמסטען גריכישן אַדעל פון זיין צייט. דערצו איז ער געווען שייַן, רייך, הויכגעבילדעט, באַגאַבט, עלעגאַנט, אַריסטאָקראַטיש און מיט גרויסער קינסטלערישער פּייאַיגקייט. דער „געטליכער פּלאַטאָן“ האָט מען אים גערופן. עס איז בלי-ספּאָ דאָס גרעסטע פּאַרדינסט פון סאָקראַמעס'ן, וואָס ער איז געווען בכּח צו נע-מען אונטער זיינע גייסטיגע פליגל און אזוי שטאַרק צו באַאיינ-פלוסן דעם גייסטיג ריזיגן פלאטאן.

פלאטאן, דער זון פון אַריסטאָן און פּעריקלאַנע'ן, איז

געבוירן געוואָרן אין דעם חודש מאהרגאליען (מאָר-יוני) אין דעם יאָר 427 (אַנדערע זאָגן—429) פאַר דער קריסטליכער צייט-רעכענונג, און ער איז אַלט געווען 81 יאָר, ווען ער איז געשטאַרבן. פּלאַטאַן'ס געבורט פּאַלט אַרום דער צייט, ווען פּעריקלעס איז געשטאַרבן און ווען סאַקראַמעס איז שוין אַלט געווען אַרום 42 יאָר.

זיין פאָטער, אַריסטאָן, פירט זיין יחוס ביז אויף די אַלטע מלכים פון אַטהען, און דורך זיי ביז צו דעם גאָט פּאַסידאָן. פון זיין מוטער'ס צד איז דער יחוס ניט ווייניגער גלאַנציג און היסטאָריש מער זיכער.

זיין מוטער, פּעריקטאַנע, איז געווען אַ שוועסטער פון כאַרמידעס, וואָס האָט געשפּילט אַ גרויסע ראָלע אין דער „אַליגאַרכישער“ רעגירונג פון די 30, וואָס מען האָט גערופּן „די רעגירונג פון די 30 מיראַנען“. קריטיאַס, דער עלטסטער פון די 30, איז געווען אירם אַ קווען (דאָס איז דער זעלביגער קריטיאַס, וואָס האָט געזוכט מיט אַלע מיטלען צו באַזייטיגן סאַקראַמעס'ן). דער זיידע פון דעם דאָזיגן קריטיאַס, פּלאַטאַן'ס עלטער-זיידע, וואָס זיין נאָמען איז אויך געווען קריטיאַס, האָט געפירט זיין יחוס פון סאַלאָן, דער גרויסער געזעצגעבער פון אַטטיקאַ.

אין דעם זעלביגן „סדר-היחוס“ קען מען אויך געפינען דעם שליסל צו זיין דיכטערישער נייגונג און פּאַעמישן טאַלאַנט. אַ געבענטשטער מענש! ניט אומזיסט האָט מען אים גערופּן דער „געטליכער פּלאַטאַן“.

פּלאַטאַן'ס ריכטיגער נאָמען איז אייגנמליך געווען אַריס-טאַקלעס, נאָך זיין זיידן פון דעם פּאַטער'ס צד. צוליב זיין ברייטער ברודסט, האָט זיין גימנאַסטיק-לערער אים געגעבן דעם צו-נאָמען „פּלאַטאַן“, און דער נאָמען איז אים פאַרבליבן ביז אויף היינטיגן טאַג. פּלאַטאַן האָט געהאַט צוויי ברידער: אַדימאַנטוס און גלאַקאָן (זיי ווערן ביידע דערמאָנט אין „די רעפּובליק“), און איין שוועסטער, פּאַטאַנע. פון גלאַקאָן'ען דערציילט סענעפּאַן אין זיינע מעמאָראַבילן, אַז אין די יונגע

יארן איז ער געווען זייער ערגיציג צו מאכן פאר זיך א פא-
ליטישע קאריערע. אבער סאקראטעס האט אים פון דעם אבגע-
קילט מיט דעם, וואס אין אן איראנישער אונטערהאלטונג האט
ער אים געגעבן צו פארשטיין, אז אים פעלט אינגאנצן די
נויטיגע פארבילדונג. עס איז אינטערעסאנט, אז פלאטאן אליין,
וואס האט געהאט א גרויסן פאעטישן טאלאנט, האט אין זיינע
יונגע יארן, אונטער דעם איינפלוס פון סאקראטעס'ן, פאר-
ברענט אלע זיינע געשריבענע לידער, און אויף די עלטערע
יארן, ווידער, האט ער זיך אבגעזאגט פון דער פאליטיק צוליב
די זעלביגע אורזאכן, וואס סאקראטעס גיט אן אן אין זיין
„אפאלאגיא“, פארוואס ער האט זיך נישט פארנומען מיט פא-
ליטיק.

פלאטאן'ס פאטער, אריסטאן, ווי עס שיינט, איז גע-
שטארבן, ווען פלאטאן איז נאך געווען א קינד, און זיין מו-
טער, די אלמנה, האט חתונה געהאט א צווייטן מאל פאר איר
פעטער פירילימפאס, וועמען זי האט געבוירן א זון. דער דא-
זיגער פירילימפאס, ווי עס איז באוואוסט פון אַנצוהערענישן
פון די קאמישע פאעטן, איז געווען אן אינטימער פריינד פון
פעריקלעס און האט אונטערשטיצט, און איז געווען א באגייס-
טערטער אנהענגער פון, זיין גאנצער פאליטיק, ד. ה. די פאלי-
טיק פון דעמאקראטישער רעגירונג.

די עמליכע פאקטן פון פלאטאן'ס לעבן, שרייבט פראפ.
א. ע. טיילאר אין זיין בוך „פלאטאן, דער מאן און זיין ווערק“,
זענען זעהר וויכטיג פאר דעם, וואס וויל שטודירן זיין ווייטע-
רע קאריערע. *) די אמט'ע פאקטן פון פלאטאן'ס לעבן ביז צו
זיין זעכציגסטען יאר זענען ווייניג באקאנט. עס פלעגן ארומגיין
לעגענדעס און אנעקדאטן וועגן אים ביי זיין לעבן און הונ-
דערטער יארן נאך זיין טויט. איינע פון די לעגענדעס איז גע-
ווען, אז פלאטאן איז געבוירן געווארן פון א יונגפרוי, וואס

*) Plato, The Man and His Work. By A. E. Taylor. Lin-
coln MacVeagh. The Dial Press, New York, 1927.

איז געווען געבענמשה פון דעם גאט אפאללאן (עמוואס ענלי-
 כעס צו דער קריסטום-לעגענדע). נאטירליך, האבן די אלע
 לעגענדעס קיין שום היסטארישן ווערט, אבער אין איין וועג
 באווייזן זיי, וואס א טייל פון זיינע שילער האבן געהאלטן פון
 אים, און ווי גרויס עס איז געווען זיין רום הונדערטער יארן
 נאך זיין טויט. די לעגענדע, אז דער מיראן דיאניסיאס דער
 צווייטער האט אים געלאזט פארקויפן פאר א שקלאף און ער
 איז נאכדעם אויסגעלייזט געווארן פון א פריינד פאר א גרוי-
 סער סומע געלט, שיינט אויך ניט צו האבן קיין גרעסערן היס-
 טארישן ווערט.

פלאטאן אליין האט פון זיך ווייניג גערעדט. אין די „דיא-
 לאגן“ דערמאנט ער זיך נאך עטליכע מאל, אגב אורחא, אין
 צוזאמענהאנג מיט אנדערע זאכן. צום גליק זענען פון פלא-
 טאן'ען געבליבן 13 בריוו, וואס ביז פאר א צייט צוריק זענען
 די מייסטע פון זיי באטראכט געווארן פון די פלאטאן-געלערטע
 אלס נאכגעמאכטע. היינט, פארקערט, ווערן די מייסטע בא-
 טראכט פאר עכט, איבערהויפט דער זיבעטער בריוו. אין דעם
 בריוו לאזט אונז פלאטאן טאן א בליק אין זיין לעבן פון דער
 צייט, וואס איז נאך-וואס דערמאנט געווארן, און ער גיט אונז
 די מעגליכקייט ארויסצוזוכן דעם אמת'ן זין פון די עטליכע
 מאגערע פאקטן. ער לאזט אונז קלאר זען, ווי פראפעסאר
 טיילאר זאגט, פון וואנען עס איז געקומען, וואס פלאטאן, ווע-
 מעס איבערצייגונג עס איז געווען, „אז דאס העכסטע פערזענ-
 ליכע גליק פון דעם פילאזאף קען נאך באשטיין אין א לעבן
 פון הייטערן נאכדענקען וועגן דעם אמת, איז צו דער זעלביגער
 צייט זיין גאנץ לעבן געווען איבערצייגט, אז דער פילאזאף איז
 מחויב צו ברענגען דעם העכסטן קרבן און ווידמען דאס בעסטע,
 וואס איז אין אים, אין דעם דינסט פון זיינע מיטברוגער אלס
 שטאטסמאן און געזעצגעבער, אויב עס מאכט זיך אים א גע-
 לעגנהייט.“

עם איז שוין דערמאנט געוואָרן, אז זיין ברודער גלאוקאָן האָט אין זיין יוגענד געהאַט פּאַליטישע אַמביציעס, און מען מעג מיט זיכערקייט אָננעמען, אז ווען פּלאַטאָן האָט אַלס יונגערמאַן זיך געווענדט צו סאַקראַמעַט'ן, איז עס געווען צוליב ענליכע פּראַקטישע פּאַליטישע צוועקן און אַמביציעס. וואָרעם פּלאַטאָן איז גאַרניט געווען אַ בעל-חלומות און אַ וויזיאַנער, ווי מאַנכע דענקען היינט, ווען זיי ליענען זיין „רעפּובליק“. ער איז גיכער געווען אַ פּראַקטישער פּאַליטיקער, און ער האָט געזוכט איינצופירן זיין אידעאַל-שמאַט אין דער ווירקליכקייט, אין זיין אייגן לאַנד און צייט. ער האָט נאָר געוואַרט אויף אַ געלעגנהייט. די געלעגנהייט איז צו אים געקומען, ווי ער האָט געגלויבט, אַ סך יאָרן שפּעטער.

אַבער מיר האָבן דאָ אַביסל פאַרכאַפט אין פאַראויס. כדי צו פאַרשטיין פּלאַטאָן'ס לעבן און פּילאָזאָפּיע כאַטש אַ קליין ביסל, מוז מען זיין באַקאַנט, לכל-הפּחות, מיט די הויפּט-געשעע-נישן פון זיין צייט. דער „געמליכער פּלאַטאָן“, ווי מען האָט אים גערופן, האָט געלעבט אין אַ צייט, וואָס קען מיט רעכט אָנגערופן ווערן די „שטורם-און-דראַנג“-פּעריאָדע אין דער גריכישער געשיכטע פון אַלטערטום.

ווען פּלאַטאָן איז געבוירן געוואָרן, איז אַטהען געווען די ערשטע, די מעכטיגסטע, די רייכסטע און די געבילדעטסטע שטאַט אין גאַנץ גריכענלאַנד. די הויפּט אַרבעטן זענען גע-טאָן געוואָרן פון די שקלאַפּן. די פּאַליטיק פון פּעריקלעס האָט פּיל געהאַלפּן צו באַרייכערן די שטאַט און צו פאַרבעסערן די לאַגע אויך פון די אַרעמע. ער האָט איינגעפירט אַן עקסטראַ-באַצאַלט פאַר די סאַלדאַטן און פאַר מאַנכע שטאַטישע פּליכ-טען, וואָס פּריער האָבן זיי געמוזט פאַרריכט ווערן אַן באַ-צאַלט. ער האָט איינגעפירט פּאַנדען, וואָס האָבן געמאַכט מעגליך, אז די אַרעמע זאָלן קענען באַזוכן די רעליגיעזע פעסט-שפּילען אין דעם טעאַטער אומבאַצאַלט. מען קען זאָגן, אז אין זיין צייט איז אין אַטהען ניט געווען קיין אַרימקייט. די דעמאָקראַטישע פּירונג פון לאַנד האָט פּיל געהאַלפּן צו דער

אלגעמיינער צופרידנהייט. דער פאקט, וואס יעדער איינער האט געקענט קומען צו דער פארזאמלונג און אבגעבן זיין שטימע און זאגן א דעה, ווי אזוי דאס לאנד זאל ווערן געפירט און ווער עס זאל פירן די מחנות אין מלחמה; וואס יעדער האט געקענט זיצן אין געריכט און געבן א פסקדין איבער ארעם און רייך, גרויס און קליין; וואס יעדער האט געקענט מיטמאכן די רעליגיעזע פעסטליכקייטן, פונקט ווי די רייכסטע און פארנעמסטע פון זיינע מיטבירגער, און צו זיצן גלייך מיט זיי און זיך אונטערהאלטן, — דאס האט אין יעדן בירגער איינגעפלאנצט א געפיל פון ווירדע, שמאלץ און פארטראַמט. דער רום און די הערליכקייט פון דער שטאט איז געוואָרן די פער-זענליכע אמביציע פון יעדן איינעם. דאָס, ווידער, האָט אויך געפירט צו ווייטערער בילדונג. עס ליגט אין דער נאָטור פון דער דעמאָקראַטיע צו פאָדערן אַ געוויסן גראַד בילדונג פון אירע בירגער. די בירגער אליין הויבן אָן צו פילן אַ נויטווענד-דיגקייט פאַר בילדונג. עטוואָס מוז מען דאָך פאַרשטיין, ווען מען וויל זיך מיטן אַינ קהלישע זאָכן. צו דעם קומט, ווי עס איז שוין באַמערקט געוואָרן, דער קרעפטיגער טייל פון דער באַפעלקערונג, וואָס זוכט צו געווינען אַ פירענדע ראַלע אַלס רעדנער און געזעצגעבער, און אויך דאָס איז אַ נאַטירליכער און זאָגאַר אַ נויטווענדיגער רעזולטאַט פון דעמאָקראַטיע. דאָס ביסל אַזוי-גערופענע בילדונג, וואָס דאָס פאַלק שאַפט זיך איין, האָט דאָך אין אמת'ן קיין שום ווערט ניט. סוף-כל-סוף קען דער דעמאָקראַטישער בירגער זיך ניט געפינען אין דעם פלאַנטער פון פראַגן, וואָס די דעמאָקראַטיע פאַרלאַנגט ער זאל פאַר-ענטפערן. ער מוז אַנקומען צו אַנדערע, וואָס קענען דאָס דער-קלערן בעסער פון אים, אַדער וואָס קענען, לכל-הפחות, מיט זייערע געשליפענע צינגלאַך אים איינריידן, אַז זיי קענען דאָס בעסער דערקלערן. דער סוף איז, אַז אין אמת'ן ווערן די אַלע פראַגן באַשלאָסן און אַנטשיידן ניט פון דעם דעמאָקראַטישן בירגער, נאָר פון זיין פירער, דעם פאַליטיקער מיט דער שאַר-פער צונג.

דאס האט פארשאפט דעם גרויסן ערפאלג פון די סא-
פיסטן, וואס האבן זיך אונטערגענומען צו לערנען די פאליטי-
שע שטרעבער און קאריעריסטן אויפצומרעמן עפנטליך. צו-
זאמען מיט דעם, און אלס רעזולטאט פון דעם אלעם, האט זיך
אין אמהען פארשפרייט א כוואליע פון אויפקלערונג און
אפיקורסות, אן אמת'ע השכלה-פעריאדע, ווי מיר קענען זי
פון אונזערע אייגענע צייטן. דער יונגער עולם האט אנגעהויבן
צו צווייפלען אין דער עקזיסטענץ פון די פילע גאטהייטן, האט
זיך גענומען פירן לויט די נייע אַנשוואונגען, צום ערגער און
פארדרום פונם עלטערן דור, און א סך זענען ווירקליך אויס-
געגאנגען לתרבות רעה, ווי עס איז געוויינליך אין אַזעלכע
צייטן.

ווי לאנג די שפע איז געווען גרויס, האבן אלע געשוויגן
און געלאזן גיין ווי עס גייט. דער אלטער דור האט נישט גע-
וואגט צו עפענען דאס מויל. אבער ווען עס האט מיט דער צייט
אנגעהויבן צו גיין מיט דער פוטער אראפ, די גרויסע שפע
האט אויפגעהערט, די שווערע נויטן פון מלחמות און נידער-
לאגעס זענען געהאנגען איבער אלעמענס קעפ, האט דער פרא-
טעסט, וואס איז ביז איצט געווען פארשטיקט, זיך דורכגע-
בראכן. דער עלטערער עולם, די אַנגעזעענע און איינגעזעסענע
באלעבאטיס, די געגנער פון דעמאקראטיע און פון די נייע
פירונגען, האט אויפגעהויבן דעם קאפ און האט שטארק פרא-
טעסטירט. מען האט באשולדיגט די אפיקורסים אין אלע
מפלות. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז פעריקלעס אליין, דער
גרויסער פעריקלעס, איז געשטאנען אונטער א חשד פון
אפיקורסוס. אזוי ווי אבער אים אליין האבן די געגנער נישט
געוואגט צו שלעפן אין געריכט, האט מען אַנגעקלאגט זיין
מעטרעסע אספאסיא, צוזאמען מיט דעם גרויסן פילאזאף אַנאק-
סאגאראס, וואס אונטער זיין איינפלוס איז אספאסיא געשטא-
נען. נאר מיט גרויס מי און מיט אויסנוצן זיין גאנצע מאכט
איז עס געלונגען פעריקלעס'ן צו ראטעווען זיין געליבטע.
אַנאקסאגאראס, ווידער, וואס איז געווען א פרעמדער, האט

ניט געווארט אויף דעם יושר פון אן אטהענער געריכט און ער האט זיך בייציימענס אָבגעטרעגן. באלד נאָכדעם האָט מען אָנגעקלאָגט דעם גרויסן סאַפּיסט פראטאגאראס, און אויך ער האָט ניט געוואָגט זיך צו שטעלן. מען האָט זיי ביידע פאַר-אורטיילט צום טויט אונטער די אויגן. דאָס פאַר'משפּט'ן איז אין זייער פאַל אָנגעקומען זעהר לייכט. זיי זענען ביידע געווען פּרעמדע, און פּרעמדע, ווי באַקאַנט, זענען דאָך אַלעמאַל אַל-דאָס בייז.

אין דער מיט פון דעם גאַנצן געפילדער האָט זיך אַרומ-געדרייט סאַקראַטעס, ווי אויף אַ פּרעמדער חתונה, און האָט איינגעריסן מיט אַלעמען, מיט די אַלט-מאַדישע, מיט די אפיקורסים, מיט די פיראָנען און מיט דער דעמאָקראַטיע. אפילו מיט דעם גרויסן פּילאָזאָף אַנאַקסאַגאָראַס האָט ער ניט גע-קענט איינשטימען.

א מאַדנער מענש!

פון דער צווייטער זייט, האָט ער, ווי שוין געזאָגט, צו-געצויגן אַן אָנצאַל הויכגעבילדעטע יונגע לייט פון די אַריס-מאַקראַטישע קלאַסן. צווישן זיי איז אויך געווען אַלקיביאַדעס, וואָס סאַקראַטעס האָט אים אין דער מלחמה געראַטעוועט פון טויט, קרימיאַס, וואָס איז שפּעטער געוואָרן דער הויפט פון די דרייסיג, און כאַרמידעס, אויך פון די דרייסיג.

אַלקיביאַדעס איז געווען, מען קען זאָגן, דער בן-יחיד פון אַטהען. ווען ער איז אַלט געווען דריי יאָר, איז זיין פאַטער קלעינאס געפאלן אין שלאַכט, און ער איז געבליבן אַ יונגער יתום. פּעריקלעס, אַ נאַענטער קרוב, איז דאָן געוואָרן זיין אפטרופּום.

„אַ יונגער יתום, מערקווירדיג שיין, מיט אַ גרויס רייכטום פון דערהיים, וואָס איז נאָך שפּעטער שטאַרק פאַרגרעסערט געוואָרן דורך זיין היראַט, איז ער אויסגעוואַקסן ווי אַן אמת'ער בן-יחיד. ווילד, צולאַזן, קאַפּריזנע, אויסגעלאַסן און ליידנשאַפטליך. ער איז נאָכגעגאַנגען די ווילדסטע תּאוות און ער איז באַגאַנגען די גרעסטע פּרעכחייטן און אומפאַרשעמט-

היימן. זיינע ליבעס, הולטייסטוועס און באַרימערישע שטיק זענען געווען באַקאַנט ווייט און ברייט. פון זיינע פריערדיגע לערער האָט ער זיך אויסגעלערנט אַכצולאַכן ציניש פון אַלע אידעען פון רעכט און גערעכטיגקייט. ער האָט קיינעם ניט געהערט, קיינעם ניט געשאַנעוועט, און קיינער האָט אויף אים קיין איינפלוס ניט געהאַט, אפילו ניט סאַקראַמעט, ווע- מען ער האָט ליב געהאַט נאַכצופאַלגן."

אַבער גרויס ווי עס זענען געווען זיינע חטאים, זענען זיינע פעיאַגקייטן און זיינע העלדישקייטן געווען נאָך גרעסער. ער איז דערפאַר געווען דער ליבלינג פון דעם פּאַלק. אים האָט מען מוחל געווען אַלע עבירות.

אין דעם יאָר 415 פאַר אונזער צייט-רעכענונג האָט אַטהען אַרויסגעשיקט איר מעכטיגסטע פּלאַטע געגן אירע שונאים. דער צוג איז געמאַכט געוואָרן, לויט אַלקיביאַדעס' עצה, דירעקט געגן סיראַקוז, אַבער אין דעם פּלאַן איז געלעגן די באַקעמפונג פון ספּאַרטאַ. צוליב פּאַליטישע אינטריגעס פון זיינע שונאים, איז די הויפט-קאַמאַנדע ניט איבערגעגעבן גע- וואָרן צו אַלקיביאַדעס'ן אַליין. צו אים זענען צוגעזעצט גע- וואָרן נאָך צוויי. אַבער, ניט קוקנדיג אויף דעם, איז אַלקיביאַ- דעס דאָך געווען דער הויפט.

איידער די פּלאַטע איז אַרויסגעשיקט געוואָרן האָט אין אַטהען פּאַסירט אַ זאָך, וואָס די אַטהענער, איבערהויפט דער אַלטער, און, מראַץ אַלעס, שטאַרק איינפלוסרייכער דור, האָט באַטראַכט פאַר דעם גרעסטן פאַרברעכן. די סטאַטוע פון דעם גאָט הערמעס איז צוקאַליעטשעט געוואָרן. מען האָט ניט גע- וואוסט—פון וועמעס האַנט. אַזאַ נבלה!

עס האָט זיך אויפגעהויבן אַ געשריי און אַ פּראָטעסט געגן די אפיקורסים, וואָס רואינירן דאָס לאַנד און ברענגען צו אַלע אומגליקן. מען האָט געמאַכט אַ שטאַרקע אונטערזוך- כונג. דער השד איז געפאַלן אויף אַלקיביאַדעס'ן. ער איז דער- ווייל אַוועק מיט דער גרויסער פּלאַטע אין דער מלחמה. אַבער מען האָט אים פאַר'משפט אונטער די אויגן. דאָ האָט אים

זיין גאנצע באליבמקייט ניט געהאלפן און ער איז פאראור-
טיילט געווארן צום טויט בעת ער איז געווען אין פעלד.

מען האט אים צוריקגערופן פון דער מלחמה צו פארנע-
מען דעם טויט-אורטייל, אבער אנשטאט צו שטעלן זיך צום
געריכט, איז אלקיביאדעס'ן ליבער געווען געפעלן איבערצוגיין
צו ספארטא, אטהענס' גרעסטער און געפערליכסטער שונא.
ער האט אנגעוויזן ספארטא די שוואכע זייט פון אטהענס'
פלאצט, וואס נאר ער האט געוואוסט, און ער האט איינגע-
בראכט זיין אייגן לאנד די גרעסטע מפלה. עס האט ניט לאנג
געדייערט און די כמעט אומבאזויגבארע מאכט פון אטהען
איז געווען פארניכטעט, די פלאצט פון 200 שיפן צעשמעטערט
און איבער 50 טויזענד מאן היל האבן געפונען זייערע קברים
אויף דעם ארט. דאס שטאלצע אטהען איז איצט געלעגן
ביי די פיס פון ספארטא. לייסענדער, דער ספארטיאנער גענע-
ראל און זיגער, האט איצט דיקטירט אטהען. זיין ערשמער
אקט איז געווען אכצושאפן די דעמאקראטישע רעגירונג. א-
שטאט איר האט ער איינגעזעצט די „אליגארכיע“ פון 30 מיט
קריטיאס, דער אמאליגער נאכפאלגער פון סאקראטעס'ן, ווי
שוין געזאגט, אן דער שפיץ. די פרומע באפעלקערונג איז אודאי
געווען צופרידן, ווארעם זיי האבן דאך צוגעשריבן אלע מפלות
צו דער גאטלאזיגקייט און דעמאקראטיע. אבער די 30 האבן
ניט נאר ניט פארבעסערט די לאגע, זיי האבן איר א סך פאר-
ערגערט מיט זייערע אומגעזעצליכע און פארברעכערישע האנד-
לונגען. אין זיין „אפאלאגיא“ דערציילט סאקראטעס, און פלא-
טאן ווידערהאלט דאס א סך יארן שפעטער אין דעם דערמאנטן
בריוו, ווי אזוי די טיראנען האבן אים געזוכט צו פארוויקלען
אין א פארברעכן, מיט דעם, וואס זיי האבן אים און נאך
אנדערע דריי באפוילן צו גיין און ברענגען מיט געוואלט און
אומגעזעצליך איינעם פון די בירגער, וואס זיי האבן געוואלט
אומברענגען. דאס וואלט אודאי געווען געקאסט סאקראטעס'
לעבן, ווארעם בעת די אנדערע דריי זענען אַוועק אים צו
ברענגען. איז ער זיך גאנץ געלאסן געגאנגען אהיים און האט

זייערע באפוילן ניט געהאָרנט. צום גליק איז די טיראַנישע רעגירונג געפאלן איידער זיי האָבן אים געקענט עטוואָס טאָן, און די דעמאָקראַטישע רעגירונג איז ווידער איינגעפירט געוואָרן.

דערווייל האָט אַלקיביאַדעס חרטה געקראָגן אויף זיינע מעשים און ער איז געקומען צוריק אַהיים. זיין טאַלאַנט איז געווען אזוי גרויס, און ער איז, נאָך אַלעמען, געווען אזוי שטאַרק באַליבט, אז אויך די אַטהענער האָבן חרטה געקראָגן אויף זייער פּריערדיגער האַנדלונג געגן אים, און ניט נאָר האָבן זיי אים מוחל געווען דעם גרעסטן פון אַלע פּאַרברעכן—דאָס איבערגעבן דעם לאַנד'ס פּלאַטע צו דעם שונא—נאָר זיי האָבן אים באַלד אַנפּאַרטרויט אַ נייע מחנה, און ער האָט שנעל גע- האָט אַ נצחון איבער דעם שונא. אַטהען האָט זיך ווידער גע- שמעלט אויף די פּיס, און די דעמאָקראַטיע האָט ווידער גע- הערשט מיט איר פּולער מאַכט. אַצינד איז געקומען די צייט, ווען סאַקראַטעס האָט באַצאָלט מיט זיין לעבן פאַר קריטיקירן אָט די נייע רעגירונג.

די אַפיציעלע קלאַגע געגן סאַקראַטעס'ן איז געווען, אז ער פּאַרלייקענט די געטער און פּאַרדאָרנט די יוגענד. אַבער דער אמת איז, ווי די נייע פּאַרשער און איבערהויפט קאַנ- סטאַנטין ריטמער באַווייזן, איז עס געווען די נייע דעמאָ- קראַטיע, געגן וועמען ער האָט זיך פּאַרזינדיגט, וואָס האָט געפּאָדערט זיין בלוט. ביי אַלעמען איז נאָך געווען פּריש אין זכרון די מעשים פון דעם טיראַן קריטיאָס, דער וואָס איז אַמאַל געווען אונטער סאַקראַטעס' איינפלוס. און אַלקיביאַדעס? אים אַליין האָט מען טאַקע מוחל געווען, אַבער אַלע האָבן גע- וואוסט, אז אָט דער שענסטער, בעסטער, פּיאַיאַגסטער פון אַטהענעס' זין, אַלקיביאַדעס, דער הויפּט-קאָמאַנדיר פון דער פּלאַטע, וואָס איז איבערגעגאַנגען צום שונא און האָט פאַר- אורזאָכט דעם לאַנד די גרעסטע נידערלאַגע, געהאַלפן צו- שמעטערן איר מעכטיגע פּלאַטע און פאַרניכטן די לעבנס פּאָ- איבער פּופציג טויזענד אַטהענער,—איז אין די פּריערדיגע

יארן געווען אונטער דעם איינפלוס פון סאָקראַטעס'ן. אַן אַנ-
צוהערעניש פון פאַרדאַרבן די יוגענד, האָבן די אַנקלעגער פון
סאָקראַטעס'ן געוואוסט, וועט גלייך איבערפירן די מאים פון
אַלקיביאַדעס און די מעשים תעוועים פון קריטיאס אויף דעם
קאַפ פון סאָקראַטעס'ן. די קלאַגע פון פאַרלייקענען די געמער,
ווידער, וועט ברענגען אויף זייער זייט די שטימען פון די
אַלטמאַדישע.

און זיי האָבן ריכטיג אויסגערעכנט.

VIII.

אָט דאָס אַלץ האָט פּלאַטאַן מיטגעלעכט און דורכגע-
לעכט די ערשמע יאָרן פון זיין לעבן. ער איז שוין געווען אַ
דערוואַקסענער אינגעל, ווען עס האָט פּאַסירט די מעשה מיט
אַלקיביאַדעס'ן; ער איז אַלט געווען אַ יאָר צוואַנציג, ווען ער
איז געקומען אונטער דעם איינפלוס פון סאַקראַמעס'ן; קרוי-
מיאם האָט אים געוואַלט אַרײַנציען אין זיין רעגירונג; און ווען
סאַקראַמעס האָט געטרונקען דעם סם, איז ער אַלט געווען אַ
יאָר 28.

מען זאָגט, פּלאַטאַן איז געווען געגן דעמאָקראַטיע. אודאי
איז ער דאָס געווען, ד. ה. ער איז געווען געגן דער דעמאָקראַ-
טישער פּאַרם פון רעגירונג. אַזוי איז ער אויך געווען געגן דער
אַריסטאָקראַטישער און אודאי געגן דער אויטאָקראַטישער
פּאַרם פון רעגירונג! ווי האָט ער אַנדערש געקענט זיין? פון
דער היים אַרויס איז ער געווען געוואוינט צו אַ פּאַליטישער
מעטיגקייט, וואָס איז געווען דורך און דורך דעמאָקראַטיש
און ליבעראַל. ער האָט געזען, ווי די דעמאָקראַטישע רעגירונג
איז געפאלן צוליב דער פּאַרעמערשער האַנדלונג פון דעם
ליבלינג פון דער דעמאָקראַטיע, דעם עכטן פּאַלקס-העלד, אַלקי-
ביאַדעס. נאָכדעם האָט ער געזען די פּאַרברעכערישע אויפפיר-
רונג פון די 30 טיראַנען. און ווען יענע רעגירונג איז געקומען
צו איר סוף און עס איז ווידער איינגעפירט געוואָרן די דעמאָ-
קראַטיע, האָט ער נאָכאַמאל געזען, וואָס זי האָט געטאָן צו
סאַקראַמעס'ן, „אויף זיינע עלטערע יאָרן. דעם מאָן, וואָס איז
מיר געווען אַזוי טייער, וואָס איך וועל זיך ניט צוריקהאַלטן
פון צו באַטראַכטן אַלס דעם הייליגסטען פון יענער צייט.“
וואָסער רעגירונג איז די בעסטע? פּלאַטאַן האָט געקענט

אלע פארמען, און קיינע פון זיי האט ניט געענטפערט אויף דער פראגע. מען דארף ניט פארגעסן, אז פאר פלאטאן'ען, ווי פאר סאקראטעס'ן, איז די מאַראַל געווען די וויכטיגסטע פון אלע מענשליכע פראגן און פראבלעמען. ער האט געזוכט דאס אמת'ע וויסן, ווייל אָן דעם איז ניט מעגליך קיין אמת'ע מאַ-ראַל. זי איז דערפאר אויך ניט מעגליך אין אַ שטאַט, וואָס איז געגרינדעט אויף יסודות פון אומוויסן. וואָרעם וואָס איז דען אַ שטאַט, אויב ניט די אַרגאַניזירטע באַציאונג פון די מענשן צווישן זיך? די באַציאונג מוז נויטווענדיגערווייז זיין אַ מאַ-ראַלישע באַציאונג. די מאַראַל איז באַגרינדעט אין דעם אמת'ן וויסן. דער שטאַט מוז דערפאר ווערן רעגירט מיט און דורך אמת וויסן. פון דער דעמאָקראַטיע, ווי שוין דערקלערט, און ווי סאָקראַטעס האַט געגלויבט, קען מען אַזאָ וויסן ניט דער-וואַרטן; פון דעם טיראַן—אויך ניט. ווען עס וואַלט מעגליך געווען צו מאַכן פון דעם הערשער אַ פּילאָזאָף, אָן אמת'ן פּי-לאָזאָף, וואַלט די פראגע געווען פארענטפערט געוואָרן. פון דעם איז פלאטאן געקומען צו דעם געדאַנק, אז ענטוועדער דער הערשער מוז זיין אַ פּילאָזאָף, אָדער דער פּילאָזאָף—אַ הערשער.

פלאטאן איז געווען דער ערשמער, וואָס האַט פאַרבונדן די פּאָליטיק מיט דער עטיק, וואָס האַט אַוועקגעשטעלט דעם פּרינציפּ, אַז מען מוז אויסבעסערן און פאַרענדערן די פּאָליטיק, ד. ה. די אַרגאַניזירטע באַציאונג, צווישן די מענשן, אויב מען וויל אויסבעסערן די מאַראַל, ד. ה. די מאַראַלישע באַציאונג צווישן די מענשן.

דאָס גרויסע ווערק פלאטאן'ס, אפּשׂר זיין גרעסט ווערק, „די רעפּובליק“, איז געשריבן געוואָרן, פאַר אַלעס, צו פאַר-ענטפערן די פראגע פון יושר און גערעכטיגקייט; די פראגע פון „צדיק ורע לו“ און „רשע ומוב לו“ (פאַרוואָס עס גייט דעם רשע גוט אויף דער וועלט, און דעם צדיק שלעכט). דאָס בוך, ווי אַלע זיינע ווערק, איז געשריבן אין דעם אמת פלאטאן'ישן—ד. ה. סאָקראַטעס'שן—נוסח. אין דעם. הויז פון אַ פּריינד-קומען זיך צוזאַמען עטליכע מענשן, סאָקראַטעס צווישן זיי,

און מען הויבט אן צו שמועסן פון אלעם אין דער וועלט, ביז מען קומט ארויף אויף דער שאלה, צי עס לוינט זיך צו זיין גערעכט און ישר'דיג, היות ווי מיר זעען, אז גראד די, וואס האנדלען על-פי יושר, ווערן ניט באלוינט לויט זייערע מעשים; אז דאס זענען גראד די מענשן, וואס מוזן פארטראגן ארעמי קייט, אפאל אויך דחקות און חרפות, וועהרענד די, וואס זע-נען אומעהרליך, אומ'ברחמנות'דיג, אן יושר, אן גאט אין האר-צען, זענען גראד די, וואס ניט נאר זיי זענען ריך, נאר זיי קריגן נאך כבוד און גדולה פון זייערע מיט-מענשן. היינט, אויב דאס איז אזוי, צו וואס זיין מאראליש, אדער עהרליך, אדער ישר'דיג? אט די שווערע פראגן נעמט זיך סאקראטעס, דאס הייסט, פלאטאן אונטער צו ענטפערן. און ווען פלאטאן גייט ענטפערן פראגן, שמעלט ער ניט אזעק עפעס א ליימע-נעם גולם, וואס פרעגט נארישע קשיות, וואס מען קען לייכט פארענטפערן. ניין! ער זוכט זיך ניט ארויסצודרייען. ער שמעלט געוויינליך אנטקעגן סאקראטעס'ן א גרויסן סאפיסט, א מענש מיט גרויסן וויסן, און נאך גרעסערער בארעדעוודיגקייט, און די פראגן ווערן געשמעלט אזוי שארף, מיט אזא קראפט און אימ-פעט, ווי נאר פלאטאן קען דאס, און דעמאלט ערשט קומט סאקראטעס מיט דעם גאנצן שווערן געוויכט פון זיין לאגיק און פילאזאפיע, און לאזט דאס ארונטער אויף דעם קאפ פון זיין געגנער מיט א טראסק.

צו ענטפערן אויף דער אייביגער פראגע נעמט זיך סאק-ראטעס, דאס הייסט, פלאטאן, אונטער צו ענטפערן פריער אויף די פראגן, וואס איז גוט, וואס איז יושר, וואס איז מאראל, וואס איז וויסן, וואס איז אליץ אנדערע, ביז ער מאכט א סך-הכל פון זיין גאנצער מעכטיגער פילאזאפיע פון דער אידעען-לערע. דאס איז די לערע, וואס וויל האבן, אז די אמת'ע עק-זיסמענץ דארף מען זוכן ניט אין די זאכן, נאר אין די באגריפן פון די זאכן. אין דער זיכטבארער וועלט, די וועלט וואס מיר זעען, מוז מען זוכן די אומזיכטבארע וועלט, די וועלט וואס איז פון אונז פארהוילן, ווייל נאר דארט ליגט די ווירקליכקייט.

טוענדיג דאס, בויט ער דערווייל אויף זיין נייעם שטאט, וואו
אלע מענשליכע שייכות ווערן באהאנדלעט און דערקלערט.

דאס אלץ האט פלאטאן, ווי ער דערציילט אונז אין זיין
זיבעטן בריוו, געטאן ערשט שפעטער. באלד נאך דעם טויט
פון סאקראטעס'ן האט ער זיך צוריקגעצויגן פון דער פאליטיק,
ווייל עס האט אים געעקעלט פאר דער גאנצער פאליטיק. ער
האט געמאכט עטליכע ריזעס קיין סיציליען, קיין איטאליען
און עגיפטען, ער האט געשריבן עטליכע פון זיינע אומשטערב-
ליכע דיאלאגן, און ער האט געגרינדעט די בארימטע אקאדע-
מיע, וואו ער האט געלערט די וויסנשאפטען, וואס זענען צו
יענער צייט באשטאנען פון פילאזאפיע, געאמעטריע, גראמא-
טיק און לאגיק. ערשט ווען ער איז אלט געווארן 60 יאר, האט
ער זיך ווידער גענומען מיטן אין דער פאליטיק. דעמאלט האט
זיך אים געמאכט די געלעגנהייט, ווי אים האט זיך געדוכט,
דורכצופירן זיינע אידעען אין לעבן, דורך דיאניסיאס דעם
צווייטן, דער הערשער פון סיראקוז. די מעשה איז געווען אזוי:
דיאן, דער שוואגער פון דיאניסיאס, איז אין די יונגע יארן גע-
ווען א תלמיד פון פלאטאן. דיאן האט אויסגעאיבט א שטארקען
איינפלוס אויף דיאניסיאס'ן, און ווען דער לעצטער איז געווארן
דער הערשער, האט ער ביי אים אויסגעפירט, ער זאל איינ-
לאזן פלאטאן'ען אין הויף אלס לערער פון פילאזאפיע. דער-
נאך האט ער גע'פועל'ט ביי פלאטאן'ען ער זאל אננעמען די
איינלאדונג. פלאטאן האט זיך געלאזן איבערריידן, ווייל ער
האט געהאפט דא צו האבן די געווינשמע געלעגנהייט אויסצו-
פירן זיין פלאן, און צו מאכן פון אן איינפאכן הערשער א פי-
לאזאף-הערשער.

אז דיאניסיאס איז ניט געווארן דער הערשער-פילאזאף,
האט פלאטאן שנעל אויסגעפונען. ער איז גיכער געווארן א
טיראן, און ער האט פארטריבן זיין שוואגער דיאן און האט
געצוואונגען דיאן'ס פרוי חתונה צו האבן מיט אן אנדערן. עס
זענען ארומגעגאנגען קלאנגען, אז ער האט פלאטאן'ען אויך
שלעכט באהאנדעלט, אבער פלאטאן לייקענט דאס אב, הגם

ער האט געמוזט זיין זעהר פארויכטיג, און ער איז געווען צו-
 פרידן, ווען ער האט זיך ארויסגעכאפט פון סיראקוז. ער איז
 פונדעסטוועגן נאך צוויי מאל געפארן קיין סיראקוז, אבער עס
 איז אלץ גארניט ארויסגעקומען. שפעטער האט דיאן צוזא-
 מענגעשטעלט א מחנה און האט פארטריבן דיאניסיאס'ן, און
 דא האט שוין פלאטאן געהאפט צו האבן דערגרייכט זיין ציעל,
 ווייל דיאן איז געווען אן אמת'ער און אויפריכטיגער נאכפאל-
 גער פון פלאטאן'ען, אבער דיאן איז באלד נאכדעם דערמאר-
 דעט געווארן, און פון פלאטאן'ס פילאזאף-קעניג איז ווידער
 גארניט געווארן.

נאך דער דערמארדונג פון דיאן האט זיך פלאטאן צוריק-
 געצויגן פון דער פאליטיק, אויסער וואס ער האט נאך גע-
 שריבן צוויי בריוו, דעם זיבעטן און דעם אכטן, צו דיאן'ס
 פריינד.

די איינלייטונג האט זיך פארצויגן איבער אלע גרעניצן,
 און עס איז נאך ניט קיין אנהויב. דער לעזער דערווארטעט
 נאך אפשר אצינד א פולשטענדיגע און סיסטעמאטישע דער-
 קלערונג פון פלאטאן'ס פילאזאפישער סיסטעם. דאס וועל איך
 זיך ניט אונטערנעמען צו טאן, צוליב די פאלגענדע טעמים:
 עס איז מיין פערזענליכע דערפארונג, אז פילאזאפיע
 דארף מען לערנען פון די פילאזאפן אליין, און ערשט נאכדעם
 הערן וואס די מפורשים האבן צו זאגן. ווי שווער דער אדער
 יענער פילאזאף זאל ניט זיין, איז אים נאך אלץ לייכטער צו
 פארשטיין איידער זיין מפורש. פאפולאריזירן פילאזאפיע איז
 אן אוממעגליכע זאך. מיר שיינט, עס זענען די פאפולאריזא-
 טארס, וועמען די פילאזאפיע האט צו פארדאנקען איר „שלעכ-
 טען“ נאמען.

דאס איז נאך מער אמת וועגן פלאטאן'ס פילאזאפיע.
 פלאטאן אליין, וואס האט געקענט שרייבן בעסער איידער
 אלע מפורשים, האט זיך אבגעזאגט צו שרייבן וועגן זיין פי-
 לאזאפיע, און ער האט אויף אייביג פארזאגט אלע אנדערע

דאָס צו מאַן. אין דעם דערמאָנטן זיבעטן בריוו (דער בריוו פאַרנעמט עפעס אַ 60 געדרוקטע זייטן) שרייבט ער:

„איבער אַלע שריפטשמעלער וועגן דעם (זיין פילאָזאָפיע—י. מ.), איבער די איצטיגע ווי איבער די צוקונפטיגע, וואָס פאַרזיכערן, אָז זיי ווייסן עפעס וועגן די הויפּט־מאָטעריען פון מיין שטודיום—סײַ פון מיין אייגן מויל, אָדער פון אַן אַנדערענ'ס, אָדער דורך אייגענע אויספֿינדונג, — דאַרף איך אויסדריקן דעם זאָץ: יענע שרייבער, לכל־הפּחות לויט מיין פילאָ־זאָפֿישן אַני מאַמין, פאַרשטייען גאַרניט פון דער פילאָזאָפיע. עס איז דאָך צומאָל פון מיר ניטאָ קיין שריפט איבער יענע מאָטעריען, און עס וועט אויך ניט זיין. וואָרעם וועגן דעם, ווי איבער אַנדערע לער־געגנשטאַנדען, דאַרף מען זיך גאַרניט אויסדריקן אין שפּראַכליכע שול אויסדרוקן, נאָר גראַד אויס באַשמענדיגע צווישן־געשפּרעכן וועגן דעם געגנשטאַנד, און אויס אייניגן צוזאַמענלעבן שפּרינגט פּלוצלונג אַרויס יענע אידעע אין דער נשמה, ווי פון אַ פייער־פּונק דאָס אָנגעצונדערע ליכט, און ברעכט זיך דאָן אַליין דורך אַ ווייטערן וועג.“*

צוליב דעם האָט ער געגרינדעט זיין באַרימטע אַקאַדע־מיע, וואו זיין פילאָזאָפיע איז איבערגעגעבן געוואָרן אין לע־בעדיגן שפּראַכליכן פאַרקער מיט זיינע תּלמידים, אַפּט אפילו אָן געשריבענע נאָטיצן, אַ מין „תּורה שבעל פּה“, ווי אַריס־טאַמעלעס רופּט דאָס.

קיינער פון די היינטיגע פּלאַטאָן געלערטע און פילאָזאָפֿן שרייבן ניט פון פּלאַטאָן'ס פילאָזאָפֿישער סיסטעמע, ווייל אַזאָ סיסטעמע איז ניטאָ. וואָס זיי טוען איז—נאָכצוגיין, צוזאַמען מיט דעם לעזער, די „דיאַלאָגן“, איינס נאָך איינס, לויט דעם סדר, אין וועלכן זיי דענקען די „דיאַלאָגן“ זענען געוואָרן גע־שריבן. און, דערקלערענדיג דעם אינהאַלט פון די „דיאַלאָגן“, שפּרינגט דאָן פּלוצלונג אַרויס אין דער נשמה די אידעע פון פּלאַטאָן'ס פילאָזאָפיע און זיין גרויסקייט, ווי דאָס אָנגעצונדער־נע ליכט פון דעם פייער־פּונק.

(* איבערזעצט פון אַ דױטשער איבערזעצונג.)

אין א גאנץ קליינעם פארמאט האב איך דא געטאן דאס זעלביגע. א שטיקל באגריף פון דער אידעע-לערע, האף איך, וועט דער לעזער קריגן פון דעם, וואס איז ביז אהער געזאגט געווארן. נאך מער וועט דער אויפמערקזאמער לעזער געפינען אין דעם פעדאן, וואו סאקראטעס דערקלערט, פארוואס ער האט זיך אכגעווענדט פון אנטאקסאגאראס; פון זיין עראינע-רונגס-לערע און אויך פון דעם געדאנק, אז דער טויט קומט פון לעבן און דאס לעבן פון טויט. אט דאס לעצטע וועט אודאי קליינען גאנץ אומבאגרייפליך, הייפטזאכליך פאר אונזערע לעזער. מען דארף זיך אבער נאך דערמאנען אן דעם זאץ פון דער מאדערנער וויסנשאפט וועגן דער אומצעשטערבארקייט פון דער מאטעריע, מען זאל איינזען, אז די באהויפטונג איז גארניט געווען אזוי אומבאגרינדעט פאר 23 הונדערט יאר צוריק.

איך קען ניט בעסער טאן, אזוי שיינט מיר, ווי ענדיגן די קורצע אבהאנדלונג מיינע מיט די ווערטער, מיט וועלכע קאנסטאנטיין ריטמער פארענדיגט זיין גרויס צוויי-באנדיג ווערק וועגן פלאטאן:

„א פילאזאף, וואס קיין אנדערן ווי ער קען איך ניט; א קינמטלער פון ערשטן ראנג; א מענש, פון פילע געליבט און באוואונדערט, פון די שפעטערע פלאטאניקער פארעהרט אלס הייליגער; גאט-באגנעדיגט ווי נאך ווייניגע זענען, אומפארגעס-ליך פאר אלע צייטן, און פון גייסטיגע ווירקונגען, וואס זענען פאר אומצעליגע געווען א ברכה און וועלן דאס זיין ביז אין דער שפעטסטער צוקונפט“.

יעקב מילר

ביבליאָגראַפיע:

Praeludien; דאָס קאָפיטעל **Über Socrates.** Wilhelm Windelband, Thoringen, 1907.

“Wirtschaft und Philosophie”. Abr. Eleutheropules, Berlin, 1900.

Platon, The Man and His Work. Prof. A. E. Taylor, New York, 1927.

Platon: Constantin Ritter, Muenchen, 1923.

Platos Ideenlehre. Paul Natorp, Leipzig, 1903.

Plutarch's Lives קאָפיטלען—דיִאַניסיאַם און דיִאַן:

Encyclopedia Britannica:

די אָפּהאַנדלונגען איבער פּעריקלעס און אַלְקִיביאַדעס:

George Foot Moore: Judaism

Harvard University Press, Cambridge, 1927.

די אפאלאגניע פון סאקראטעם

ווי אזוי איר, מענער פון אמהען, זענט געווארן בארירט
פון מיינע אנקלעגער, ווייס איך ניט; אבער איך, פון מין
זייט, האב כמעט פארגעסן ווער איך אליין בין, אזוי איבער-
צייגנדיג האבן זיי גערעט; און דאך איז כמעט ניט דא איין
אמת ווארט אין וואס זיי האבן געזאגט. אבער צומייסטן בין
איך געווען דערשטוינט פון איינעם פון די אלע שקרים, וואס
זיי האבן געזאגט — ווען זיי האבן געזאגט, אז איר זאלט
זיך היטן ניט צו ווערן פארפירט פון מיר, ווייל איך בין א
געשיקטער רעדנער. ווארעם איך האב דאס באטראכט פאר
דער גרעסטער אומפארשעמטקייט אין זייער גאנצער אויפ-
פירונג, ניט צו שעמען זיך, ווען זיי וועלן אויפ'ן שמעל פאר-
משפט ווערן פון מיר מיט פאקטישע ראיות, ווען איך וועל
זיך ארויסצייגן צו זיין גאר ניט קיין געשיקטער רעדנער,
סיידן, זיי רופן א געשיקטן רעדנער דעם וואס רעט דעם אמת.
אויב דאס איז וואס זיי מיינען, וועל איך מסכים זיין, אז איך
בין אן אראטאר, אבער ניט אויף זייער שמיינער.

נ, זיי, ווי איך זאג, האבן געזאגט זייער ווייניג, אדער
גאר ניט, וואס איז אמת; פון מיר אבער וועט איר ניט
הערן קיין אנדער זאך א חוץ דעם אמת. ניט אבער, מענער
פון אמהען, רעדעס וואס זענען פין אויסגעצירקלט מיט ווערטער
און פראזן, אזוי ווי זייערע זענען; אויך ניט שיין אראנזשירט;
אבער איר וועט הערן זאכן, געזאגט ווי פון דער האנט, מיט
די ווערטער וואס קומען מיר אויפ'ן זין אין דעם מאמענט.
ווארעם איך גלויב, אז דאס וואס איך זאג איז גערעכט; און
זאל קיינער פון אייך ניט דערווארטן עטוואס אנדערש. ווארעם
עס וואלט זיכער זיך ניט געפאסט פאר איינעם אין מין עלמער
צו קומען פאר אייך ווי א יונגערמאנטישק מיט צוגעגריימע
רעדעס. און, מענער פון אמהען, איך האב צו אייך א גרויסע

בקשה: אויב איר הערט מיך פירן מיין פארטיידיגונג מיט די זעלבליגע ווערטער, וואס איך בין געוואוינט געווארן צו געברויכן אויף דעם מארק, און ארום די הלפנים מישלעך, וואו א סך פון אייך האבן מיך געהערט, און אנדערשוואו, זאלט איר זיך ניט וואונדערן, און ניט אנמאכן קיין שמערונג צוליב דעם. וואָרעם די זאך איז אזוי: עס איז דאָס ערשטע מאל, וואָס איך שטיי פאר אַ געריכט, הגם איך בין שוין זעכציג יאָר אַלט, און מיר איז דערפאר אין גאַנצן פרעמד דער אופן ווי עס ווערט דאָ גערעט. און פונקט אזוי ווי איר וואָלט מיר בלי ספק מוחל געווען ווען איך וואָלט אויף אַן אמת געווען אַ פרעמדער, און איך וואָלט געווען גערעט אין דעם דיאלעקט און אויף דעם אופן ווי איך בין אויפגעצויגן געוואָרן, אזוי אַצינדער שמעל איך צו אייך דעם פאַרלאַנג — אַ גערעכטער פאַרלאַנג, ווי מיר דוכט, אַז איר זאלט זיך ניט אומקוקן אויף דעם אופן פון מיין ריידן — וואָס קען אפשר זיין ערגער און אפשר בעסער — און איר זאלט באַטראַכטן און זיין אויפ-מערקזאָם בלויז צו דעם, אויב דאָס וואָס איך זאָג איז גערעכט אַדער ניט. וואָרעם דאָס איז וואָס עס פאַסט זיך פאַר אַ ריכטער, און פאַר דעם רעדנער פאַסט — צו ריידן דעם אמת.

קודם כל איז רעכט פאר מיר, איך זאל זיך פארטיידיגן אנטקעגן די ערשטע פאלשע אַנקלאַגן, וואָס מען האָט געמאַכט אויף מיר, און די ערשטע קלענער, און נאַכדעם קעגן די שפעטערע אַנקלאַגן און די שפעטערע קלענער. וואָרעם פילע באַשולדיגער זענען אויפגעשטאַנען קעגן מיר פאַר אייך, וואָס האָבן גערעט פאַר אַ לאַנגע צייט, שוין אַ סך יאָרן, און האָבן ניט געזאָגט קיין אמת וואָרט. און פאַר די דאָזיגע האַב איך מער מורא איידער פאַר אַנימאַס און זיין חברותא, הגם אויך זיי זענען געפערליך; אַבער מער געפערליך זענען יענע אַנדערע, רבותי, וואָס האָבן געוואונען אייער צוטרויען, ווייל זיי האָבן זיך גענומען צו אייך ווען איר זענט נאָך געווען קינדער, און האָבן מיך באַשולדיגט אַן אַ שמץ פון אמת, זאָגנדיג: „אַן איז עפעס אַ סאָקראַמעס, אַ חכם, איינער וואָס

גריבלט זיך וועגן די זאכן אויף דעם הימל, און וואָס האָט אויס-
געפּאַרשט די זאכן אונטער דער ערד, און וואָס מאַכט פּון די
פּאַלשע מיינונג די אמת'ע." אַט יענע, מענער פּון אַטהען,
וואָס האָבן פּאַרשפּרייט דעם סלוך, זענען מיינע געפּערליכע
שונאים. וואָרעם די וואָס הערן זיי דענקען, אַז מענטשן וואָס
אונטערזוכן די דאָזיגע זאכן גלויבן אַפּילו ניט אין די געטער.
אַ הויז דעם, יענע קלעגער זענען פּיל, און זיי האָבן געמאַכט
זייער באַשולדיגונג פּאַר אַ לאַנגער צייט, און, נאָך מער, זיי
האָבן גערעט צו אַיך אין אַן עלטער, ווען איר זענט געווען
לייכט גלויביג (אַ טייל פּון אַיך אין אַייער יוגנט, די מייסטע
פּון אַיך אין אַייער קינדהייט), און די ספּראַווע וואָס זיי
האָבן געפירט איז אַנגענאַנגען אונטער די אויגן, ווייל קיינער
איז ניט דערשינען צו פּאַרטיידיגן. אַבער דאָס ערגסטע פּון
אַלעם איז, וואָס עס איז אַפּילו ניט מעגליך צו וויסן, און
אַנצורופן זיי ביים נאַמען, אויסער ווען אַייער איז גראַד אַ
קאַמעדיען-שרייבער*). און אַלע יענע וואָס האָבן אַיך איבער-
גערעדט מיט רייד פּון קנאה און רכילות — און אַ טייל האָבן
איבערגערט אַנדערע ווי מען האָט זיי אַליין איבערגערעט —
מיט אַלע יענע איז זייער שווער זיך אַן עצה צו טאָן; וואָרעם
עס איז דאָך אַפּילו ניט מעגליך צו רופן אַינעם פּון זיי דאָ
אַהער, און אים שמעלן צום פּאַרהער, און אַיך בין געצוואונגען
אין מיינ פּאַרטיידיגונג לחלוטין זיך צו שלאָגן מיט שאַטנס,
און צו פּאַרהערן ווען קיינער ענטפּערט ניט. זייט זשע אַזוי
גוט צו האַלטן אין זינען, ווי אַיך זאָג, אַז מיינע אַנקלעגער
באַשטייען פּון צוויי קלאַסן — אַינע איז די וואָס האָבן נאָר
וואָס געבראַכט זייערע קלאַגן; און די צווייטע איז יענע
וואָס ווי אַיך האָב נאָר וואָס געזאָגט, האָבן זיי געבראַכט
מיט אַ לאַנגער צייט צוריק. און געדענקט, אַז אַיך מוז זיך
פריער פּאַרטיידיגן קעגן די לעצטע, וואָרעם איר האָט דאָך זיי

(* ער האָט דאָ אין זיין אַריסטאָפּאַנעס און אַנדערע, וואָס האָבן
געשריבן קאַמעדיעס, וואו זיי האָבן הוזק געמאַכט פּון סאַקראַמעט'ן.)

געהערט מאכן די קלאגעס צו ערשט, און מיט מער קראפט איידער די וואס זענען געמאכט געווארן שפעטער. הכלל, מענער פון אמהען, איך מוז זיך פארטיידיגן, און איך מוז זיך סטארען אפצושאפן אין אזא קורצער צייט דעם פאראורטייל, וואס איז ביי אייך אָנגענומען שוין אזא לאנגע צייט. נו, איך ווינש דאס זאל זיך אזוי אויסלאזן, אויב דאס איז בעסער פאר אייך און פאר מיר, און אז איך זאל פועל זיין ביי אייך מיט מין פארטיידיגונג; אבער איך דענק, אז דאס איז שווער, און איך בין וועגן דעם גארניט גענארט. אבער ווי עס איז, זאל זיין מיט גאט'ס ווילן. דאס געזעץ מוז מען פאלגן, און איך מוז מיך פארטיידיגן.

אצינדער, לאמיר פון אנהויב אויפנעמען די פראגע, וואס איז די דאזיגע באשולדיגונג, וואס פון איר איז ארויסגעקומען דער פאלשער פאראורטייל, אויף וואס מעלייטאס האט זיך פארלאזן, ווען ער האט געמאכט דעם פראצעס קעגן מיר? וואס האבן געזאגט די מענטשן, וואס האבן ארויסגערופן דעם פאראורטייל, כדי אים ארויסצורופן? איך מוז, אזוי צו זאגן, פארלייענען זייער געשווארענע קלאגע-שריפט, אזוי ווי זיי וואלטן געווען אנקלעגער: סאקראמעס איז א פארברעכער, און ער באלעסטיגט אלעמען; ער פארשט אויס די זאכן אונטער דער ערד און אויף דעם הימל, און ער מאכט פאלשע מיינונגען זאלן אויסזען אמת'ע, און ער לערנט אנדערע די-זעלביגע זאכן. דאס איז אומגעפער וואס עס איז. ווארעם איר אליין האט געזען די זאכן אין דער קאמעדיע פון אריסטא-פאנעס.* עפעס א סאקראמעס ווערט דארט ארומגעטראגן, און ער דערקלערט, אז ער גייט ארום אויף לופט, און ער רעדט דארט א רעכט ביסל אנדערע שטותים, וועגן וועלכע איך ווייס גארניט, פיל צי ווייניג. און איך זאג דאס, ניט פוגע בכבוד צו זיין אן דעם דאזיגן וויסן, אויב איינער פארשטייט

(* אריסטאפאנעס האט געשריבן א קאמעדיע, „די וואלקנס“, וואו סאקראמעס איז דער הויפט-חעלד.

זיך אויף אַזעלכע ענינים (הלוואי זאל איך זיך קיינמאל ניט דאַרפן פאַרענטפערן קעגן מעלייטאַס'ן אויף אַזאַ גרויסן פאַר-ברעכן ווי דער!). — אַבער, איר, מענער פון אַטהען, האָב גאָר ניט צו מאַן מיט די דאָזיגע זאַכן. און אַלס עדות ברענג איך די מייסטע פון אַיך, און איך בעט אַיך איר זאָלט דערציילן אַיינער דעם אַנדערן, און זאָלט זאָגן אַלע די פון אַיך וואָס האָבן מיך ווען עס איז געהערט אין מיינע געשפרעכן — און אַזעלכע זיינען דאָ אַ סך צווישן אַיך — אַדרבה, זאָגט אַיינער דעם אַנדערן, אויב ווער עס איז האָט ווען עס איז מיך געהערט ריידן, פיל צי ווייניג, וועגן אַזעלכע ענינים. און פון דעם וועט איר באַגרייפן, אַז דאָסזעלביגע איז אויך מיט די אַנדערע זאַכן, וואָס דער המון זאָגט וועגן מיר.

און אין אמת'ן זענען קיין אַיינציגע פון די זאַכן ניט אמת, און אויב איר האָט געהערט פון וועמען עס איז, אַז איך נעם זיך אונטער צו לערנען מענטשן, און אַז איך מאַך געלט פון דעם, איז אויך דאָס ניט אמת. הגם אויך דאָס שיינט מיר צו זיין אַ פיינע זאַך, אויב אַיינער קען זיין פייאייג צו לערנען מענטשן, אַזוי ווי גארגיאס דער לעאַנטיאַנער, און פראַדיקאס פון קעאַס, און היפּיאַס פון עלים זענען. וואָרעם יעדער אַיינער פון די דאָזיגע מענער, רבותי, קען גיין אין וואָסער עס איז שטאַט און איבערריידן די יונגע לייט, וואָס קענען זיך צונויפקומען מיט וועמען נאָר זיי ווילן פון זייער אַייגענער שטאַט אומזיסט, אויפצוגעבן דאָס צונויפקומען מיט די דאָזיגע מענטשן און זיך צוזאַמענקומען מיט זיי, און באַצאָלן געלט און נאָך צו זיין דאַנקאַבר אַ חוץ.

און דאָ איז אויך דאָ אַן אַנדער חכם, אַ פאַריאַנער, וואָס איך האָב זיך דערוואוסט, אַז ער איז אין שטאַט; וואָרעם איך האָב גראַד געטראָפן אַ מאַן, וואָס האָט אויסגעגעבן מער אויף די סאַפּיסטן אַידער אַלע אַנדערע, קאַליאַס, דער זון פון היפּפּאַניקאַס; האָב איך אים געפרעגט — וואָרעם ער האָט צוויי זין — „קאַליאַס“, זאָג איר, „ווען דייעע צוויי זין וואָלטן געווען צוויי זשערעכטשיקעס, אַדער צוויי קעלבלעך,

וואלטן מיר געקענט קריגן און דינגען פאר זיי אן אויפזעהער, וואס וואלט זיי געמאכט אויסגעצייכנט אין דעם מין אויס-געצייכנטקייט וואס איז פאר זיי אָנגעמאַסטן, און ער וואלט געווען אַ באַרייטער פון פּערד, אַדער אַן ערד אַרבעטער; אַבער אַצינד, אַזוי ווי זיי זענען מענטשלעכע באַשעפּענישן, וועמען האַסטו דאָ בדעה צו קריגן פאַר זייער אויפזעהער? ווער איז אַ בּקי אין דער אויסגעצייכנטקייט פון אַ מענטש און אַ בירגער? וואַרעם איך דענק, אַז דו האַסט דאָך געמוזט טראַכטן וועגן דעם, דו האַסט דאָך זין. איז דאָ אַזאַ איינער, זאָג איך, „אָדער ניט?“ „זיכער איז דאָ,“ מאַכט ער. „ווער?“ זאָג איך, „און פון וואַנען, און וויפיל רעכנט ער שכר לימוד?“ „עווענטס“, סאָקראַמעס, „דער פאַריאָנער,“ זאָגט ער, „פינף מינאַס.“ און איך האָב באַטראַכט עווענטס'ן פאַר אַ גליקליכן מענטש, אויב ער באַזיצט אויף אַן אמת די קונסט, און לערנט פאַר אַזוי ווייניג. איך, איך וואַלט זיך געהאַלטן גרויס און וואַלט געבלאַזן פון זיך, ווען איך וואַלט פאַרשטאַנען די זאַכן; אַבער איך פאַרשטיי גאַרניט פון דעם, מענער פון אַטהען. איינער קען אפשר אַבענטפּערן: „אַבער, סאָקראַמעס, וואָס איז דער מער מיט דיר? פון וואַנען האָבן זיך גענומען די פאַראַורטיילן קעגן דיר? וואַרעם עס איז דאָך זיכער, אַז דער סלּוך און די גערייד וואַלטן ניט אויפגעקומען ווען דו וואַלט גאַרניט געטאָן אויס דעם וועג מער איידער די איבריגע; סייך דו האַסט געטאָן עפּעס אַנדערש איידער די מייסטע מענטשן; דערצייל זשע אונז וואָס דאָס איז, כדי מיר זאָלן ניט האַנדלען אַן איבערלייגונג אין דיין פאַל.“ דער מענטש וואָס זאָגט דאָס שיינט מיר צו זיין גערעכט, און איך וועל זיך באַמיען אַייך צו ווייזן, וואָס עס איז וואָס האַט מיר געמאַכט מיין שלעכטן שם און דעם פאַראַורטייל קעגן מיר. הערט זיך אקאַרשט איין, און אפשר וועט ווער פון אַייך מיינען, אַז איך מאַך שפּאַס; זייט זיכער, פּונדעסטוועגן, אַז איך וועל ריידן צו אַייך דעם ריינעם אמת.

דעם אמת צו זאָגן, מענער פון אַטהען, האָב איך מיין

שלעכטן נאָמען ניט צוליעב קיין אַנדערע זאָך ווי צוליעב אַ געוויסע מין חכמה. וואָסער מין חכמה איז דאָס? איינפאַך דאָס, וואָס איז אפשר מעגשליכע חכמה. וואָרעם איך בין אפשר אויף אַן אמת'ן אַ חכם אין דער חכמה; און יענע מענטשן, וואָס פון זיי האָב איך נאָר וואָס גערעט, זענען אפשר חכמים אין עפעס אַ חכמה, וואָס איז העכער איידער מעגש-ליכע, אַדער אפשר ווייס איך ניט ווי דאָס צו באַשרייבן; וואָרעם איך קען דאָס ניט, און אויב ווער עס איז זאָגט פאַר-קערט, זאָגט ער אַ ליגן, און ער זאָגט דאָס כדי אַרויסצורופן אַ פאַראורטייל קעגן מיר. און, מענער פון אַטהען, שלאָגט מיר ניט איבער מיט טומלען, אַפילו ווען אַיך דוכט זיך אַז איך באַרים זיך; וואָרעם די ווערטער וואָס איך רייד זענען ניט מיינע, דער רעדנער אויף וועמען איך וועל זיך באַרופן איז אַ וויכטיגע פּערזענליכקייט. וואָרעם וועגן מיינ חכמה, אויב עס איז איבערהויפט חכמה, און וועגן איר אייגנשאַפט, וועל איך אַיך ברענגען אַן עדות דעם גאָט פון דעלפין. איר קענט דאָך אַודאי כערעפאַן. ער איז געווען מיינער אַ חבר פון יוגנט אַן, און ער איז געווען אַייערס אַ פאַרטיי-חבר, און ער איז צוזאַמען מיט אַיך געגאַנגען אין גלות, און ער איז צוריק-געקומען צוזאַמען מיט אַיך. און איר ווייסט וואָסער מין מענטש כערעפאַן איז געווען, ווי האַסטיג אין אַלעס וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען. נו, איינמאַל איז ער געגאַנגען קיין דעלפין, און ער האָט גאַנץ דרייסט געפּרעגט דעם אַראַקעל די פּראַגע; און, רבותי, מאַכט ניט אַן קיין שטערונג וועגן דעם וואָס איך זאָג; וואָרעם ער האָט געפּרעגט, אויב עס איז דאָ איינער וואָס איז מער חכם פון מיר. און די פיטיא האָט געענטפּערט, אַז קיינער איז ניט מער חכם. און וועגן די דאָזיגע זאַכן וועט זיין ברודער, וואָס איז דאָ אַנוועזנד, אַיך זאָגן עדות, כערעפאַן איז דאָך טויט.

אַבער זעהט, צו וואָס דערצייל איך דאָס? ווייל איך גיי אַיך זאָגן פון וואָנען עס האָט זיך גענומען דער פאַראורטייל קעגן מיר. וואָרעם ווען איך האָב דאָס געהערט, האָב איך זיך

געטראכט אזוי : „וואס קען דא דער גאט מיינען, און וואסער רעמעניש לייגט ער דא פאר ? ווארעם איך ווייס דאך אז איך בין ניט קיין חכם, ניט קיין גרויסער און ניט קיין קליינער. וואס זשע קען ער מיינען ווען ער דערקלערט, אז איך בין דער גרעסטער חכם ? זיכער איז, אז ער זאגט ניט קיין ליגן, ווייל דאס איז דאך פאר אים ניט מעגליך.“ און פאר א לאנגער צייט בין איך געווען אין א פארלעגנהייט וועגן דעם, וואס ער האט געמיינט ; צום סוף, האב איך מיט גרויס מיה אָנגעהויבן אים אויסצופרוכירן אויף אזא מין אופן.

איך בין געגאנגען צו איינעם וואס האט גע'שמ'ט פאר א חכם, און איך האב געטראכט, אז דא, אויב אירגענד וואו, וועל איך קענען באווייזן די אומגערעכטיקייט פון דעם אראקעל, און איך וועל צו אים זאגן : „אט דער מאן איז מער חכם פון מיר, און דו האסט געזאגט אז איך בין דער גרעסטער חכם.“ האב איך דעם מאן אויסגעפרעגט (איך דארף זיין נאמען ניט דערמאנען, אבער דאס איז געווען איינער פון די פאליטיקער, מיט וועמען איך האב געהאט די דערפארונג, מענער פון אמהען), און ריינדיג מיט אים, האט מיר געשיינט, אז ער שיינט צו זיין א חכם צו א סך אנדערע מענטשן, און הויפטזעכליך צו זיך אליין, אבער אז ער איז דאס ניט. און דאן האב איך געזוכט אים צו באווייזן, אז ער האלט זיך פאר א חכם, אבער ער איז דאס ניט. דער סוף, איך בין ביי אים געווארן פארהאסט, און ביי א סך אנדערע וואס זענען דא ביי געווען ; און אזוי, ווי איך בין אוועקגעגאנגען, האב איך ביי זיך געטראכט : „איך בין מער חכם פון דעם מאן ; ווארעם קיינער פון אונז ווייס אין אמת'ן ניט עטוואס וואס איז פיין און גוט, אבער דער מאן דענקט ער ווייס עטוואס ווען ער ווייס ניט, בעת איך, אזוי ווי איך ווייס גאר ניט, רעד איך זיך ניט אײן אז איך ווייס. אין דער איינער קלייניקייט, ווי עס שיינט, בין איך טאקע מער חכם, לכל הפחות, פון דעם מאן, אז דאס וואס איך ווייס ניט דענק איך טאקע ניט אז איך ווייס.“ פון אים בין איך געגאנגען צו אן אנדערן, וואס האט

גע'שמ'ט צו זיין נאך מער חכם איידער יענער, און דאסזעלביגע האט מיר געשיינט צו זיין אמת; און באלד בין איך געווארן פארהאפט פון אים און א סך אנדערע.

פון דעמאלט אן בין איך אזוי געגאנגען פון איינעם צום אנדערן, הנם איך האב באמערקט אז איך ווער פארהאפט, און איך האב דאס באדויערט, און איך האב זיך געשראקן, פונדעסטוועגן אבער האב איך געדענקט, אז נאט'ס ווארט מוז ווערן באטראכט פון דער העכסטער וויכטיקייט, און אז איך מוז גיין צו אלע די דאזיגע וואס האבן געהאט א שם אז זיי ווייסן עפעס, און אונטערווכן דעם מיין פון דעם אראקעל. און ביי דעם הונט (*), מענער פון אטהען — ווארעם איך מוז ריידן צו אייך דעם אמת — מיין דערפארונג, איך זאג אייך, איז געווען דאס דאזיגע: יענע וואס האבן געהאט דעם גרעסטן שם האבן מיר געשיינט צו זיין כמעט הינטערשמעליג, ווי איך האב אויסגעפארשט גאט'ס געבאט, און די אנדערע, וואס האבן ניט אזוי גע'שמ'ט, האבן מיר אויסגעזעהן צו שטיין העכער אין דעם ענין פון האבן שכל. איך מוז אייך דערציילן פון מייע וואנדערונגען, ווי פון איינעם וואס האט זיך אונטער-גענומען א הערקולעסישע ארבעט, אזוי צו זאגן, כדי צו בא-ווייזן אז מען קען דעם אראקעל ניט אבשפארן. פון די פאליטיקער בין איך געגאנגען צו די פאעטן, די שרייבער פון טראגעדיעס, און פון די טהיראמבאס (ליידנשאפטליכע הימנען), און די איבריגע, און איך האב געמיינט, אז דארטן וועל איך זי כאפן ביי דער האנט, מיט אמת'ע ראיות, אז איך בין ווייניגער געלערנט פון זיי. האב איך גענומען זייערע שירים, וואס מיר האט געדוכט זיי האבן זייער פארזיכטיג אויס-געארבעט און איך האב זיי געפרעגט דעם באטייט, כדי איך זאל אין דערזעלביגער צייט טאקע עפעס לערנען פון זיי. און אזוי, איך שעם זיך אייך צו דערציילן דעם אמת; דאך עס

(* סאקראטעס פלעגט זיך באנוצן מיט דעם אויסדרוק אלס שבועת, כדי ניט צו דערמאנען גאט'ס נאמען אומזיסט.

מוז געזאגט ווערן. ווארעם דארט איז קוים געווען אין מענטש דאכיי, מען קען זאגן, וואס וואלט ניט געקענט דער-קלערן בעסער פון זיי, די פאעמען, וואס זיי אליין האבן פאר-פאסט. און אזוי אויך אין דעם פאל פון די פאעטן, האב איך באלד דערקענט, אז דאס וואס זיי האבן פארפאסט, האבן זיי ניט פארפאסט אויס חכמה, נאר אויס א נאטירלאכער נייגונג, און א רוח הקודש, ווי די נביאים און די זעהערס; ווארעם אויך די דאזיגע זאגן א סך פיינע זאכן, אבער זיי ווייסן ניט קיינע פון די זאכן וואס זיי זאגן; עס איז פאר מיר געווען קלאר, אז אויך די פאעטן האבן געהאט עטוואס פון דעמזעלביגן מין. אין דער אייגענער צייט האב איך בא-מערקט, אז זיי, צוליעב זייער פאעזיע, האבן זיך געהאלטן פאר די גרעסטע חכמים אין דער וועלט אויך אין אנדערע זאכן, וואס זיי זענען דאס ניט געווען. בין איך אויך פון זיי אוועקגעגאנגען, טראכטנדיג, אז איך בין העכער פון זיי אין דערזעלביגער זאך אין וואס איך האב אריבערגעשטיגן די פאליטיקער.

צום סוף בין איך געגאנגען צו די בעלי-מלאכות, ווארעם איך האב געהאט דאס באוואוסטזיין, אז איך ווייס לגמרי גאר-ניט, אבער איך האב געוואוסט, אז איך וועל אודאי אויס-געפינען, אז זיי ווייסן א סך פיינע זאכן. און אין דעם האב איך זיך ניט גענארט; זיי האבן טאקע געוואוסט וואס איך האב ניט געוואוסט, און אזוי ארום זענען זיי געווען קליגער פון מיר. אבער, מענער פון אטהען, די גוטע בעלי-מלאכות האבן מיר אויך געשיינט צו מאכן דעמזעלביגן טעות וואס די פאעטן; ווייל ער האט גוט געקענט זיין מלאכה, האט יעדער פון זיי געדענקט, אז ער איז א גרויסער חכם אין די אנדערע העכסט וויכטיגע ענינים, און די דאזיגע נארישקייט האט פאר-טונקלט זייער חכמה, אזוי אז איך האב זיך געפרעגט, אין דעם אינטערעס פון דעם אראקעל, צי איך וואלט ניט בעסער וועלן זיין ווי איך בין, ניט קלוג אין זייער חכמה, און ניט נאריש אין זייער נארישקייט, אדער צו זיין אין ביידע זאכן

ווי זיי זענען. און איך האב געענטפערט זיך און דעם אַראַקעל, אז עס איז בעסער פאַר מיר צו זיין ווי איך בין.

נו, פון דער אויספאַרשונג, מענער פון אַטהען, איז קעגן מיר אַנטשטאַנען אַ סך שנאה, און אַזעלכע וואָס זענען זייער שמערצליך, און זייער שווער צו פאַרטראַגן; פון זיי זענען אויפגעקומען אַ סך פאַראורטיילן, און מען האָט מיר געמאַכט אַ שם, אז איך בין אַ חכם, וואָרעם ביי יעדער אַקאַזיע דענקען די וואָס שטייען דאָבין, אז איך בין קלוג אין די ענינים, וואָס אין זיי סקאַנפּוזשע איך אַן אַנדערן. אַבער דער אמת איז, רבותי, עס איז מעגליך, אז דער חכם איז גאָר דער גאָט, און מיט דעם אַראַקעל מיינט ער צו זאָגן: „מענשליכע חכמה האָט אַ גאַנץ קליינעם, אַדער גאַרניט קיין ווערט,“ און עס זעהט אויס, אז ער רעט דאָס גאָר ניט וועגן סאַקראַמעס'ן, גאָר ער באַנוצט בלוז מיין גאַמען, און מאַכט פון מיר אַ מוסטער, ווי ער וואַלט געזאָגט: „דער יענער צווישן אַיך, איר מענטשןקינדער, איז דער גרעסטער חכם, וועלכער, ווי סאַקראַמעס, דערקענט, אז וואָס איז שייך צו חכמה, האָט ער קיין שום ווערט ניט.“

דערפאַר, גיי איך נאָך אַפילו היינט אַרום, אויף גאַט'ס געבאַט, זוכנדיג און אויספאַרשנדיג יעדן איינעם, אַ היגער צי אַ פרעמדער, וואָס איך דענק, אז ער איז אַ חכם, און ווען ער זעט ביי מיר ניט אויס דאָס צו זיין, דין איך דעם גאַט מיט דעם, וואָס איך צייג אז ער איז ניט קיין חכם. און צוליעב די דאָזיגע באַשעפטיגונג, האָב איך ניט קיין צייט, אויף וויפיל עס איז, זיך אַבצוגעבן מיט מלוכה אנגעלעגנהייטן, אַדער מיט מיינע אייגענע עסקים, גאָר איך לעב אין גרויס דחקות צוליעב מיין איבערגעבנקייט צו דעם גאַט.

און אַלס צוגאַב צו די אַלע זאַכן, קומען צו מיר, פרייוויליג, יונגע לייט, וואָס האָבן צומייסטן לידיגע צייט, קינדער פון די רייכסטע עלטערן. זיי האָבן ליעב צו הערן ווי מען פאַר-הערט מענטשן, און אַפּטמאַל טוען זיי מיר נאָך און זיי נעמען זיך אונטער צו פאַרהערן אַנדערע; און, דעמאָלט, שטעל איך

זיך פאר, געפינען זיי א גרויסע צאל מענטשן וואס דענקען, אז זיי ווייסן עפעס, אבער זיי ווייסן זייער ווייניג, אדער גאר-ניט. דער סוף איז, דערפאר, אז יענע וואס ווערן פארהערט פון זיי, זענען אין כעס אויף מיר, אנשמאט צו זיין אין כעס אויף זיך אליין, און זיי זאגן: „א, דער סאקראמעס איז א פאסקודנער מענטש און ער פארדארבט די יוגנט.“

און ווען איינער פרעגט זיי: „מיט וואסערע מעשים און למודים?“ האבן זיי ניט וואס צו זאגן, ווייל זיי ווייסן ניט וואס, אבער כדי ניט ארויסצוצייגן זייער אייגענע פארלעגנהייט, זאגן זיי זאכן וואס ליגן פארטיג אנגעגרייט קעגן אלע פילאזאפן: „די זאכן אין דער לופט, און די זאכן אונטער דער ערד,“ און „ניט צו גלויבן אין די געטער און צו מאכן פון די פאלשע מיינונג די אמתע“, ווארעם זיי וועלן ניט, איך שמעל זיך פאר, זאגן דעם אמת, אז עס האט זיך ארויסגעשמעלט צו זיין גאנץ קלאר, אז זיי פרעטענדירן אויף וויסן, אבער זיי ווייסן גאר ניט, און אזוי ווי דער כבוד איז ביי זיי זייער טייער, און זיי זענען ענערגיש, און פיל אין צאל, און זיי ריידן אלע מיט איין נוסח, און מיט איבערצייגונג וועגן מיר, האבן זיי אנגעפילט אייערע אויערן, לאנג צוריק און אויך אצינדערט, מיט שארפע פארלוימדונגען. פון צווישן זיי איז מיך באפאלן מעלייטאס, און אניטאס, און ליקאן. מעלייטאס איז אויפגערייצט פאר די פאעמן, און אניטאס פאר די בעלי-מלאכות און די פאליטיקער, און ליקאן פאר די אראטאָרן; אזוי אז ווי איך האב געזאגט אין אנהויב, עס וואלט מיך זייער גע-וואונדערט, אויב עס וואלט זיך מיר איינגעגעבן אפצושאפן דעם פאראורטייל פון אייך אין אזא קורצער צייט, ווען עס איז אויסגעוואקסן אזוי גרויס. דא האט איר דעם אמת, מענער פון אטהען, און איך רייד ניט באהאלטנדיג קיין זאך פון אייך, גרויס אדער קליין, און אן שום פארשמעלעניס, און דאך ווייס איך גאנץ גוט, אז איך מאך זיך שונאים גראד מיט דער אויפפירונג; וואס דאס איז ווידער א באווייז, אז איך רייד דעם אמת, און אז דאס איז דער פאראורטייל קעגן מיר, און

דאס זיינען די סכות. און אז איר וועט דאס אונטערזוכן, אצינד צי אן אנדערש מאל, וועט איר אויסגעפינען אז אזוי איז דאס.

אצינדער, וואס באטרעפט די קלאגעס וואס מיינע ערשמע אנקלעגער האבן אויף מיר געמאכט, איז דאס א גענוגדע פארטיידיגונג פאר אייך; אבער אנסקעגן מעלייטאס, דער גומער און פארטייטשער, ווי ער זאגט, און די איבריגע, וועל איך איצט פרוכירן זיך צו פארטיידיגן. און נאך אמאל, לאמיר נעמען אין דער ריי זייער געשווארענע שריפט, פונקט ווי זיי וואלטן געווען אן אנדער גאנג פון אנקלעגער. די זאך איז אומגעפער אזוי: עס זאגט, אז סאקראטעס איז א זינדיגער מיט דעם, וואס ער פארדארבט די יוגנט, און ער גלויבט נישט אין די געטער, וואס דער שטאט גלויבט אין זיי, נאר אין אנדערע, נייע געטליכקייטן.

אזוי איז די באשולדיגונג. אבער לאמיר עקזאמינירן יעדן פונקט פון דער באשולדיגונג באזונדער. ער זאגט, איך בין א זינדיגער, ווייל איך פארדארב די יוגנט. אבער איך, מענער פון אטהען, זאג: מעלייטאס איז א זינדיגער ווייל ער מאכט שפאס פון אן ערנסטן ענין, פארוויקלט מענטשן אין פראצעסן לייכטזיניג, און פרעמענדירט צו זיין זייער איבערגעגעבן און פארטאן אין זאכן, מיט וועלכע ער האט זיך קיינמאל לחלוטין נישט אינטערעסירט. און אז דאס איז אזוי, וועל איך פרוואון צו מאכן קלאר אויך פאר אייך.

קום אהער, מעלייטאס, זאג מיר: מיינסטו דו נישט, אז עס איז פון גרויסער וויכטיגקייט, די יוגענד זאל זיין אזוי גוט ווי נאר מעגליך? „יא.“ קום, נו, זאג די הערן, ווער מאכט זיי בעסער? ווארעם עס ליגט דאך פון אויבנאויף, אז דו ווייסט, זינט דו דאגה'סט וועגן דעם. ווארעם דו האסט דאך אויסגעפונען דעם וואס פארדארבט זיי, ווי דו זאגסט, און דו ברענגסט מיך פאר די הערן און באשולדיגסט מיך; און אצינד, קום, זאג, ווער מאכט זיי בעסער, און דערצייל זיי ווער ער איז. זעהסט דו, מעלייטאס, דו שווייגסט, און

האָסט ניט וואָס צו זאָגן? און דאָך, זעהט דאָס דיר ניט אויס צו זיין שענדליך, און אַ דיימליכער באַווייז פאַר דעם וואָס איך זאָג, אַז דו האָסט קיינמאַל ניט גע'דאגה'ט וועגן דעם? אַבער זאָג, מיין גוטער מענטש, ווער מאַכט זיי בע-סער? „די געזעצן“. אַבער דאָס איז ניט וואָס איך פרעג, מיין בעסטער, אַבער וואָסער מענטש, איז דאָס, וואָס ווייס פאַר אַלעם גראַד די דאָזיגע זאָך, די געזעצן. „די מענטשן דאָ, סאָקראַמעט, די ריכטער“. וואָס רעדסט דו, מעלייטאס? זענען די הערן פייאייג צו דערציען די יוגענד, און זענען זיי דאָס די וואָס מאַכן זיי בעסער? „געוויס“. אַלע, אַדער נאָר איין טייל פון זיי, און אַנדערע ניט? „אַלע“. זייער גוט, ביי הערע! און דאָס איז אַ שיינ ביסל העלפערס, פון וועמען דו רעדסט. און וואָס איז מכה די דאָזיגע? מאַכן אויך די דאָזיגע צוהערער זיי בעסער, אַדער ניט? „אויך די דאָזיגע“. און וואָס איז מכה די סענאַטאָרן? „אויך די סע-נאַטאָרן“. אַבער, מעלייטאס, די דאָזיגע אין דער אסיפה, די אסיפה-מענער, זיי פאַרדאַרבען דאָך ניט די יוגענד, פאַר-דאַרבען זיי? אַדער צי געהערן זיי אַלע אויך צו יענע, וואָס מאַכן זיי בעסער? „אויך זיי“. הכלל, אַלע אַטהענער, ווי עם זעהט אויס, מאַכן זיי פאַר פולקאָמען אַ חוץ מיר, און איך אַליין פאַרדאַרבען זיי. איז דאָס וואָס דו מיינסט? „גאַנץ באַשטימט, דאָס איז וואָס איך מיינ“. דו האָסט מיך פאַר-משפט צו גרויסער אומגליקליכקייט! אַבער ענטפער מיר: שיינט דאָס דיר אויך צו זיין אין דעם פאַל פון פערד, אַז די דאָזיגע וואָס מאַכן זיי בעסער זענען די גאַנצע מענטש-הייט, און דער וואָס טוט זיי שאַדן איז נאָר איין איינציגע פערזאָן? אַדער איז עם ניט פונקט דאָס פאַרקערטע פון דעם, אַז דער וואָס איז פייאייג זיי אויסצובעסערן איז איין איינציגע פערזאָן, אַדער נאָר עטלאַכע, די באַרייטערס, בעת די מייסטע מענטשן, אויב זיי האָבען צו טאָן מיט פערד און באַנוצן זיך מיט זיי, טוען זיי שאַדן? איז דאָס ניט אַזוי, מעלייטאס, אין דעם פאַל פון פערד און אַלע

אנדערע לעבעדיגע באשעפענישן? אודאי איז דאס אזוי, צי
 דו און אניטאס לייקענען דאס אָפּ, צי איר שטימט איין;
 וואָרעם דאָס וואָלט געווען אַ צושטאַנד פֿון גרויסער גליק-
 זעליגקייט פֿאַר דער יוגענד, אויב נאָר איין איינציגער פֿאַר-
 דאַרבעט זיי און די אַנדערע טוען זיי גוטס. אָבער, מעלייטאס,
 דו צייגסט אַרויס גאַנץ קלאַר, אַז דו האָסט קיינמאַל נישט
 געטראַכט וועגן דער יוגענד, און דו שמעלסט אַרויס גאַנץ
 דיימליך דיין אייגענע נאַכלעסיגקייט, אַז דו האָסט קיינמאַל
 לחלוטין זיך נישט געקימערט וועגן די זאַכן פֿאַר וועלכע דו
 שלעפּסט מיך צום משפּט.

אַ חוץ דעם, זאָג אונז, אום גאַט'ס ווילן, מעלייטאס, צי
 איז בעסער צו לעבן צווישן גוטע בירגער, אָדער צווישן
 שלעכטע? מיין פֿריינד, ענטפּער; איך פרעג דיך נישט קיין
 האַרבע קשיא. איז נישט אמת, אַז די שלעכטע טוען שלעכטס
 צו זייערע שכנים, און די גוטע טוען זיי גוטס? „געוויס“.
 און איז דאָ אַזאַ מענטש, וואָס וואָלט ליעבער געוואָלט האָבן
 אַ רעה פֿון זיינע שכנים, איידער צו האָבן אַ טובה? ענטפּער,
 מיין גוטער מענטש; דאָס געזעץ איז גוזר דו זאָלסט ענט-
 פּערן. איז דאָ אַזאַ מענטש וואָס וויל ליעבער האָבן אַ רעה?
 „געוויס נישט“.

קום זשע: שלעפּסט דו מיך דאָ אַהער אויף דעם גרונד,
 אַז איך פֿאַרדאַרב די יוגענד און מאַך זיי ערגער מיט אַ כיוון,
 אָדער אומגערן? „מיט אַ כיוון, זאָג איך“. וואָס זשע, מע-
 לייטאס? ביסט דו אין דיין עלטער אזוי פיל קליגער ווי איך
 אין מיין עלטער, אַז דו האָסט דערקענט, אַז די שלעכטע
 טוען אַלעמאַל שלעכטס צו זייערע נאַענטסטע שכנים, און די
 גוטע טוען זיי גוטס; בעת איך האָב דערגרייכט אַזאַ טיפע
 אומוויסננהייט, אַז איך ווייס אַפילו נישט, אַז אויב איך מאַך
 איינעם פֿון מייערע חברים שלעכט, בין איך אין סכנה צוריק-
 צוקריגן פֿון אים וואָסער עס איז שאַדן, און איך באַגיי דעם
 דאָזיגן גרויסן פֿאַרברעכן מיט אַ כיוון, ווי דו זאָגסט? איך
 גלויב דאָס נישט, מעלייטאס, און איך דענק נישט, אַז עמיצער

אנדערש אין דער וועלט וועט דאס גלויבן. איינס פון די ביידע, אדער איך פארדארב זיי ניט, אדער, אויב איך פאר- דארב זיי, טו איך דאס אומגערן. אזוי צי אזוי, זאגסט דו אלץ א ליגן. אויב אבער איך פארדארב זיי אומגערן — פאר אזעלכע ניט-ווילנדיגע מעותים דארף דאס געזעץ ניט שלעפן קיין מענטשן אין געריכט, נאר דארף אים נעמען אן א זייט, אים באלערן און אויס'מוסר'ן. ווארעם עס איז דאך קלאר, אז אויב מען וועט מיך מאכן אויפמערקזאם, וועל איך אויפהערן צו טאן דאס, וואס איך טו אומגערן. אבער דו האסט ניט געוואלט, און האסט אויסגעמיטן זיך צו טרעפן מיט מיר און מיך צו באלערן, אנשטאט דעם שלעפטסט דו מיך דא אהער, בעת לויט דעם געזעץ דארף מען אהער ברענגען נאר אזעלכע מענטשן, וואס פארדינען א שטראף, ניט באלערונג.

נאר זאל זיין גענוג וועגן דעם, ווארעם, מענער פון אמהען, דאס איז קלאר, ווי איך האב געזאגט, אז מעלייטאם האט זיך קיינמאל ניט גע'דאגה'ט, ניט פיל און ניט ווייניג, פאר די דאזיגע זאכן. פונדעסטוועגן, זאג אונז, מעלייטאם, אויף וואסער אופן, זאגסט דו, פארדארב איך די יוגענד? אדער איז דאס צו זעהן דייטליך פון דעם באשולדיגונגס- אקט וואס דו האסט געבראכט, אז איך טו דאס מיט דעם, וואס איך לערן זיי ניט צו גלויבן אין די געמער, וואס דער שטאט גלויבט אין זיי, נאר צו גלויבן אין אנדערע, נייע געמליכקייטן? זענען דאס ניט דיינע ווערטער, אז איך פארדארב זיי מיט אט די לימודים? „גאנץ באשטימט, דאס איז וואס איך זאג.“ אויב אזוי, מעלייטאם, אין דעם נאמען פון די דאזיגע געמער, וואס פון זיי ריידן מיר אצינד, רייד אכיסל מעהר פארשטענדליך צו מיר און צו די דאזיגע הערן. ווארעם איך קען ניט פארשטיין צי דו זאגסט, אז איך לערן זיי, אז עס זענען דא מאנכע געמער, און איך אליין גלויב, אזוי ארום, אז עס זענען דא מאנכע געמער, און איך בין ניט קיין כופר בעיקר, און בין ניט קיין זינדיגער אויף

דעם וועג, נאָר אַז די געטער זענען ניט די געטער, וואָס דער
 שטאַט גלויבט אין זיי, נאָר אַנדערע, און דאָס איז אין
 וואָס דו באַשולדיגסט מיך, אַז איך גלויב אין אַנדערע; אַדער
 צי זאָגסט דו, אַז איך אליין גלויב לגמרי ניט אין געטער, און
 אַז איך לערן דעם דאָזיגן אומגלויבן צו אַנדערע מענטשן?
 „דאָס איז וואָס איך זאָג, אַז דו גלויבסט לגמרי ניט אין גע-
 טער.“ אַ, וואונדערבאַרער מעלייטאָס! ווי קומט צו דיר
 אַזוינס צו זאָגן? גלויב איך אַפילו ניט, אַז די זון און אויך
 די לבנה זענען געטער, ווי די גאַנצע איבריגע מענטשהייט
 גלויבט? „ניין, ביי זעאָוס, ריכטער, וואָרעם ער זאָגט,
 אַז די זון איז שמיין, און די לבנה ערד.“ מיינסט דו ניט
 אַמאַל, מיין טייערער מעלייטאָס, אַז דו פאַרקלאָגסט אַנאַק-
 סאַגראַסין, און האָסט דו אַזאַ נידריגע מיינונג פון די דאָזיגע
 הערן, און האַלטסט דו זיי פאַר אַזעלכע עמי האַרצים, אַז
 זיי ווייסן ניט, אַז די ביכער פון אַנאַקסאַגאָראַס דער קלאַר-
 מענער זענען פול מיט אַזעלכע אויסדרוקן. און אַדאָי לערנט
 דאָך די יוגענד זאָכן פון מיר, וואָס זיי קענען קויפן טיילמאַל
 פאַר אַ דראַכמע (ווען דער פרייז איז שוין הויך) אין דעם
 טעאַטער, און חוּק מאַכן פון סאַקראַטעסין, ווען ער גיט
 דאָס אַרויס פאַר זיין אייגענע, ספּעציעל ווען זיי זענען אַזוי
 לעכערליך. אַבער אום גאַט'ס ווילן, דענקסט דו דאָס טאַקע
 וועגן מיר, אַז איך גלויב ניט, אַז עס איז דאָ אַ גאַט? „ניין,
 ביי זעאָוס, דו גלויבסט ניט אויף אַ האַר.“ דאָס וועט דיר
 קיינער ניט גלויבן, אַפילו ניט דו אליין, ווי מיר דוכט. וואָרעם
 דער דאָזיגער מענטש, מענער פון אַמאָהען, שיינט מיר צו
 זיין אַ רוצח און אַ העפטיגער מענטש, און די קלאַגע אויף
 מיר האָט ער געמאַכט אין דעם גייסט פון העפטיגקייט און
 רציחה, און קינדעריי. עס קומט ביי מיר אויס ווי ער וואַלט
 דורך אַ רעטעניש מיך וועלן אויספרובירן: „צי וועט סאַקראַט-
 טעס, דער חכם, דערקענען, אַז איך מאַך חוּק, און בין זיך
 אליין סותר, אַדער וועל איך אים אַכנאַרן, און אַלע איבריגע,
 וואָס הערן מיך“ וואָרעם ער זעהט אויס ווי זיך סותר צו

בין ניט קיין כופר בעיקר און בין ניט קיין זינדיגער אויף זיין אין זיין ריידן, ווי ער וואלט זאגן: סאקראמעס איז א זינדיגער, ווייל ער גלויבט ניט אין געטער, אבער ער גלויבט אין געטער. און דאס איז דאך מעשה ברחן.

בעט איך אײך, ככן, רבותי, איר זאלט צוזאמען מיט מיר אונטערזוכן פארוואס עס שיינט מיר אז ער זאגט די דאזיגע זאכן; און דו, מעלייטאס, זאלסט ענטפערן; און איר, רבותי, ווי איך האב אייך געבעטן אין אנהויב, זאלט אזוי גוט זיין און האלטן אין זינען ניט אַנצומאכן קיין שטערונג, אויב איך פיר דעם ויכוח אויף מיין געוויינליכן שטייגער.

איז דא אזא איינער, וואס גלויבט אז עס זענען דא זאכן וואס האבן א שייכות צו מענטשן, און ניט אז עס זענען דא מענטשן? זאל ער ענטפערן, רבותי, און זאל ער ניט מאכן קיין שטערונג אויף אזא אדער אנדער אופן. איז דא איינער וואס גלויבט ניט אין קיין פערד, אבער ער גלויבט אין זאכן וואס האבן א שייכות צו פערד? אדער וואס גלויבט ניט אז עס עקזיסטירן פלייטן-שפילער, אבער אז די זאכן וואס האבן א שייכות צו פלייטן-שפילעריי עקזיסטירן יא? עס איז ניט דא אזא, מיין בעסטער פון אלע מענטשן; אויב דו האסט ניט קיין חשק צו ענטפערן, זאג איך דאס דיר, און צו אלע איבריגע דא. אבער ענטפער, לכל הפחות, אויף די ווייטערדיגע שאלה: איז דא אזא איינער וואס גלויבט, אז עס עקזיסטירן געטליכע זאכן, אבער ער גלויבט ניט אין די געטער? „עס איז ניט דא.“ א דאנק דיר וואס דו האסט געענטפערט איבערגוואלד, ווען דו ביסט געווארן גע- צוואונגען פון די הערן. דו זאגסט, ככן, אז איך גלויב אין געטליכע זאכן, נייע צי אלטע, און איך לערן דעם דאזיגן גלויבן; על כל פנים, גלויב איך דאך אין געטליכע זאכן, לויט דיין באהויפטונג, און דו האסט אויף דעם געשוואוירן אין דיין קלאג-שריפט. היינט, אז איך גלויב אין געטליכע זאכן, גלויב איך דאך שוין ממילא אויך אין געטער; איז דאס ניט אזוי? אזוי איז עס; וואָרעם איך נעם א, אז דו

ביסט מסכים, זינט דו ענטפערסט ניט. און דענקען מיר דען
 ניט, אז די געמליכקייטן זענען געמער אדער קינדער פון
 געמער? יא, צי ניין? „זיכער“. על כן, אויב איך גלויב
 אין געמליכקייטן, ווי דו זאגסט; אויב די געמליכקייטן
 זענען א מין געמער, איז דאך טאקע ריכטיג וואס איך
 זאג, אז דו רעדסט מיט רעמענישן און דו מאכסט חוזק ווען
 דו זאגסט, אז איך גלויב ניט אין געמער, און איך גלויב יא
 אין געמער, ווארעם איך גלויב דאך אין געמליכקייטן; און
 אויב, אפילו פון דער צווייטער זייט, די געמליכקייטן זענען
 א סארט אומגעזעצליכע קינדער פון די געמער, פון נימפן,
 אדער פון אנדערע, ווער זייערע מוטערס זאלן ניט זיין, וועל-
 כער מענטש קען גלויבן, אז עס זענען דא קינדער פון די
 געמער, אבער ניט קיין געמער? עס וואלט פונקט געווען
 אזוי נאריש, ווען איינער זאל גלויבן, אז עס זענען דא
 קינדער פון פערד און אייזלען, ד. ה. מויל-אייזלען, אבער
 ניט קיין פערד און ניט קיין אייזלען. אבער, מעלייטאס,
 דו האסט זיכער געמאכט דעם פראצעס אדער כדי אונז
 אויסצופרובירן, אדער ווייל דו האסט ניט געקענט אויס-
 געפינען קיין אנדערן אמת'ן חטא אין וואס דו האסט מיך
 געקענט באשולדיגן; אבער עס איז אוממעגליך פאר דיר
 איבערצוצייגן וועמען עס איז, וואס האט נאר אביסל שכל, אז
 עס איז מעגליך פאר דערזעלביגער פערזאן צו גלויבן אין
 געמליכקייטן און געמליכע עקזיסטענצן, און, ווידער, דיזעל-
 ביגע פערזאן זאל ניט גלויבן אין געמליכקייטן אדער געמער,
 אדער העראפען.

הכלל, מענער פון אטהען, אז איך בין ניט קיין פאר-
 ברעכער לויט די אנקלאגע פון מעלייטאס, שיינט מיר, דארף
 ניט קיין גרויסע פארטיידיגונג, און וואס איך האב געזאגט
 איז גאנץ גענוג. אבער איר מעגט זיין זיכער, אז וואס איך
 האב פריער געזאגט, אז ביי א סך מענטשן עקזיסטירט א
 גרויסער האס קעגן מיר, איז אמת. און דאס איז וואס וועט
 מיך קוילען — אויב עס וועט מיך קוילען — ניט מעלייטאס

און ניט אַנימאס, נאָר דער פאַראורטייל און די שנאה פון דעם המון. דאָס האָט שוין פאַר'משפּט אַ סך אַנדערע גוטע מענטשן, און איך דענק עס וועט נאָך ווייטער פאַר'משפּט'ן. און עס איז ניט דאָ קיין סכנה, אַז איך וועל זיין דער לעצטער. אַבער איינער קען אפשר זאָגן: „שעמסס דו זיך גאַרניט, סאָקראַטעס, צו האָבן זיך אַבגעגעבן מיט אַזעלכע מעשים, אַז דו שמייסט איצט אין סכנה צו באַצאָלן מיט דעם לעבן פאַר זיי?" צו אַזאָ איינעם וואָלט איך מיט רעכט ענטפערן: „איר רעט ניט ריכטיג, מיין הער, אויב איר דענקט, אַז אַ מענטש וואָס טויג צו וואָס עס איז, דאַרף אין זיין האָבן די סכנות פון לעבן אַדער פון טויט, און ניט גיכער אין זיין האָבן נאָכדעם ווען ער טוט עפעס, צי די זאכן וואָס ער טוט זענען רעכט אַדער אומרעכט, און די טאַטן פון אַ גומן אַדער אַ שלעכטן מענטש. וואָרעס, לויט אייערע רייד, וואָלטן אַלע האַלב-געטער, וואָס זענען געפאַלן אין טראַג, געווען שלעכט, איינשליסנדיג דעם זון פון טהעטיס, וואָס האָט אַזוי פאַראַכטעט יעדע סכנה גיכער, איידער צו פאַרטראַגן שאַנה, אַז ווען זיין מומער (און זי איז געווען אַ געטיין) האָט גע-זאָגט צו אים, ווען ער האָט געגאַרט צו הרג'ענען העקמאַר'ן, אומגעפער די דאָזיגע ווערטער, מיר שיינט: „מיין זון, אויב דו וועסט זיך נוקם זיין פאַר דיין פריינד פאַטראַקלאַס, און וועסט הרג'ענען העקמאַר'ן, וועסט דו אַליין שטאַרבן; וואָרעס באַלד אויפ'ן שמעל", האָט זי געזאָגט, „נאָך העקמאַר'ן וואָרט דער טויט אויף דיר"; ער, ווען ער האָט דאָס געהערט, האָט זיך אויסגעלאַכט פון טויט און סכנה, און ער האָט זיך פיל מער געשראַקן צו לעבן ווי אַ טרום, און ניט צו נעמען נקמה פאַר זיין פריינד, און ער האָט געזאָגט: „לאַמ'ך שטאַרבן באַלד אויפ'ן שמעל, נאָכדעם ווי איך האָב זיך נוקם געווען אַן דעם רשע, כדי איך זאָל ניט בלייבן דאָ צו שאַנד ביי די גע-בויגענע שיפן, אַ לאַסט אויף דער ערד". דענקט איר, אַז ער האָט געטראַכט וועגן טויט און סכנה?

וואָרעס אַזוי איז דאָס אין אמת'ן, מענער פון אַמהען:

וואו א מענטש שמעלט זיך אליין אוועק; ווען ער דענקט, אז דאס איז דער בעסטער פלאץ פאר אים, אדער וואו ער ווערט אוועקגעשמעלט פון זיין קאמאנדיר, דארטן; מוז ער, אזוי שיינט מיר, בלייבן און נעמען אויף זיך די סכנה, און דארף ניט טראכטן פון טויט אדער פון עטוואס אנדערש, א חוץ פון דער חרפה.

און איך וואלט געמאכט א שרעקליכע זאך, ווען איך, וואס, ווען אייערע קאמאנדירן וועמען איר האט אויס-געקליבן מיך צו באפעלן, האבן מיך אוועקגעשמעלט ביי פאמידעא און ביי אמפיפאלים און ביי דעליום, בין איך געבליבן וואו זיי האבן מיך אוועקגעשמעלט, ווי יעדער אנהערער, און האב אויף זיך גענומען די סכנה פון טויט, און ווען דער גאט האט מיר געגעבן א סמאציע, ווי איך האב געגלויבט און פארשטאנען, מיט באפעלן צו פארברענגען מיין לעבן אין פילאזאפיע און אויספארשן זיך אליין און אנדערע, ווען איך וואלט פארלאזן מיין פאסטן אויס מורא פאר דעם טויט, אדער וואסער עס איז אנדער זאך. דאס וואלט געווען א שרעקליכע זאך, און דעמאלט וואלט מען מיך מיט רעכט געמעגט שלעפן אין געריכט אויף דער קלאנגע, אז איך גלויב ניט, אז עס זענען דא געמער, זינט איך פאלג ניט דעם אראקעל, און האב מורא פאר דעם טויט, און דענק אז איך בין א חכם ווען איך בין ניט. ווארעם צו שרעקן זיך פאר דעם טויט, רבותי, איז ניט מער ווי צו האלטן זיך פאר א חכם, ווען מען איז דאס ניט; ווארעם דאס איז אן אייני-ריידעניש אז מען ווייס וואס מען ווייס ניט. ווארעם קיינער ווייס ניט צי דער טויט איז ניט אפשר גאר די גרעסטע פון אלע ברכות פאר דעם מענטשן, און זיי שרעקן זיך דערפאר פונקט ווי זיי וואלטן געוואוסט, אז דאס איז די גרעסטע פון אלע קללות. און איז ניט דאס די ערגסטע פארמעל פון אומוויסנהייט, צו דענקען, אז מען ווייסט דאס וואס מען ווייס ניט? עס קען זיין, רבותי, אז אין דער זאך בין איך אויך אנדערש ווי אנדערע מענטשן אויף דעם אופן, און ווען איך

זאל זאגן, אז איך בין קליגער אין וואס עס איז, וואלט דאס געווען אין דעם, אז ניט וויסנדיג זייער פיל וועגן יענער וועלט, דענק איך אויך אז איך ווייס ניט. איך ווייס אבער יא, אז עס איז שלעכט און שענדליך צו טאן אומרעכט און צו זיין אומגעהאָרצואָם צו דעם, וואָס איז בעסער איי-דער איך, צי דאָס איז גאָט, צי אַ מענש. און איך וועל זיך קיינמאָל ניט שרעקן אָדער אויסמיידן די דאָזיגע זאַכן, וואָס וועגן זיי ווייס איך ניט צי זיי זענען גוט צי שלעכט, צוליעב זאַכן וואָס איך ווייס, אַז זיי זענען שלעכט. און דערפאַר, אפילו ווען איר וועט מיך אַצינד באַפרייען, און איר וועט זיך ניט לאָזן איבערצייגן פון אנימאס, וואָס האָט געזאָגט, אַז אָדער מען האָט מיך לגמרי ניט באַדאַרפט שטעלן צום משפט, אָדער זינט מען האָט מיך געשטעלט צום משפט, פאַרדין איך זיכער די טויט-שטראַף, און ער האָט צוגעלייגט, אַז אויב איך זאל ווערן באַפרייט, וועלן אייערע זין ווערן פולשטענדיג רואינירט, ווייל זיי וועלן גיין אויף דעם וועג וואָס איך לער זיי — אויב איר זאלט מיר אויף דעם ענט-פערן: „סאָקראַמעס, דאָס מאַל וועלן מיר ניט פאַלגן אַני-טאָס, נאָר מיר וועלן דיך לאָזן פריי, אַבער נאָר מיט דעם תנאי, דו זאלסט ניט מער פאַרברענגען דיין צייט מיט די דאָזיגע חקירות און פילאָזאָפיעס, און אויב מיר וועלן דיך כאַפן טוענדיג די זאַכן נאָך אַמאָל, וועסט דו זיכער שטאַרבן“; אויב איר וואָלט מיך לאָזן גיין מיט דעם תנאי וואָס איך האָב דערמאָנט, וואָלט איך געזאָגט צו אייך: „מענער פון אַטהען, איך אַכט און ליעב אייך, אַבער איך וועל גיכער פאַלגן דעם גאָט איידער אייך, און ווי לאַנג איך לעב, און איך בין בכח אַנצוגיין, וועל איך קיינמאָל ניט אויפגעבן די פילאָזאָפיע, אָדער אויפהערן אייך צו וואַרנען, און אַנצואווייזן דעם אמת יעדן פון אייך וועמען איך וועל נאָר באַגעגענען, און זאָגן צו אים אויף מיין שטייגער: „הויך געשעצטער מענטש, דו, וואָס דו ביסט אַ בירגער פון אַטהען, די גרעסטע פון אַלע שטעט, און די מייסט באַרימטע פאַר איר חכמה און מאַכט —

שעמסט דו זיך גארניט צו זארגן זיך אזוי פיל אַנצוזאַמלען עשירות, און אַ גרויסן נאַמען און כבוד, בעת דו זארגסט זיך גארניט, און דו טראַכסט גארניט פאַר חכמה און אמת און די אויסבעסערונג פון דער נשמה?" און אויב איינער פון אייך וויל מיך אַבשפּאַרן, און זאָגט, אז ער זאָרט זיך יא, וועל איך אים ניט אַבלאָזן אזוי לייכט, און וועל ניט באַלד אַוועקגיין פון אים, נאָר איך וועל אים אויספרעגן, און חוקר ודרוש זיין און פאַרהערן, און אויב איך געפין, אז ער האָט אין זיך ניט קיין גוטע מידות, און ער זאָגט אז ער האָט יא, וועל איך אים אויס'מוסר'ן פאַר האַלטן גרינג די זאַכן וואָס זענען פון דער העכסטער וויכטיגקייט, און פאַר דאָגמ'נען מער פאַר דאָס וואָס איז פון אַ קלענערן ווערט. און דאָס וועל איך טאָן צו יעדן איינעם וואָס איך וועל נאָר אַנטרעפן, יונג און אַלט, פּרעמדער און בירגער, הויפטזעכלאָך אַבער בירגער, ווייל איר געהערט מיר אַן מער. וואָרעם, איר זאָלט וויסן זיין, אז דער גאָט האָט מיר באַפוילן דאָס צו טאָן, און איך גלויב, אז קיין גרעסערע טובה ווי מיין דינסט צו גאָט, איז אין דער שטאַט נאָך קיינמאַל ניט געשען. וואָרעם איך דריי זיך אַרום און טו קיין אַנדער זאַך ניט, אויסער וואָס איך טרייב אייך אָן, יונג און אַלט, ניט צו דאָגמ'נען פאַר אַייערע פּערזענליכקייט און אייגנטום מער איידער פאַר דער העכסטער פאַרפּולקאַמענונג פון אייערע נשמות, און אַפילו ניט אזוי פיל; און איך זאָג אייך, אז גוטע מידות קומען ניט פון געלט, נאָר אז פון גוטע מידות קומט געלט, און אַלע אַנדערע גוטע זאַכן צו דעם מענטש, צו דעם יחיד און צו דעם כלל. אויב זאָגנדיג דאָס, פאַרדאַרב איך די יוגענד, זענען מיינע ווערטער אודאי שעדליך. אַבער ווען איינער באַהויפטעט, אז איך זאָג אַנדערע זאַכן איידער די דאָזיגע, זאָגט ער עטוואָס וואָס איז ניט דער אמת. דער-פאַר זאָג איך צו אייך, מענער פון אַטהען, ענטוועדער טוט ווי אנימאס הייסט אייך, אַדער ניט, און ענטוועדער באַפרייט מיר, אַדער ניט, אַבער וויסן זאָלט איר, אז איך וועל קיינמאַל

ניט ענדערן מיין אויפפירונג, ווען אפילו איך זאל דארפן שטארבן פיל מאל.

מאכט ניט אן קיין שמערונג, מענער פון אמהען; טוט ווייטער וואס איך האב אייך געבעטן, ניט איבערצושלאגן מיין רעדע מיט שמערונגען, נאר מיך אויסצוהערן; און איך גלויב, אז עס וועט אייך ברענגען נוצן מיך אויסצוהערן. איצט גיי איך אייך זאגן עפעס אזוינס, וואס וועט אייך אפשר מאכן איר זאלט אויסשרייען; אבער טוט דאס בשום אופן ניט. זייט וויסן, אויב איר וועט מיך הרג'ענען, איך, זייענדיג דער מענטש וואס איך זאג איך בין, וועט איר מיר ניט טאן אזוי פיל שאדן, וויפיל איר וועט טאן זיך אליין; וואָרעם ניט מעלייטאס און ניט אניטאס, קענען מיר קיין שאדן ניט טאן. דאס וואָלט געווען אוממעגליך, וואָרעם איך גלויב, אז עס איז קעגן דער נאטור, א בעסערער מענטש זאל ווערן געשעדיגט פון אן ערגערן. ער קען מיר, פונדעסט-וועגן, אפשר הרג'ענען, אָדער פאַרשיקן, אָדער צונעמען די כירגער-רעכט; און ער מעג אפשר דענקען, אז דאס איז אַנצומאָן אַ גרויסע רעה, און אַנדערע מעגן אויך אזוי דעני-קען, ניט אַבער איך. איך דענק עס איז אַ סך אַ גרעסערע רעה צו טאן דאס, וואָס ער טוט אַצינד — צו וועלן הרג'ענען אַ מענטשן אומגערעכט. און אזוי, מענער פון אמהען, איך בין זייער ווייט פון דעם זיך דאָ צו פאַרטיידיגן פון מיינערט-וועגן, ווי איינער קען זיך טראַכטן, נאָר גיכער פון אייערט-וועגן, כדי מיט אייער פאַר'משפּט'ן מיך זאלט איר ניט מאַכן קיין טעות אין דעם געברויך פון דער מתנה, וואָס דער גאָט האָט אייך געגעבן. וואָרעם אויב איר וועט מיך אי-בערגעבן צום טויט, וועט איר ניט לייכט ווידער געפינען אן אַנדערן, וועלכער, צו געברויכן אַ משל וואָס איז גיכער לע-כערליך, משעפעט זיך אן אן דער שמאָט ווי אַ גרויסע פליג אן אַ פּערד, וואָס, הגם גרויס געוואַקסן און פון איידעלער אַבשטאַמונג, צוליעב זיין גרויס, פּוילט ער זיך און מען דאַרף אים אויפוועקן מיט שמעכן. איך דענק, אז גאָט

האט מיך צוגעמשעפעט צו דער שמאט אין עטוואס אן עני-
ליכער שליחות. און איך גיי ארום, און איך וועק, און איך
טרייב, און איך שמראף יעדן איינעם פון אייך, און איך
שטיי צו צו אייך כסדר, אומעטום, א גאנצן טאג לאנג.
נאך אזא איינער וועט צו אייך לייכט ניט קומען, רבותי;
און אויב איר וועט פאלגן מיין עצה, וועט איר מיך שאנעווען.
אבער איר וועט אפשר זיין ביז אויף מיר, ווי מענטשן ווען
מען וועקט זיי אויף פון א דרעמל, און איר וועט מיר געבן
א פאטש, ווי אנימאס עצה'ט אייך, און איר וועט מיך לייכט
דער'הרג'ענען; דעמאלט וועט איר פארברענגען די איבעריגע
צייט פון אייער לעבן אין שלומער, סיידין ווען גאט אין
זיין באזארגעניש פאר אייך, וועט אייך צושיקן אן אנדערן.
און אז איך בין, ווי איך זאג, א מין מתנה פון דעם גאט,
וועט איר קענען פארשטיין פון דעם: ווארעם דאס איז דאך
גארניט מעשה מענטש, אז איך זאל פארנאכלעסיגן אלע
מיינע אייגענע עסקים, און איך זאל אריבערטראגן די פאר-
נאכלעסיגונג פון מיינע אנגעלעגענהייטן אלע די יארן, און
איך זאל אלעמאל זיין פארנומען פון אייערטוועגן, קומענדיג
צו יעדן איינעם פון אייך באזונדער ווי א פאטער אדער אן
עלטערער ברודער, און אנטרייבנדיג אייך זיך צו זארגן פאר
גומע מידות. וואלט איך פון דעם עפעס פארדינט און גע-
קראגן באצאלט פאר מיינע שמראף-רייד, וואלט נאך גע-
שמעקט עפעס א שכל אין דעם; אבער אצינד, זעהט איר
דאך אליין, אז מיינע אנקלעגער, הגם זיי באשולדיגן מיך אין
אלעס אנדערן אזוי אומפארשעמט, זענען זיי ניט געווען
בכח זיך ארויפצוארבעטן אויף אזא פונקט פון אומפארשעמט-
קייט, און צו ברענגען אן עדות, וואס זאל עדות זאגן, אז איך
האב ווען עס איז געפאדערט אדער פארלאנגט באצאלט
פון וועמען עס איז. ווארעם איך דענק, אז איך האב א
געניגנדן עדות, אז איך זאג דעם אמת, געמליך, מיין ארימ-
קייט.

עס קען אפשר אויסזעהן זונדערבאר, וואס איך גיי ארום
און מיש זיך אריין אין אנדערע מענטשנים עסקים, און איך

גיב זיי עצות פריוואט, אבער איך דערוועג זיך ניט צו קומען צו אייער אסיפה און גיבן עצות דעם שטאט. די אורזאך פון דעם איז, ווי איר האט מיך געהערט זאגן פיל מאל און אויף פיל ערטער, וואס עטוואס געמליכעס און איבערמענטש-ליכעס באווייזט זיך צו מיר. אט די דאזיגע זאך פון וואס מעלייטאם האט חווק געמאכט אין זיין קלאגע-שריפט. איך האב דאס פון מיין קינדהייט אן; דאס איז א מין בת קול וואס קומט צו מיר, און ווען עס קומט, האלט עס מיך אב פון וואס איך האב בדעה צו טאן, אבער עס טרייבט מיך קיינמאל ניט צו טאן עטוואס. דאס איז דאס וואס שטייט מיר אין וועג און דערלאזט ניט איך זאל זיך אבגעבן מיט פאליטיק. און איך דענק, אז דאס ניט דערלאזן איז זייער א גוטע זאך; ווארעם איר קענט זיין גאנץ זיכער, מענער פון אמהען, דאס ווען איך וואלט זיך אונטערנומען אבזוגעבן זיך מיט פאליטיק, וואלט איך שוין לאנג געווען טויט, און איך וואלט ניט געווען געמאן קיין גוטס ניט צו אייך, און ניט צו מיר אליין. און זייט ניט בייז אויף מיר פאר ריידן דעם אמת; דער פאקט איז, אז קיין מענטש איז ניט זיכער מיט זיין לעבן, וואס שמעלט זיך גרויסמוטיג אנטקעגן אייך, אדער וועלכע עס איז אנדערע פאלקס-מאסע, און דערלאזט ניט א סך אומגעזעצליכע און אומגעזעצליכע זאכן זאלן פאסירן אין שטאט. א מענטש וואס קעמפט אויף אן אמת פאר גערעכטיגקייט, אויב ער וויל דערהאלטן זיין לעבן אפילו נאר פאר א קורצע צייט, מוז זיין א פריוואטער בירגער, און ניט קיין קהל'שער מענטש.

איך וועל אייך געבן שטארקע ראיות פאר דעם, ניט נאר ווערטער, נאר, וואס איר האלט טייערער — טאטן. און הערט זיך איין וואס עס האט זיך פארלאפן מיט מיר, כדי איר זאלט זיין איבערצייגט, אז איך וואלט זיך קיינמאל ניט אונטערגעגעבן צו וועמען עס איז, אויב דאס וואלט גע-ווען אן אומגעזעצליכע, אויס מורא פאר דעם טויט, נאר איך וואלט גיכער געשטארבן איידער זיך אונטערגעגעבן. די

מעשה וואָס איך גיי אייך דערציילן איז אַן איינפאַכע און אַ געוויינליכע, אָבער אַן אמת'ע. איך, מענער פון אַטהען, האָב קיינמאַל ניט געהאַלטן קיין שום אַנדער אַמט אין דער מלוכה, אויסער וואָס איך בין געווען אַן אסיפה-מאַן; און עס האָט פאַסירט, אַז מיין שבת האָט געהאַלטן די פרעזי-דענטשאַפּט, ווען איר האָט געוואָלט פאַר'משפּט'ן אַלע מיט אַמאַל די צען גענעראַלן, וואָס האָבן ניט אָבגערוימט די געפאַלענע נאָך דער פּלאַטן-מלחמה; דאָס איז געווען אומ-געזעצלאַך, ווי איר האָט שפּעטער אַליין מסכים געווען. צו יענער צייט בין איך געווען דער איין איינציגער פון די פּרימאָנער וואָס איז געווען דאַגעגן צו טאָן וואָס עס איז להיפּוך פון די געזעצן, און הגם די אַראַטאַרן זענען געווען פאַרטיג מיך צו פאַרקלאַגן און צו אַרעסטירן, און הגם איר האָט זיי אונטערגעהעצט מיט געשרייען זיי זאָלן דאָס טאָן, האָב איך געדענקט, איך וועל ליעבער אויף זיך נעמען די ריזיקע ביז צום סוף מיט דעם געזעץ און גערעכטיגקייט אויף מיין זייט, איידער זיך צו באַהעפּטן מיט אייך, ווען אייערע פאַרלאַנגען זיינען אומגערעכט, אויס מורא פאַר תּפּיסה אָדער טויט. דאָס איז געווען ווען די דעמאָקראַטיע האָט נאָך עקזיסטירט; נאָכדעם ווי די אַליגאַרכיע איז איינגעפירט געוואָרן, האָבן די דרייסיג געשיקט נאָך מיר און פיר אַנדערע צו קומען אין דער ראַטונדע, און האָבן אונז באַ-פּוילן צו ברענגען לעאָן דעם סאַלאַמיניער פון סאַלאַמיס, כדי אים אומצוברענגען. זיי האָבן געגעבן אַ סך אַזעלכע באַפעלן אויך צו אַנדערע, ווייל זיי האָבן געוואָלט פאַר-וויקלען אין זייערע פאַרברעכנס אַזוי פיל וויפּיל זיי האָבן נאָר געקענט. דעמאַלט האָב איך, פּונדעסטוועגן, באַוויזן ווידעראַמאַל, מיט טאַטן, און ניט נאָר מיט ווערטער, אַז איך גיב ניט אַ דרייער פאַר דעם טויט, אויב דאָס איז ניט אַ צו רייער אויסדרוק. אָבער אַז איך האָב זיך גע'דאַגה'ט מיט מיין גאַנצן כּח, ניט צו טאָן עטוואַס, וואָס איז אומ-רעכט און אומהייליג. וואָרעם יענע רעגירונג, מיט איר

גאנצער מאכט, האט מיך נישט איבערגעשראקן צו מאן עפעס וואס איז אומגערעכט, נאר ווען מיר זענען ארויסגעקומען פון דער ראטונדע, זענען די אנדערע פיר געגאנגען קיין סא-לאמיס און האבן ארעסטירט לעאנעו, אבער איך בין זיך איינפאך געגאנגען אהיים; און עס קען זיין, אז מען וואלט מיך איבערגעגעבן צום טויט פאר דעם, ווען די רעגירונג וואלט נישט שנעל געווען געקומען צו א סוף. פאר די פאקטן קענט איר האבן א סך עדות.

דענקט איר, אז איך וואלט געקענט לעבן אזוי פיל יארן, ווען איך וואלט געווען אין דעם עפענטליכן לעבן, און איך וואלט געהאנדלט ווי א גוטער מאן דארף האנדלען, צו אונטערשיצן דאס וואס איז גערעכט און צו באטראכטן דאס פון דער העכסטער וויכטיגקייט? גאנץ ווייט פון דעם, מענער פון אטאען; און קיין אנדערער מענטש וואלט דאס נישט געקענט. אבער איר וועט אויסגעפינען, אז אין מיין גאנצן לעבן, אין עפענטליכן לעבן, אויב איך האב זיך אפגעגעבן מיט קהלישע זאכן, און אין פריוואטן לעבן, בין איך אלעמאל געווען דערזעלביגער וואס היינט, און איך האב זיך קיינמאל צו קיינעם נישט אונטערגעגעבן אומגערעכט, סיי דאס איז געווען וואסער עס איז אנדער פערזאן, אדער איינער פון די וואס, לויט מיינע פארלוימדער, זאלן זיי זיין מיינע תלמידים. אבער איך בין קיינמאל נישט געווען קיינעמס לערער. אויב אימיצער, יונג צי אלט, וויל מיך הערן ריידן בעת איך טו מיין שליחות, האב איך קיינמאל גארנישט געהאט דאגעגן, און איך שמועס נישט נאר ווען מען באצאלט מיר, און נישט אנדערש, נאר איך גיב זיך איבער צו רייך און ארעם גלייך; איך גיב יעדן א געלעגנהייט מיך צו פרעגן שאלות, און ווער עס וויל קען אליין ענטפערן אדער הערן וואס איך האב צו זאגן, און סיי איינער פון די דאזיגע ווערט א גוטער מענטש, סיי א שלעכטער, דארף מען מיך, מיט רעכט, נישט האלטן פאראנטווארטליך, זינט איך האב קיינמאל גארנישט צוגעזאגט, און נישט געגעבן קיין אינסטרוקציע צו קיינעם

פון זיי; און אויב איין מענטש זאגט, אז ער האט ווען עס איז געלערנט אָדער געהערט פון מיר וואָס עס איז פריוואַט, וואָס אלע אַנדערע האָבן נישט געהערט, זייט זיכער אז ער זאָגט נישט דעם אמת.

אָבער פאַרוואָס האָבן מאַנכע מענטשן אַזוי ליעב צו פאַרברענגען זייער צייט מיט מיר? איר האָט געהערט די אורזאַך, מענער פון אַטהען; וואָרעם איך האָב אייך געזאָגט דעם גאַנצן אמת; עס איז דערפאַר, ווייל זיי האָבן הנאה צו הערן ווי מען פאַרהערט מענטשן וואָס האַלטן זיך פאַר חכמים און זיי זענען דאָס נישט; און דאָס איז נישט אומאַנגענעם. אָבער מיר, ווי איך זאָג, איז געבאַטן געוואָרן פון גאָט דאָס צו טאָן, דורך אַרפּאָלען און הלומות, און אויף יעדן אַנדערן וועג, וואָס וועלכער עס איז מענטש איז ווען עס איז באַפוילן געוואָרן פון דער געטליכער מאַכט צו טאָן וואָס עס איז. דאָס דאָזיגע, אַטהענער, איז דער אמת, און עס קען לייכט ווערן אויספרובירט. וואָרעם אויב איך פאַרדאַרב מאַנכע פון די יונגע מענער, און איך האָב פאַרדאַרבן אַנדערע, וואַלטן דאָך מאַנכע פון זיי, וואָס זענען עלטער געוואָרן. אויב זיי האָבן זיך דערוואוסט, אז איך האָב זיי ווען עס איז געגעבן שלעכטע עצות ווען זיי זענען געווען יונג, באַ-דאַרפט אַצינד אַרויסקומען און מיך אַנקלאַגן און זיך נוקם זיין. אָדער אויב זיי אַליין ווילן דאָס נישט טאָן, דאַרפן דאָך זייערע קרובים — פּאַטערס אָדער ברידער אָדער אַנדערע אַנגעהעריגע — קומען אַצינד און דערציילן די פּאַקטן. און פיל פון זיי זענען דאָ אַנוועזנד, וועלכע איך זעה; ראשית, איז קרימאן דאָ, וואָס איז אין איין עלטער מיט מיר, און פון איין שבט, און ער איז דער פּאַטער פון קריטובולאס, וואָס איז אויך דאָ אַנוועזנד; דאַן איז דאָ ליסאניאס פון ספיטא, דער פּאַטער פון עסקינעס, וואָס איז אויך דאָ; און אויך אַנטיפּאן פון קעפיסוס, דער פּאַטער פון עפיגענעס. דאַן זענען דאָ אַנדערע דאָ, וועמעס ברידער האָבן זיך באַטייליגט אין מיינע שמועסן, ניקאסטראַטאס, דער זון פון טהעאָזאטי-

דעם און ברודער פון טהעאדאטאס (טהעאדאטאס איז איצט שוין טויט, און ער קען אים ניט אָכהאַלטן מיט בקשות), און פאראלאס, דער זון פון דעמאָדאקאס; טהעאגעס איז געווען זיין ברודער; און אדימאנטאס, דער זון פון אריסטא, וואָס זיין ברודער דאָ איז פּלאַטאָן; און אעאנטאדאראס, ווער-מעס ברודער, אפפאלאדאראס, איז אנוועזנד. און איך קען אייך אַנרופן נאָך פיל אַנדערע, וואָס וועמען עס איז פון זיי מעלייטאס האָט זיכער באַדאַרפֿט אַרויסרופן אַלס עדות בעת ער האָט גערעט; און אויב ער האָט דאָס פריער פאַרגעסן, זאָל ער עס טאָן אַצינד; איך וועל אים אָכטערען מיין פּלאַץ, און זאָל ער זאָגן אויב ער האָט אַזעלכע עדות. אָבער איר וועט געפינען, רבותי, אַז פונקט דער היפּוך פון דעם איז דער פּאַל, אַז זיי זענען אַלע גרייט מיר צו העלפן, דעם מאַן וואָס פאַרדאַרבט און שעדיגט זייערע קרובים, ווי מעלייטאס און אַניטאס זאָגן. נו, די וואָס זענען אַליין פאַרדאַרבן קענען נאָך האָבן מאַטיוון מיר צו וועלן העלפן; אָבער וואָסער אור-זאָך קענען זייערע קרובים האָבן, וואָס זיי זענען דאָך ניט פאַרדאַרבן, און זיי זענען שוין עלטערע מענטשן, סיידין די ריכטיגע און אמת'ע אורזאָך איז, וואָס זיי ווייסן, אַז מער-לייטאס לייגט און איך רייך דעם אמת?

בכן, רבותי, דאָס דאָזיגע און אפשר נאָך מער פון דעם מין, איז אומגעפער אַלץ וואָס איך האָב צו זאָגן פאַר מיין פאַרטיידיגונג. אפשר וועט איינער פון אייך זיך געפינען באַליידיגט, ווען ער וועט זיך דערמאָנען זיין אייגענע אויפ-פירונג, אפילו אין אַ פּאַל וואָס איז געווען ניט אַזוי וויכטיג ווי דער, ווי ער האָט זיך געבעטן רחמים ביי די ריכטער, און געוויינט מיט טרערן, און האָט אַרויסגעשטעלט זיינע קינדער צו דערוועקן רחמנות, און אַ סך אַנדערע פריינד און קרובים, בעת איך טו ניט קיינס פון די זאַכן, הגם איך בין, אויגענשיינליך, אין דער גרעסטער סכנה. אפשר וועט איינער, מיט אַזעלכע געדאַנקן אין קאַפּ, זיין בייז אויפגעלייגט אויף מיר, און ער קען נאָך שטימען בעת ער איז אין כעס.

נג, אויב איינער פון אייך איז אזוי אויפגעלייגט — איך גלויב ניט, אז עס איז דא אזא איינער — אויב אָבער אזא איינער איז דא, שיינט מיר, אז איך וואָלט גערעט ריכטיג, ווען איך וואָלט אים געזאָגט: מיין פריינד, אויך איך האָב קרובים, וואָרעס איך בין, ווי האָמער זאָגט, „ניט געבוירן פון אַ דעמבע אָדער אַ שמיין“, נאָר פון מענשליכע על-טערן, אזוי אז איך האָב קרובים, און, מענער פון אַטהען, איך האָב דריי זין, איינער איז שוין באַלד אַ דערוואַקסענער בחור, און צוויי נאָך קינדער; אָבער פונדעסמוועגן וועל איך קיינעם פון זיי ניט אַהערברענגען צו בעטן פאַר מיין באַפרייאונג. און פאַרוואָס וועל איך דאָס ניט טאָן? ניט ווייל איך בין אַן עקשן, אַטהענער, אָדער ווייל מיר פּעלט אַכטונג צו אייך. צי איך האָב מורא פאַר דעם טויט, צי ניט, איז אַן אַנדער זאַך, אָבער צוליעב מיין גוטן נאָמען, און אייערן, און דער גוטער נאָמען פון דעם גאַנצן שטאַט, דענק איך, אז עס איז ניט רעכט פאַר מיר צו טאָן וועלכע עס איז פון די זאַכן, נעמענדיג אין אַכט מיין עלטער און מיין רעפּוטאַציע, צי זי איז אַ פאַרדינמע, צי ניט; וואָרעס ווי די מעשה זאל ניט זיין, עס גייט אַרום אַ שם, אז סאַקראַמעס שטייגט אַריבער אויף וואַסער עס איז אופן די מייסטע מענטשן. און אויב די פון אייך וואָס מען האַלט פאַר העכער סיי אין חכמה, סיי אין קוראַזש, אָדער אין וואַסער עס איז אַנדערע מדה, זאלן זיך אזוי אויפפירן, וואָלט דאָס געווען אַ חרפה. אַודאי, איך האָב אַפּט געזעהן מענער, וואָס האָבן אַ שטיקל שם, האָבן זיך אויפגעפירט זייער זונדער-באַר ווען זיי זענען געשטאַנען צו משפּט, עפעס ווי זיי וואַלטן געדענקט, אז זיי וועט טרעפן די שרעקליכסטע צרה ווען זיי וועלן שטאַרבן, גלייך ווי זיי וואַלטן געווען אומשטערב-ליך, ווען איר וואָלט זיי ניט דער'הרג'עט. עס שיינט מיר, אז זיי זענען אַ חרפה פאַר דעם לאַנד, און אז יעדער פרעמד דער קען זאָגן, אז די דאָזיגע פון די אַטהענער וואָס שטייגן אַריבער אין גוטע מידות, מענער וואָס זיי אליין באַערן

מיט עמטער, און אנדערע כבודים, זענען ניט בעסער פון ווייבער. אזעלכע טאטן, מענער פון אמהען, דארפן מיר, וואס האבן אפילו די קלענסטע רעפוטאציע, ניט באגיין, און אויב מיר באגייען זיי יא, דארפט איר דאס ניט דערלויבן, נאר איר דארפט מאכן קלאר, אז איר וועט גיכער פאראור-טיילן א מענטש, וואס מאכט פאר אייך אזעלכע קלאגעדיגע סצענעס און מאכט די שטאט לעכערליך, איידער איינעם וואס שווייגט שטיל.

אבער א חוץ די פראגע פון רעפוטאציע, רבותי, שיינט מיר, אז עס איז ניט רעכט צו בעטן רחמים פון דעם ריכטער, אדער צו ווערן באפרייט דורך בעטלען; מיר דארפן אים באווייזן, און איבערצייגן. ווארעם דער ריכטער זיצט דא, ניט אויסצוטיילן טובות אין ענינים פון גערעכטיגקייט, נאר ארויסצוגעבן א פסק דין; און זיין שבועה צווינגט אים ניט צו טאן קיין טובות לויט ווי אים געפעלט, נאר צו משפטן לויט די געזעצן; דערפאר, דארפן מיר אייך ניט געבן די געוואוינהייט איר זאלט ברעכן אייערע שבועות, און איר אליין דארפט זיך צו דעם ניט צוגעוואוינען; ווארעם קיינער פון אונז וואלט ניט געהאנדלט לויט פרומקייט. פאדערט זשע דערפאר ניט פון מיר, מענער פון אמהען, איך זאל זיך פאר אייך אויפפירן אויף א וועג, וואס איך האלט איז אי אן אומ-כבוד, אי אומגערעכט, אי ניט פרום, ספעציעל אצינד, ווען אומפרומקייט איז די סאמע זאך פאר וועלכער אט דער מעלייטאם האט מיך געשטעלט צו משפט. ווארעם עס איז דאך פשוט, אז אויב איך וואלט מיט איבערריידן און בקשות אייך גענויטיגט צו ברעכן אייערע שבועות, וואלט איך אייך געווען געלערנט אויפצוהערן צו גלויבן אין דער עקזיסטענץ פון די געטער, און מיט מיין פארטיידיגונג וואלט איך זיך אזוי ארום אליין באשולדיגט אין דעם, אז איך גלויב ניט אין זיי. אבער דאס איז זייער ווייט פון דעם אמת; ווארעם איך גלויב אין זיי, מענער פון אמהען, מער איידער יעדער איינער פון מינע באשולדיגער, און איך גיב איבער מיין פאל

צו אייך, און צו גאט, צו באשטימען ווי עס זאל זיין בעסער
פאר מיר און פאר אייך.

(דאָ ענדיגט זיך די ערשטע רעדע. די ריכטער געפינען אים
שולדיג. לויט דעם דעמאָלדיגן געזעץ אין גריכנלאַנד, האָט דער
שולדיגער דאָס רעכט פאַרצושלאָגן זיין שטראַף.)

אז איך בין ניט ביזו, מענער פון אַטהען, פאַר די פאַר-
אורטיילונגס שטימען, וואָס איר האָט אָפגעגעבן קעגן מיר, איז
דאָס צוליעב אַ סך טעמים. איינער פון די טעמים איז דער
פאַקט, וואָס אייער באַשלוס איז פאַר מיר ניט געווען קיין
איבערראַשונג. איך בין אַ סך מער איבערראַשט פון דער
צאל שטימען וואָס זענען אָפגעגעבן געוואָרן פאַר און קעגן
מיר; וואָרעם איך האָב ניט דערוואַרטעט אזאַ קליינע
מאַיאָריטעט, נאָר אַ גרויסע. אַצינד זעהט עס אויס, ווען נאָר
דרייסיג שטימען וואַלטן געגאַנגען דעם אַנדערן וועג, וואַלט
איך געווען אַרויס פריי. און אזוי, דענק איך, אז וואָס איז
שייך מעלייטאָס, בין איך אַפילו איצטער אַרויס פריי, און
ניט סתם פריי, נאָר יעדער איינער קען זעהן, אז ווען אנימאָס
און ליקאָן וואַלטן ניט געקומען מיך צו באַשולדיגן, וואַלט
ער געווען באַשטראַפט געוואָרן מיט אַ מויוונט דראַכמען קנס,
פאַר קריגן ווייניגער פון אַ פינפטל פון די שטימען.

און דער מאַן שלאָגט פאַר די מוויט-שטראַף. גוט. וואָס
זשע זאל איך פאַרשלאָגן פון מיין צד? זיכער דאָס וואָס איך
פאַרדין, ניט אזוי? און וואָס פאַרדין איך צו ליידן, אַדער צו
באַצאלן, פאַר דאָס, וואָס מיין גאַנץ לעבן בין איך ניט געזעסן
במנוחה, נאָר איך האָב פאַרנאַכלעסיגט די זאַכן פאַר וואָס
די מייסטע מענטשן דאָהינען זיך — צו פאַרדינען געלט און
אייגנטום, און מיליטערישע אַמטן, און עפענטליכע רעדעס,
און די פאַרשידענע אַמטן, און די קריגערייען, און פאַרטייען,
וואָס קומען פאַר אין דעם לאַנד — און דענקענדיג אז איך
בין ווירקליך געווען צו ערליך זיך צו פאַרנעמען מיט דעם
און בלייבן לעבן, האָב איך זיך צוריקגעהאַלטן פון די דאָזיגע
זאַכן, וואָס פון זיי וואַלט ניט אַרויסגעקומען קיין שום פעולה

ניט פאר אייך, און ניט פאר מיר, און איך האב זיך אין גאנצן איבערגעגעבן צו ברענגען צו יעדן בירגער באזונדער דאס, וואס איך האב געהאלטן פאר דעם גרעסטן גוטס? ווארעם איך האב זיך געסטארעט איבערצורייזן יעדן פון אייך זיך צו דאגה'נען פאר זיך, און פאר זיין אייגענע פולקאמענקייט און גוטסקייט, און אין חכמה פריער איידער פאר זיין האב און גוטס; און פאר דעם לאנד אליין פריער, איידער פאר זיינע אינטערעסן, און נאכצופאלגן דיזעלביגע מעטאדע אין זיין זארג פאר אנדערע זאכן. וואס, זאג איך, פארדינט אזא מענטש ווי איך? עפעס א גוטע זאך, מענער פון אטמהען, אויב איך מוז פארשלאגן עטוואס, וואס איז אין אמת'ן לויט מיינע פארדינסטן; און די גוטע זאך זאל זיין אזא וואס פאסט זיך פאר מיר. נו, וואס איז פאסיג פאר אן ארעם מאן, וואס איז אייער בעל טובה, און וואס דארף האבן פרייע צייט אייך צו זאגן מוסר? עס איז ניט דא קיין אנדערע זאך, מענער פון אטמהען, אזוי פאסיג ווי דאס, אז אזא מאן זאל קריגן זיין אויסהאלטונג אין דעם פריטאנעאום. דאס איז א סך מער צוגעפאסט פאר מיר איידער פאר וועמען עס איז פון אייך וואס האט געוואונען די אלימפישע וועט-שפילן מיט א פאר פערד אדער א רייט וואגן. ווארעם דער מאכט אייך נאר שיינבאר גליקליך, בעת איך מאך אייך גליקליך אויף אן אמת; און ער נויטיגט זיך לחלוטין ניט אין אויסהאלטונג, אבער איך בין אין נויט. בכך, אויב איך מוז פארשלאגן א שטראף לויט מיינע פארדינסטן, שלאג איך פאר אויסהאלטונג אין דעם פריטאנעאום.

אפשר וועט ווער עס איז פון אייך דענקען, אז ווען איך זאג דאס, פונקט ווי ווען איך האב גערעט פון קלאגן און בקשות, רייט איך דאס אין א גייסט פון כוואסטמווע; אבער דאס איז ניט דער פאל. דער אמת איז ניכער אזוי. איך, אטמהענער, בין איבערצייגט, אז איך האב קיינמאל קיינעם מיט א כיוון ניט געטאן קיין עולה; אבער איך קען אייך אין דעם ניט איבערצייגן, ווייל מיר האבן נאר געשמועסט א קורצע

צייט. איך גלויב, ווען איר וואלט געהאט א געזעץ, ווי מאַנכע אנדערע האבן, אז א פראצעס וואו די שטראף קען זיין טויט, זאל ניט ווערן באשלאסן אין איין טאג, נאר נאך דעם אפלוף פון עטליכע טעג, וואלט איר געווען איבערצייגט. אבער אצינד איז עס ניט לייכט אייך צו באפרייען פון גרויסע פאר-אורטיילן אין א קורצער צייט. אזוי ווי איך בין איבערצייגט, אז איך האב קיינעם ניט געמאן קיין עולה, וועל איך זיכער ניט גיין טאן אן עולה זיך אליין, און זאגן וועגן זיך אליין. אז איך פארדין עטוואס שלעכטס, און פארצושלאגן א שטראף פון דעם מין פאר מיר אליין. פאר וואס האב איך דא מורא צו האבן? פאר דער שטראף וואס מעלייטאס שלאגט פאר, וועגן וועלכער איך זאג, אז איך ווייס ניט צי עס איז א גוטע זאך אדער א שלעכטע? זאל איך אויסקלייבן אנשטאט דעם א זאך, וואס איך ווייס אז עס איז שלעכט? זאל איך אפשר פארשלאגן תפיסה? און פאר וואס זאל איך לעבן אין גע-פענגניש, א קנעכט צו די וואס זענען גראד די אויפוועהער? אדער זאל איך פארלייגן א געלט שטראף, מיט תפיסה בין דאס געלט וועט ווערן באצאלט? אבער דאס איז דאסועלביגע ווי וואס איך האב נאר וואס געזאגט, ווארעם איך האב ניט קיין געלט מיט וואס צו באצאלן. זאל איך אפשר פארלייגן פארשיקט צו ווערן אלס מיין שטראף? דאס וואלט איר אפשר אנגענומען. איך וואלט ווירקלאך באדארפט זיין צו שטארק פארליעכט אין דעם לעבן, אויב איך זאל זיין אזוי אומפארנונפטניג ניט צו וויסן, אז אויב איר, וואס איר זענט מיינע לאנדסלייט, האט ניט געקענט אריבערטראגן מיינע שמועסן און מיינע רייד, און איר האט זיי געפונען פאר נודנע און אומאנגענעם אויף אזוי פיל, אז איר זוכט אצינד זיך צו פטור'ן פון זיי. זאלן אנדערע זיי יא וועלן אריבערטראגן. ניין, מענער פון אמהען, עס איז גאנץ ווייט פון דעם. א שוין לעבן וואלט דאס געווען, ווען איך זאל אין מיינע יארן פון דאנען אוועקגיין און וואנדערן פון שטאט צו שטאט, און פון אומעטום ווערן ארויסגעטריבן. ווארעם איך ווייס גאנץ גוט,

א וואוהין איך וועל נאָר גיין, וועלן די יונגע לייט זיך צוהערן צו מיינע שמועסן, ווי זיי טוען דאָ; און אויב איך וועל זיי אַוועקטרייבן, וועלן זיי אליין באַוועגן זייערע עלטערן זיי זאלן מיך אַרויסטרייבן, און אויב איך וועל זיי ניט אַוועקטרייבן, וועלן זייערע פאָטערס און קרובים מיך אַרויסטרייבן פון זייער טובה וועגן.

איינער קען אפשר זאָגן: „סאָקראַמעס, קענסטו דו ניט אַוועקגיין פון אונז און לעבן רוהיג, און ניט ריידן?“ און דאָס איז די שווערסטע זאָך צו מאַכן מאַנכע פון אײך גלויבן. וואָרעם אויב איך וועל זאָגן, אַז אַזאָ אויפפירונג וואַלט געווען אַ ווידערשפעניגונג קעגן דעם גאָט, און דערפאַר קען איך ניט זיין שמיל, וועט איר דענקען איך מאַך שפּאַס, און איר וועט מיר ניט גלויבן; און אויב, ווידער, איך וועל זאָגן, אַז צו ריידן יעדן טאָג וועגן גוטע מידות און די אַנדערע זאַכן, וואָס וועגן זיי הערט איר מיך ריידן, און צו פאַדערן אַ חשבון הנפש פון זיך אליין און פון אַנדערע, איז דאָס גרעסטע גוטס פאַר דעם מענטשן, און אַז דאָס לעבן אַז אַזאָ חשבון הנפש איז ניט ווערט געלעבט צו ווערן, וועט איר מיר נאָך ווייניגער גלויבן. דער אמת איז אַזוי ווי איך זאָג, רבותי, אַבער עס איז ניט לייכט אײך צו איבערצייגן. אַ חוץ דעם, בין איך גאָר ניט געוואוינט צו דענקען, אַז מיר קומט עטוואָס שלעכטס. וואַלט איך געהאַט געלט, וואַלט איך פאַרגעשלאָגן אַ געלט-שמראַף, אַזוי גרויס ווי איך וואַלט נאָר געקענט באַצאלן; וואָרעם דאָס וואַלט מיר ניט געמאַן קיין שום שאַדן. אַבער די מעשה איז, אַז קיין געלט האָב איך ניט, סיידן איר ווילט אַרויפלייגן אַזאָ שמראַף וואָס איך וואַלט געקענט באַצאלן. איך וואַלט אפשר געקענט באַצאלן איין מינאַ אין זילבער. לייג איך פאַר די דאָזיגע שמראַף; אַבער פלאַטאַן דאָ, מענער פון אַטהען, און קריטאַן, און קריטאַבולאַס און אַפאללאַדאַראַס זאָגן מיר איך זאל פאַרשלאָגן אַ שמראַף פון דרייסיג מינעס, און זיי זאָגן אַז זיי וועלן זיין די גוט-זאָגער דערפאַר. שלאָג איך על כן פאַר אַ שמראַף פון דער דאָזיגער סומע, און די

מענער דאָ זענען גוט גענוג פאר מיינע ערבות.

(די ריכטער פאר'משפט'ן אים צום טויט.)

מענער פון אמהען, צוליעב ניט קיין לאנגער צייט, וועלן די וואָס ווילן באַריידן די שטאַט אייך מאַכן אַ שלעכטן נאַמען, און וועלן אייך באַשולדיגן, אַז איר האָט גע'הרג'עט סאַקראַ-טעס'ן, אַ חכם; וואַרעם די וואָס ווילן אייך באַשמוצן וועלן זאָגן אַז איר בין אַ חכם, אַפילו ווען איר בין דאָס ניט. און ווען איר וואַלט געוואַרט אַ שטיקל צייט, וואַלט דאָס וואָס איר ווינשט געווען געקומען פון זיך אליין; וואַרעם איר זעהט דאָך ווי אַלט איר בין, ווי ווייט פאַרטגעשריטן אין לעבן, און ווי נאַענט צו דעם טויט. איר זאָג דאָס ניט צו אַלע פון אייך, נאָר צו די דאָזיגע וואָס האָבן געשטימט פאַר מין טויט. און צו זיי האָב איר נאָך וואָס אַנדערס צו זאָגן. אפשר דענקט איר, רבותי, אַז איר בין פאַר'משפט געוואָרן אויס דוחק אין אַזעלכע ווערטער, וואָס וואַלטן אייך באַוואויגן מיך צו באַ-פרייען, ווען איר וואַלט געהאַלטן פאַר רעכט צו מאַן און צו זאָגן אַלץ אין דער וועלט, אַבי נאָר צו געווינען אַ באַפרייאונג. ווייט פון דעם. און דאָך איז דאָס צוליעב אַ דוחק, וואָס איר בין געוואָרן פאַר'משפט, אַכער ניט דער דוחק אין ווערטער, נאָר אַ דוחק אין חוצפה און אומפאַרשעמטקייט און חשק צו זאָגן אייך אַזעלכע זאַכן, וואָס איר וואַלט צום בעסטן געוואַלט הערן. איר וואַלט האַלט געהאַט צו הערן מיך יאַמערן און קלאַגן, און מאַן און זאָגן זאַכן, וואָס, איר באַשטיי דאָרויף, זענען אומווירדיג פאַר מיר — אַזעלכע זאַכן ווי איר זענט גע-וואוינט צו הערן פון אַנדערע. אַכער איר האָב פריער ניט געדענקט, אַז איר דאַרף, צוליעב דער סכנה אין וועלכער איר בין געשטאַנען, מאַן עטוואָס וואָס איז אומווירדיג פאַר אַ פרייען מענטשן, און אויך איצט האָב איר ניט קיין חרטה פאַר וואָס איר האָב זיך פאַרטיידיגט אויף דעם אופן ווי איר האָב עס געטאָן, און עס איז מיר אַ סך ליעכער צו שטאַרבן נאָך אַזאַ פאַרטיידיגונג, איידער צו לעבן נאָך דער פאַרטיידיגונג פון דעם אַנדערן מין. וואַרעם ניט אין דעם געריכט, און ניט אין

מלחמה, מעג איך אדער וועלכער עס איז אנדער מענטש אָנ-
ווענדן אלע מיטלען אין דער וועלט אָבי צו אַנטריינען פון
טויט. אין מלחמה איז עס אַפט קלאַר, אַז אַ מענטש וואָלט
געקענט אויסמיידן דעם טויט ווען ער זאל אַוועקוואַרפן זיין
געווער און בעטן רחמים ביי זיינע נאַכיאַגער; און עס זענען
דאָ אנדערע מיטלען צו אַנטגיין דעם טויט ביי פאַרשידענע
אַנדערע סכנות, אויב איינער איז וויליג צו מאַן און צו זאָגן
אַלץ אין דער וועלט. אַבער, רבותי, עס איז ניט שווער צו
אַנטריינען פון טויט; אַ סך שווערער איז צו אַנטריינען פון
געמיינהייט, וואָרעם דאָס לויפט שנעלער פון דעם טויט. און
אַצינד איך, זינט איך בין אַלט און גיי פאַמעלאַך, האָט מיך
געפאַקט דער לאַנגזאַמערער לויפער, און מיינע באַשולדיגער,
וואָס זענען פיקחים און שנעל, דער שנעלערער — די געמיינ-
הייט. און איצט גיי איך אַוועק פאַר'משפט פון אַיך צום
טויט, און זיי גייען אַוועק פאַרדאַמט פון דעם אמת אין פאַר-
דאַרבנקייט און אומגערעכטיגקייט. און איך פאַרנעם מיין
שמראַף, און זיי, זייערע. אפשר האָבן די זאַכן געמוזט אַזוי
זיין, און איך דענק דאָס איז צום גוטן.

און אַצינדער וויל איך אַיך זאָגן נביאות, אַ איר וואָס
האַט מיך פאַר'משפט; וואָרעם איך האָב אַצינד דערגרייכט
די צייט, ווען מענטשן זענען גענייגט צו זאָגן נביאות — אַ
קורצע צייט פאַר זייער טויט. און איך זאָג אַיך, איר מענער
וואָס האָט מיך געמערדערט, אַז אַ שמראַף וועט קומען אויף
אַיך באַלד נאָך מיין טויט, וואָס וועט זיין אַ סך שרעקליכער,
ביי גאַט, איידער די טויט-שמראַף וואָס איר האָט אויף מיר
אַרויפגעלייגט. וואָרעם איר האָט דאָך געטאָן דאָס צו מיר,
וויל איר האָט געהאַפט אַזוי אַרום זיך צו באַפרייען פון אַב-
צוגעבן אַ חשבון פון אייערע לעבנס; אַבער איך זאָג, אַז
איר וועט אויסגעפינען, אַז דער רעזולטאַט וועט זיין אַ גאַנץ
אַנדערער. די וואָס וועלן פאַרלאַנגען אַ חשבון פון אַיך וועלן
זיין גרעסער אין צאל ווי ביז אַהער; מענטשן וואָס איך האָב
צוריקגעהאַלטן, הגם איר האָט דאָס ניט געוואוסט; און זיי

וועלן זיין שמרענגער אויף אזוי פיל אויף וויפיל זיי זענען יונגער, און איר וועט זיין מער אין כעס. וואָרעם אויב איר מיינט, אז מיט דעם וואָס איר וועט איבערגעבן מענטשן צום טויט, וועט איר אַבהאַלטן וועמען עס איז פון צו מאַכן אַיך פאַרוואָרפן פאַר וואָס איר האַנדלט ניט ווי געהעריג, האַט איר אַ טעות. אזוי אַרום זיך אַרויסצודרייען איז ניט אין גאַנצן מעגליך, און עס איז אויך ניט כּכּבּוד. דער לייכטסטער און דער כּכּבּוד'סטער וועג זיך אַרויסצודרייען איז ניט דורך אונטערדריקן אַנדערע, נאָר דורך מאַכן זיך אַליין אזוי גוט ווי מעגליך. מיט דער נבואה צו אַיך, וואָס האַבן מיך פאַר'משפט, נעם אַיך מיין אַפּשייד. אַבער מיט די דאָזיגע וואָס האַבן געשטימט פאַר מיין באַפּרייאַונג וואַלט אַיך וועלן זיך דורכ-שמועסן וועגן דעם וואָס האַט פאַסירט, בעת די מאַגיסטראַטן זענען פאַרנומען, און איידער אַיך גיי צו דעם פּלאַץ וואו אַיך מוז שטאַרבן. בלייבט מיט מיר דאָס ביסל צייט, מיינע פּריינד; וואָרעם קיין זאך שטערט אונז ניט צו פּלוידערן איינער מיט'ן אַנדערן ווי לאַנג עס איז נאָך דאָ צייט. וואָרעם אַיך אַלס מיינע פּריינד ווינט אַיך צו ווייזן די כּונה פון דעם, וואָס האַט אַצינד געטראָפּן. וואָרעם, ריכטער, — און ווען אַיך רופּ אַיך ריכטער, גיב אַיך אַיך דעם ריכטיגן נאָמען — אַ וואונדער-ליכע זאך האַט מיט מיר געטראָפּן. ביז אַהער האַט מיין נבואה'שער באַגליימער פון גאָט זייער אַפט צו מיר גערעט, און האַט זיך מיר אַנטקעגן געשמעלט אַפילו אין דער קלענסטער קלייניגקייט, ווען אַיך בין געגאַנגען טאָן עטוואָס וואָס אַיך האַב ניט געזאָלט; אַבער אַצינד, ווי איר זעהט אַליין, איז אויף מיר געקומען די דאָזיגע זאך, וואָס מען קען באַטראַכטן, און וואָס ווערט אין אַלגעמיין באַטראַכט, פאַר דעם גרעסטן אומגליק; אַבער דער געטליכער צייכן האַט זיך מיר ניט אַנטקעגן געשמעלט, ניט ווען אַיך האַב פאַרלאָזן מיין הויז אין דער פּרי, ניט ווען אַיך בין געקומען דאָ אַהער אין דעם געריכט, און אויך ניט ביי וואַסער עס איז פּונקט אין מיין רעדע, ווען אַיך בין געגאַנגען עטוואָס זאָגן; כאַטש ביי

אנדערע געלעגנהייטן האט עס מיך אפגעשמעלט ביי פיל פונקטן אין דער מיטן פון א רעדע; אבער אצינד, אין דעם ענין, איז עס מיר ניט געווען דאגעגן אין קיין שום זאך, וואס איך האב געטאן אדער געזאגט. וואס זשע, האלט איך, איז די אורזאך? איך וועל אייך זאגן. דאס וואס האט מיך גע-טראפן איז בלי ספק א טובה, און די פון אונז וואס דענקען, אז דער טויט איז א רעה, מוזן האבן א מעות. אז איבער-צייגנדער באווייז איז מיר געגעבן געווארן פאר דעם; ווארעם דער געוויינטליכער צייכן וואלט זיכער געווען געגעבן גע-ווארן, ווען איך וואלט ניט אנטקעגן געגאנגען עפעס גוטס.

לאמיר נאך באטראכטן אויף אן אנדער אופן פאר וואס עס איז דא א שטארקע האפנונג, אז דאס איז א גוטע זאך. ווארעם דער טויט איז איינס פון די ביידע: אדער עס איז לגמרי גארנישטקייט, אזוי אז דער טויטער האט ניט קיין שום באוואוסטזיניגקייט פון וואס עס איז, אדער עס איז, ווי מענטשן זאגן, אז איבערבייט, און א וואנדערונג פון דער נשמה פון דעם ארט אויף אן אנדער ארט. און אויב עס איז אומבאוואוסטזיניגקייט, ווי א שלאף אין וועלכן דער שלאפער חלומ'ט אפילו ניט, וואלט דער טויט געווען א וואונדערליכער געווינס. ווארעם איך דענק, ווען איינער זאל נעמען אויס-קלייבן די נאכט, ווען ער איז געשלאפן א שלאף אן חלומות, און, פארגלייכנדיג דאס מיט די אנדערע נעכט און טעג פון זיין לעבן, זאל ער אונז וועלן זאגן, נאך א גענויער איבער-לייגונג, וויפיל טעג און נעכט פון זיין לעבן ער האט פאר-בראכט אנגענעמער פון יענער נאכט, — גלויב איך, אז ניט נאר א פשוט'ער מענטש, נאר אפילו דער פערמישער קעניג אליין וואלט אויסגעפונען, אז זיי זענען געווען זייער ווייניג אין פארגלייך מיט די אנדערע טעג און נעכט. נו, אויב דאס איז די אייגנשאפט פון דעם טויט, האלט איך דאס פאר א געווינס; ווארעם אין דעם פאל זעהט די גאנצע צייט אויס צו זיין ניט לענגער ווי איין נאכט. אויב אבער, פון דער צווייטער זייט, דער טויט איז, אזוי צו זאגן, אז איבערציען

זיך פון דאָנען אויף עפעס אָן אַנדער אַרט, און אויב עס איז אמת, וואָס מען זאָגט אונז, אז אַלע, אַלע טויטע זענען דאָרטן, וואָס קען נאָך זיין אַ גרעסערע גליקזעליגקייט פון דעם, מיינע ריכטער? וואָרעם אויב אַ מענטש ווען ער קומט אַהין אויף יענער וועלט, איבערלאָזנדיג הינטער זיך די וואָס האַלטן זיך פאַר ריכטער, זאָל געפינען די דאָזיגע וואָס זענען אמת'ע ריכטער, וואָס, ווי מען זאָגט, זיצן דאָרט און משפּט'ן, מינאָס און ראַדאָמאָנאָס און וויאַקאָס און טריפּטיילעמאָס און אַלע אַנדערע האַלב-געטער, וואָס זענען געווען צדיקים ביים לעבן, וואָלט דאָס געווען אַ שלעכטער איבערבייטן? אַדער, נאָך אַמאָל, וואָס וואָלט ניט איינער פון אַיך געגעבן זיך צו באַ-געגענען מיט אַרפעאָוס, און מוסאָיאָוס און העסיאָד און האַמער? איך בין וויליג צו שטאַרבן פיל מאָל, אויב די דאָזיגע זאָכן זענען אמת; וואָרעם איך פּערזענליך וואָלט באַטראַכט דאָס לעבן דאָרט וואַונדערליך, ווען איך וואָלט באַגענגט פּאלאָמיידאָס, און אַיאָס, דער זון פון טעלאָמאָן, אַדער אַנדערע מענער פון אַמאָל, וואָס האָבן פּאַרלירן זייערע לעבנס דורך אַן אומגערעכטן משפּט, און איך וואָלט פּאַרגליכן מיינע דערפּאַרונגען מיט זייערע. איך דענק דאָס וואָלט ניט געווען אומאַנגענעם. און דער גרעסטער תּענוג וואָלט געווען צו פּאַרברענגען מין צייט מיט אויספּרעגן און אויספּאַרשן די מענטשן דאָרטן, ווי איך טו דאָס צו די וואָס זענען דאָ, און אויסגעפינען ווער צווישן זיי איז אַ חכם, און ווער דענקט ער איז דאָס ווען ער איז ניט. וואָסער פּרייז וואָלט ניט איינער פון אַיך באַצאָלט, ריכטער, צו פּאַרהערן דעם, וואָס האַט געפירט די גרויסע אַרמיי קעגן טראַי, אַדער אַדיסמאָוס, אַדער סיספּוס, אַדער אומצייליגע אַנדערע, מענער און פּרויען. וואָס איך וואָלט געקענט דערמאָנען? צו שמועסן און זיך צו אונטערהאַלטן מיט זיי, און זיי צו פּאַרהערן וואָלט געווען אומ-שעצבאַרע גליקזעליגקייט. על כל פּנים, יענע לייט הרג'ענען ניט קיין מענטשן פאַר דעם; זינט, אויב עס איז אמת וואָס מען זאָגט, זיי זענען אומשטערבליך פאַר אַלע קומענדיגע

צייטן, א חויץ וואָס זיי זענען גליקליכער פון די מענטשן דאָ אין אַנדערע פרטים.

אַבער אויך איר, ריכטער, מוזט באַטראַכטן דעם טויט מיט האַפנונג, און איר מוזט האַלטן אין זינען דעם איינעם אמת, אז קיין שום שלעכטס קען ניט געשען אַ גומן מענטשן, סיי ביים לעבן, סיי נאָך דעם טויט, און אז גאָט פאַרלאַזט אים ניט. און אזוי אויך דאָס וואָס האָט מיך געטראַפן, איז ניט געקומען דורך אַ צופאַל, נאָר איך זעה דיימליך, אז עס איז בעסער פאַר מיר צו שטאַרבן אַצינד און ווערן באַפרייט פון צרות. דאָס איז די אורזאַך פאַר וואָס דער צייכן האָט זיך אַפילו ניט איינמאַל אַריינגעמישט. און איך בין כלל ניט אין כעס אויף די וואָס האָבן מיך פאַר'משפּט, אַדער אויף מיינע באַשולדיגער. און דאָך איז דאָס ניט געווען זייער כונה, ווען זיי האָבן מיך פאַר'משפּט און באַשולדיגט, נאָר זיי האָבן גע- מיינט מיר צו מאַן שאַדן. פאַר דעם פאַרדינען זיי מען זאָל זיי אויסשייגעצן. ווי עס זאָל ניט זיין, איך פאַרלאַנג פון אייך איין זאַך: ווען מיינע זין וועלן אויפּוואַקסן, רבותי, זאָלט איר זיי שטראַפן מיט דיזעלביגע באַלעסטיגונג וואָס איך האָב אייך באַלעסטיגט; אויב עס דוכט זיך אייך, אז זיי דאגה'נען זיך פאַר געלט אַדער פאַר אַנדערע זאַכן מער איידער פאַר גוטע מידות, און אויב זיי ריידן זיך איין, אז זיי זענען ווער ווייס וואָס, ווען זיי זענען ניט, — זידלט זיי אויס ווי איך האָב אייך אויסגעזידלט פאַר דעם וואָס זיי דאגה'נען זיך ניט פאַר וואָס זיי זאָלן, און זיי האַלטן זיך פאַר ווער ווייס וואָס, ווען זיי זענען ווערט גאַרניט. אויב איר וועט דאָס מאַן, וועלן ביידע, איך און מיינע זין, האָבן געקראַגן פון אייך גערעכטע באַ- האַנדלונג.

אַבער די צייט איז איצט געקומען אַוועקצוגיין. איך גיי צום טויט, און איר צום לעבן! אַבער ווער פון אונז גייט צו דער בעסערער זאַך, ווייס קיינער ניט אויסער גאָט.

קריטאָן

(אָדער די פליכטן פון אַ בירגער)

פערזאנען: סאקראמעס
קריטאן.

סאקראמעס. פארוואס ביזט דו געקומען אין אזא צייט,
קריטאן? אדער איז שוין ניט מער פרי?
קריטאן. עס איז נאך גאר פרי.
סאקראמעס. ארום וואסער צייט?
קריטאן. עס נעמט באלד טאגן.
סאקראמעס. איך וואונדער זיך, וואס דער שליסער פון
דעם געפענגניש האט דיך געוואלט אריינלאזן.
קריטאן. ער איז שוין צו מיר צוגעוואוינט, סאקראמעס,
ווארעם איך קום אזוי אפט, און א חוץ דעם האב איך פאר
אים עפעס געמאגן.
סאקראמעס. ביזט דו נאר וואס געקומען, אדער מיט
א צייט צוריק?
קריטאן. שוין א שטיקעל צייט.
סאקראמעס. פארוואס זשע האסט דו מיך באלד ניט
אויפגעוועקט, אנשטאט צו זיצן ביי מיר אין דער שטיל?
קריטאן. ניין, ניין, ביי זעאוס, סאקראמעס, איך ווינט
נאר, איך אליין וואלט ניט געווען אזוי וואכזאם און פאל מיט
צער. אבער איך האב דיך באוואונדערט א שפארע צייט,
זעהענדיג ווי געשמאק דו שלאפט; און מיט א כיוון האב
איך מיך אבגעהאלטן דיך אויפצוואוועקן, כדי די צייט זאל דיר
אזוועקגיין אזוי אנגענעם ווי מעגליך. איך האב אפט געמראכט,
פאר דיין גאנצן לעבן ביז אויף היינט, אז דו האסט א גליקליכן
מעמפערצמענט, און איך האלט נאך מער אזוי אין דעם איצ-
טיגן אומגליק, זעהענדיג ווי לייכט און געלאסן דו טראגסט
דאס אריבער.
סאקראמעס. נו, קריטאן, עס וואלט געווען די גרעסטע

נארישקייט אויב אין מיין עלטער וואלט איך געווען צערודערט, ווייל איך מוז אצינד שטארבן.

קרימאן. אנדערע מענטשן פונקט אזוי אלט, סאקראמעס, ווערן אריינגעשלעפט אין ענליכע אומגליקן, אבער זייער עלטער שטערט זיי ניט אויף א האר צו ווערן צערודערט פון זייער גורל.

סאקראמעס. דאס איז אמת. אבער פאר וואס ביזט דו געקומען אזוי פרי?

קרימאן. צו ברענגען נייעס, סאקראמעס, טרויעריגע נייעס, הגם ווי עס זעהט אויס, ניט טרויעריג פאר דיר, אבער טרויעריג און פארדראסיג פאר מיר און פאר אלע דינע פריינד, און צו זייער ווייניגע, דענק איך, אזוי פארדראסיג ווי צו מיר.

סאקראמעס. וואס איז דידאזיגע נייעס? איז די שיף געקומען פון דעלאס (*), וואס נאך איר אנקומען דארף איך שטארבן?

קרימאן. זי איז נאך דוקא ניט געקומען, אבער איך דענק זי וועט קומען היינט, לויט די באריכטן פון מאנכע מענטשן, וואס זענען געקומען פון סוניום און האבן זי דארט געלאזן. עס איז קלאר פון וואס זיי זאגן, אז זי וועט קומען היינט, און מארגן, סאקראמעס, וועט מוזן קומען א סוף צו דיין לעבן.

סאקראמעס. גוט, קרימאן, זאל זיין אונז צום גליק. אויב דאס איז דער ווילן פון די געטער, זאל עס זיין אזוי. פונ-דעסמוועגן, דענק איך ניט, אז זי וועט קומען היינט.

קרימאן. פון וואנען נעמסט דו דאס?
סאקראמעס. איך וועל דיר זאגן. איך מוז שטארבן אויף צו מארגן נאכדעם ווי די שיף וועט אנקומען?

(* וועגן דער שיף פארגלייך פערדאן — די ריזע פון דער הייליגער שיף צו דעם אראקעל אין דעלאס, היין און צוריק, האט געדויערט דרייסיג טאג. פאר דער גאנצער צייט איז קיין שוויטארשויל ניט אויסגעפירט געווארן קעגן א בירגער פון אמהען.

קריטאָן. אזוי זאָגן די, וואָס האָבן די זאָך אין זייער האַנט. סאַקראַמענט. איך דענק, זי וועט ניט אַנקומען היינט, נאָר מאַרגן, און מיין אורזאָך פאַר דעם איז אַ חלום, וואָס איך האָב געהאַט אַ קורצע וויילע צוריק אין פאַרלויה פון דער נאַכט. און אפשר האָסטו דו מיך געלאָזן שלאָפן פונקט אין דער ריכטיגער צייט.

קריטאָן. וואָס איז געווען דער חלום?
 סאַקראַמענט. איך האָב גע'חלומט, אז אַ שיינע און באַ-
 חניטע פרוי, אַנגעטאָן אין ווייסע קליידער, איז געקומען צו
 מיר און האָט מיך גערופן און געזאָגט, „סאַקראַמענט, אויף דעם
 דריטן טאָג וועסטו דו קומען צו דער פרוכטבאַרער פּהטיאָ.“
 קריטאָן. אַ זונדערבאַרער חלום, סאַקראַמענט.
 סאַקראַמענט. ניין, אַ גאַנץ קלאַרער. יעדנפאַלס, איך
 דענק אזוי, קריטאָן.

קריטאָן. שוין נאָר קלאַר, ווי עס זעהט אויס. אַבער, מיין
 טייערער סאַקראַמענט, אפילו אַצינד, פאַלג מיך און ראַטעווע
 דיך. זינט אויב דו שטאַרבסט, וועט דאָס ניט זיין בלויז אַן
 איינפאַך איינציגער אומגליק פאַר מיר, נאָר איך וועל פאַר-
 לירן אַ פריינד, וואָס אַזעלכן קען איך קיינמאַל ניט ווידער
 געפינען, און אַ חוץ דעם, אַ סך מענטשן, וואָס קענען ניט דיך
 און ניט מיך גוט, וועלן דענקען, אז איך וואָלט דיך געקענט
 ראַטעווען, ווען איך וואָלט געווען געוואָלט זיך לאָזן קאַסען
 געלט, נאָר אז איך האָב ניט געוואָלט זיך נעמען די מי! און
 וואָסער רעפוטאַציע קען זיין שענדלאַכער איידער די, אז
 איינער האָלט געלט וויכטיגער איידער פריינד, וואָרעם די
 מייסטע מענטשן וועלן ניט גלויבן, אז מיר זענען געווען להוט
 דיר צו העלפן אַוועקצוגיין פון דאַנען, נאָר דו האָסט אַנט-
 זאָגט.

סאַקראַמענט. אַבער, מיין טייערער קריטאָן, פאַר וואָס
 קימערן מיר זיך אזוי פיל וועגן דעם וואָס די מייסטע מענטשן
 דענקען? וואָרעם די מייסט פאַרשמענדיגע מענטשן, וועמענס
 מיינונג איז מער כּדאי צו נעמען אין אַכט, וועלן דענקען, אז

די זאכן זענען געשען ווי זיי וועלן אויף אן אמת'ן געשען.
 קריסטאן. אבער דו זעהסט דאך, עס איז נויטיג, סאָקראַט
 מעס, זיך צו רעכענען מיט דער מיינונג פון דעם עולם, וואָרעם
 די דאָזיגע צרה וואָס מיר האָבן אויף זיך אַצינדער, צייגט, אז
 דער עולם איז פּיאיג אַנצומאַן בשום אופן ניט דאָס קלענסטע,
 נאָר כמעט דאָס גרעסטע פון אַלע רשעות, אויב איינער האָט
 אַ שלעכטן נאָמען ביי אים.

סאָקראַטעס. איך ווינש נאָר, קריסטאן, הלוואי וואָלט דאָס
 פאַלק טאָקע געקענט אַנטאָן דאָס גרעסטע רשעות, כדי עס
 זאָל אויך קענען טאָן די גרעסטע טובות. דעמאָלט וואָלט
 אַלץ געווען וואויל און גוט. אַבער אַצינד קענען זיי ניט טאָן
 קיינס פון די צוויי; וואָרעם זיי זענען ניט ביכולת צו מאַכן
 אַ מענטשן קלוג אָדער נאַריש, זיי טוען נאָר וואָס עס פאַלט
 זיי גראַד איין.

קריסטאן. דאָס קען זייער גוט זיין. אַבער, סאָקראַטעס,
 זאָג מיר דאָס דאָזיגע: האָסט דו ניט אַמאָל אַיינזיכט מיט מיר
 און דייע אַנדערע פריינד, האָסט דו? און דו שרעקסט זיך,
 אויב דו אַנטלויפסט, וועלן די מוסרים אונז אַנמאַכן צרות מיט
 דעם וואָס זיי וועלן זאָגן, אז מיר האָבן דיך אַרויסגע'גנב'עט,
 און מיר וועלן זיין געצוואונגען צו פאַרלירן ענטוועדער אונזער
 גאַנצן פאַרמעגן, אָדער אַ גרויסע סומע געלט, אָדער וועלן
 נאָך ווערן באַשטראַפט אויף אַן אַנדער וועג אַ חוץ? וואָרעם
 אויב דו האָסט פחד פאַר עטוואָס אַזעלכעס, לאַז דאָס געמאַך;
 זינט עס איז רעכט פאַר אונז צו נעמען אויף זיך די ריזיקע,
 און אַפילו נאָך אַ גרעסערע ריזיקע פון דעם, ווען נויטיג, אויב
 נאָר מיר ראַטעווען דיך. אַצינד, איך בעט דיך, טו ווי איך
 פאַרלאַנג.

סאָקראַטעס. איך האָב דאָס אין זינען, קריסטאן, און נאָך
 אַנדערע זאַכן.

קריסטאן. שרעק דיך ניט פאַר דעם! וואָרעם עס איז
 אַפילו ניט קיין גרויסע סומע געלט, וואָס מיר וועלן דאַרפן
 באַצאָלן צו מאַנכע מענטשן, וואָס זענען וויליג דיך צו ראַטעווען

און דײך פון דאָנען אַרויסצוקריגן. אַ חוץ דעם, קענסט דו דען
 נײַט אײַנזעהן ווי ביליג די מוסרים זענען, און אַז נײַט פיל געלט
 איז נײַטיג זײ אײַנצושטילן? און דו האָסט מיין געלט, וואָס
 איז גענוג, ווי אײך שמעל זײך פאַר, צו דיין באַפעל; און נאָך
 מער, אויב צולײכ דעם ווײל דו דאגה'סט פאַר מיר, דענקסט
 דו אַז דו דאַרפסט נײַט אויסגעבן מיין געלט, זענען דאָ פאַראַן
 פּרעמדע, וואָס זענען ווײליג אויסצוגעבן זײערס; און אײנער
 פון זײ, סײמיאס פון טהעבעס, האָט געבראַכט גענוג געלט
 ספּעציעל פאַר דעם צוועק; און אויך קעבעס, און אַ סך
 אַנדערע זענען גרייט. און אַזוי, זאָג אײך, דו זאָלסט נײַט אויפ־
 געבן דיין רעטונג אויס מורא פאַר דעם. און זאָל דײך נײַט אַרן
 דאָס, וואָס דו האָסט געזאָגט אין געריכט, אַז ווען דו וואָלסט
 אַוועקגעגאַנגען, וואָלסט דו נײַט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט
 זײך. וואָרעם אין אַ סך אַנדערע פּלעצער, וואו דו וועסט גיין,
 וועלן זײ דײך גוט אויפנעמען; און אויב דו ווילסט גיין קיין
 טהעססאַל, האָב אײך דאַרט פּרײנד, וואָס וועלן מאַכן פון דײך
 אַ גאַנצן וועזן, און וועלן דײך באַשיצן, אַזוי אַז קײנער אין
 טהעססאַל וועט דײך נײַט באַלעסטיגן.

און אַ חוץ דעם, סאַקראַמעט, עס דוכט מיר, אַז דאָס וואָס
 דו גײסט דאָ טאָן איז אַפילו נײַט רעכט — זײך אַליין פאַרראַטן,
 ווען דו קענסט זײך אַליין ראַטעווען. און דו גײסט העלפן
 ברענגען אויף זײך גראד דאָס וואָס דײנע שונאים ווײנשן, און
 גראד דאָס, נאָך וואָס עס זענען געווען להוט די דאָזיגע, וואָס
 האָבן דײך געוואָלט פאַרניכטן. און נאָך מער, אײך דענק דו
 פאַרלאָזט דײנע קינדער אויך, וואָרעם בעת דו וואָלסט זײ
 געקענט דערציען און זײ אויסבילדן, גײסט דו זײ אַוועקוואַרפן
 און אַוועקגיין, און, אויף וויפיל דו ביזט נונע, וועט זײער
 גליק אין לעבן זײן דאָס, וואָס וועט זײך גראד מאַכן, און זײ
 וועלן מן הסתם קריגן אַזאַ באַהאַנדלונג, ווי עס קומט גע-
 ווײנלאַך צו פאַרוואַרלאָזטע יתומים. נײַן. ענטוועדער אַ
 מענטש דאַרף נײַט באַשאַפן קיין קינדער, אַדער ער דאַרף
 בלייבן בײ זײ און זײ אויפברענגען און זײ אויסבילדן. אַבער

דו האַסט, שיינט מיר, אויסגעקליבן דעם פוילערן וועג, און
 דו דאַרפסט אויסקלייבן ווי אַ גוטער און בראַווער מאַן וואַלט
 אויסגעקליבן, דו, וואָס דו האַסט דיין גאַנץ לעבן לאַנג גע-
 זאָגט, אַז דו זאָרגסט זיך פאַר גוטע מידות. אַזוי, אַז מיר איז
 אַ חרפה פאַר דיר און פאַר אונז, דייע פריינד, און איך האָב
 מורא מענטשן וועלן דענקען, אַז דער גאַנצער עסק דייער
 איז געפירט געוואָרן מיט אַ מין פייגהייט פון אונזער זייט —
 ראשית, דאָס וואָס דער פאַל איז אין גאַנצן געקומען פאַר'ן
 געריכט, ווען עס וואַלט געקענט ווערן אויסגעמידן, און דער
 אופן ווי אַזוי דער פראַצעס איז אָנגעפירט געוואָרן, און צום
 סוף וועלן זיי דענקען, אַלס די גרעסטע נאַרישקייט פון דעם
 גאַנצן עסק, אַז די דאָזיגע געלעגנהייט איז אונז אַנטריגען
 צוליעב אַ נידריגער פייגהייט פון אונזער זייט, זינט ניט מיר
 האָבן דיך געראַטעוועט, און ניט דו האַסט זיך אַליין גע-
 ראַטעוועט, הגם דאָס איז געווען גאַנץ מעגלאַך, ווען מיר
 וואַלטן נאָר געטויגט צו עפעס. גיב אַכטונג, סאַקראַמעס, די
 זאַכן זאָלן ניט ווערן שענדליך, און אויך שעדליך צו אַלע
 ביידע, צו דיר און צו אונז. באַטראַכט זיך נאָר, אַדער, ריכ-
 טיגער, ס'איז צייט ניט מער צו באַטראַכטן, נאָר צו האַבן
 געמאַכט אַ סוף צו דעם טראַכטן. און עס איז דאָ נאָר איין
 מעגליכער פלאַן; וואָרעם דאָס אַלץ מוז געטאָן ווערן נאָך
 היינט ביינאַכט, און אויב מיר לייגן אָפּ, קען דאָס מער ניט
 געטאָן ווערן. אַבער איך בעט דיך, סאַקראַמעס, אויף יעדן
 אופן, פאַלג ווי איך הייס, און זאָג זיך ניט אָפּ.

סאַקראַמעס. מיין טייערער קריטאָן. דיין אייפערניקייט
 איז ווערט נאָר אַ סך, אויב דאָס זאָל זיך אַרויסצייגן צו זיין
 ריכטיג אָנגעווענט; אויב אַבער אַנדערש — איז וואָס
 שטאַרקער דער אייפער, אַלץ שווערער איז דאָס צו פאַר-
 טראַגן. מיר מוזן דערפאַר באַטראַכטן די פראַגע, צי מיר
 דאַרפן דאָס טאָן, צי ניט. וואָרעם איך בין ניט נאָר אַצינד,
 נאָר איך בין אַלעמאַל געווען אַ מענטש וואָס פאַלגט ניט
 קיין אַנדער זאָך אויסער דעם דאָזיגן רעיון, וואָס נאָך אַ

גענויער איבערלייגונג, שיינט מיר צו זיין דער בעסטער. און
 איך קען ניט, איצט אז דאס האָט אונז געטראָפֿן, פֿאַרוואָרפֿן
 די ראיות, וואָס איך פֿלעג געברויכן, נאָר זיי זעהען מיר
 אויס צו זיין גאַנץ דיזעלביגע ווי אַלע מאָל, און איך אַכט
 און שעץ דיזעלביגע ווי פֿריער. און סײַדן מיר קענען אָנגעבן
 בעסערע אין אונזער איצטיגער לאַגע, זיי זיכער, אז איך וועל
 זיך צו דיר ניט אונטערגעבן, אַפֿילו ניט ווען די מאַכט פֿון דעם
 המון זאָל אונז שרעקן מיט נאָך גרעסערע שרעקענישן איידער
 די איצטיגע, ווי מען שרעקט קינדער מיט שדים, סטראַשענדיג
 אונז מיט תּפֿיסה און טויט און קאָנפֿיסקאַציע פֿון דעם פֿאַר-
 מעגן. אַצינד, ווי אזוי קענען מיר באַטראַכטן דעם ענין מײַסט
 פֿאַרשמענדליך? מיט דעם וואָס מיר זאָלן קודם כל באַטראַכטן
 וואָס דו זאָגסט וועגן מײַנונגען, און פֿרעגן צי מיר זענען געווען
 גערעכט ווען מיר פֿלעגן אַלעמאַל זאָגן, אז מיר דאַרפֿן זיך
 צוהערן צו אײַניגע מײַנונגען און ניט צו אַנדערע? אַדער,
 אז מיר האָבן גערעט זייער שײַן איידער איך בין געווען פֿאַר-
 משפּט צום טויט, ווערענד אַצינד האָט זיך קלאָר אַרויס-
 געשמעלט, אז דאָס איז נאָר געווען סתּם גערעט, צוליעב דעם
 ריידן, אָבער אין אמת'ן איז עס געווען ניט מער ווי פּשוטע
 שפּילעריי און אומזין? און איך וויל, קרימאָן, צוזאַמען מיט
 דיר, אונטערזוכן און זעהן צי מײַן פֿריעדדיגער אַרגומענט
 זעהט אויס אַנדערש אונטער אונזער איצטיגער לאַגע, אַדער
 עס איז דערזעלביגער, און צי מיר דאַרפֿן עס פֿאַרוואָרפֿן, אַדער
 ווייטער זיך לאָזן פֿירן פֿונדערפֿון. — נו, עס פֿלעגן זאָגן די,
 וואָס האַלטן זיך פֿאַר גרויסע קענער, איך דענק, פֿונקט ווי איך
 האָב נאָר וואָס געזאָגט, אז פֿון די מענטשליכע מײַנונגען דאַרף
 מען מאַכע שעצן זייער הויך און אַנדערע ניט. אום גאַט'ס
 ווילן, קרימאָן, דענקסט דו ניט, אז דאָס איז ריכטיג? וואָרעס
 דו, מענטשליך גערעט, ביזט דאָך ניט פֿאַרוויקלט אין דער
 נויטווענדיגקייט פֿון שטאַרבן מאַרגן, און דערפֿאַר וועלן די
 איצטיגע אומשמענדן ניט פֿאַרפֿירן דיין אורטייל. איצט זאָג,
 דענקסט דו ניט, אז מיר זענען געווען גערעכט, ווען מיר

האָבן געזאָגט, אז מיר דאַרפן ניט שעצן אַלע מיינונגען פון די מענטשן, נאָר מאַכע, און אַנדערע ניט; און ניט די פון אַלע מענטשן, נאָר פון מאַכע? וואָס דענקסטו דו? איז ניט דאָס אמת?

קריסטל. עס איז.

סאַקראַמעט. דאָן, דאַרפן מיר שעצן די גוטע מיינונגען, און ניט די שלעכטע?

קריסטל. יא.

סאַקראַמעט. און די גוטע זענען די פון די חכמים, און די שלעכטע די פון די נאַראַנים?

קריסטל. אַוודאי.

סאַקראַמעט. נו, קום נאָר אַהער, וואָס פלעגן מיר זאָגן וועגן דעם דאָזיגן? ווען אַ מענטש לערנט זיך גימנאַסטיק, און מאַכט דאָס פאַר זיין באַשעפטיגונג, הערט ער זיך צו צו דעם לויב, און פאַרוואָרף, און דער מיינונג פון יעדן איינעם אַדער נאָר צו די פון איין מענטש, וואָס איז אַ דאַקטאָר, אַדער אַ דרעסירער?

קריסטל. נאָר צו די פון איין מענטשן.

סאַקראַמעט. ער דאַרף אַזוי אַרום נאָר מורא האָבן פאַר דער בלאַמאָזשע, און ער דאַרף שעצן די לויב פון דעם איינעם מענטשן, און ניט פון דעם המון?

קריסטל. דאָס איז קלאַר.

סאַקראַמעט. און ער מוז זיך פירן, און איבן, און עסן, און טרינקען אַזוי ווי דער איינער, וואָס איז זיין וועגווייזער, און איז דער מומחה, דענקט, גיכער איידער ווי אַלע אַנדערע דענקען?

קריסטל. דאָס איז אמת.

סאַקראַמעט. נו, גוט; און אויב ער פאַלגט ניט דעם איינעם, און ער רעכנט זיך ניט מיט זיין מיינונג, און מיט זיין לויב, נאָר ער רעכנט זיך מיט די געריידעריי פון דעם עולם, וואָס האָבן ניט קיין באַזונדערע קענטשאַפט, וועט אים דען דאָס ניט ברענגען קיין שאַדן?

קרימאָן. אַוודאי וועט.

סאַקראַמעט. און וואָס איז דער דאָזיגער שאַדן? אין וואָסער ריכטונג, און אויף וואָסער טייל פון דעם, וואָס פאַלגט ניט, האָט דאָס אַ ווירקונג?

קרימאָן. אוינגשיינלאַך אויף זיין גוף. וואָרעם דאָס איז דאָך וואָס ווערט רואינירט.

סאַקראַמעט. גערעכט. היינט אין אַנדערע זאַכן, ניט אויסצורעכענען זיי אַלע, אין פראַגן פון רעכט און אומרעכט, און שענדלאַך און איידל, און גוט און שלעכט, וואָס מיר האַלטן איצט אין באַטראַכטן — דאַרפן מיר נאַכפאַלגן, און זיך שרעקן פאַר דער מיינונג פון די פילע, אַדער פאַר דער פון דעם איינעם, אויב עס איז דאָ איינער וואָס ווייסט וועגן זיי, וועמען מיר דאַרפן אַבגעבן כבוד, און פאַר וועמען מיר דאַרפן זיך שרעקן מער איידער פאַר אַלע אַנדערע? און אויב מיר פאַלגן אים ניט, וועלן מיר שעדיגן און מאַכן פאַר אַ קאַליקע דאָס, וואָס מיר פלעגן זאָגן, האָט נוצן פון רעכט, און ווערט רואינירט פון אומרעכט. אַדער צי שטעקט אין דעם גאַר ניט?

קרימאָן. איך דענק דאָס איז אמת, סאַקראַמעט.

סאַקראַמעט. גוט, דען, אויב דורך דעם וואָס מיר גיבן זיך אונטער צו דער מיינונג פון דעם אומוויסענדן, רואינירן מיר דאָס, וואָס האָט נוצן פון געזונט און האָט שאַדן פון קראַנקהייט — וועט זיך דען לוינען צו לעבן ווען דאָס דאָזיגע איז רואינירט? און דאָס איז דאָך דער גוף, איז דאָס ניט? קרימאָן. יאָ.

סאַקראַמעט. האָט דען דאָס לעבן אַ ווערט, ווען דער גוף האָט ניט קיין ווערט און איז רואינירט? קרימאָן. זיכער ניט.

סאַקראַמעט. אַכער לוינט זיך צו לעבן נאַכדעם ווי עס איז רואינירט דאָס, וואָס ווערט קאַליע געמאַכט פון פאַלש-קייט, און ווערט אויסגעבעסערט פון רעכט? אַדער דענקען מיר אפשר, אַז דער דאָזיגער חלק פון אונז, וואָס עס זאָל דאַרט

ניט זיין, וואָס האָט צו טאָן מיט רעכט און אומרעכט, איז
ווייניגער וויכטיג איידער דער גוף?
קריטאָן. בשום אופן ניט.
סאָקראַטעס. עס איז מער וויכטיג.
קריטאָן. פיל מער.

סאָקראַטעס. דאָן, מיין אויסגעצייכנטער פריינד, דאַרפן
מיר נאָר ניט נעמען אין אַכט וואָס די פילע וועלן זאָגן וועגן
אונז, נאָר דאָס, וואָס דער וואָס ווייס וועגן רעכט און אומ-
רעכט, דער איינער מענטש, און וואָס דער אמת אליין וועט
זאָגן. און אזוי אַרום האָסט דו לכתחילה אַוועקגעשטעלט די
פראַגע פאַלש, ווען דו האָסט אָנגעהויבן מיט דעם, אַז מיר
דאַרפן נעמען אין אַכט די מיינונג פון דעם המון וועגן דעם
גערעכטן און דעם איידעלן און דעם גוטן, און זייערע היפּוכים.
אָודאי קען מען זאָגן, אַז דער המון קען אונז טויטן.
קריטאָן. דאָס איז אויך קלאַר. אזוי וועט מען זאָגן.
סאָקראַטעס.

סאָקראַטעס. דאָס איז אמת. אַכער מיין פריינד, דער
אַרגומענט, וואָס מיר האָבן נאָר וואָס געענדיגט, שיינט מיר
נאָך אַלץ צו זיין דערזעלביגער ווי פריער; און אַצינד זעה,
צי מיר האַלטן זיך אַלץ ביי דעם, צי ניט, אַז ער איז ניט סתם
לעבן, נאָר גוט לעבן וואָס מיר דאַרפן באַטראַכטן פון דער
העכסטער וויכטיגקייט.
קריטאָן. מיר האַלטן זיך ביי דעם.

סאָקראַטעס. אויף אַזא אופן זענען מיר מסכים, אַז די
פראַגע איז, צי עס איז רעכט פאַר מיר צו פרוכירן צו אַנט-
לויפן פון האַנען אָן דער דערלויבניש פון די אַטהענער, אַדער
ניט. און אויב עס וועט זיך אַרויסשטעלן צו זיין רעכט, וועלן
מיר דאָס פרוכירן, און אויב ניט, וועלן מיר דאָס לאָזן גיין.
אַכער די באַטראַכטונג, וואָס דו שלאָגסט פאַר, וועגן אויס-
געבן געלט, און רעפּוטאַציע, און די דערציאונג פון קינדער,
דאָס זענען אין אמת'ן, קריטאָן, אַלץ איבערלייגונגען פון יענע,
וואָס גיבן איבער אַ מענטשן צום טויט לייכטזיניג, און זיי

וואָלטן אים צוריק לעבעדיג געמאַכט, ווען זיי וואָלטן געקענט, אַן שום שכל, איך מיין דעם המון. אַבער מיר, זינט אונזער אַרגומענט נויט אונז צו דעם, דאַרפן נאָר באַמראַכטן די פראַגע, וואָס מיר האָבן נאָר וואָס דערגרייכט: צי מיר וועלן טאָן רעכט צו געבן געלט און אַ דאַנק צו די מענטשן וואָס וועלן מיר העלפן צו אַנטלויפן, און מיט דעם אַנטלויפן, אַדער אַליין צוצוהעלפן צו דעם אַנטלויפן, אַדער צי וועלן מיר אין אמת'ן טאָן אומרעכט, אויב מיר טוען אַט די דאָזיגע זאַכן און אויב עס ווייזט זיך אַרויס, אַז עס איז אומרעכט פאַר אונז דאָס צו טאָן, קען זיין אַז מיר טאָרן אַפילו ניט טראַכטן וועגן דעם, צי מיר מוזן שטאַרבן ווען מיר בלייבן דאָ און האַלטן זיך רוחיג, אַדער צי מיר מוזן אַריבערטראַגן עפעס אַז אַנדער זאך, נאָר וועגן דער פראַגע פון טאָן אומרעכט. קריטאָן. איך דענק, וואָס דו זאָגסט איז רעכט, סאַקראַ-טעם; וואָס זשע זאָלן מיר טאָן?

סאַקראַטעס. לאַמיר זשע, מיין גוטער פריינד, צוזאַמען אונטערזוכן, און אויב דו קענסט סותר זיין עטוואָס פון דעם וואָס איך זאָג, טו עס, און איך וועל מיך אונטערגעבן צו דייןע אַרגומענטן. אויב אַבער דו קענסט ניט, מיין טייערער פריינד, הער באַלד אויף איבערצו'חזר'ן צו מיר דיזעלביגע זאך אַבער און ווידער, אַז איך דאַרף אַוועקגיין פון דאַנען אַן דער צו-שטימונג פון די אַטהענער; וואָרעס איך בין באַגעריג צו האַנדלען אין דער זאך מיט דיין צושטימונג, און ניט קעגן דיין ווילן. איצט זעה, אויב די תּחלה פון אונזער אונטער-זוכונג שטעלט דיך צופרידן, און סטאַרע זיך צו ענטפערן אויף מינע פראַגן לויט דיין בעסטן גלויבן.

קריטאָן. איך וועל זיך סטאַרען.

סאַקראַטעס. צי דאַרפן מיר פאַר קיין פאַל ניט טאָן קיין אומרעכט מיט אַ כיוון, אַדער צי מעגן מיר אויף איין וועג יאָ טאָן אומרעכט, און אויף אַן אַנדער וועג ניט? אַדער, ווי מיר האָבן אַפט מסכים געווען אין פריערדיגע צייטן, אַז עס איז קיינמאַל ניט גוט און בכבוד צו טאָן אומרעכט? אַדער,

צי זענען אלע די פריערדיגע שלוסן אונזערע געווארן איבער-
 געדרייט אין די עטליכע טעג, און צי האבן מיר, אלטע מענער,
 שמועסנדיג ערנסט איינער מיט דעם צווייטן, די גאנצע צייט
 ניט איינגעזעהן, אז מיר זענען ניט בעסער פון קינדער ? אדער
 צי איז ניט דאס וואס מיר פלעגן זאגן דער ריינסטער אמת,
 צי די וועלט שטימט אין צי ניט ? און סיי מיר מוזן פאר-
 טראגן נאך גרעסערע לידן איידער די דאזיגע, אדער לייכטערע,
 איז ניט דאס אומרעכט טאן אן אומפארמיידליכע שלעכטס
 און א חרפה פאר דעם אומרעכט טוער ? איז דאס וואס מיר
 זאגן, אדער ניט ?

קריטאן. דאס איז עס.

סאקראטעס. בכך, דארפן מיר לחלוטין ניט טאן קיין
 אומרעכט.

קריטאן. אוןדאי, ניט.

סאקראטעס. און מיר דארפן אפילו ניט פארגעלטן אומ-
 רעכט מיט אומרעכט, ווי די וועלט דענקט. זינט מיר דארפן
 לחלוטין ניט טאן קיין אומרעכט.

קריטאן. אוןדאי ניט.

סאקראטעס. הכלל, קריטאן, דארף איינער טאן שלעכטס,
 אדער ניט ?

קריטאן. זיכער ניט, סאקראטעס.

סאקראטעס. נו, גוט, איז עס רעכט צו פארגעלטן
 שלעכטס מיט שלעכטס, ווי די וועלט דענקט, אז עס איז, אדער
 איז עס ניט רעכט ?

קריטאן. ניט רעכט, זיכער ניט.

סאקראטעס. ווארעם טאן שלעכטס צו מענטשן איז גאר
 ניט אנדערש ווי טאן זיי אומרעכט.

קריטאן. דאס איז אמת.

סאקראטעס. דאן דארפן מיר ניט פארגעלטן אומרעכט
 מיט אומרעכט, און מיר דארפן אויך ניט טאן קיין שלעכטס
 צו קיינעם ניט, עס מאכט גאר, ניט אויס, וואס ער זאל ניט
 האבן געטאן צו אונז. און זיי פארזיכטיג, קריטאן, אז ווען דו

ביזט מסכים צו דעם, זאלסט דו ניט מסכים זיין צו עטוואָס וואָס דו גלויבסט ניט; וואָרעס איך ווייס, אָז עס זענען פאַראַן נאָר ווייניגע וואָס גלויבן, אָדער וואָס וועלן ווען עס איז גלויבן אין דעם. און איצט, די וואָס גלויבן אין דעם, און די וואָס גלויבן ניט, האָבן ניט קיין געמיינשאַפּטליכן גרונד פאַר אַ דיסקוסיע, און זיי מוזן נויטווענדיגערֱווייז, צוליעב זייערע מיינונגען, פאַראַכטן איינער דעם אַנדערן. דו זאלסט דערפאַר באַטראַכטן זייער פאַרזיכטיג צי דו ביזט מסכים, און צי דו טיילסט די דאָזיגע מיינונג, און לאַמיר נעמען פאַר דעם ערשטן פונקט פון אונזער דיסקוסיע די הנחה, אָז עס איז קיינמאַל ניט רעכט צו טאָן אומרעכט, אָדער צו פאַרגעלטן אומרעכט מיט אומרעכט, אָדער ווען מען טוט אונז שלעכטס זיך צו פאַרטיידיגן מיט דעם וואָס מיר וועלן אַבדינגען מיט שלעכטס. אָדער ביזטו ניט מסכים, און אַנטזאָגסט דו זיך צו געבן דיין צושטימונג צו דעם ערשטן פונקט? וואָרעס איך האָב פון לאַנג אָן געגלויבט אין דעם, און איך גלויב נאָך איצטער אין דעם, אויב אַבער דו ביזט געקומען צו אַן אַנדער שלום, רייד, און דערקלער דאָס מיר. אויב אַבער דו האַלטסט זיך ביי אונזער פריהעריגע מיינונג, הער אויס מיין ווייטערדיגן פונקט.

קריטאָן. איך האַלט זיך ביי דעם, און איך בין מסכים מיט דיר. דו קענסט אַנגיין.

סאַקראַמענט. אַצינדערט, די ווייטערדיגע זאך וואָס איך זאָג, אָדער, בעסער, פרעג, איז דאָס דאָזיגע: דאַרף אַ מענטש טאָן, וואָס ער האָט צוגעזאָגט צו טאָן, אויסגענומען אָז דאָס איז רעכט, אָדער מעג ער ברעכן זיינע צוזאָגן? קריטאָן. ער איז מחויב דאָס טאָן.

סאַקראַמענט. דאָן באַרעכן, אויב מיר גייען אַוועק פון דאַנען אָן דער צושטימונג פון דעם שטאַט, צי מיר טוען אַ שאַדן גראַד צו די דאָזיגע, וועמען מיר דאַרפן צו ווייניגסטן טאָן שאַדן, אָדער ניט, און צי מיר האַלטן זיך ביי דעם, וואָס מיר האָבן מסכים געווען איז רעכט, צי ניט.

קריטאָן. איך קען ניט ענטפערן אויף דיין שאלה, סאַק-

רצמטעם, וואָרעם איך פאַרשטיי ניט.

סאַקראַטעס. באַטראַכט דאָס אויף דעם וועג. אויב, ווען איך האַלט אַזוי ביים אַנמלויפן (אָדער ווי מען זאָל דאָס ניט רופן), וואָלטן געקומען צו מיר די געזעצן און דער שטאַט, און געפרעגט: „זאָג מיר, סאַקראַטעס, וואָס האָסטו דו בדעה צו טאָן? האָסטו דו ניט די כוונה מיט דעם וואָס דו גייסט דאָ טאָן צו פאַרניכטן אונז, די געזעצן, און דעם גאַנצן שטאַט, אויף וויפיל עס ווענט זיך אָן דיר? אָדער דענקסטו, דו, אַז אַ שטאַט קען עקזיסטירן, און ניט ווערן פאַרניכטעט, ווען די געריכטליכע אַנטשיידונגען האָבן ניט קיין קראַפט, און זיי ווערן אומגעשטויסן און געמאַכט אומגילטיג פון פּריוואַטע פּערזאָנען?“ וואָס זאָלן מיר זאָגן, קריסטל, אַלס אַ תשובה צו דער פּראַגע, און אַנדערע פון דעמזעלבן מין? וואָרעם איינער קען זאָגן אַ סך זאַכן, און ספּעציעל ווען דער איינער איז אַ רעדנער, וועגן דער פאַרניכטונג פון דעם געזעץ, וואָס שרייבט פאַר, אַז די געריכטליכע אַנטשיידונגען מוזן בלייבן גילטיג. אָדער זאָלן מיר צו זיי זאָגן, „דער שטאַט האָט מיר געמאַן אַן אומרעכט, און האָט ניט גע'משפּט דעם פּאַל ווי געהעריג?“ זאָלן מיר זאָגן דאָס, אָדער וואָס?

קריסטל. דאָס איז וואָס מיר דאַרפן זאָגן, ביי זעאָס, סאַקראַטעס.

סאַקראַטעס. און וואָס וועט זיין אויב די געזעצן זאָלן זאָגן, „סאַקראַטעס, איז דאָס דער אַפּמאַך וואָס דו האָסט געמאַכט מיט אונז, אָדער האָסטו דו מסכים געווען זיך צו האַלטן ביי דעם אורטייל וואָס ווערט אויסגעשפּראַכן פון דעם שטאַט?“ און ווען איך וואָלט זיך געוואונדערט אויף זייערע רייד, וואָלטן זיי אַוודאי ווייטער געזאָגט, „זיי ניט אַזוי פאַר-וואונדערט איבער דעם וואָס מיר זאָגן, סאַקראַטעס, נאָר ענטפּער, עס איז דאָך דיין רגילות אַנצוואווענדן די מעטאָדע פון פּרעגן און ענטפּערן. קום אַהער, וואָס האָסטו דו אויס-ציוועצן קעגן אונז און דעם שטאַט, וואָס דו סטאַרעסט זיך אונז צו פאַרניכטן? פאַר אַלעם, האָבן מיר דיך ניט געבראַכט

אויף דער וועלט? איז עס ניט געווען מיט אונזער הילף, וואס דיין פאטער האט התונה געהאט מיט דיין מוטער, און האט דיר באשאפן? נו, זאג אונז, האסטו דו עפעס אויס-צוועצן קעגן די דאזיגע פון אונז, וואס זענען די געזעצן פון התונה האבן?" „איך האב גאר ניט וואס אויסצוועצן, וואלט איך געזאגט. „אדער קעגן די געזעצן, וואס פארנעמען זיך מיט דער דערנערונג פון דעם קינד נאכדעם ווי עס איז גע-בוירן געווארן, און מיט דער עדוקאציע וואס דו, פונקט ווי אנדערע, האסטו באקומען? צי האבן די פון אונז וואס זענען ארויסגעגעבן געווארן פאר די דאזיגע זאכן ניט געגעבן א גוטע פארשריפט ווען מיר האבן געזאגט דיין פאטער, אז ער זאל דיר אויסבילדן אין מוזיק און גימנאסטיק?" „איר האט, וואלט איך געזאגט. „אויב אזוי, ווען דו ביזט געבוירן געווארן, און גענעהרט געווארן, און אויסגעבילדעט געווארן, קענסטו דו איצט זאגן, קודם כל, אז דו ביזט ניט פון אונזער אפשטאמונג, און אונזער קנעכט, דו אליין און דיניע אורעלמערן? און אויב דאס איז אזוי, דענקסטו דו, אז רעכט וואס איז שייך צווישן דיר און איינז, איז געבויט אויף דעם פרינציפ פון גלייכקייט, אזוי אז אלץ וואס מיר נעמען זיך פאר צו טאן צו דיר, האסטו דו דאס רעכט אונז צוריק צו טאן? אזא גלייכקייט פון רעכט האט ניט עקזיסטירט צווישן דיר און דיין פאטער, אדער דיין האר, אויב דו וואלט געהאט אזא, אזוי אז וואסער בא-האנדלונג דו וואלט באקומען, וואלטו דו געמעגט צוריקגעבן, אבענטפערן זיי, ווען זיי האבן דיר געזידלט, אדער צוריק שלאגן ווען זיי האבן דיר געשלאגן, און דאסגלייכן; און דענקסטו דו, אז עס וועט זיין ריכטיג פון דיין זייט אזוי צו האנדלען בנוגע צו דיין לאנד און די געזעצן, אזוי אז ווען מיר נעמען זיך פאר דיר צו פארניכטן, ווייל מיר האלטן דאס פאר רעכט, וועסטו דו פון דיין זייט זיך אונטערנעמען צו פאר-ניכטן אונז, די געזעצן, און דיין לאנד, אויף וויפיל דו ביזט בכוח, און דו וועסט זאגן, אז מווענדיג דאס מוסט דו רעכט, דו וואס דו זארגסט זיך אויף אן אמת פאר גוטע מידות? אדער

איז דיין שכל אזא, אז דו זעהסט נישט ציין, אז דיין לאנד איז טייערער, און דארף געהאלטן ווערן מער בכבוד, און איז הייליגער, און איז מער געזאכטעט צווישן די געטער, און צווישן פארשמענדיגע מענטשן, איידער דיין מוטער און דיין פאטער, און אלע דייע אור עלטערן, און אז דו דארפסט איר ארויסצייגן מער יראת הכבוד און געהארכזאמקייט און הכנעה ווען זי איז צארגנדיג איידער צו דיין פאטער, און אז דו דארפסט אדער זי איבערצייגן מיט באווייזן, אדער טאן וואס זי באפעלט דיר, און ליידן, אויב זי באפעלט דיר צו ליידן, אין דער שטיל, און אויב זי הייסט דיר געבן שמיץ, אדער דיך ציינ-צוועצן אין תפיסת, אדער אויב זי פירט דיך אין מלחמה צו ווערן פארוואונדעט אדער ג'עהרג'עט, איר ווילן מוז געטאן ווערן, און דאס איז רעכט, און דו טארסט נישט אפמערקטן, אדער זיך צוריקציען, אדער פארלאזן דעם פאסטן, נאר אין מלחמה, און אין געריכט און אומעטום, מוזט דו טאן אלץ וואס דער שטאט, דיין לאנד, באפעלט, אדער דו מוזט איר באווייזן דורך איבערצייגונג וואס איז אויף אן אמת רעכט. אבער עס איז אן אומפרומקייט צו געברויכן גוואלד אנטקעגן דיין פאטער אדער מוטער, און א סך א גרעסערע אומפרומקייט צו געברויכן דאס אנטקעגן דיין לאנד? וואס זאלן מיר ענטפערן צו דעם, קריסטל, אז די געזעצן ריידן דעם אמת, אדער נישט? קריסטל. איך דענק, אז יא.

סאקראטעס. „באמערק זשע, סאקראטעס,“ וועלן די גע-זעצן אפשר זאגן, „אז אויב וואס מיר זאגן איז אמת, איז דאס וואס דו נעמסט זיך איצט פאר צו טאן נישט רעכט. ווארעם מיר האבן דיך געבראכט אויף דער וועלט, מיר האבן דיך גע-געהרט, און מיר האבן געגעבן א חלק אין אלע גוטע זאכן וואס מיר האבן נאר געקענט, צו דיר און אלע בינגער. דאך האבן מיר דערקלערט, מיט דעם וואס מיר האבן געגעבן די געלעגנהייט צו יעדן אטהענער וואס האט זיך מיט דעם גע-וואלט באנוצן, אז יעדער איינער וואס איז נישט צופרידן מיט אונז, ווען ער איז אויפגעוואקסן, און האט געזעהן די אדמיני-

סטרעציע פון דער שטאט און פון אונז, די געזעצן, מעג ער נעמען זיין האב און גוטס און צוועקגיין וואו ער וויל נאך אליין. און קיינער פון אונז שטייט ניט אין וועג, אדער פאר-באט וועמען פון אייך צו נעמען זיין האב און גוטס און צוועק-גיין וואו אים געפעלט, אויב מיר און דער שטאט געפעלן אים ניט, סיי דאס איז צו אן אטהענער קאלאניע, אדער צו א פרעמד לאנד, וואו ער וועט לעבן אלס א פרעמדער. אבער מיר זאגן, אז ווער פון אייך עס בלייבט דא, זעהענדיג ווי אזוי מיר פירן אויס די גערעכטיגקייט, און ווי אזוי מיר רעגירן דעם שטאט אין אנדערע הינזיכטן, דער איז מיט דעם אליין איינגעגאנגען מיט אונז אויף אן אפמאך צו טאן וואס מיר באפעלן; און מיר זאגן, אז דער וואס פאלגט ניט באגייט א דרייפאכן אומ-רעכט, ווייל ער פאלגט ניט אונז, וואס מיר זענען זיינע עלטערן; ווייל ער פאלגט ניט אונז, וואס מיר האבן אים דערנעהרט; און ווייל נאכדעם ווי ער האט מסכים געווען אונז צו פאלגן, פאלגט ער אונז ניט און איבערצייגט אונז אפילו ניט, אז מיר זענען אומגערעכט, הגם מיר גיבן אים די גע-לעגנהייט, און מיר זענען ניט גוזר מיט גראבנקייט צו טאן וואס מיר באפעלן, נאך ווען מיר גיבן אים די ברירה צווישן צוויי זאכן, ענטוועדער צו איבערצייגן אונז אין דעם טעות, אדער צו טאן וואס מיר הייסן, טוט ער ניט קיינע פון די צוויי זאכן.

„מיר זאגן, אז דו, סאקראטעס, וועסט האבן אויסצושטיין די דאזיגע פארווארפן, אויב דו וועסט טאן וואס דו האסט בדעה צו טאן, און דו ניט צום ווינציגסטן פון די אנדערע אטהענער, נאך מער איידער די מייסטע אנדערע.“ און אויב איך זאל זאגן: „היתכן?“ וועלן זיי אפשר קענען ענטפערן מיט רעכט, אז איך האב געשלאסן דעם אבמאך מיט זיי א סך פעסטער איידער די מייסטע אנדערע אטהענער. ווארעם זיי וואלטן געזאגט: „סאקראטעס, מיר האבן שטארקע באווייזן, אז מיר און די שטאט זענען דיר געווען געפעלן; ווארעם דו וואלטסט קיינמאל ניט געווען געבליבן אין איר מער איידער

אלע אנדערע אמהענער, אויב דו וואלסט מיט איר ניט געווען מער צופרידן איידער זיי; דו ביזט קיינמאל ניט ארויס פון דער שטאט צו א קארניוואל, אדער ערגעץ אנדערש, א חוץ אין מיליטערישע שליחות, און דו האסט קיינמאל ניט געמאכט קיין אנדערע נסיעה, ווי אנדערע מענטשן טוען, און דו ביזט ניט געווען נייגעריג זיך צו באקענען מיט וואסער עם איז אנדערע שטאט, אדער אנדערע געזעצן, נאר מיר און אונזער שטאט האבן דיך באפרידיגט. אזוי שטארק ביזט דו געווען פאר אונז, און דו האסט איינגעשטימט צו לעבן אין הסכם מיט אונז; א חוץ דעם, האסט דו באשאפן קינדער אין דער שטאט, וואס דאס באווייזט אז זי איז דיר געווען געפעלן. און נאך מער, אפילו ביי דיין פראצעס האסט דו געקענט פארשלאגן פארשיקונג אלס דיין שטרעף, אויב דאס איז געווען דיין פאר-לאנג, און דו וואלסט געקענט מאן מיט דער צושטימונג פון דעם שטאט דאס, וואס דו גייסט איצט מאן אן דעם. אבער דו האסט געבלאזן פון זיך און האסט געזאגט, אז דיך ארט גאר ניט אויב דו דארפסט שטארבן, און אז דיר איז ליעבער דער טויט, ווי דו האסט געזאגט, איידער צו ווערן פארשיקט. און איצט שעמסט דו דיך גאר ניט צו דענקען וועגן די דאזיגע רייד, בעת דו האסט ניט קיין שום רעספעקט פאר אונז, די געזעצן, און דו ווילסט אונז מאכן צו נישט; טוענדיג דאסזעלביגע וואס דער נידריגסטער שקלאף וואלט געטאן מיט דיין פרובירן צו אנטלויפן, ווייל דאס איז דער היפוך פון די אבמאכן און קאנטראקטן, וואס דו האסט געשלאסן מיט אונז, אז דו וועסט לעבן אין הסכם מיט אונז. פאר אלעם, ענטפער אונז אויף דער פראגע, צי זאגן מיר דעם אמת, אדער ניט, ווען מיר זאגן, אז דו האסט צוגעשטימט, ניט מיט ווערטער, נאר מיט דייע מעשים, צו לעבן אין הסכם מיט אונז. וואס זאלן מיר צו דעם זאגן, קריסטאן? מוזן מיר ניט צוגעבן, אז דאס איז דער אמת?

קריסטאן. מיר מוזן, סאקראמעטס.

סאקראמעטס. „און ברעכסט דו דען ניט“, וואלטן זיי

געזאָגט, „דיינע אָכמאַכן און קאַנטראַקטן מיט אונז, הגם מיר האָבן דיך ניט איינגעפירט אין זיי מיט גוואַלד אָדער שווינדל, און דו ביזט ניט געווען געצוואונגען דיך צו באַשליסן אין אַ קורצער צייט, נאָר דו האָסט געהאַט זיעכציג יאָר אין וועלכע דו האָסט געקענט אַוועקגיין, אויב מיר זענען דיר ניט געווען געפעלן, און אויב דו האָסט געדענקט, אז די קאַנטראַקטן זענען ניט געווען על פי יושר. אָבער דיר איז ניט געווען בעסער געפעלן ניט לאַקדעמאַן און ניט קרעמאַ, וואָס דו זאָגסט אַלעמאַל, אז זיי ווערן גוט רעגירט, און אויך ניט קיין אַנדערע פון די גריכישע שטאַטן, און ניט איינע פון די פרעמדע, און די ביזט אַרויסגעגאַנגען פון דער שטאַט וויי-ניגער איידער די לאַמע און די בלינדע און די אַנדערע קאַ-ליקעס. אזוי פיל מער איידער די אַנדערע אַטהענער, ביזט דו געווען צופרידן מיט דער שטאַט, און אויגנשיינליך מיט אונז, אירע געזעצן; וואָרעס וועמען קען געפעלן ווערן אַ שטאַט אָן אירע געזעצן? און אַצינד וועסט דו זיך ניט האַלטן ביי דיין אָכמאַך? דו וועסט, אויב דו ווילסט הערן אונזער עצה, סאָקראַטעס; און דו וועסט ניט מאַכן קיין חוזק פון זיך מיט דיין אַוועקגיין פון דער שטאַט.“

„באַרעכן נאָר, מיט דיין זינדיגן אויף דעם וועג, און אין מאַכנדיג די טעותים, וואָסער גומס וועסט דו טאָן צו זיך אָדער צו וועמען עס איז פון דיינע פריינד? וואָרעס עס איז גאַנץ קלאָר, אז אויך דיינע פריינד וועלן זיין אונטער-וואָרפן די ריזיקע צו ווערן פאַרשיקט, און צו פאַרלירן זייערע היימען אין דער שטאַט, אָדער פון זייער אייגנטום. און דו אליין, אויב דו וועסט גיין אין איינע פון די נאַענטסטע שטעט, טהעבעס אָדער מעגאָראַ — וואָרעס זיי זענען ביידע גוט רעגירט — וועסט דו גיין ווי אַ שונא, סאָקראַטעס, צו זייערע רעגירונגען, און אַלע וואָס זענען פאַראינטערעסירט אין זייערע שטעט, וועלן קוקן קרום אויף דיר, און וועלן דיך באַטראַכטן אַלס אַ צושטערער פון די געזעצן, און דו וועסט נאָר באַשטעטיגן די מיינונג פון די ריכטער, אזוי אז זיי

וועלן דענקען, אז זייער פסק איז געווען א גערעכטער. וואָרעם דער וואָס איז אַ פאַרניכטער פון געזעצן, קען זיכער ווערן באַטראַכט אלס אַ פאַרדאַרבער פון יונגע און אומדערפאַרענע מענטשן. וועסטו אָפּ אַפּשן אויסמיידן די גוט־רעגירטע שטעט, און די מייסט־ציוויליזירטע מענטשן, און אויב דו וועסט דאָס טאָן, וואָסער לעבן וועט דאָס זיין? אָדער וועסטו דו גיין צו זיי און וועסטו האָבן די העזה אָנצופירן וואָסער סאַרט שמועסן, סאַקראַמענט? דיזעלביגע סאַרט שמועסן, וואָס דו פלעגסט דאָ אָנפירן, זאָגנדיג אז גוטע מידות און גערעכטיג־קייט, און געזעצליכע זאַכן, און די געזעצן זענען די מייער־סטע זאַכן פאַר די מענטשן? און דענקסטו דו ניט, אז אַזאָ אויפפירונג פון סאַקראַמענטן וואָלט אויסגעזעהן שענדליך? מען קען זיך ניט העלפן און מען מוז אַזוי דענקען. אָדער וועסטו דו דיר האַלטן פון דער ווייטנס פון די דאָזיגע ער־טער, און וועסטו גיין צו קריטאָניס פריינד אין טהעסאַליען; וואָרעם דאַרט הערשט גרויסע אומאַרדנונג און אומגעזעצליכ־קייט, און דאַרט וועלן זיי זיך אָפּשן אַמווירן צו הערן אויף וואָסער לעכערליכן אופן דו ביזט אַנטלאָפן פון תּפּיסה פאַר־שמעלמעהייט, אין אַ לעדערנעם בגד פון אַ פּויער, אָדער עפעס אַן אַנדער זאַך אין וואָס אַנטלויפער פאַרשמעלן זיך גע־וויינטליך, צו פאַרענדערן דיין אויסזעהן. און וועט קיינער ניט זאָגן, אז דו, אַן אַלטער מאַן, וואָס האָט נאָך געהאַט נאָר אַ קורצע צייט צו לעבן, איז זיך אונטערגעשטאַנען אַזוי אומ־פאַרשעמט צו באַגערן דאָס לעבן, אז דו האָסט עובר געווען אויף די העכסטע געזעצן? אָפּשן ניט, אויב דו וועסט קיינעם ניט באַליידיגן. טאַמער אָבער וועסטו דו דאָס טאָן, סאַקראַמענט, וועט דיר אויסקומען צו הערן אַ סך זאַכן, וואָס וועט זיין אַ חרפה פאַר דיר. אַזוי אז דו וועסט מוזן לעבן ווי אַ נכנע און אַ קנעכט צו יעדן איינעם. און וואָס וועסטו דו טאָן אין טהעסאַליען אויסער אַרומצוהוליען, עפעס ווי די וואָלט גענאַנגען קיין טהעסאַליען אויף אַ סעודה? און וואָס וועט ווערן פון אונזערע שמועסן וועגן גערעכטיגקייט

און גומע מידות? אדער אפשר ווילסטו דו נאך בלייבן לעבן צוליעב דיינע קינדער, דו זאלסט זיי קענען אויפהאדעווען, און זיין דערציען? ווי אזוי? וועסטו דו זיי מיטנעמען קיין טהער-סאליען, זיי דארט אויסצוהאדעווען און דערציען, מאכן פון זיי פארשיקטע, און געבן זיי אַ חלק אויך פון דער ברכה? אדער, אויב אפילו ניט, וועלן זיי ביי דיין לעבן ווערן בעסער אויפגעצויגן און אויסגעבילדעט דאָ כאַטש דו ביזט ניט מיט זיי? וואָרעם דיינע פריינד וועלן אויף זיי אויפפאַסן. וועלן זיי אויפפאַסן אויף זיי, ווען דו גייסט אַוועק קיין טעהסאַליען, און ווען דו גייסט אַוועק צו האדעס וועלן זיי ניט אויפפאַסן? אויב די וואָס זאָגן זיי זענען דיינע פריינד טויגן צו עטוואָס, טון מיר גלויבן, אז זיי וועלן אויפפאַסן אין ביידע פאַלן גלייך.

„בכו, סאַקראַטעס, לאַז זיך פירן פון אונז, וואָס האַבן אויף דיר אויפגעפאַסט אין דיין קינדהייט. דאָגה ניט פאַר דיינע קינדער, אויך ניט פאַר דיין לעבן; אויך ניט פאַר וואָס עס איז אַנדערש מער איידער פאַר דעם וואָס איז רעכט, כדי אַז ווען דו וועסט קומען צו האדעס זאלסטו דו קענען זאָגן די דאַרטיגע שופטים אַלע די זאַכן פאַר דיין פאַרטיידיגונג. וואָרעם עס איז קלאַר, אַז אויב דו וועסט טאָן די דאַזיגע זאַך, וועט עס ניט זיין בעסער, אדער מער גערעכט, אדער הייליגער, דאָ פאַר דיר און אויך ניט פאַר קיינעם פון די דייניגע, עס וועט אויך ניט זיין בעסער ווען דו וועסט דאַרט אַהין קומען. אַצינדער, אויב דו וועסט אַוועקגיין וועסטו דו אַוועקגיין אַ געקרוודעטער, ניט פון אונז, די געזעצן, נאָר פון די מענטשן; אויב אַבער דו אַנטלויפסט נאָכדעם ווי דו האַסט אַזוי שענדליך פאַרגעלט אומרעכט מיט אומרעכט, און שלעכטס מיט שלעכטס, ברעכנדיג דיינע אַבמאַכן און קאַנטראַקטן מיט אונז, און טוענדיג שאַדן גראַד צו די וועמען דו דאַרפסט צום ווייניגסטן טאָן שאַדן — דיר אַליין, דיינע פריינד, דיין לאַנד און אונז — וועלן מיר זיין אין כעס אויף דיר, כל זמן דו לעבסט, און דאַרפן וועלן אונזערע ברידער, די געזעצן פון דעם קעניגרייך

פון האדעס, דיך ניט אויפנעמען מיט כבוד; וואָרעם זיי וועלן וויסן, אז דו האָסט פֿרוכירט, אויף וויפיל דו ביזט געווען בכות, אונז צו פֿאַרניכטן. דערלאָז ניט קריטאָן זאָל דיך איבערריידן צו טאָן וואָס ער הייסט דיך; הער בעסער אונזער עצה.

זיי זיכער, מיין טייערער פֿריינד, קריטאָן, אז דאָס איז, וואָס מיר שיינט איך הער, ווי די צעהיצטע דערווישן פון קיבעלע שיינען צו הערן די פֿליימן, און דער קלאַנג פון די דאָזיגע ווערטער קלינגט אָפּ אין מיר און דערלאָזט מיך ניט צו הערן אָן אַנדער וואָרט. און דאָס זאָלסט דו וויסן, אז אויב דו וועסט ריידן קעגן דאָס וואָס איך האַלט איצטער פֿאַר ריכטיג, וועסט דו ריידן אומזיסט. פונדעסטוועגן, אויב דו דענקסט אז דו קענסט עפעס מער אויספירן, רייד.

קריטאָן. ניין, סאַקראַמעס, איך האָב גאַרנישט ניט וואָס צו זאָגן.

סאַקראַמעס. אויב אַזוי, קריטאָן, לאָז געמאָך, און לאַמיר האַנדלען אויף דעם וועג, זינט עס איז אויף דעם וועג וואָס גאָט פֿירט אונז.

פ ע ד א ו

(אדער וועגן דער נשמה)

פערזאנען אין דעם ריאליאָנ:

עכעקראטעס	קעבעס
פּעדאַן	סיממיאס
אפּאָלאָדאָראָס	קריטאָן
סאַקראַטעס	וועכטער (פון דער תפיסה)

ס צ ע נ ע :

די תפיסה וואו סאַקראַטעס איז געשטאַרבן.

עכעקראַטעס. ביזט דו אליין, פּעדאַן, געווען מיט סאַקראַטעס'ן יענעם טאָג ווען ער האָט געטרונקען דעם סם אין דער תפיסה, אָדער האָסט דו וועגן דעם געהערט פון עמיץ אַנדערש ?

פּעדאַן. איך אליין בין דאַרט געווען, עכעקראַטעס. עכעקראַטעס. וואָס האָט דער מענטש געזאָגט פאַר זיין מוים ? און ווי אזוי איז ער געשטאַרבן ? איך וואָלט דאָס גערן געוואָלט הערן, וואָרעם קיינער פון די פּליאַסיאַנער פאַרט היינטיגע צייטן ניט מער קיין אַטהען, און קיין פּרעמדער איז פון דאַרט ניט געקומען פאַר אַ לאַנגע צייט, וואָס זאָל אונז קענען דערציילן עטוואָס גענוי וועגן דער גאַנצער זאַך, אויסער אז ער האָט געטרונקען סם און איז געשטאַרבן, און פון עפעס אַנדערש האָט מען ניט געקענט דערציילן.

פּעדאַן. האָט איר אַפילו ניט געהערט וועגן דעם פּראָצעס, און ווי אזוי ער איז צוגעגאַנגען ?

עכעקראַטעס. יא, וועגן דעם האָט אונז ווער עס איז דערציילט, און מיר האָבן זיך געוואונדערט, וואָס הגם דאָס איז פאַרגעקומען מיט אַ לאַנגע צייט פריער, איז ער געשטאַרבן

ערשט א סך שפעטער. ווי אזוי איז דאס געשען, פעדאן?
 פעדאן. דאס איז געווען א צופאל, עכעקראמעס. עס
 האט אזוי געטראפן, אז די שיף וואס די אטהענער שיקן קיין
 דעלאס, איז געקרוינט געווארן דעם טאג פאר זיין משפּט.
 עכעקראמעס. וואסער שיף איז דאס?

פעדאן. דאס איז די שיף, וואס די אטהענער זאגן, וואס
 אין איר איז טהעסעאוס אמאל געפארן קיין קרעטא, מיט די
 פערצן בחורים און מיידלעך, און האט זיי גערעמזעוועט און
 זיך אויך.*) די אטהענער, ווי מען דערציילט האבן דעמאלט
 געמאן א נדר צו אפאללאן, אז אויב זיי וועלן ניצול ווערן,
 וועלן זיי שיקן א שליחות קיין דעלאס יעדעס יאר. און פון
 דעמאלט אן ביז היינטיגן טאג שיקן זיי דאס יעדעס יאר
 לכבוד דעם גאט. נו, איז ביי זיי דא א געזעץ, אז נאכדעם
 ווי די שליחות הויבט זיך אן, מוז די שטאט זיין ריין, און
 קיין עפענטליכער טויט-אורטייל מאַר נישט ווערן אויסגעפירט
 ביז די שיף איז אָנגעקומען קיין דעלאס און צוריק; און טייל-
 מאַל, ווען פארקערטע ווינטן האַלטן זי אָפּ, נעמט דאָס אַ
 לאַנגע צייט. די שליחות הויבט זיך אָן ווען דער פריסטער
 פון אַפּאללאָן קרוינט די פּאָדערשטע טייל פון דער שיף, און
 דאָס האָט פּאַסירט, ווי איך זאָג, דעם טאָג פאַר דעם משפּט.
 צוליב דער אורזאך האָט סאַקראַמעס פאַרברענגט אַ לאַנגע
 צייט אין תּפּיסה, צווישן דעם משפּט און זיין טויט.

עכעקראמעס. וואס האט פאסירט אין צייט פון זיין
 טויט, פעדאן? וואס האט מען גערעט און געמאן? און
 ווער פון זיינע פריינט זענען געווען מיט אים? אדער האבן
 די בעאמטע קיינעם נישט צוגעלאזן צו אים, און ער איז גע-

*) די אטהענער האבן אלע ניין יאר געמוזט שיקן צו מינאס,
 דעם קעניג פון קרעטא, זיבן בחורים און זיבן מיידלעך אלס פאדאמעק,
 און די 14 האט מען מקריב געווען צו מינאטארוס (האלב מענטש און
 האלב תיח). טהעסעאוס, דער פרינץ פון אטהען, האט ביי דער דריטער
 שליחות געטויט די מינאטארוס, באַפּרויט די יונגעלויבט און זיך, און
 האט אויף אלעמאל באַפּרויט די אטהענער פון דעם פאדאמעק.

שמאָרבן פאַרלאָזן פון זיינע פריינט?

פעדאָן. לחלוטין ניט. מאַנכע זענען דאָרט געווען, גאָר שיינע עטליכע.

עכעקראַטעס. זיי אַזוי גוט, און דערצייל אונז אַזוי גענוי ווי דו קענסט וועגן אַלע די זאַכן, אויב דו האָסט אַ ביסל פרייע צייט.

פעדאָן. צייט האָב איך גענוג, און איך וועל פרוּבירן אַיך דערציילן. עס איז ביי מיר אַלעמאַל דער גרעסטער פאַרגעניגן זיך צו דערמאָנען אַן סאַקראַמענט, סיי ווען איך אַליין רייד פון אים, סיי ווען איך הער עמיץ אַנדערש.

עכעקראַטעס. דו וועסט האָבן צוהערער, וואָס פילן פונקט ווי דו; סמאָרע זיך צו דערציילן אַלצדינג אַזוי גענוי ווי דו קענסט.

פעדאָן. וואָס געהערט מיך אַן, האָב איך געהאַט זונדער- באַרע געפילן, ווען איך בין דאָרט געווען. וואָרעם איך האָב אין האַרצן ניט געהאַט קיין שום געפיל פון רחמנות, ווי איך האָב נאַטירליך באַדאַרפט האָבן, זייענדיג ביי דעם טויט פון אַ פריינד; אַזוי גליקליך האָט ער מיר אויסגעזעהן צו זיין, עכעקראַטעס; אין זיין באַנעמונג און מיט זיין ריידן האָט ער באַגעגנט דעם טויט אַן שום פחד און גרויסמוטיג. אַזוי אַז איך האָב געדענקט, אַז אַפילו גייענדיג צו האַדעס, גייט ער ניט אַהין אַן דער פראַטעקציע פון די געטער, און אַז ווען ער וועט דאָרט אַהינקומען, וועט אים זיין גוט, אויב ווער עס איז האָט עס ווען געהאַט. דערום האָב איך ניט געפילט קיין רחמנות, ווי עס וואָלט געשיינט צו זיין נאַטירליך, ווען איך בין געווען אַנוועזענד ביי אַזאַ טרויעריגע סצענע. איך האָב אַבער אויך, פון דער צווייטער זייט, ניט געפילט דעם פאַרגעניגן, ווי געוויינליך, פון דעם, וואָס מיר האָבן זיך באַ- שעפטיגט מיט פילאַזאָפיע — און אונזער גערייד איז געווען פון די זאַכן — גאָר אַ זייער זונדערבאַרער געפיל איז מיר באַפאַלן, אַן אומגעוואוינטער געמישעכץ פון פאַרגעניגן און טרויער צוזאַמענגעמישט, ווען איך האָב געדענקט, אַז סאַ-

קראמעס דארף באַלד שטאַרבן. און מיר אַלע וואָס זענען דאָרט געווען, זענען געווען כמעט אין דערזעלביגער שטימונג, אַט געלאַכט און אַט געוויינט; הויפטזעכליך איינער פון אונז, אַפּאָלאַדאָראַס; דו קענסט דאָך דעם מענטש און זיין כאַראַקטער.

עכעקראמעס. אַוודאי קען איך אים. פּעדאָן. ער איז נאָר געווען אויסער זיך, און איך אַליין בין געווען זייער אויפגערעגט, און אויך די אַנדערע.

עכעקראמעס. ווער איז דאָרט געווען, פּעדאָן? פּעדאָן. פון געבוירענע אַטהענער זענען דאָרט געווען דער אַפּאָלאַדאָראַס, און קריטאָבולאס און זיין פּאַטער, קריטאָן, און הערמאָגענעס, און עפיגענעס און עסכינעס, און אַנטיס-טהענעס. אויך קמעסיפּאס דער פעניאַנער איז דאָרט געווען. און מעניעקסענאס און נאָך עטליכע געבוירענע אַטהענער. פּלאַטאָן אַבער, שיינט מיר, איז געווען קראַנק.

עכעקראמעס. זענען דאָרט געווען עפעס פרעמדע? פּעדאָן. יא, סיממיאס פון טהעבע, און קעבעס און פּיידאָנידעס, און פון מעגאָראַ עקלידעס און טערפּסיאָן. עכעקראמעס. וואָס? זענען אַריסטיפּאס און קלעאַט-בראַטאס דאָרט געווען?

פּעדאָן. גיין. ווי מען האָט געזאָגט, זענען זיי געווען אין עגיפּט.

עכעקראמעס. איז נאָך ווער דאָרט געווען? פּעדאָן. איך דענק דאָס זענען אַרום אַלע. עכעקראמעס. נו, און איבער וואָס איז געווען דאָס גערייד?

פּעדאָן. איך וועל פּרוּבירן דיר דערציילן אַלצדינג פון אַנהויב אָן. שוין אין די פּריעריגע טעג האָב איך און די אַנדערע געהאַט די געוואוינהייט צו גיין צו סאַקראַטעס'ן. מיר פּלעגן זיך צוזאַמענקומען ווי עס האָט נאָר אַנגעהויבן צו טאָגן, אין דעם געריכטס-הויף, וואו עס איז פאַרגעקומען זיין משפּט, ווייל דאָס איז געווען נאָענט פון דער תּפּיסה; און

יעדן מאַג פלעגן מיר אַרומוואַרטן, און געשמועסט צווישן זיך, ביז מען האָט געעפנט די תּפּיסה, און מען האָט דאָס געעפנט ניט גאַנץ פּרי. און ווען מען האָט געעפנט זענען מיר אַרייַנגעגאַנגען צו סאַקראַמעס'ן, און האָבן פאַרבראַכט מייסטענס דעם גאַנצן מאַג מיט אים. יענעם מאַג זענען מיר זיך צוזאַמענגעקומען פּריער, וואַרעם דעם מאַג צופאַר, ווען מיר זענען אַוועק פון דער תּפּיסה אין אַוונט, האָבן מיר געהערט, אַז די שיף איז אָנגעקומען פון דעלאַס, האָבן מיר אָפּגערעט צווישן זיך צו קומען צו דעם געוויינטליכן אַרט אַזוי פּרי ווי נאָר מעגליך. און מיר זענען געקומען, און דער שליסער וואָס האָט געוויינטליך געענטפערט ביי דער טיר איז אַרויסגעקומען און האָט אונז געהייסן וואַרטן, און ניט אַרייַנגיין, ביז ער וועט אונז אַליין רופן. „וואַרעם די עלף,“ האָט ער געזאָגט, „נעמען אַראָפּ די קייטן פון סאַקראַמעס'ן, און זאָגן אים אָן ווי אַזוי ער זאָל היינט שטאַרבן.“ אין אַ וויילע אַרום איז ער אַרויסגעקומען און אונז געהייסן אַרייַנגיין. מיר זענען אַרייַנגעקומען און האָבן געפונען סאַקראַמעס'ן נאָר וואָס באַפּרייט פון די קייטן, און קסאַנטיפּא — דו קענסט זי דאָך — מיט זיין קליינעם זון אויף דער האַנט, זיצנדיג נעבן אים. ווען קסאַנטיפּא האָט אונז דערזען, האָט זי גענומען שרייען, און ריידן ווערטער, ווי די ווייבער ריידן געוויינטליך, ווי: „אַ, סאַקראַמעס, דאָס איז דאָס לעצטע מאָל וואָס דייע דיינע פּריינד וועלן ריידן צו דיר אַדער דו צו זיי,“ און סאַקראַמעס האָט געגעבן אַ בליק אויף קריטאָן און געזאָגט: „קריטאָן, זאָל ווער עס איז זי אַכפירן אַהיים.“ און עמליכע פון קריטאָנ'ס מענטשן האָבן זי אַוועקגענומען אַ כליפענדיגע און שלאַגנדיג זיך אויף דער ברוסט. נאָכדעם האָט סאַקראַמעס זיך אויפגעזעצט אויף דעם בעט, און האָט אָנגעבוּיגן דעם פּוס און גענומען רייבן מיט דער האַנט דאָס שענקל, און ווי ער האָט אַזוי געריבן, האָט ער געזאָגט: „ווי זונדערבאַר, מיינע פּריינד, עס זעהט אַזוי צו זיין דאָס וואָס מענטשן רופן פאַרגעניגן! און וואָסער וואַנדערליכע שייכות דאָס האָט צו דעם וואָס

זעהט אויס צו זיין זיין היפוך, שמערצן, אין דעם וואס זיי קומען קיינמאל ניט צוזאמען צו א מענטשן, און דאך, דער וואס יאגט נאך איינס פון זיי, און כאפט עס, מוז ער גע- וויינטליך אויך מיטנעמען דאס אנדערע, עפעס ווי זיי וואלטן ביידע געווען צוזאמענגעקניפט. און איך דענק, "האט ער געזאגט, "ווען עזאפ וואלט געווען געדענקט וועגן דעם, וואלט ער דערפון געווען געמאכט א פאבל, און ער וואלט דערציילט ווי זיי זענען באשטענדיג אין קריג, און גאט האט געוואלט מאכן שלום צווישן זיי, און ווען ער האט געזעהן, אז ער קען דאס ניט האט ער צוזאמענגעקניפט זייערע קעפ, און דערפאר ווען איינע פון זיי קומט צו א מענטשן, קומט די צווייטע באַלד נאך. פונקט אזוי זעהט עס אויס אין מיין פאל. נאכדעם ווי איך האב געהאט שמערצן אין מיין פוס פון דער קייט, שיינט דאס פארגעניגן צו קומען נאך דעם."

דא האט קעבעס זיך אריינגעמישט און געזאגט: "ביי צעאָם, סאָקראַטעס, גוט וואָס דו האָסט מיך דערמאָנט. עטליכע מענטשן האָבן מיך שוין געפרעגט וועגן די שירים וואָס דו האָסט פאַרפאַסט, די פאַבלען פון עזאָפּ וואָס דו האָסט איבערגעמאַכט אין גראַמען, און די הימנע צו אַפּאַלאָן, און עווענוס האָט מיך געפרעגט ערשט אייערנעכטן ווי עס קומט וואָס דו, וואָס האָסט קיינמאַל פּריער ניט געשריבן קיין פּאָעזיע, האָסט פאַרפאַסט די שירים זינט דו ביזט אין תּפּיסתּ. נו, אויב דו ביזט פאַראינטערעסירט אין דעם איך זאַל קענען ענטפּערן עווענוס'ן, אויב ער וועט מיך נאָך אַמאַל פּרעגן — און איך ווייס ער וועט מיך פּרעגן — טאָ זאָג מיר וואָס איך זאַל אים ענטפּערן."

"זאָג אים, קעבעס, האָט ער געזאָגט, "דעם אמת, אז איך האָב פאַרפאַסט די פּערזן ניט ווייל איך האָב געוואָלט קאַנקורירן מיט אים אַדער זיינע שירים, וואָרעם איך האָב גוט געוואוסט, אז דאָס וועט מיר ניט זיין לייכט, נאָר ווייל איך האָב געוואָלט אויספרובירן דעם באַמייט פון געוויסע חלומות, כדי צו זיין זיכער אויב דאָס איז טאַקע די מוזיק,

וואס עס האט מיר באפוילן אבער און ווידער צו מאכן. דאס איז פארגעקומען אויף אזא אופן: דערוועלביגער חלום איז אפט געקומען צו מיר אין מיין פארגאנגענעם לעבן, איינמאל אין אזא געשטאלט און אן אנדערש מאל אין אן אנדערער, אבער יעדעס מאל האט עס מיר געזאגט דיזעלביגע זאך: „סאקראמעס“, האט עס געזאגט, „מאך און פארנעם זיך מיט מוזיק.“ פריער האב איך אליין געמיינט, אז עס האט מיך אויפגעמונטערט און אנגעטריבן צו טאן, וואס איך האב שוין מיי ווי געטאן; אז פונקט אזוי ווי מענטשן גיבן צו חשק צו די וואס לויפן אין א וועטגעלויף מיט זייערע בראוואגעשרייען, אזוי האט דער חלום מיר איינגעגעבן מוט צו טאן, וואס איך האב שוין געטאן, דאס הייסט צו מאכן מוזיק; ווארעם די פילאזאפיע איז דער גרעסטער מין מוזיק, און מיט דעם האב איך זיך שוין באשעפטיגט. אבער אצינדער, נאך דעם ווי דאס משפט איז געשען, און נאר דער יום-טוב צו דעם גאט האט אפגעלייגט מיין שטארבן, האב איך זיך געטראכט: אים פאל דער חלום האט מיט זיין באפעל אויף אן אמת געמיינט, איך זאל מאכן דאס וואס מען רופט געוויינליך מוזיק, דארף איך ניט זיין אומגעהארבונדן, נאר מאכן; ווארעם איך האב געדענקט, עס איז זיכערער ניט אזועקצוגיין פון דאנען איידער איך האב געטאן מיין חוב, צו זיין געהארבונדן צו דעם חלום, און איך האב פארפאסט פערזון. צו ערשט האב איך פארפאסט א הימנע צו דעם גאט וועמעס יום-טוב עס איז געוועזן; און נאך דעם גאט, האבנדיג אין זינען אז א פאעט, אויב ער וויל ווירקליך זיין א פאעט, מוז פארפאסט פאכעלן און ניט רעדעס, און אזוי ווי איך קען קיין פאכעלן ניט מאכן, האב איך גענומען די פאכעלן פון עזאפ, וואס איך האב געהאט צו דער האנט, און וואס איך האב געקענט, און וואס זענען מיר גראד איינגעפאלן, און האב זיי איבערגעמאכט אין גראמען. זאג דאס צו עווענוס, און ווינש אים א זיי-געזונט, און זאג אים, אויב ער איז א חכם, זאל ער מיר נאכקומען, אזוי געשווינט ווי ער קען. איך, ווי עס זעהט

אויס, וועל גיין היינט; וואַרעם אזוי האַבן די אַטהענער גוזר געווען.

„און, האָט סיממיאס געזאָגט, „אַ שיינע בשורה, סאַ-קראַטעס, איז דאָס פאַר עווענוס! איך האָב אים אַפּט באַ-געגנט, און אויף וויפּיל איך קען אים, קען איך זאָגן, אַז ער וועט בשום אופן ניט הערן דיין עצה, אויב עס וועט זיך נאָר ווענדן אָן אים.“

„היתכן, האָט ער געזאָגט, „איז עווענוס ניט קיין פּילאָזאָף?“

„איך דענק ער איז,“ האָט סיממיאס געזאָגט. „דאָן וועט עווענוס הערן מיין עצה, און אזוי וועט יעדער איינער, וואָס באַטייליגט זיך אין דער פּילאָזאָפּיע מיט ווירדיגקייט. ער וועט, פּונדעסטוועגן, זיך אַליין ניט נעמען דאָס לעבן, וואַרעם דאָס, זאָגט מען, איז ניט דערלויבט.“ ווי ער האָט אזוי גערעט, האָט ער אַרונטערגעלאָזן זיינע פּיס אויף דרײַערד און איז אזוי געבליבן זיצן די גאַנצע צייט פון דעם שמועס.

דאָן האָט איהם קעכעס געפרעגט: „וואָס מיינסטו דו מיט דעם, סאַקראַטעס, אַז עס איז ניט דערלויבט זיך אַליין צו נעמען דאָס לעבן, און אַז דער פּילאָזאָף וועט ווינשן נאָכ-צופּאָלגן די וואָס שטאַרבן?“

„איך פאַרשטיי ניט, קעכעס, האָסטו דו און סיממיאָס, וואָס איר זענט תּלמידים פון פּילאָלאָאָס, ניט געהערט וועגן די דאָזיגע זאַכן?“

„ניט עטוואָס באַשטימטעס, סאַקראַטעס.“ „איך אַליין רייד וועגן די זאַכן נאָר פון געהערט און געזאָגט; אָבער איך האָב גאָר ניט דאַגעגן צו זאָגן וואָס איך האָב געהערט. און אין אמת'ן, פאַסט זיך עס אפשר צום בעסטן, אזוי ווי איך גיי אַהין אויף יענער וועלט, צו דערציילן מעשיות וועגן דעם לעבן דאָרט, און צו באַטראַכטן וואָס מיר דענקען וועגן דעם; וואַרעם וואָס נאָר קען אַ מענטש טאָן צווישן אַצינד און דעם זון-אונטערגאַנג?“

„פאַרוואָס, איך בעט דיר, זאָגט מען, אז עס איז ניט רעכט זיך אליין צו טויטן, סאַקראַמעס? איך האָב געהערט פילאַלאַאַס, ווען ער איז ביי אונז איינגעשטאַנען, זאָגן דיזעל-ביגע זאָן, וואָס דו האָסט נאָר וואָס געזאָגט, און איך האָב אויך געהערט פון אַנדערע, אז מען מאַר דאָס ניט מאַן, אַבער איך האָב קיינמאַל קיינעם ניט געהערט זאָגן עטוואָס וועגן דעם, וואָס זאָל זיין גאַנץ באַשטימט.“

„דו האָב נאָר קוראָזש,“ האָט ער געזאָגט, „און דו קענסט נאָך אפשר אַמאַל עפעס הערן. אַבער עס קען דיר אפשר פאַרקומען זונדערבאַר, פאַרוואָס נאָר דאָס אליין, פון אַלע געזעצן, איז אַן אַ שום אויסנאַם, און עס פאַלט די מענטשהייט קיינמאַל ניט איין, ווי אין אַלע אַנדערע זאַכן, אז נאָר טיילמאַל און נאָר פאַר טייל מענטשן איז עס בער סער צו שטאַרבן איידער צו לעבן; און עס וועט דיר אפשר אויך פאַרקומען זונדערבאַר, פאַרוואָס די מענטשן, וואָס פאַר זיי איז בעסער צו שטאַרבן איידער צו לעבן, טאַרן ניט, אויסער ווען זיי באַגייען אַן עבירה, זיך אליין מאַן די טובה, נאָר זיי מוזן וואַרטן אויף עפעס אַן אַנדער בעל טובה?“

און קעבעס, ריידנדיג אויף זיין אייגענעם דיאַלעקט, האָט געזאָגט מיט אַ לייכטן געלעכטער: „דאָס ווייס נאָר דער רבונז של עולם.“

„עס קען אויסזעהן אומפאַרניפטיג, אויב מען שמעלט דאָס אַוועק אויף אַזא אופן,“ האָט סאַקראַמעס געזאָגט, „אַבער עס קען זיין, אז אין דעם שטעקט אַ שטיקל שכל. נו, די קבלה, וואָס מען לערנט בסוד וועגן דעם ענין, אז מיר מענטשן זענען ווי מיר וואַלטן געשטאַנען אויף דער וואַך, און מיר טאַרן זיך אליין ניט באַפרייען, אַדער אַנטלויפן, זעהט אויס צו זיין גרויס, און ניט לייכט צו פאַרשטיין. אַבער דאָס, לכל תפחות, קעבעס, גלויב איך איז ריכטיג, אז די געטער זענען אונזערע פאַסטוכער, און מיר מענטשן געהערן צו איינע פון די סטאַדעס פון די געטער. גלויבסט דו דאָס ניט?“

„יא,“ האָט קעכעס געזאָגט, „איך גלויב.“
 „זייער גוט,“ האָט ער געזאָגט, „אויב איינס פון דיניע
 אייגענע סמאָדעס וואָלט זיך אליין דער'הרג'עט, ווען דו
 האָסט ניט געגעבן קיין אַנצוהערעניש, אז דו ווילסט עס זאָל
 שטאַרבן, וואָלסטו געווען ביז אויף דעם און וואָלסט עס באַ-
 שטראַפּט, אויב דו וואָלסט געהאַט אַ שטראַף?“
 „זיכער,“ האָט ער געענטפערט.

„פון דעם שטאַנדפונקט איז עס אפשר ניט אומפאַרנינפטיג
 צו זאָגן, אז אַ מענטש מאַר זיך אליין ניט טויטן, ביז גאַט
 שיקט אים ניט צו עפעס אַ מוז, אַזאָ ווי דער וואָס איז אויף
 מיר איצט געקומען.“

„דאָס,“ זאָגט קעכעס, „זעהט אויס צו זיין שכל'דיג. אַבער
 דאָס וואָס דו האָסט נאָר וואָס געזאָגט, סאַקראַמעס, אז פיר-
 לאַזאַפן דאַרפן זיין גרייט און וויליג צו שטאַרבן, דאָס זעהט
 אויס זונדערבאַר, אויב מיר זענען געווען גערעכט ווען מיר
 האָבן געזאָגט, אז גאַט איז אונזער פאַסטוך און מיר זענען
 זיינע סמאָדעס. וואָרעם עס האָט ניט קיין זין, אז גראַד די
 קליגסטע מענטשן זאָלן ניט זיין אומוויליג צו פאַרלאָזן יענע
 דינסט וואו די געטער, וואָס זענען די בעסטע אויפזעהער
 אין דער וועלט, פאַסן אויף זיי אויף. אַ קלוגער מענטש
 וועט זיכער ניט דענקען, אז ווען ער איז געוואָרן פריי קען
 ער בעסער אויפפאַסן אויף זיך איידער זיי. אַ נאַרישער
 מענטש קען אפשר דענקען, אז ער דאַרף אַנטלויפן פון זיין
 האַר, און אים וועט גאָר ניט איינפאַלן, אז ער מאַר ניט
 אַנטלויפן פון אַ גוטן האַר, נאָר אז ער דאַרף בלייבן מיט
 אים אַזוי לאַנג ווי מעגליך; און ער קען טאַקע אַנטלויפן
 אָן אַ שום שכל; אַבער אַ מענטש מיט שכל וועט ווינשן
 אַלעמאַל צו זיין מיט איינעם וואָס איז בעסער פון אים
 אליין. און אַזוי, סאַקראַמעס, זעהט אויס, אז דער היפוך
 פון דעם וואָס מיר האָבן נאָר וואָס געזאָגט איז נאַטירליך;
 דער חכם דאַרף זיך מצער זיין ביים שטאַרבן, און דער מיפּוש
 דאַרף זיך משמח זיין.“

ווען סאקראטעס האט דאס געהערט, האט מיר גע-
שיינט, אז ער איז געווען צופרידן מיט דער אויספירונג פון
קעבעס'ן, און געבנדיג א קוק אויף אונז האט ער געזאגט:
„קעבעס געפינט אלעמאל עפעס אן ארגומענט און ער
לאזט זיך ניט לייכט איבערצייגן פון דעם וואס איינער זאגט
אים.“

און סימפאס האט געזאגט: „יא, סאקראטעס, דאס מאל
שיינט אויך מיר, אז עפעס שמעקט אין דעם וואס קעבעס
זאגט. ווארעם פארוואס זאלן טאקע אמת קלוגע מענטשן
אנטלויפן פון הארן וואס זענען בעסער פון זיי, און זיך לייכט
שיידן פון זיי? און מיר זעהט אויס, אז קעבעס צילעוועט
זיך מיט זיינע רייד אויף דיר, וואס דו ביזט אזוי גרייט צו
פארלאזן אונז און די געמער, וואס זענען, ווי דו ביזט אליין
מסכים, גומע הערשער.“

„איר האט א רעכט דאס צו זאגן,“ האט ער געענטפערט,
„ווארעם איך דענק, איר מיינט, אז איך מוז זיך פארטיידיגן
קעגן די דאזיגע באשולדיגונג פונקט ווי איך וואלט געשמאנען
פאר א געריכט.“

„ריכטיג,“ זאגט סימפאס.

„לאמיר זעהן,“ האט ער געזאגט, „איך וועל זיך סטארען
צו פארטיידיגן פאר אייך מיט מער איבערצייגונג ווי פאר
די ריכטער. ווארעם ווען איך וואלט ניט געגלויבט,“ האט
ער געזאגט, „אז איך גיי צו אנדערע געמער וואס זענען קלוג
און גוט, און נאך מער, צו פארשטארבענע מענטשן, בעסערע
מענטשן איידער די וואס זענען דא, וואלט איך טאקע געווען
אומגערעכט ווען איך וואלט זיך ניט מצער געווען פון דעם
טויט. אבער ווי די זאך איז קענט איר זיין זיכער, אז איך
האף צו קומען צו גומע מענטשן, הגם איך וואלט דאס ניט
וועלן באהויפטן גאנץ באשטימט; אבער אז איך גיי צו גע-
מער וואס זענען גומע הארן, דאס, זייט זיכער, קען איך זאגן
אזוי באשטימט ווי מען קען נאר וועגן אזעלכע זאכן. און
דערפאר, אויף וויפיל עס איז שייך צו דעם, איז ניט נאר

וואס איך בין זיך ניט מצער, נאר איך האב גרויסע האפנונג, אז עפעס ליגט אָנגעגרייט פאר די טויטע, און, ווי מען האט געזאגט אין די אלטע צייטן, עטוואס בעסערעס פאר די גוטע איידער פאר די זינדיגע.

„נו, האט סיממאס געזאגט, „האסט דו בדעת, סאָקראַט-טעס, אַוועקצוגיין און מיטנעמען מיט זיך דיין מיינונג, אָדער וועסט דו זיך טיילן מיט אונז? עס שיינט מיר, אז דאָס איז אַ גוטס וואָס באלאָנגט געמיינשאַפטליך אויך צו אונז, און צו דערזעלביגער צייט, אויב דו וועסט אונז איבערצייגן אין דעם וואָס דו זאָגסט, וועט דאָס אויך דינען אַלס דיין פאַרטיידיגונג.“

„איך וועל פרוכירן, האָט ער געענטפערט. „אַבער פריער לאַמיר פּרעגן קריטאָן דאָרט וואָס ער וויל. עס זעהט אויס ער וויל עפעס זאָגן שוין פאַר אַ לאַנגע צייט.“

„נאר דאָס, האָט קריטאָן געזאָגט, „אז דער מאַן וואָס דאַרף דיר איינגעבן דעם סם, האָט מיר שוין לאַנג געזאָגט, מען זאל דיך וואַרנען צו ריידן אַזוי ווייניג ווי מעגליך. ער זאָגט, מענטשן ווערן צוהיצט פון ריידן, און דאָס פאַרטראַגט זיך ניט גוט מיט דעם געטראַנק, און די וואָס טוען דאָס, מוז מען טיילמאַל איינגעבן דעם געטראַנק צוויי מאַל און אַפילו דריי מאַל.“

און סאָקראַטעס האָט געזאָגט: „לאַז אים לויפן. זאל ער נאר טאָן דאָס זייניגע, און זיך צוגרייטן צו געבן עס צוויי מאַל, אָדער אַפילו, ווען נויטיג, דריי מאַל.“

„איך בין כמעט געווען ווי זיכער, אז דו וועסט דאָס זאָגן, האָט קריטאָן געזאָגט, „אַבער ער האָט זיך אין מיר איינגעטשעפעט שוין פון אַ לאַנגע צייט.“

„לאַז אים לויפן, האָט סאָקראַטעס געזאָגט. „אַצינד וויל איך דערקלערן אייך, מיינע ריכטער, די אורזאך פאַר וואָס איך דענק, אז דער מענטש וואָס האָט אויף אַן אמת פאַרברענגט זיין לעבן אין פּילאָסאָפיע, האָט נאַטירליך אַ סך קוראָזש ווען ער האַלט ביים שטאַרבן, און ער האָט גרוי-

סע האַפנונג, אז נאָכ'ן טויט וועט ער דערגרייכן דאָס גרעסטע גוטס אין יענעם אַנדערן לאַנד. און ווי צוויי דאָס טרעפט, וועל איך, סיממאס און קעבעס, זיך סטארן אייך צו זאָגן. "אַנדערע מענטשן פאַלט אפשר גאָר ניט איין, אז די דאָזיגע וואָס באַשעפטיגן זיך מיט דער פּילאָזאָפּיע אויף אַן אמת, שמוּדירן גאָר ניט עפעס אַנדערש אַחוץ צו שטאַרבן און צו זיין טויט. נו, אויב דאָס איז אמת, וואָלט דאָך געווען די גרעסטע נאַרישקייט צו שטרעבן אַ גאַנצן לעבן צו גאָר-ניט אַנדערס אויסער צו דעם, און נאָכדעם זיך ערגערן, ווען עס קומט דאָס צו וואָס זיי האָבן די גאַנצע צייט גענאַרט און זיך צוגעגרייט."

סיממאס האָט געלאַכט און געזאָגט: "ביי צעאוס, סאָקראַטעס, ווי ווייניג עס איז מיר איצט צום לאַכן, האָסטו דו מיך דאָך געמאַכט לאַכן. וואָרעס איך דענק, אז דער המון, ווען זיי וואָלטן דאָס געהערט, וואָלטן זיי געגלויבט, אז דו האָסט רעכט מיט דעם וואָס דו האָסט געזאָגט וועגן די פּילאָזאָפּן, און די מענטשן ביי אונז, ווייניגסטנס, וואָלטן פּולשטענדיג צוגעשטימט מיט דיר, אז די פּילאָזאָפּן ווינשן ווירקליך דעם טויט, און זיי ווייסן גאַנץ גוט, אז די פּילאָזאָפּן פאַרדינען דאָס צו דערגרייכן."

"און זיי וואָלטן געזאָגט דעם אמת, סיממאס, אַחוץ דאָס, אז זיי ווייסן גאַנץ גוט, וואָרעס זיי ווייסן ניט גאַנץ גוט אויף וואָסער וועג די אמת'ע פּילאָזאָפּן ווינשן דעם טויט, אָדער וואָסער טויט דאָס איז. לאַמיר דערפאַר, האָט ער געזאָגט, "זיך דורכשמועסן צווישן זיך, און זיך ווייטער ניט אומקוקן אויף זיי. גלויבן מיר, אז דער טויט איז עפעס?" "געוויס," איז אים סיממאס אַריינגעפאַלן אין די רייד. "און עס איז גאָר ניט אַנדערש ווי דאָס אַפּטיילן די נשמה פון דעם גוף, און דער צושטאַנד פון טויט-זיין, איז דער צו-שטאַנד אין וועלכן דער גוף איז אַבגעטיילט פון דער נשמה, און עקזיסטירט אַליין פאַר זיך, און די נשמה איז אַבגעטיילט פון דעם גוף און עקזיסטירט אַליין פאַר זיך? איז דער טויט

עטוואס אנדערש איידער דאָס?"

"ניין, עס איז נאָר דאָס," האָט ער געזאָגט.
 "און אַצינד, מיין פריינד, זעה אויב דו ביזט מסכים
 צו דעם וואָס איך; וואָרעם אַזוי אַרום וועלן מיר, דענק איך,
 בעסער פאַרשטיין אונזער ענין. דענקסט דו, אַז עס איז
 רעכט פאַר אַ פּילאָזאָף זיך אַכצוגעבן שטאַרק מיט די אַזוי
 גערופענע תענוגים, ווי עסן און טרינקען?"
 "אויף קיין פאַל ניט, סאַקראַמעט," האָט סיממיאָנס גע-
 זאָגט.

"און וואָס איז מכה די תענוגים פון ליעבע?"
 "זיכער ניט."

"גוט, און דענקסט דו, אַז אַזאָ מאַן וועט דענקען פיל
 וועגן די אנדערע דאגות פון דעם גוף — איך מיין אַזעלכע
 ווי צו פאַרמאָגן שיינע מלבושים און שייך און די אַנדערע
 פערזענליכע באַצירונג? דענקסט דו ער וועט זיך זאָרגן
 וועגן זיי, אָדער ער וועט זיי פאַראַכטן, אויסער אויף אַזוי
 פיל אויף וויפיל עס איז נויטווענדיג זיי צו האָבן?"
 "איך דענק, דער אמת'ער פּילאָזאָף וועט זיי פאַראַכטן,"
 האָט ער געענטפערט.

"בסך הכל, אַזאָ, דענקסט דו, אַזאָ מאַן וועט זיך ניט
 אַכגעבן אין גאַנצן מיט דעם גוף, נאָר וועט, אויף וויפיל
 אים וועט זיין מעגליך, זיך אַבקערן פון דעם גוף, און וועט
 נאָר זיין געווענדעט צו דער נשמה?"
 "יאַ."

"בכן, איז קודם כל קלאַר, אַז אין אַזעלכע זאַכן נעמט
 דער פּילאָזאָף, מער איידער אַנדערע מענטשן, און טיילט אַב
 די נשמה פון איר געמיינשאַפט מיט דעם גוף?"
 "עס איז קלאַר."

"נו, און די מייסטע מענטשן מיינען דאָך, סיממיאָס,
 אַז ווען איינער האָט ניט קיין פאַרגעניגן פון אַזעלכע
 זאַכן, און נעמט אין זיי ניט קיין אַנטייל, איז ער ניט ווערט
 וואָס ער לעבט, און אַז דער וואָס אינטערעסירט זיך ניט מיט

די תענוגים פון דעם גוף, איז גאנץ נאענט צו דעם טויט.
 „דאס זאגסט דו זייער אמת.“

„אצינדער, ווי שטייט עס מיט דער דערווארבונג פון דעם ריינעם וויסן? איז דער גוף א שטער אדער ניט, ווען מען נעמט אים מיט זיך, אלס באגלייטער צו זוכן חכמה? איך מיין דאס אזוי: צי קען דאס זעהן און דאס הערן אונז געבן וועלכע אמת'ן, אדער איז אפשר אמת, ווי די פאעטן זאגן אונז אלעמאל, אז מיר הערן ניט און מיר זעהען ניט קיין זאך אקוראטנע? און דאך, אויב די דאזיגע צוויי פיזיקא-לישע חושים זענען ניט אקוראטנע אדער גענוי, זענען די אנדערע דאס אודאי ניט, ווארעם זיי אלע זענען ערגער פון די. דענקסט דו ניט אזוי?“

„זיכער דענק איך אזוי,“ האט ער געענטפערט.
 „ווען זשע דערגרייכט די נשמה דעם אמת? ווארעם ווען זי פרוכירט צו באטראכטן עטוואס צוזאמען מיט דעם גוף, ווערט זי אויגנשיינליך באשווינדלט פון דעם גוף.“
 „אמת.“

„אין דעם דענקען, בכח, אויב דאס איז בכלל מעגליך, ווערט איר קלאר עטוואס פון דער ווירקליכקייט?“
 „יא.“

„און זי דענקט צום בעסטן, ווען קיינע פון די זאכן שמערן איר ניט — ניט דאס הערן און ניט דאס זעהן, און ניט שמערצן און ניט פארגעניגן — נאר זי איז, אויף וויפיל מעגליך, מיט זיך אליין, און לאזט דעם גוף אליין, און מיידט אויס, אויף וויפיל זי קען, יעדע געמיינשאפטליכקייט און בארירונג מיט דעם גוף, און זוכט צו דערגרייכן די ווירקליכקייט.“

„דאס איז אמת.“

„אלוא, אויך אין די זאכן, פארזאכטעט די נשמה פון דעם פילאזאף זייער פיל דעם גוף, און מיידט אים אויס, און שטרעבט צו זיין אליין מיט זיך?“
 „אזוי זעהט'ס אויס.“

„אצינדער, ווי שטייט עס מיט די דאזיגע זאכן, סיממאס?
האלטן מיר, אז עס איז דא אזא זאך ווי גערעכטיגקייט, אדער
ניט?“

„אודאי האלטן מיר אז עס איז דא.“

„און שיינקייט, און גוטסקייט.“

„בלי ספק.“

„גוט, האסטו דו ווען עס איז געזעהן עטוואס פון דעם
מיט דינע אויגן?“

„זיכער ניט,“ האט ער געזאגט.

„אדער האסטו דו זיי ווען עס איז אנגעטראפן מיט וואסער
עס איז הוש פון דעם גוף? איך רייך דא פון אלע אזעלכע
זאכן, ווי גרויסקייט, געזונטקייט, שטארקייט, מיט איין
ווארט, דער תמצית אדער די אמת'ע נאטור פון יעדער זאך.
ווערט די אמת'דיגע נאטור זייערע באגריפן דורך דעם גוף?
אדער איז עס ניט גיכער אזוי דער פאל: דער פון אונז וואס
פארנעמט זיך צומייסט פארזיכטיג צו באגרייפן דעם תמצית
אליין פון יעדער זאך, וואס ער פארשט אויס, דער וועט
קומען צום נאענטסטן דאס צו דערקענען?“

„אודאי.“

„און נאר דער דאזיגער מענטש וועט דאס קענען טאן
צום בעסטן, וועלכער גייט צו צו יעדער זאך, אויף וויפיל
מעגליך, מיט דעם פארשטאנד אליין, ניט אריינפירנדיג דאס
זעהן אין זיין דענקען אריין, און ניט מיטשלעפנדיג קיין אנ-
דערע פון זיינע חושים מיט זיין נאכדענקען, נאר דער וואס
געברויכט דעם ריינעם, אבסאלוטן פארשטאנד אין זיין פראבע
אויסצוזוכן דעם ריינעם, אבסאלוטן תמצית פון די זאכן, און
דער וואס גייט אזעק, אזוי ווייט ווי מעגליך, פון אויגן און
אויבערן, און, מיט איין ווארט, פון זיין גאנצן גוף, ווייל ער
שפירט, אז די דאזיגע געזעלשאפט שמערט דער נשמה, און
פארהינדערט איר פון צו דערלאנגען אמת און חכמה? וועט
ניט אזא מענטש, סיממאס, אויב ווער עס איז וועט, דער-
גרייכן די דערקענטעניש פון דער ווירקליכקייט?“

„עס איז וואונדערבאר ווי אמת דו רעדסט, סאָקראַטעס,“
האַט סימיאַם געזאָגט.

„בבן,“ האַט ער געזאָגט, „דאָס אַלץ מוז ברענגען די
אמת'ע ליעבהאַבער פון חכמה צו דעם געדאַנק, זיי זאָלן
ריידן צווישן זיך אומגעפער אַזוי: עס זעהט אויס, אַז עס
איז דאָ אַ קורצער וועג אין דער אונטערזוכונג, וואָס פירט
אונז און אונזער אַרגומענט צו דעם שלום, אַז אַזוי לאַנג ווי
מיר האָבן דעם גוף, און די נשמה איז צוזאַמען מיט דער
צרה, וועלן מיר קיינמאַל ניט דערגרייכן פּולשמענדיג וואָס
מיר ווינשן, און מיר זאָגן, דאָס איז דער אמת. וואָרעס
דער גוף האַלט אונז כסדר פאַרמאָן צוליעב זיינע באַדערפֿע-
נישן פון נאַהרונג; און, נאָך מער, אויב קראַנקהייטן קומען,
שטערן זיי אונז אין דעם אַניאַגן פון דעם אמת. און דער
גוף פילט אונז אַן מיט ליידנשאַפט, און תּאוות, און שרעק,
און אַלע מינים פאַנטאַזיעס און שמוּתים, אַזוי אַז, ווי זיי
זאָגן, עס איז לחלוטין אוממעגליך פאַר אונז אין גאַנצן צו
דענקען. דער גוף און זיינע תּאוות זענען די איינציגע אור-
זאַך פון מלחמות און מחלוקת און שלאַכטן! וואָרעס אַלע
מלחמות קומען פון דעם פאַרלאַנג צו פאַרדינען געלט, און
מיר מוזן פאַרדינען געלט פון דעם גוף וועגן, ווייל מיר זענען
קנעכט אין זיין דינסט. און צוליעב אַלע די זאַכן האָבן מיר
ניט קיין פרייע צייט פאַר פּילאַזאָפּיע. אַכער דאָס ערגסטע
פון אַלעס איז, אַז ווען מיר קריגן שוין אַכיסל פרייע צייט
און מיר קערן זיך צו דער פּילאַזאָפּיע, רייסט דער גוף כסדר
זיך אַריין אין אונזער שטודירן און שטערט אונז מיט קולות
און מהומות, אַזוי, אַז צוליעב אים קענען מיר ניט כאַפֿן דעם
אמת. און מיר באַמערקן גאַנץ גוט, אַז אויב מיר ווילן ווען
עס איז דערגיין וואָס עס איז אַבסאָלוט, מוזן מיר זיין פריי
פון דעם גוף, און מוזן זעהן די רעאַלע ווירקליכקייטן נאָר מיט
דער נשמה, און דעמאַלט, ווי עס צייגט זיך, ווען מיר זענען
טויט, איז מעגליך מיר זאָלן האָבן די חכמה וואָס מיר באַ-
גערן, און וואָס מיר טענה'ן, אַז מיר זענען פאַרליעבט אין

דעם, אַבער נישט ווי לאַנג מיר לעבן. וואָרעם אויב דאָס ריינע וויסן איז אוממעגליך ווי לאַנג דער גוף איז מיט אונז, מוז געשעהן איינס פון די צוויי, ענטוועדער מיר קענען דאָס וויסן קיינמאל נישט דערלאַנגען, אָדער ערשט נאָך דעם טויט; וואָרעם דעמאלט וועט די נשמה זיין אליין פאַר זיך, אַבגע-זונדערט פון דעם גוף, אַבער נישט פריער. און אזוי לאַנג ווי מיר לעבן, וועלן מיר, מיר שיינט, זיין צום נאַענטסטן צום וויסן נאָר דעמאלט, ווען מיר מיידן אויס, אויף וויפיל עס איז מעגליך, דעם אומגאַנג און די געמיינשאַפט מיט דעם גוף, אויסער וואָס איז לחלוטין נויטיג, און מיר זענען נישט אַנגעפילט מיט זיין נאַטור, נאָר מיר האַלטן זיך ריין פון אים, ביז גאָט אליין באַפרייט אונז. און אויף דעם וועג, ווען מיר באַפרייען זיך פון די נאַרישקייטן פון דעם גוף, און מיר האַלטן זיך ריין, וועלן מיר, דענק איך, זיין צוזאַמען מיט די ריינע, און מיר וועלן פון זיך אליין אַרויס דערקענען אַליין וואָס איז ריין — און דאָס איז, אפשר, דער אמת. וואָרעם עס קען נישט זיין, דאָס אומריינע זאל קומען אין באַרירונג מיט דעם ריינעם. אַזעלכע ווערטער ווי די דאָזיגע, שיינט מיר, סימביאס, וועלן אַלע די וואָס האַבן אויף אַן אמת אַ באַגער צו וויסן מוזן ריידן און דענקען צווישן זיך. שיינט דאָס דיר נישט אזוי?"

„אודאי און אודאי, סאַקראַטעס.“

„דאָן,“ האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „אויב דאָס איז אמת, מיין פריינד, האָב איך אַ גרויסע האַפנונג, אַז ווען איך וועל אַנקומען אויף דעם אַרט וואוהין איך גיי אַצינד, וועל איך דאַרט, אויב ערגעצוואו, פולשמענדיג דערגרייכן דאָס, וואָס איז געווען מיין הויפט-שמרעכונג אין מיין פאַרגאַנגענעם לעבן, אזוי אַז די ריינע וואָס מען האָט איצט אויף מיר אַרויפגעלייגט, הויבט זיך אַן מיט גומע האַפנונג; און דיזעלביגע האַפנונג עקזיסטירט פאַר יעדן איינעם, וואָס דענקט, אַז זיין נשמה איז געוואָרן גערייניגט און צוגעגרייט.“

„זיכער,“ האָט סימביאס געזאָגט.

„און באַשטייט ניט די רייניגונג אין דעם, וואָס מיר האָבן שוין דערמאָנט לאַנג צוריק אין אונזערע רעדן, אין דעם אַב-זונדערן, אויף וויפיל עס איז מעגליך, די נשמה פון דעם גוף, און זי צוגעוואוינען זיך צו זאַמלען און זיך צוזאַמענצונעמען פון אַלע טיילן פון דעם גוף, און צו לעבן, אויף וויפיל זי קען, אַצינדער און אויך שפעטער, אַליין פאַר זיך, באַפרייט פון דעם גוף ווי פון קייטן?“

„זיכער,“ האָט ער געזאָגט.

„נו, דאָס איז דאָך, וואָס מיר רופן טויט, ניט אמת? די אויסלייזונג און די אַבזונדערונג פון דעם גוף?“

„גאַנץ ריכטיג,“ האָט ער געזאָגט.

„און, ווי מיר האַלטן, די אמת'ע פילאָזאָפֿן, און נאָר זיי אַליין, זענען אַלעמאַל שטאַרק באַגערט אויסצולייזן די נשמה, און נאָר דאָס — דאָס אויסלייזן און דאָס אַבזונדערן די נשמה פון דעם גוף — איז וואָס זיי שטודירן. איז דאָס ניט?“

„דאָס איז פון אויבנאויף.“

„הכלל, ווי איך האָב געזאָגט פון אַנפאַנג, עס וואַלט געווען לעכערליך, ווען אַ מענטש וואָס האָט זיין גאַנצן לעבן זיך איינגעריכט צו לעבן אַזוי נאָענט אין אַ צושטאַנד פון טויט ווי ער האָט נאָר געקענט, זאָל זיין צורודערט ווען דער טויט קומט צו אים. וואַלט דאָס ניט געווען לעכערליך?“

„כלי ספק.“

„אויף אַן אמת, דען, סימיאַס,“ האָט ער געזאָגט, „די אמת'ע פילאָזאָפֿן פראַקטיצירן דאָס שטאַרבן, און דער טויט איז פאַר זיי ווייניגער שרעקליך איידער פאַר יעדן אַנדערן מענטש. באַטראַכט דאָס אויף דעם וועג. זיי זענען אויף יעדן אופן קעגן דעם גוף, און זיי באַגערן צו האָבן די נשמה באַזונדער, פאַר זיך אַליין. וואַלט דאָס ניט געווען זייער נאַריש, ווען זיי זאָלן זיך שרעקן און זיך אַנמאַכן צרות ווען אַט די סאַמע זאָך פאַסירט; און אויב זיי זאָלן ניט זיין פריידיג צו גיין צו דעם אַרט, וואו זיי קענען האָפֿן צו דער-גרייכן דאָס, וואָס זיי האָבן נאָר דעם געגאַרט זייער גאַנץ

לעבן לאנג (און זיי האבן געגארט נאך חכמה) און זיך צו פטר'ן פון דעם וואס האט זיי געשמערט? ווען מענטשליכע געליעבטע, אדער ווייבער, אדער קינדער זענען געשמארבן, זענען פיל מענער וויליג געגאנגען אויף יענער וועלט, גערטריבן פון דער האפנונג דארט ווידער צו זעהן די נאך ווער-מען זיי האבן געגארט, און צו זיין מיט זיי; און וועט דער, וואס איז אויף אן אמת פארליעכט אין חכמה, און האט פעסט ביי זיך דיזעלביגע האפנונג, אז ער קען זי אין ערגעץ אנדערש ניט געפינען לויט זיין וואונש אויסער אויף יענער וועלט, זיך מצער זיין ווען ער שטארבט, און ניט זיין פריי-דיג אהינצוגיין? מיר קענען אזוי ניט דענקען, מיין פריינד, אויב ער איז אן אמת'ער פילאזאף; ווארעם ער וועט גלויבן מיט פולן צוטרויען, אז די ריינע חכמה וועט ער אין ערגעץ אנדערש ניט געפינען אחוץ אויף יענער וועלט. און אויב דאס איז אזוי ווי איך האב נאך וואס געזאגט, וואלט דען ניט געווען נאריש פון אזא איינעם זיך צו שרעקן פאר דעם מוים?"

„זייער נאריש, זיכער, האט ער געזאגט.
 „און איז דאס ניט, האט סאקראמעס געזאגט, „א גע-ניגענדער באווייז, ווען דו זעהסט א מענטש איז זיך מצער, ווייל ער גייט שטארבן, אז ער איז ניט געווען קיין ליעב-האבער פון חכמה, נאר א ליעבהאבער פון דעם גוף? און דערזעלביגער מענטש איז אויך א ליעבהאבער פון געלט, און פון כבוד, ענטוועדער איינס פון די ביידע, אדער גאר ביידע.“
 „זיכער, האט ער געזאגט, „דאס איז ווי דו זאגסט.“
 „נו, סיממאס, האט ער ווייטער פארטגעזעצט, „פאסט זיך ניט דאס וואס מען רופט קוראזש מייסטנס צו די פילא-זאפן?"

„לכל הדעות, האט ער געזאגט.
 „און מעסיגקייט — דאס וואס דער עולם רופט מעסיג-קייט, וואס באשטייט אין דעם, ניט צו זיין אויפגערייזט פון לידנשאפט, און צו זיין גלייכגילטיג צו זיי און זיך אויפצו-

פירן ארטיג, פאסט זיך דען דאס ניט נאָר פאר יענע וואָס פארזאכטן דעם גוף און פארברענגען זייער לעבן מיט דער פילאָזאָפיע?"

„ניטווענדיג, האָט ער געזאָגט.

„וואָרעם, האָט סאָקראַטעס געזאָגט, „אויב דו ווילסט נאָר באַטראַכטן דעם קוראָזש און די מעסיגקייט פון אַנדערע מענטשן, וועט דאָס דיר פאַרקומען קאַמיש.“

„ווי אזוי איז דאָס, סאָקראַטעס?"

„דו ווייסט דאָך, אַז אַלע אַנדערע מענטשן רעכענען דעם טויט צווישן די גרעסטע אומגליקן?"

„אָדאי אזוי.“

„און גייען דען ניט מוטיגע מענטשן אַנטקעגן דעם טויט — ווען זיי גייען אים אַנטקעגן — אויס מורא פאַר גרעסערע אומגליקן?"

„דאָס איז אמת.“

„אַלע מענטשן, בכּוּ, אויסער די פילאָזאָפּן, זענען מוטיג אויס מורא און פייגהייט.“

„זייער אמת.“

„און ווי איז עס מיט די וואָס פירן זיך אויף אַרטיג? טרעפט זיי ניט דאָסזעלביגע? זיי זענען איינגעהאַלטן צו-ליעב אַ מין צולאָזנקייט. זיכער, מיר זאָגן, אַז דאָס איז אוממעגליך, פונדעסטוועגן פאַסירט מיט זיי עפעס ענליכעס מיט זייער נאַרישער איינגעהאַלטנקייט; וואָרעם זיי האָבן מורא, אַז זיי וועלן ווערן באַרויבט פון געוויסע תענוגים וואָס זיי באַגערן, און זיי האַלטן זיך אָב פון אייניגע, ווייל זיי זענען באַהערשט פון אַנדערע. און צו זיין באַהערשט פון תענוגים רופן מיר דאָך צולאָזנקייט. פונדעסטוועגן פאַסירט מיט זיי, אַז זיי באַהערשן אייניגע תענוגים, ווייל זיי ווערן באַהערשט פון אַנדערע תענוגים. און דאָס איז דאָך גלייך צו דעם, וואָס איך האָב נאָר וואָס געזאָגט, אַז זיי זענען איינגעהאַלטן צו-ליעב אַ מין צולאָזנקייט.“

„אַזוי זעהט'ס אויס.“

„מין טייערער סימיאם, דאָס איז נים דער ריכטיגער וועג איינצוהאַנדלען גוטע מידות דורך אויסטוישן תענוגים פאַר תענוגים, און שמערצן פאַר שמערצן, און שרעק פאַר שרעק, און דאָס גרעסערע פאַר דעם קלענערן, ווי זיי וואַלטן געווען מטבעות, נאָר אַז די איינציגע ריכטיגע מטבע, וואָס פאַר איר מוזן אַלע זאָכן ווערן אויסגעטוישט, און מיט וואָס, און דורך וואָסער מיטל, אַלע די דאָזיגע זאָכן דאַרפן ווערן געקויפט און פאַרקויפט, איז אין אמת'ן חכמה; און קוראָזש און אַיינגעהאַלטנקייט, און גערעכטיגקייט, און, בקיצור, אמת'ע טוגענד עקזיסטירט נאָר מיט חכמה, צי תענוגים, און שרעק, און אַנדערע זאָכן פון דעם מין, צוגעלייגט קומען צו אַדער גייען אַראָפּ. און אַ טוגענד וואָס באַשטייט אין דעם אויסטויש פון אַזעלכע זאָכן איינס פאַר ס'אַנדערע אָן חכמה, איז נים מער ווי אַ שאַטן-געמעל פון טוגענד, און איז אין אמת'ן קנעכטיש, און האָט אין זיך נאָר נים וואָס איז געזונט אַדער אמת. און דער אמת איז גראַד אַ רייניגונג פון אַלע די זאָכן, און איינגעהאַלטנקייט, און גערעכטיגקייט, און קר-ראָזש, און די חכמה גופא זענען אַ מין רייניגונג. און די דאָזיגע וואָס האָבן איינגעפירט די מיסעריען זענען נים געווען, ווי עס שיינט, אַזוי נאַריש, נאָר זיי האָבן אין דער ווירקליכקייט געהאַט אַ באַהאַלטענע כונה, ווען זיי האָבן שוין לאַנג צוריק געזאָגט, אַז דער וואָס גייט אויף יענער וועלט נים אַיינגעווייעט און אומגעהייליגט וועט ליגן אין דער זומפּ, אַבער דער וואָס קומט אַהין אַיינגעווייעט און געהייליגט, וועט וואוינען מיט די געטער. און ווי עס ווערט געזאָגט אין די מיסעריען: „אַ סך זענען די מהירסוס-טרעגער (*), אַבער די מיסטיקער נאָר עמליכע,“ און די, גלויב איך, זענען נים קיין אַנדערע אַ חוץ יענע, וואָס זענען געווען אמת'ע פילאָזאָפּן, און

(§) „מהירסוס“ איז דער שמעקן פון דעם גאָט באַקכוס, דער גאָט פון שוכרות. אַ סך טראָגן דעם שמעקן, אַבער ווייניגע זענען די אמת-באַגייסטערטע.

איך האָב אין מיין לעבן, אויף וויפיל איך האָב נאָר געקענט, געטאָן זאָלן וואָס איז געווען מעגליך, און האָב געשמרעכט אויף יעדן וועג, צו ווערן איינער פון זיי. אָבער צי איך האָב געשמרעכט ריכטיג, און צי איך האָב געהאַט ערפּאָלג, דאָס וועל איך וויסען אויף קלאַר, איך גלויב, ווען איך וועל דאָרט אַהין קומען, קירצליך, אויב עס איז גאָט'ס ווילן. דאָס דאָזיגע, סיממיאס און קעבעס, איז מיין פּאַרטיידיגונג, פאַר וואָס איך בין זיך ניט מצער, און האָב ניט קיין עגמת נפש צו פאַר-לאָזן אַיך און די געביטער וואָס איך האָב דאָ; וואָרעם איך גלויב אַז דאָרטן, ניט ווייניגער ווי דאָ, וועל איך געפינען גוטע געביטער און פריינד. און, אויב איך בין מיט מיין פּאַרטיידיגונג צו אַיך מעהר איבערצייגנדיג איידער איך בין געווען מיט די אַטהענישע ריכטער, איז גאַנץ גוט."

נאָכדעם ווי סאָקראַטעס האָט דאָס געזאָגט, איז קעבעס אַריינגעפאַלן אין די רייד און געזאָגט: „סאָקראַטעס, די אַנדערע זאָכן, וואָס דו האָסט געזאָגט געפעלן מיר גאַנץ גוט, אָבער די רייד מכח דער נשמה ברענגען אַריין מענטשן אין גרויסע ספיקות, צי זי עקזיסטירט מער אין ערגעץ ניט, ווען זי פאַרלאָזט דעם גוף, און אַז דעמזעלביגן טאָג ווען דער מענטש שטאַרכט ווערט זי פאַרניכטעט און קומט אום, און ווען זי טיילט זיך אָפּ און גייט אַרויס פון דעם גוף פליט זי גלייך אַוועק און איז מער אין ערגעץ ניט דאָ, ווערנדיג צע-שפּרייט ווי הויך און רויך. ווען זי וואַלט עקזיסטירט ערענצ-וואו, פאַר זיך אַליין ווי אַ גאַנצקייט, כאַפּרייט פון די דאָזיגע איבלען, וואָס דו האָסט נאָר וואָס אויסגערעכנט, וואַלט טאַקע געווען אַ גרויסע און אַ שיינע האַפּנונג, אַז וואָס דו זאָגסט, סאָקראַטעס, איז אמת. אָבער גראַד דאָס פאַדערט ניט ווייניג ראיות און באַווייזן, אַז ווען אַ מענטש איז טויט עקזיסטירט נאָך די נשמה, און האָט נאָך עפעס אַ קראַפט און פאַר-שמענדיש."

„וואָס דו זאָגסט, קעבעס, איז אמת" האָט סאָקראַטעס געזאָגט. „וואָס זשע זאָלן מיר אַצינד טאָן? פאַרלאַנגסט דו

מיר זאלן ווייטער אָנפירן אונזער שמועס וועגן דעם, און זעהן צי דאָס איז וואַרשיינליך צי ניט!

„יא,“ האָט קעכעס געזאָגט, „איך וואָלט גערן געוואָלט הערן וואָס דו דענקסט וועגן דעם.“

„גוט,“ האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „איך גלויב ניט, צי עמיצער וואָס וואָלט אונז איצט געהערט, אפילו ווען ער וואָלט געווען אַ קאָמעדיענשרייבער, וואָלט געזאָגט, אַז איך פלאַפּל און רייד וועגן זאַכן, וואָס גייען מיך ניט אָן. און אויב אַיך איז ניהא, דאַרף מען אונטערזוכן דעם ענין.“

„לאַמיר באַטראַכטן צי די נשמות פון די געשמאַרבענע מענטשן זענען אין דער אונטערוועלט אַדער ניט! עס איז דאָ אַן אַלטע טראַדיציע, וואָס איך דערמאָן זיך, אַז זיי גייען דאַרט אַהין פון דאַנען, און קומען ווידער צוריק, און זיי ווערן געבוירן פון די טויטע. נו, אויב דאָס איז אמת, אויב די לעבעדיגע ווערן נאָך אַמאָל געבוירן פון די טויטע, מוזן דאָך אונזערע נשמות דאַרט זיין? וואָרעס זיי וואָלטן דאָך ניט געקענט נאָך אַמאָל געבוירן ווערן, אויב זיי וואָלטן דאַרט ניט געווען; און דאָס וואָלט געווען די בעסטע ראייה, אַז זיי זענען דאַרטן, ווען מען קען קומען ניט פון ערגעץ אַנדערש נאָר פון די טויטע. אויב אַבער דאָס איז ניט אַזוי, וועט זיך פאַדערן אַן אַנדער ראייה.“

„געוויס,“ האָט קעכעס געזאָגט.

„אַצינדער,“ האָט ער געזאָגט, „אויב דו ווילסט דאָס אויסגעפינען לייכט, זאָלסט דו באַטראַכטן די פראַגע ניט נאָר בנוגע צו מענטשן אַליין, נאָר אויך בנוגע צו אַלע מינים חיות און פלאַנצן, און, בכלל, בנוגע צו אַלע זאַכן וואָס ווערן געבוירן. לאַמיר זעהן צי אַלע די דאָזיגע זאַכן, צי ווערן זיי ניט געבוירן אַדער אַנמשטייען פון גאָר ניט אַנדערש אויסער פון זייערע היפּוכים, ווי למשל דאָס שיינע איז דער היפּוך פון דעם מיאוס'ן, דאָס גערעכטע פון דעם אומגערעכטן, און עס זענען דאָ אומצייליגע אַנדערע אַזעלכע ענליכע היפּוכים. לאַמיר באַטראַכטן די פראַגע, צי

עס איז אומפארמיידליך, אז יעדע זאך וואס האט א היפוך זאל ווערן באשאפן פון איר היפוך, און נאר פון דעם היפוך. למשל, ווען א זאך ווערט גרעסער, מוז עס נויטווענדיג ווערן גרעסער פון עפעס וואס איז פריער געווען קלענער?"

"יא."

"און אויב עס ווערט קלענער, מוז עס ווערן קלענער פון עפעס וואס איז פריער געווען גרעסער."

"דאס איז אמת," האט ער געזאגט.

"און פון דעם שטארקערן דאס שוואכערע, און פון דעם לאנגזאמערן ווערט דאס שנעלערע?"

"געווייס."

"און ווען עטוואס ווערט ערגער, ווערט דען דאס ניט פון דעם בעסערן, און דאס מער גערעכטע פון דעם מער אומ-גערעכטן?"

"אודאי."

"בכו," האט ער געזאגט, "האבן מיר פעסטגעשטעלט דעם פאקט, אז אלע זאכן ווערן אזוי ארום באשאפן, היפוכים פון היפוכים?"

"געווייס."

"און אצינד, איז דא צווישן די אלע צווייענדיגע היפוכים עפעס אזא זאך, וואס מען קען אנרופן א צווייפאכיגע בא-שאפונג, פון איינעם צום אנדערן, און פון דעם ווידער צוריק צום ערשטן? צווישן דעם גרעסערן און דעם קלענערן איז דא דאס וואקסן און דאס אפנעמען; און מיר רופן טאקע איינס פארגרעסערן און דאס צווייטע פארקלענערן."

"יא," האט ער געזאגט.

"און פונקט אזוי איז עס אויך מיט דעם פאנאנדערטיילן און צונויפשטעלן, דאס אבקילן און דאס אנווארמען, און אלע אנדערע היפוכים אויף דעמועלכיגן אופן. און ווען אפילו מיר האבן ניט אלעמאל די ווערטער דאס אויסצודריקן, מוז עס אבער אלעמאל אזוי צוגיין, אז איינס אנטשטייט פון דעם

אנדערן, און אז עס איז דא א ווערן פון איינס אין דאס
אנדערע.

„געוויס, האט ער געזאגט.

„גוט,“ האט סאקראטעס געזאגט, „איז דא עפעס א זאך,
וואס איז דער היפוך פון לעבן, אזוי ווי וואך זיין איז דער
היפוך פון שלאפן?“

„געוויס,“ האט קעבעס געזאגט.

„וואס?“

„דאס שטארבן,“ האט ער געזאגט.

„בכן, ווערן די צוויי זאכן באשאפן איינס פון ס'אנדערע?
און אזוי ווי זיי זענען צוויי, איז צווישן זיי דא א צווייפאכיגעס
ווערן?“

„אודאי.“

„אצינדער,“ האט סאקראטעס געזאגט, „וועל איך ריידן
וועגן איינעם פון די צוויי פאלן, פון וואס איך האב נאך
וואס גערעט, און דער פארגאנג פון זייער ווערן, און דו וועסט
מיר זאגן וועגן די אנדערע. איינס פון דעם, זאג איך, איז
שלאפן, און דאס צווייטע איז זיין וואך, און דאס וואך-זיין
ווערט באשאפן פון דעם שלאפן, און דאס שלאפן פון דעם
וואך-זיין, און דער פארגאנג פון ווערן איז, אין דעם לעצטן
פאל, איינשלאפן, און אין דעם ערשטן, אויפוואכן. ביזט דו
מסכים, אדער ניט?“

„מסכים.“

„און אצינד,“ האט ער געזאגט, „זאג מיר דאס זעלביגע
וועגן לעבן און טויט. זאגסט דו ניט, אז לעבן איז דער היפוך
פון טויט?“

„יא, איך זאג.“

„און אז זיי אנטשמייען איינס פון דאס אנדערע?“

„יא.“

„נו, וואס איז דאס וואס אנטשמייעט פון דעם לעבן?“

„דער טויט,“ האט ער געזאגט.

„און וואס,“ האט סאקראטעס געזאגט, „פון דעם טויט?“

„מען מוז צוגעבן — דאס לעבן.“
 „פון די געשמארבענע, בכנ, קעבעס, אנטשטייען די
 לעבעדיגע, סיי מענטשן און סיי זאכן.“
 „אזוי קומט'ס אויס,“ האט ער געזאגט.
 „אונזערע נשמות עקזיסטירן, בכנ,“ האט סאקראטעס גע-
 זאגט, „אויף יענער וועלט?“
 „אזוי זעהט'ס אויס.“

„און די צוויי באשאפונגען, וואס גייען אן אין די צוויי,
 קען מען איינס זעהן באשיינפערליך; ווארעם עס איז זיכער,
 אז דאס שטארבן קען מען זעהן דייטליך. איז דאס ניט אזוי?“
 „געוויס,“ מאכט ער.

„נו,“ האט סאקראטעס געזאגט, „וואס זאלן מיר אצינד
 מאן? זאלן מיר אבלייקענען דאס אנטקעגנדיגע באשאפונג,
 און זאל די נאטור אין דעם פאל הינקען אויף איין פוס?
 אדער צי מוזן מיר אָננעמען, אז עס איז דא עפעס אַ באשאפונג,
 וואס איז דער היפוך פון שטארבן?“
 „און וואס איז דאס אזוינס?“
 „אויפלעבן.“

„אויב אזוי,“ האט סאקראטעס געזאגט, „אויב עס איז
 דא אזא זאך ווי אויפלעבן, וועט דאס זיין די באשאפונג פון
 די לעבעדיגע אויס די טויטע?“
 „געוויס.“

„הכלל, קומען מיר אויך דורך דער מעטאדע צו דעם
 שלום, אז די לעבעדיגע אנטשטייען פון די טויטע, פונקט ווי
 די טויטע פון די לעבעדיגע; און אויב דאס איז דער פאל,
 זעהט דאס אויס צו זיין א געניגנדער באווייז, אז די נשמות
 פון די טויטע עקזיסטירן ערגעצוואו, פון וואנען זיי קומען
 צוריק צום לעבן.“

„איך דענק, סאקראטעס, אז דאס מוז אזוי זיין לויט
 דעם, וואס מיר האבן פריער צוגעגעבן.“
 „און זעה, קעבעס, אז מיר זענען ניט מיט אומרעכט,
 מיר דוכט, געקומען צו דעם שלום, ווארעם ווען דאס בא-“

שאפן ווערן וואָלט ניט צוגעגאַנגען פון איינעם צום אַנדערן, גייענדיג אַרום און אַרום, ווי אין אַ צירקעל, נאָר דאָס ווערן וואָלט אַלעמאַל געגאַנגען פאַרווערטס אין אַ גלייכער ליניע פון איינעם אין זיין היפּוך און וואָלט זיך ניט אומקערן צוריק און וואָלט זיך ניט בייגן, דעמאַלט, זעהסט דו, וואָלטן אַלע זאכן סוף כל סוף געהאַט איין געשטאַלט און וואָלטן זיך געפונען אין דעמועלעכן צושטאַנד, און צו דעם באשאפן ווערן וואָלט גענומען אַ סוף.

„וואָס מיינסט דו?“ האָט ער געזאָגט.

„עס איז גאָר ניט שווער צו באַגרייפן וואָס איך מיין,“ האָט סאָקראַטעס געזאָגט. „ווען, למשל, עס וואָלט נאָר עקזיסטירט דער פאַרגאַנג פון איינשלאָפן, אָבער ניט דער אַנטקעגנדיגער פאַרגאַנג, דאָס אויפּוואַכן פון דעם שלאָפן, וואָלט צום סוף, ווי דו ווייסט, די זאַגע פון דעם שלאָפנדיגן ענדימאן געווען איינפאַכער אומזין*.) עס וואָלט ניט געהאַט קיין געלטונג, וואָרעס אַלע אַנדערע וואָלטן געווען אין דעם זעלבן צושטאַנד וואָס ער, פעסט איינגעשלאָפן. אַדער ווען אַלע זאכן וואָלטן געווען פאַרמישט, און קיינמאַל ניט צו-טיילט, וואָלט דאָס ווערטעל פון אַנאַקסאגאָראַס: „אַלע זאכן זענען גלייך“ באַלד געוואָרן באַשמעטיגט. אויף דעמועלעכניג אופן, מייזן ליעבער קעבעס, אויב אַלע זאכן וואָס האָבן לעבן אין זיך זאָלן שטאַרבן, און, ווען זיי זענען געשטאַרבן, זאָלן די טויטע בלייבן אין דעם דאָזיגן צושטאַנד, און ניט ווידער ווערן לעבעדיג, איז עס דען ניט אומפאַרמיידליך, אַז צום סוף זאָל אַלץ זיין טויט, און קיין זאך ניט לעבעדיג? וואָריס אויב די לעבעדיגע ווערן באַשאפן פון עטוואַס אַנדערש איי-דער די טויטע, און די לעבעדיגע מוזן שטאַרבן, וואָסער עצה

(* ענדימאן איז געווען אַ פאַסטוך אין קאַרינט, וואָס האָט מיט זיין שיינקייט אַזוי פאַר'בישופ'ט די צנועה'דיגע לבנה'געשין אַרשעמיס, אַז זי האָט אים פאַרשלאַפערט אויף דעם באַרג לאַטמאַס אויף אויביג, כדי זי זאָל אים קענען קושן אומבאַמערקט.)

איז דא, אז אלץ זאל ניט ווערן פארשלונגען פון דעם טויט.
 „איך זעה ניט קיינע, סאָקראַטעס,“ האָט קעבעס געזאָגט.
 „וואָס דו זאָגסט שיינט צו זיין דער ריינער אמת.“

„ווי עס שיינט מיר, קעבעס,“ האָט ער געזאָגט, „איז דאָס
 מער אזוי איידער עטוואָס אנדערש, און מיר זענען ניט פאַר-
 פירט ווען מיר זענען דאָס מודה, נאָר אז עס איז אַן אמת'ער
 פאַקט, אז מען ווערט ווידער לעבעדיג, און אז די לעבעדיגע
 ווערן באַשאַפן פון די טויטע, און אז די נשמות פון די טויטע
 עקזיסטירן. און די גוטע נשמות גייט עס בעסער, און די
 שלעכטע ערגער.“

„און אַ הויך דעם,“ איז קעבעס אַריינגעפאלן אין די רייד,
 „אויב עס איז אמת, סאָקראַטעס, ווי דו פלעגסט אלעמאַל
 זאָגן, אז אונזער לערנען איז ניט מער ווי אַ דערמאָנען זיך,
 איז לויט יענער אויספירונג קומט אויס, אז מיר האָבן נויט-
 ווענדיג געמוזט האָבן געלערנט אין אַ פריערדיגן צושטאַנד,
 וואָס מיר דערמאָנען זיך אַצינדערט. און דאָס וואַלט דאָך
 געווען אוממעגליך ווען אונזער נשמה וואַלט ניט געווען
 עקזיסטירט ערגעצוואו, איידער זי איז געקומען אין דעם
 מענטשליכן געשטאַלט; אזוי אז אויך פון דעם אַרגומענט
 קומט אויס, אז די נשמה איז אומשמערבליך.“

„אַבער, קעבעס,“ האָט סיממיאָס געזאָגט, „וואָסער
 ראיות זענען דאָ פאַר דעם? דערמאָן מיך; וואָרעס גראַד
 אין דעם מאַמענט דעראינער איך זיך ניט פיל פון דעם.“
 „איין שיינע ראיה איז,“ האָט קעבעס געזאָגט, „אז ווען
 מען פרעגט אויס מענטשן, און דו פאַרשטייט ווי אזוי צו
 פרעגן, ענטפערן זיי אַליין ריכטיג וועגן יעדע זאַך; און
 דאָך, ווען זיי וואַלטן ניט געהאַט אין זיך דאָס וויסן און אַ
 ריכטיגן פאַרשטאַנד, וואַלטן זיי דאָס ניט געקאַנט טאָן. און
 אז דאָס איז אזוי ווערט צום קלאַרסטן באַוויזן, ווען מען
 צייגט זיי אַ געאַמעטרישן דיאַגראַם אָדער עטוואָס פון דעם

מין. (*).

„און אויב דו ביסט ניט איבערצייגט אויף דעם וועג, סיממאס,“ האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „זעה צי דו וועסט ניט מסכים זיין, ווען דו וועסט דאָס באַטראַכטן אויף אַן אַנדער וועג. דו צווייפלט נעמליך, ווי אזוי דאָס וואָס מען רופט לערנען קען זיין עראינערונג?“

„איך צווייפל ניט,“ האָט סיממאס געזאָגט, „נאָר איך וויל גראַד לערנען דאָס וועגן וואָס מיר ריידן, נעמליך, ער-אינערונג. און פון דעם וואָס קעכעס האָט פרוכירט דאָ צו זאָגן, הויב איך שוין אָן זיך צו דערמאָנען און צו זיין איבער-צייגט. פונדעסטוועגן וואָלט איך גערן וועלן הערן, וואָס דו האָסט געוואָלט זאָגן.“

„נאָר דאָס דאָזיגע,“ האָט ער געזאָגט. „מיר זענען מסכים, איך רעכן, אַז ווען איינער דאַרף זיך עטוואָס דער-מאָנען, מוז ער דאָס שוין האָבן געוואוסט פריער?“

„געוויס,“ האָט ער געזאָגט.

„דאָן זענען מיר אויך מסכים צו דעם, אַז ווען דער-קענטניש קומט אויף דעם וועג, איז דאָס אויך אַן עראינער-רונג? איך מיין דאָס אַבער אזוי: אויב ווען אַ מענטש האָט געהערט, אַדער געזעהן, אַדער אויף עפעס אַן אַנדער אופן באַגריפן וואָסער עס איז זאָך, און ער דערקענט דאָן ניט נאָר די זאָך, נאָר ער קריגט נאָך דערצו אַ באַגריף פון אַן אַנדער זאָך, וועמעס דערקענטניש איז ניט דיועלכיגע, נאָר אַן אַנדערע, צי קענען מיר דעמאָלט ניט זאָגן מיט רעכט, אַז ער עראינערט זיך די זאָך פון וואָס ער האָט געהאַט אַ פאַרשמעלונג?“

„וואָס מיינסט דו?“

„אזוי, למשל: די פאַרשמעלונג פון אַ מענטש איז דאָך

(* דאָ איז דער אַנפאַנג פון דער היינטיגער פּסיכאָ-אַנאַליזע, און אונטערבאָוואוסטזיין. — איבערזעצער.

א גאנץ אנדערע איידער די פון א לירע?
 „נו, אודאי.“

„דו ווייסט דאך אכער, אז פארליעכטע זעהען א לירע, אדער א בגד, אדער וואס עס איז זאך וואס דער געליעכטער פלעגט געברויכן, געשיהט דאס. זיי באמערקן די לירע, און אין דעם גייסטיגן אויג באקומט זיך דאס בילד פון דעם בחור צו וועמען די לירע באלאנגט? דאס איז דאך עראינערונג, פונקט ווי ווען איינער זעהט סיממאס'ן, דערמאנט ער זיך אפט אן קעכעס, און איך וואלט געקענט ברענגען טויזנדע אועלכע ביישפילן.“

„אודאי טויזנדע, ביי זעאוס, האט סיממאס געזאגט.
 „אצינדער, האט ער געזאגט, „אזא מין זאך איז א סארט עראינערונג? ספעציעל ווען דאס טרעפט ביי אועלכע זאכן, וואס זענען פארגעסן געווארן אין פארלויף פון דער צייט, ווייל מען האט זיי ניט געדענקט?“
 „געוויס, האט ער געענטפערט.“

„ווי איז עס דען, האט סאקראטעס געזאגט, „קען א מענטש, ווען ער זעהט א געמאלעכץ פון א פערד, אדער פון א לירע, זיך דערמאנען אן א מענטשן, אדער ווען ער זעהט דאס בילד פון סיממאס'ן זיך דערמאנען אן קעכעס?“
 „זיכער.“

„און ווען מען זעהט א בילד פון סיממאס, קען מען זיך דערמאנען אויך אן סיממאס אליין?“
 „יא, האט ער געזאגט.“

„אלע די פאלן צייגן, אזוי ארום, אז די עראינערונג גען אנטשטייען פון עגליכע זאכן, און אויך פון אומעגליכע זאכן. איז דאס ניט אמת?“
 „יא.“

„און ווען די עראינערונג וועגן עמוואס קומט צו איינעם פון א זאך וואס האט עגליכקייט, וועט ער דען ניט אויך נויטווענדיג באטראכטן, צי די עראינערונג ניט אים א פול-“

שמענדיגע ענליכקייט צו דער זאך וואס ער עראינערט זיך,
 אָדער ניט?"

„נױטװענדיג.“

„אַצינד זעה,“ האָט ער געזאָגט, „צײַ דאָס דאָזיגע איז
 אַזױ. מיר זאָגן, אַז עס איז דאָ אַזאַ זאַך װי גלייכקײט. איך
 מײן ניט די גלייכקײט פֿון אײן שטיק האַלץ צו אַן אַנדער,
 אָדער אײן שטיין צו אַן אַנדערן, אָדער עפֿעס פֿון דעם מין,
 נאָר עטװאָס אײבער און אַריבער דעם — די גלייכקײט גופא.
 זאַלן מיר זאָגן, אַז עס איז דאָ אַזאַ זאַך אָדער ניט?"
 „מיר װעלן זאָגן, אַז עס איז דאָ,“ האָט ער געענטפֿערט,
 „גאַנץ באַשטימט.“

„און װײסן מיר טאַקע װאַס דאָס איז?"

„געװײס,“ האָט ער געזאָגט.

„פֿון װאַנען האָבן מיר גענומען די ידיעות? איז עס
 ניט גראַד פֿון די זאַכן פֿון װאַס מיר רײדן אַצינדער? האָבן
 מיר דען ניט, װען מיר האָבן געזעהן גלייכע שטיקער האַלץ,
 אָדער שטיינער, אָדער אַנדערע זאַכן, געקראָגן פֿון זײ די
 ידיעה פֿון דער גלייכקײט גופא, װאַס איז גאָר אַן אַנדער
 זאַך? אָדער דענקסט דו ניט, אַז דאָס איז אַן אַנדער זאַך?
 באַטראַכט די זאַך אױף דעם אױפֿן. טרעפט ניט אַמאַל, אַז
 גלייכע שטיינער, אָדער שטיקער האַלץ, הגם זײ בלײבן די-
 זעלביגע, דערשײנען אונז אײנמאַל גלײך און אַן אַנדערשמאַל
 אומגלײך?"

„געװײס.“

„װי אַבער, איז דאָס גלייכע גופא דיר שױן אַמאַל דער-
 שײנען אַלס אומגלײך, אָדער די גלייכקײט אַלס אומגלײכ-
 קײט?"

„נײַ, סאַקראַטעס, קײנמאַל ניט.“

„בכּן,“ האָט ער געזאָגט, „זענען יענע גלייכע זאַכן ניט

דאָסעלביגע װאַס די גלייכקײט גופא.“

„לחלוטין ניט,“ װאַלט איך געזאָגט, סאַקראַטעס.“

„אבער פון די דאָזיגע גלייכע זאַכן,“ האָט ער געזאָגט, „וואָס זענען גאַנץ אַנדערש פון דעם גלייכן גופא, האָסט דו פונדעסטוועגן באַגריפן און האָסט זיך דערוואַרען די ידיעות פון דעם לעצטן?“

„זייער אמת,“ האָט ער געענטפערט.

„און סיי עם איז ענליך צו יענע, און סיי ניט?“
„געוויס.“

„און עם איז ניט דאָ קיין שום הילוק,“ האָט ער גע-
זאָגט, „יעדעס מאָל ווען דאָס קוקן אויף איין זאך ברענגט
צו דיר די פאַרשמעלונג פון אַן אַנדער זאך, סיי זיי זענען
ענליך, סיי אומענליך, איז נויטווענדיג פאַרגעקומען אַן ער-
אינערונג.“
„געוויס.“

„און ווי איז ווייטער,“ האָט ער געזאָגט, „טרעפט מיט
אונז עפעס אַזעלכעס מיט די גלייכע שטיקלעך האַלץ און די
גלייכע זאַכן פון וואָס מיר האָבן נאָר וואָס גערעט: שיינען
זיי אונז צו זיין אַזוי גלייך ווי די גלייכקייט גופא איז?
אַדער צי פעלט זיי עפעס צו זיין פונקט אַזוי גלייך ווי די
גלייכקייט גופא?“

„זיי פעלט נאָר אַ סך,“ האָט ער געזאָגט.

„זענען מיר, הכלל, מסכים, אַז ווען איינער זעהט אַ זאך,
און דענקט ביי זיך, „די זאך וואָס איך זעה, וויל מאַקע זיין
ווי אַ געוויסע אַנדערע זאך, אַבער עם בלייבט הינטערשמע-
ליג, און קען ניט זיין ווי יענע זאך, נאָר עם איז שלעכטער“;
אַז דער וואָס דענקט אַזוי, מוז נויטווענדיג פון פריער שוין
האַבן געקענט יענע זאך, וואָס פון איר זאָגט ער, אַז די זאך
איז מאַקע גלייך צו דעם, אַבער אַז עם בלייבט פיל הינטער-
שמעליג?“

„נויטווענדיג.“

„גוט אַזוי, איז ניט דאָס פונקט וואָס האָט געראַפן מיט
אונז מכח די גלייכע זאַכן און די גלייכקייט גופא?“

„געוויס איז דאָס.“

„אויב אזוי, האָבן מיר שוין געמוזט האָבן אַ קענטניש פון דער גלייכקייט נאָך פאַר דער צייט, איידער מיר האָבן געזעהן גלייכע זאַכן און האָבן זיך געמראַכט: אַלע די דאָזיגע זאַכן שטרעבן צו זיין ווי זיי גלייכקייט, אָבער זיי קענען דאָס ניט דערגרייכן.“

„דאָס איז אמת.“

„און מיר זענען אויך מסכים, אַז מיר האָבן די דאָזיגע קענטניש ניט געקריגן, און אַז עס איז אוממעגליך צו קריגן די דאָזיגע קענטניש אַנדערש ווי פון זעהן אַדער מאַפן, אַדער אַן אַנדערן פון אונזערע חושים? ביי מיר זענען אַלע חושים גלייך.“

„יא, סאַקראַמעס, זיי זענען אַלע גלייך, לכל הפחות, פאַר דעם וואָס מיר באַצוועקן מיט אונזער אַרנומענט.“

„עס זענען, אַלזאָ, די חושים, וואָס דורך זיי מוזן מיר לערנען, אַז אַלע זאַכן וואָס מען באַגרייפט מיט די חושים, שטרעבן צו זיין ווי די גלייכקייט גופא, און זיי קענען דאָס ניט דערגרייכן. איז דאָס דאָזיגע אונזער מיינונג?“

„יא.“

„בכן, נאָך איידער מיר האָבן אַנגעהויבן צו זעהן, אַדער צו הערן, אַדער צו געברויכן די אַנדערע חושים, האָבן מיר שוין פריער געמוזט אויף וואַסער עס איז אופן האָבן געהאַט אַ קענטניש פון דער גלייכקייט גופא, אויב מיר זאָלן פאַר-גלייכן מיט דעם די גלייכענישן, וואָס מיר באַמערקן מיט די חושים, און זעהן, אַז אַלע אַזעלכע זאַכן גאַרן צו זיין ווי די גלייכקייט, אָבער זיי בלייבן הינטערשמעליג.“

„דאָס פאַלגט נויטווענדיג פון דעם, וואָס מיר האָבן פריער געזאָגט, סאַקראַמעס.“

„און מיר האָבן געזעהן און געהערט, און האָבן געהאַט די אַנדערע חושים אזוי שנעל ווי מיר זענען געבוירן גע-וואָרן?“

„געוויס.“

„און מיר האָבן געזאָגט, אז מיר האָבן געמוזט זיך דער-
ווערבן אַ ידיעה פון דער גלייכקייט, איידער מיר האָבן גע-
האַט די חושים?“
„יא.“

„אזוי אַרום זעהט'ס אויס, אז מיר האָבן זיי געמוזט קריגן
איידער מיר זענען געבוירן געוואָרן.“
„אזוי זעהט'ס אויס.“

„אַצינדער, אויב מיר האָבן געקראָגן די דאָזיגע ידיעות
איידער מיר זענען געבוירן געוואָרן, און מיר זענען געבוירן
געוואָרן מיט דעם, האָבן מיר געקענט איידער מיר זענען
געבוירן געוואָרן, און אין דער מינוט פון אונזער געבורט,
ניט נאָר די גלייכקייט און דאָס גרעסערע און דאָס קלענערע,
נאָר אַלע אַזעלכע זאַכן? וואָרעם אונזער איצטיגער אַרגו-
מענט אינטערעסירט זיך מיט דעם גלייכן ניט מער ווי מיט
דער שיינקייט גופא, און די גוטסקייט גופא, און דאָס גער-
רעכטע, און דאָס הייליגע, און, בקיצור, מיט אַלע די זאַכן,
וואָס מיר דריקן אויף זיי אַרויף די חתימה פון „אַבסאָלוט“,
אין אונזער דיאַלעקטישע מעטאָדע פון שאלות און תשובות;
אזוי אז מיר האָבן נויטווענדיג געמוזט דערהאַלטן די ידיעות
פון די אַלע זאַכן איידער מיר זענען געבוירן געוואָרן.“
„דאָס איז אמת.“

„און אויב מיר האָבן דאָס ניט ווידער פאַרגעסן, נאָכדעם
ווי מיר האָבן דאָס דערוואָרבן, האָבן מיר אַלעמאַל געמוזט
געבוירן ווערן מיט דעם דאָזיגן וויסן, און מיר מוזן דאָס וויסן
אונזער גאַנץ לעבן. וואָרעם וויסן הייסט דאָך נאָר דאָס,
צו דערהאַלטן די ידיעות וואָס מען האָט געקראָגן, און זיי
ניט פאַרלירן; און רופן מיר דען ניט פאַרגעסן, סיממיאס,
דאָס פאַרלירן פון ידיעות?“

„גאַנץ געוויס, סאַקראַמעט,“ האָט ער געזאָגט.
„אַבער איך רעכן, אויב מיר האָבן דערהאַלטן וויסן איי-
דער מיר זענען געבוירן געוואָרן, און מיר האָבן דאָס פאַר-
לוירן ביי דער געבורט, און נאָכדעם האָבן מיר, דורך דעם

געברויך פון אונזערע חושים, צוריקגעוואונען דאס וויסן, וואס מיר האבן פריער פארמאגט, איז דען ניט דאס, וואס מיר רופן לערנען אין אמת'ן א ווידער-אויפנעמען פון וויסן וואס בא-לאנגט צו אונז? און האבן מיר רעכט ווען מיר רופן דאס ווידער-עראינערונג?
„געוויס.“

„ווארעם עס איז באוויזן געווארן אלס מעגליך, ווען מיר באנעמען א זאך דורך אונזער זעהן אדער אונזער געהער, אדער עפעס אן אנדער חוש, זיך צו דערמאנען פון דער דא-זיגער זאך אן אנדער זאך, וואס איז פארגעסן געווארן, און וואס איז מיט דעם געווען פארבונדן, צי עס איז געווען גלייך צו דעם, צי אומגלייך; אזוי, אז, ווי איך האב געזאגט, איינס פון די צוויי איז דער אמת: ענטוועדער מיר ווערן אלע גע-בוירן וויסנדיג די זאכן, און מיר ווייסן זיי אונזער גאנצן לעבן, אדער די וואס מיר זאגן אז זיי לערנען דאס ערשט נאכדעם, טוען ניט עטוואס אנדערש ווי נאך זיי דערמאנען זיך, און דאס לערנען איז נאך א דערמאנען זיך.“
„דאס איז זייער אמת, סאקראטעס.“

„וועלכעס דען קלייבסט דו אויס, סיממיאס? זענען מיר געבוירן געווארן מיט די ידיעות, אדער, צי דערמאנען מיר זיך נאכדעם די זאכן, וואס פון זיי האבן מיר שוין געהאט א קענטניש פריער?“

„אויף דער מינוט, סאקראטעס, קען איך ניט אויסקלייבן.“
„ווי איז וועגן דעם? קענסט דו אויסקלייבן דאס פאלגנ-דע? און וואס איז דיין מיינונג פון דעם? א מאן וואס ווייס עפעס, קען אכגעבן א חשבון פון דעם וואס ער ווייס, אדער ניט?“

„נאנץ באשטימט קען ער, סאקראטעס.“
„און דענקסט דו, אז אלע זענען ככה אכצוגעבן א חשבון פון דעם וואס מיר האבן נאך וואס גערעט?“
„איך ווינש זיי וואלטן געקענט,“ האט סיממיאס גע-זאגט, „אבער איך האב שטארק מורא, אז סארגן איז דער

צייט, וועט אין דעם לאנד מער ניט זיין קיין מענטש, וואס
וועט דאס קענען טאן ווי געהעריג.
„דו דענקסט, אלזא, ניט, סיממאס, אז אלע מענטשן
ווייסן דאס?“

„כשום אופן ניט.“
„זיי דערמאנען זיך, אלזא, נאכדעם דאס, וואס זיי האבן
אמאל געלערנט?“
„נויטווענדיג.“

„ווען אבער האבן אונזערע נשמות זיך דערווארבן דאס
דאזיגע ווייסן? זיכער ניט נאכדעם ווי מיר זענען געבוירן
געווארן אלס מענטשן?“
„זיכער ניט.“
„אלזא, פריער.“
„יא.“

„אזוי ארום, סיממאס, זענען אונזערע נשמות געווען
פריער, איידער זיי זענען געווען אין דעם געשטאלט פון
מענטשן, אן גופים, און זיי האבן געהאט אינטעליגענץ.“
„אויסער, סאקראטעס, ווען מיר דערווערבן די ידיעות
ביי דער געבורט; ווארעם אונז בלייבט נאך איבריג אט די
דאזיגע צייט.“

„זאל זיין, מיין פריינד. אבער אין וועלכער אנדערער
צייט פארלירן מיר זיי דען? ווארעם מיר ווערן זיכער ניט
געבוירן מיט זיי, ווי מיר האבן נאר וואס צוגעשטימט. פאר-
לירן מיר זיי אין דער מינוט וואס מיר קריגן זיי, אדער
קענסט דו אנגעבן עפעס אן אנדער צייט?“

„קיין אנדערע, סאקראטעס. נאר איך האב ניט איינ-
געזעהן, אז מיין באמערקונג קלעפט זיך ניט.“
„על כן, סיממאס, האט ער געזאגט, „באשטייט די זאך
אזוי: אויב, ווי מיר האלטן כסדר אין איין זאגן, עס עקזיסט-
טירט דאס שיינע און דאס גוטע, און יעדעס אנדערע פון דעם
מין; און אלץ וואס מיר פארנעמען מיט די חושים באציען
מיר אויף זיי, וואס מיר געפינען אויס האט עקזיסטירט איידער

מיר זענען געווען, און מיר פארגלייכן אונזערע געפילן מיט זיי, אזוי מוזן, נויטווענדיג, פונקט ווי די דאזיגע עקזיסטירן, אויך אונזערע נשמות זיין נאך איידער מיר זענען געבוירן געווארן. און אויב די אלע עקזיסטירן ניט, איז אונזער גאנצער ארגומענט אומזיסט. איז דאס טאקע אזוי ריכטיג, און איז עס טאקע גלייך נויטווענדיג, אז נאר אויב יענע עקזיסטירן, האבן אויך אונזערע נשמות עקזיסטירט איידער מיר זענען געבוירן גע-ווארן, און אויב יענע ניט, אויך די ניט?"

„סאקראטעס, מיר שיינט, אז עס איז פאראן לחלוטין דיזעלביגע נויטווענדיגקייט און אונזער ארגומענט קומט צו דעם אויסגעצייכנטן שלום, אז אונזערע נשמות האבן עקזיס-טירט איידער מיר זענען געבוירן געווארן, אויף דעמוועלכן אופן ווי דער תמצית, פון וועלכן דו רעדסט. ווארעם איך ווייס ניט קיין זאך וואס איז מיר אזוי קלאר ווי דאס, אז דאס אלץ, דאס שיינע, דאס גוטע, און אלע אנדערע פון וואס דו האסט גערעט, האבן אן אמת'דיגע עקזיסטענץ. און מיר דאכט זיך, אז דער באווייז איז געניגנד.“

„אבער ווי איז עס מיט קעכעס?" האט סאקראטעס גע-זאגט. „ווארעם מיר מוזן אויך קעכעס'ן איבערצייגן.“

„אודאי, ווי איך גלויב,“ האט סיממיאס געזאגט, „הגם ער איז דער הארטנעקינסטער צווישן אלע מענטשן אין זיין ניט-גלויבן וואס מען זאגט. דאך גלויב איך, אז ער איז פעליג איבערצייגט אין דעם, אז אונזער נשמה האט עקזיסטירט איי-דער מיר זענען געבוירן געווארן. צי אבער זי וועט אויך זיין נאכדעם ווי מיר זענען געשטארבן, שיינט אויך אפילו מיר, איז נאך ניט באוויזן געווארן, סאקראטעס. עס בלייבט נאך אלץ די מיינונג פון דעם עולם, וואס קעכעס האט נאר וואס דערמאנט, אז ווען א מענטש שטארבט, ווערט זיין נשמה צושפרייט, און דאס איז דער סוף פון זיין עקזיסטענץ. ווארעם וואס שטערט דער נשמה געבוירן צו ווערן, צו ווערן צוזאמענגעשטעלט און צו עקזיסטירן ערגעץ אנדערש איידער זי קומט אריין אין דעם מענטשליכן גוף, און נאכדעם ווי זי

איז אַרײַן אין דעם מענטשליכן גוף און האָט זיך ווידער אָב-געשײט פון אים, זי זאָל דעמאָלט אַליין נעמען אַ סוף און אונטערגיין?"

„דו האָסט רעכט, סיממיאס, האָט קעבעס געזאָגט. „עס שײנט מיר, אַז מיר האָבן באַווײַזן נאָר אײַן העלפט פון דעם וואָס עס האָט זיך געפּאָדערט, נעמליך, אַז אונזער נשמה האָט עקזיסטירט פאַר אונזער געבורט. אָבער מיר מוזן אויך צײַגן, אַז זי עקזיסטירט נאָכדעם ווי מיר שטאַרבן, פּונקט ווי פאַר אונזער געבורט, אויב דער באַווײַז זאָל זײַן פּול-שמענדיג.“

„עס איז שוין געווײַזן געוואָרן, סיממיאס און קעבעס,“ האָט סאָקראַטעס געזאָגט. „אויב איר וועט פאַרבינדן דעם איצטיגן שלום מיט דעם אַנדערן וואָס מיר האָבן פּריער דער-גרייכט, נעמליך, אַז אַלץ וואָס לעבט ווערט געבוירן פון דעם טויטן; וואָרעם אויב די נשמה האָט עקזיסטירט בעפּאַר דער געבורט, און ווען זי קומט צום לעבן, און ווערט געבוירן, קען זי נישט געבוירן ווערן פון עטוואַס אַנדערש ווי פון דעם טויטן, און פון דעם וואָס איז געשטאַרבן, מוז זי דען נישט אויך עק-זיסטירן נאָך דעם טויט, אַז זי מוז דאָך נאָך אַמאָל געבוירן ווערן? דער באַווײַז וואָס איר פּאָדערט איז שוין געגעבן געוואָרן. פּונדעסטוועגן שײנט מיר, אַז דו און סיממיאס וואָלטן גערן אָנפירן דעם ויכוח נאָך ווייטער. איר האָט די קינדערשע שרעק, אַז ווען די נשמה גײט אַרויס פון דעם גוף, וועט זי דער ווינד טאַקע אַוועקבלאַזן און זי צושפּרייטן, איבערהויפט ווען אײַנער שטאַרבט ווען דאָס וועטער איז נישט שטיל און עס בלאָזט אַ שטאַרקער ווינד.“

און קעבעס האָט געלאַכט און געזאָגט: „נעם זשע טאַקע אָן, אַז מיר האָבן די שרעק, סאָקראַטעס, און פּרוכיר אונז איבערצורײַדן. אָבער, נאָך בעסער, נישט אַז מיר אַליין שרעקן זיך, נאָר טאַמער איז דאָ צווישן אונז אַ קינד וואָס שרעקט זיך וועגן דעם. לאַמיר פּרוכירן אים איבערצורײַדן נישט קײן מורא צו האָבן פאַר דעם טויט ווי פאַר עפעס אַ שד.“

„אה, מאַכט סאַקראַטעס, איר מוזט אים לאָזן יעדן
 טאָג אַבשפּרעכן, ביז די שרעק וועט אים פאַרגיין.“
 „וואו זשע, סאַקראַטעס, זאלן מיר נעמען אַ גומן אַב-
 שפּרעכער פאַר אַזעלכע זאַכן, ווען דו גייסט אַוועק פון אונז?“
 האָט ער געזאָגט.

„גרויס איז העללאַס, האָט ער געזאָגט, „קעבעס, וואו
 עס געפינען זיך אַ סך אויסגעצייכנטע מענטשן, און גרויס
 זענען אויך די געשלעכטער פון די באַרבאַרן. דו דאַרפסט
 זיי אַלע דורכנישמערן, זוכנדיג אַזאַ אַבשפּרעכער, ניט שפאַ-
 רענדיג קיין געלד און קיין מי. וואָרעם עס איז ניט דאָ קיין
 אַנדער זאַך אויף וואָס איר זאָלט קענען בעסער פאַרווענדן
 אייער געלד. און איר מוזט אים אויך זוכן צווישן אייך אַליין.
 וואָרעם איר וועט ניט לייכט געפינען איינעם, וואָס קען דאָס
 טאָן בעסער פון אייך.“

„דאָס וועט געשעהן, האָט קעבעס געזאָגט, „אַכער לאַ-
 מיר זיך דערווייל צוריק אומקערן צו דעם פונקט וואו מיר
 האָבן זיך אַבגעשטעלט, אויב דיר איז ניחא.“
 „מיר איז זייער ניחא, אַודאי, ווי דען?“
 „גוט, האָט ער געזאָגט.“

„הכלל, האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „מוזן מיר דען זיך
 ניט פרעגן אומגעפער אַזאַ שאלה: וואָסערע מין זאָך איז
 דאָס וואָס איר טרעפט, אַז זי ווערט צושפרייט, און פאַר וואָסער
 מין זאָך מוזן מיר זיך שרעקן, אַז דאָס וועט מיט איר פאַסירן;
 און, ווידער, וואָסער מין זאָך איז ניט עלול צו דעם? און נאָכ-
 דעם מוזן מיר דען ניט אונטערזוכן צו וועלכע פון די צוויי
 באַלאַנגט די נשמה, און לויט דעם זיך אַנצונעמען מיט קוראָזש
 אַדער מיט שרעק פאַר אונזערע נשמות?“

„דאָס איז גאַנץ ריכטיג, האָט ער געענטפערט.
 „אַצינדער, איז ניט דאָס וואָס איז צוזאַמענגעשטעלט,
 אַדער צונויפגעזעצט עלול, אויף דעם נאַטירליכן וועג, צו
 ווערן אויפגעלייזט אויף דעמעלכן אופן ווי עס איז געוואָרן
 צוזאַמענגעשטעלט? און אויב עטוואָס איז ניט צוזאַמענ-“

געזעצט, איז ניט דאָס דאָזיגע אַליין, אויב וואָסער זאָך איז, אומפּיאַיג צו ווערן אויפגעלייזט?"
 „מיר שיינט,“ האָט קעכעס געזאָגט, „אז דאָס איז אמת.“
 „און עס לייגט זיך אויף דעם שכל, אז די זאכן וואָס זענען אַלעמאַל גלייך, און ענדערן זיך קיינמאַל ניט, זענען די ניט-צוזאַמענגעזעצטע זאכן, און די זאכן וואָס זענען איינ-מאַל אַזוי און איינמאַל אַנדערש און זענען קיינמאַל ניט די-זעלביגע, זענען די צוזאַמענגעזעצטע זאכן?“
 „יא, אַזוי שיינט מיר.“

„לאַמיר איצט צוריקגיין צו דעם, פון וואָס מיר האָבן פריער גערעט. איז דער תּמצית אַליין, וואָס איז אונזערע שאלות און תּשובות רופן מיר דאָס אמת'ע זיין, אַלעמאַל דאָס זעלביגע, אַדער איז דאָס אַמאַל אַזוי און אַן אַנדערש מאַל אַנדערש? דער עצם גלייכקייט, דער עצם שיינקייט, דער עצם פון אַלעם וואָס איז דאָס אמת'ע זיין, דערלאָזן זיי, ווען עס איז, וועלכע עס איז פאַרענדערונג? אַדער צי בלייבט ניט יעדער עצם, ווייל עס איז איינפאַכיג און עקזיסטירט פאַר זיך אַליין, אַלעמאַל דאָסזעלביגע, און דערלאָזט קיינמאַל ניט, אין ערגעץ ניט און אויף קיין אופן ניט, וואָסער עס איז פאַרענדערונג?“

„עס מוז,“ האָט קעכעס געזאָגט, „אַלעמאַל בלייבן דאָס זעלביגע, סאָקראַטעס.“

„און ווי איז עס מיט די פילע שיינע זאכן, ווי, למשל, מענטשן, אַדער פּערד, אַדער מלבושים, אַדער וועלכע עס איז ענליכע זאך, וואָס טראָגן דעמזעלבן נאָמען ווי דער עצם, און מען רופט זיי שייך, גלייך, אַדער נאָך אַזעלכע זאכן? זענען זיי אַלעמאַל דיזעלביגע? אַדער צי זענען זיי פונקט דער היפּוך פון יענע תּמצית'ן, און וואָס זענען ניט גלייך מיט זיך אַליין און אויך ניט איינס מיט דאָס אַנדערע, און, אַזוי צו זאָגן, קיינמאַל ניט, און בשום אופן ניט, דיזעלביגע.“
 „דאָס לעצטע,“ האָט קעכעס געזאָגט. „זיי זענען קיינמאַל ניט דיזעלביגע.“

„און דיזעלביגע זאכן קענסט דו אַנרירן, און זעהן, און באַנעמען מיט די אַנדערע חושים; אַבער די זאכן וואָס בלייבן אַלעמאַל דיזעלביגע, קען מען אויף קיין אַנדער אופן ניט דערגרייכן, אויסער דורך דעם ריינעם דענקען, און זיי האָבן ניט קיין געשטאַלט, און מען קען זיי ניט זעהן.“
 „זיכער,“ האָט ער געזאָגט. „דאָס איז אמת.“

„זאָלן מיר אַצינדער,“ האָט ער געזאָגט, „אַננעמען צוויי סאַרטן עקזיסטענצן, איינע וואָס איז זיכטבאַר און די אַנדערע אומזיכטבאַר.“

„לאַמיר דאָס אַננעמען,“ מאַכט קעבעס.
 „און דאָס אומזיכטבאַרע איז אַלעמאַל דאָסזעלביגע, און דאָס זיכטבאַרע קיינמאַל ניט דאָסזעלביגע?“
 „לאַמיר אויך דאָס אַננעמען,“ זאָגט ער.
 „כסדר אזוי,“ זאָגט סאַקראַטעס, „באַשטייען מיר דען ניט פון צוויי טיילן, גוף און נשמה?“
 „יא,“ האָט ער געענטפערט.

„נו, צו וועלכן סאַרט זאָלן מיר זאָגן, איז דער גוף מער ענליך און מער פאַרוואַנדט?“
 „צו דעם זיכטבאַרן,“ האָט ער געזאָגט, „דאָס איז קלאַר צו יעדן איינעם.“

„און די נשמה? איז זי זיכטבאַר אָדער אומזיכטבאַר?“
 „אומזיכטבאַר, לכל הפחות צו די מענטשן, סאַקראַטעס.“
 „אַבער מיר רופן זאכן זיכטבאַר און אומזיכטבאַר נאָר כּנוגע צו דער מענטשליכער נאַטור, אָדער מיינסט דו אויך אַן אַנדער נאַטור?“

„נאָר די מענטשליכע נאַטור.“
 „וואָס זשע זאָגן מיר וועגן דער נשמה? קען מען זי זעהן, אָדער ניט?“

„מען קען זי ניט זעהן.“
 „זי איז אַלזאָ אומזיכטבאַר.“
 „יא.“

„בּכן, איז די נשמה מער גלייך צו דעם אומזיכטבאַרן

איידער דער גוף איז, און דער גוף איז מער גלייך צו דעם זיכטבארן.

„גאנץ נויטווענדיג, סאָקראַטעס.“

„נו, מיר האָבן אויך שוין פריער געזאָגט, ניט אמת? אז ווען די נשמה באַנוצט זיך מיט דעם גוף עטוואָס צו באַטראַכטן, סיי דורך דעם געזעה, אָדער דעם געהער, אָדער וואָסער עס איז אַנדער חוש (וואָרעם באַטראַכטן מיט דעם גוף מיינט באַטראַכטן מיט די חושים), ווערט זי דאָן פאַרשלעפט פון דעם גוף צו זאָכן, וואָס בלייבן קיינמאָל ניט דיזעלביגע, און זי וואַנדערט אַרום און איז צעמישט, און באַרוישט ווי אַ שיכורער, ווייל זי רירט זיך אָן אַן אַזעלכע זאָכן?“

„זיכער.“

„אָבער ווען זי מאַכט באַטראַכטונגען דורך זיך אַליין, גייט זי אַרײַן אין דעם ריינעם, דעם באַשטענדיגן, דעם אומשטערב-ליכן און דעם אומפאַרענדערליכן. און ווייל זי איז פאַרוואַנדט מיט זיי, האַלט זי זיך שטענדיג מיט זיי, ווען זי איז פאַר זיך אַליין, און זי ווערט ניט געשטערט, און האַט מנוחה פון אירע וואַנדערונגען, און בלייבט אַלעמאָל דיזעלביגע און אומפאַר-ענדערליך מיט דער אומפאַרענדערליכקייט, ווייל זי איז מיט דעם אין באַרירונג. און דער דאָזיגער צושטאַנד פון דער נשמה ווערט אָנגערופן דערקענטניש.“

„סאָקראַטעס,“ האַט ער געזאָגט, „וואָס דו זאָגסט איז

פולשטענדיג ריכטיג און אמת.“

„און אַצינדער נאָך אַמאָל, לויט דעם וואָס מיר האָבן פריער געזאָגט, און דאָס וואָס איז נאָר וואָס געזאָגט געוואָרן, צו וועלכן מין, דענקסט דו, האַט די נשמה מער גלייכעניש און פאַרוואַנדשאַפט?“

„אויך דענק, סאָקראַטעס,“ האַט ער געזאָגט, „אז יעדער איינער, אַפילו דער גרעסטער שומה, וועט מסכים זיין, נאָך דעם אַרגומענט, אז די נשמה איז ניט אין ערך מער גלייך צו דעם, וואָס איז אַלעמאָל דאַסזעלביגע, איידער צו דעם וואָס איז ניט.“

„און דער גוף?“

„איז מער גלייך צו דעם אנדערן.“

„באטראכט נאך דעם ענין אויף אן אנדער וועג. ווען די נשמה און דער גוף זענען צוזאמען, באפעלט די נאטור איינעם צו דינען און זיך צו לאזן באהערשן, און דעם צווייטן צו הערשן און רעגירן. היינט אז דאס איז אזוי, וועלכעס דוכט דיר איז ענליך צו דעם געמליכן, און וועלכעס צו דעם שמערבליכן? אדער דענקסט דו אפשר ניט, אז דאס געמליכע איז פון דער נאטור צוגעפאסט צו הערשן און צו פירן, און דאס שמערבליכע צו פאלגן און צו דינען?“

„יא, אזוי דענק איך.“

„צו וועלכן, דען, איז די נשמה ענליך?“

„גאנץ קלאר, סאקראטעס, די נשמה איז גלייך צו דעם געמליכן, און דער גוף איז גלייך צו דעם שמערבליכן.“

„אויב אזוי, קעבעס, זעה, אויב דער שלום פון דעם אלעם וואס איז געזאגט געווארן, איז ניט, אז די נשמה איז מייסט ענליך צו דעם געמליכן, דעם אומשמערבליכן, דעם פארנונפטיגן, דעם איינארטיגן, דעם אומצומיילבארן, און דעם באשמענדיג אומפארענדערליכן, און דער גוף, פארקערט, איז מייסט ענליך צו דעם מענטשליכן, דעם שמערבליכן, דעם פיל-געשמאלטיגן, דעם אומפארנונפטיגן, דעם צומיילבארן און דעם באשמענדיג פארענדערליכן. קענען מיר זאגן עטוואס, מיין ליבער קעבעס, צו ווייזן אז דאס איז ניט אזוי?“

„ניין, מיר קענען ניט.“

„היינט, אויב דאס איז אזוי, איז עס ניט נאטירליך פאר דעם גוף צו ווערן שנעל אויפגעלעזט, און פאר דער נשמה, פארקערט, צו זיין לחלוטין אומאויפלעזבאר, אדער כמעט אזוי?“

„אוודאי.“

„און דו באמערקסט דאך,“ האט ער געזאגט, „אז ווען דער מענטש שטארבט, איז דער זיכטבארער טייל פון אים, דער גוף, וואס ליגט דא פאר די אויגן, און וואס מיר רופן

א בר מינו, און וואס איז נאטירליך אונטערווארפן דעם גורל צו ווערן אויפגעלעזט און צעפאלן, טרעפט אים דאס ניט באַלד, מיט אַמאָל, נאָר ער בלייבט נאָך פאַר אַ שפּאַרע צייט, און ווען איינער שטאַרבט אין אַ צייט ווען דער גוף איז אין אַ גומן צושטאַנד, בלייבט עס פאַר אַ לאַנגע צייט, און ווען דער גוף ווערט איינגעשרונקען און באַלוצמירט, ווי מען טוט אין עגיפּטען, בלייבט עס גאַנץ פאַר כמעט אַן אומבאַשרענק-טער צייט. און אַפילו ווען דער גוף ווערט פאַרפוילט, זענען נאָך אַלץ דאָ טיילן, ווי ביינער און מוסקולן און דעסגלייכן, וואָס זענען, אַזוי צו זאָגן, אומשטערבליך. איז דאָס ניט אַזוי זיך?

„און די נשמה, דאָס אומזיכטבאַרע, וואָס קלייבט זיך אַוועקצוגיין אויף אַן אַנדער אָרט, וואָס איז איידל און ריין און אומזיכטבאַר, נעמליך, אין דער אמת'ער גייסטער-וועלט, צו דעם גומן און ווייזן גאַט, וואוהין, אויב ס'איז גאַט'ס ווילן, מיינ נשמה מוז באַלד גיין — ווערט די דאָזיגע נשמה, וואָס האָט די אַלע מעלות און אַזא נאַטור, צעזייעט און צושפּרייט, און פאַרניכטעט אַזוי שנעל ווי זי קומט אַרויס פון דעם גוף, ווי די מייסטע מענטשן זאָגן? עס איז זייער ווייט פון דעם, טייערע קעבעס און סיממיאס! דער אמת איז גיכער אַזוי: אויב זי גייט אַוועק ריין, און שלעפט ניט מיט קיין זאָך פון דעם גוף, ווייל ביים לעבן האָט זי זיך פרייוויליג ניט פיל גע'חבר'ט מיט אים, נאָר זי האָט אים אויסגעמידן, און האָט זיך געזאַמלט מיט זיך אַליין, ווייל דאָס איז געווען איר אייביגער באַגער — אַבער דאָס מיינט דאָך ניט עטוואָס אַנדערש ווי נאָר, אַז זי האָט זיך דאָרט באַשעפּטיגט מיט פילאַזאָפיע, און האָט אין אמת'ן פּראַקטיצירט צו זיין אין אַ צושטאַנד פון טויט; אַדער צי הייסט דאָס ניט פּראַקטיצירן דעם טויט?“

„לכל הדעות.“

„דען ווען זי איז אין אַזא צושטאַנד, גייט זי אַוועק צו דעם וואָס איז ווי זי אַליין, צו דעם אומזיכטבאַרן, געטליכן.“

אומשטערבליכן און פארנינפטיגן, און ווען זי קומט דארט
 אהין איז זי גליקליך, באפרייט פון טעות און אומוויסנהייט,
 און שרעק און ווילדע ליעבע, און אלע אנדערע מענטשליכע
 איבלעך, און זי לעבט, ווי עס זאגן די צדיקים, אין אמת, פאר
 אלע צייטן מיט די געטער. זאלן מיר זאגן אזוי, קעבעס, אדער
 אנדערש?"

„אזוי, ביי צעאוס,“ האט קעבעס געזאגט.

„ווען אבער, מיין איך, ווען זי גייט אוועק פון דעם גוף
 באפאלעקט און אומריין, צוליעב דעם וואס זי איז כסדר געווען
 פארמאן מיט אים, און אים ליעב געהאט, און איז געווען בא-
 צויבערט פון אים, און זיינע באגערן און תענוגים, אזוי אז
 זי האט געגלויבט, אז קיין אנדער זאך איז ניט אמת א הויך
 דעם וואס איז ענליך צו דעם גוף, וואס מען קען אנטאפן,
 און זעהן, און עסן און טרינקען, און געברויכן, און די תענוגים
 פון ליעבע, און ווייל זי איז געווען געוואוינט צו האסן און
 צו פירכטן און אויסצומיידן דאס וואס איז טונקל און אומ-
 זיכטבאר צו די אויגן, אבער איז פארשמענדליך און באגרייפ-
 ליך צו דער פארנונפט — דענקסט דו, אז א נשמה וואס איז
 אין אזא צושטאנד וועט קענען אוועקגיין ריין און מיט זיך
 אליין?"

„באין אופן ניט,“ האט ער געזאגט.

„אבער זי וועט זיין דורכגענומען, שמעל איך זיך פאר,
 מיט גשמיות, וואס איז געווארן איר נאטור צוליעב איר אומ-
 גאנג און פארקער מיט דעם גוף, און צוליעב דאס שמענדיגע
 צוזאמענזיין און די גרויסע זארג פאר אים?"

„געוויס.“

„און, מיין פריינד, מיר מוזן גלויבן, אז דאס קערפערליכע
 איז אומבאהאלפן און שווער און ערדיש, און זיכטבאר, און
 אז א נשמה וואס טראגט דאס ווערט געמאכט שווער, און
 ווערט ארונטערגעשלעפט אין דער זיכטבארער וועלט, אויס
 מורא פאר דעם אומזיכטבארן און פאר יענער וועלט. און,
 ווי מען זאגט, זיי בלאנקן זיך ארום צווישן די מצבות און

קברים, וואו מען האט געזעהן שאַטנדיגע פאַרמעס פון נשמות, פיגורן פון יענע נשמות וואָס האָבן זיך ניט אָבגעשיידט אין דיינקייט, נאָר טראָגן מיט זיך עטוואָס פון דעם זיכטבאַרן, און צוליעב דעם קען מען זיי זעהן.“

„עס זעהט אזוי אויס, סאַקראַמעס.“

„עס זעהט אזוי אויס, קעכעס. און עס זעהט אויס, אז דאָס זענען ניט די נשמות פון די גוטע, נאָר פון די שלעכטע, וואָס זענען געצוואונגען זיך אַרומצובלאַנקען אין די דאָזיגע מקומות אַלס שטראַף פאַר זייער פרייעריגן שלעכטן אַרמ לעבן. און זיי בלאַנקען אַרום ביז זיי ווערן ווידער צוגעבונדן צו אַ גוף, צוליעב זייער באַגער נאָך דעם קערפּערליכן. און, נאָטיר-ליך, ווערן זיי צוגעבונדן צו אַזעלכע נאָטורן, וואָס שטימען איין מיט די פּראַקטיקעס פון זייער פרייעריגן לעבן.“

„וואָסערע נאָטורן מיינסט דו, סאַקראַמעס?“

„איך מײן, למשל, אז די וואָס האָבן זיך איבערגעגעבן צו פּרעסעריי, הולטאַיסטוואַ און שיכרות, און האָבן זיך פון נאָר ניט צוריקגעהאַלטן, קענען מגולגל ווערן אין גופים פון אייזלען אַדער אַנדערע חיות פון דעם מין. דענקסט דו ניט אזוי?“

„געוויס איז דאָס מעגליך.“

„און די וואָס האָבן בעסער געוואָלט אומגערעכטיגקייט, טיראַניי און רויב, ווערן מגולגל אין די גופים פון וועלף, שפּאַרבערס אַדער געיערס. וואוהין דען, קענען מיר זיך פאַרשמעלן, וועלן זיי גיין?“

„אן שום ספק,“ האָט קעכעס געזאָגט, „ווערן זיי מגולגל אין אַזעלכע ברואים.“

„און עס איז אַודאי אויך אזוי מיט אַלע איבריגע נשמות, אז יעדע גייט לויט אירע אייגענע געוואוינהייטן?“

„יא,“ האָט קעכעס געזאָגט, „ווי דען?“

„בכּן,“ האָט ער געזאָגט, „די גליקליכסטע צווישן די דאָזיגע, און זיי זענען די וואָס וועלן אויך קומען אויף דעם בעסטן אַרמ, זענען די וואָס האָבן זיך פון נאָטור און אויס גע-

וואוינהייט, אן שום פילאזאפיע אדער שכל, אבגעגעבן צו די געזעלשאפטליכע און בירגערליכע מידות, וואס מען רופט געמעסיגקייט און גערעכטיגקייט?"

„ווי אזוי זענען זיי די גליקליכסטע?"

„ווייל עס איז דאך נאטירליך, אז זיי ווערן ווידער מגולגל

אין געזעלשאפטליכע און איידעלע מינים, ווי בינען, אדער וועספן, אדער מוראשקעס, אדער גאר צוריק אין דעם מענטש-ליכן מין, און פון זיי קענען ארויסקומען גאנץ באלעכאטישע מענטשן.“

„יא.“

„און קיינער ניט, וואס איז ניט געווען קיין פילאזאף, און וואס איז ניט גאנץ ריין ביים אנוועקגיין, האט ניט די זכיה צוצוקומען צו דעם געטער געשלעכט, נאר די ליעבהאבער פון חכמה. צוליעב דער אורזאך, טייערער סיממאס און קעבעס, האלטן די אמת'ע ליעבהאבער פון חכמה זיך אב פון אלע לייבליכע באגערן, און זענען זיי מנצח, און גיבן זיך ניט איבער צו זיי. ניט צוליעב דעם ווייל זיי שרעקן זיך פאר ארימקייט אדער דעם פארלוסט פון אייגנטום, ווי די מייסטע געלדגייציגע מענטשן טוען, אויך ניט ווייל זיי ציטערן פאר אומכבוד אדער חרפה וואס קומט פון שלעכטע מעשים, ווי עס טוען די וואס האבן ליעב כבוד און מאכט, ווען זיי האלטן זיך אב פון דעם.“

„דאס וואלט זיך פאר זיי ניט געפאסט, סאקראמעס,“

האט קעבעס געזאגט.

„אודאי און אודאי ניט,“ האט ער געזאגט. „דערום, די

וואס זארגן זיך פאר זייערע אייגענע נשמות, און לעבן ניט צו באדינען דעם גוף, קערן זיך אב פון אלע די דאזיגע מענטשן, און גייען ניט אין זייערע וועגן, וואס זיי ווייסן אליין ניט וואוהין זיי גייען. זיי אבער גלויבן, אז מען דארף ניט טאן וואס איז אנטקעגן דער פילאזאפיע מיט איר דערלייונג און רייניגונג, און זיי ווענדן זיך און פאלגן איר וואוהין נאר זי פירט זיי.“

„ווי אזוי טוען זיי דאָס, סאָקראַטעס?“

„איך וועל דיר זאָגן,“ האָט ער געענטפערט. „די ליעב-
האַבערס פון חכמה,“ האָט ער געזאָגט, „באַמערקן, אז ווען
די פילאָזאָפֿיע נעמט צום ערשטן מאל אַרײַן אין איר רשות
זייער נשמה, איז זי שמאַרק צוגעבונדן און צוגעשמידט צו
דעם גוף, און געצוואונגען צו באַטראַכטן די ווירקליכקייט
דורך אים ווי דורך גראַמעס, אָבער ניט פאַר זיך אַליין, און
זי וואַלגערט זיך אין פולשמענדיגער אומוויסנהייט. און די
פילאָזאָפֿיע זעהט אײַן, אז די שרעקליכקייט פון דער תפיסה
באַשטייט אין דעם, וואָס זי ווערט פאַראַרזאָכט פון די
תאָוות פון דעם גוף, אזוי אז דער געפאַנגענער אַליין העלפט
מײַסטנס צו אין זײַן אײַגענער געפאַנגנשאַפט. די ליעב-
האַבערס פון חכמה, איך זאָג, באַמערקן, אז ווען די פילאָזאָפֿיע
נעמט אויף דעם אופן די נשמה אין איר רשות ווען זי איז
אין דעם צושטאַנד, רעט זי צו איר אויף אַן אײַדעלן אופן,
און באַמיט זיך זי צו באַפֿרייען, און ווײַזט איר אָן, אז דאָס
באַנעמען דורך די אויגן, און די אויערן, און די אַנדערע חושים
זענען פול מיט באַטרוג, און זי רעט איר צו זיך צוריקצוציען
פון זיי, אַ חוץ אויף וויפיל דער געברויך איז לחלוטין נויטיג,
און מונטערט זי אויף, זיך צו זאַמלען און צונויפצונעמען אין
זיך אַליין, און ניט צו גלויבן קײַן זאַך אויסער זיך אַליין, און
איר אײַגענע אַנשוואַונג פון די זאַכן אַליין; און ניט צו
האַלטן פאַר אמת דאָס וואָס עס זעהט דורך אַנדערע מיטל,
ווייל דאָס פאַרענדערט זיך מיט די פאַרענדערטע זאַכן;
וואַרעם די דאָזיגע זאַכן זענען זיכטבאַר, און ווערן באַנומען
מיט די חושים, וועהרענד די זאַך וואָס די נשמה אַליין זעהט
איז ניט זיכטבאַר און ווערט באַנומען מיט דעם גײַסט. די
נשמה פון דעם אמת'ן פילאָזאָף גלויבט, אז זי דאַרף זיך ניט
אַנטקעגנשמעלן די דאָזיגע באַפֿרייאַונג, און זי האַלט זיך
דערפאַר אָב פון תענוגים, און תאָוות, און טרויער, און שרעק,
אויף וויפיל זי קען נאָר; וואַרעם זי באַרעכנט ווען אײַנער
האַט העפטיגע תענוגים אַדער שרעק, אַדער טרויער, אַדער

תאוות, ליידט ער פון דעם ניט בלויז דאָס, וואָס איינער קען רעכענען, ווי למשל, קראַנקהייט, אָדער דער פאַרלוסט פון דעם געלד, וואָס ער האָט אויסגעגעבן אויף זיינע תאוות, נאָר ער ליידט די גרעסטע און די שווערסטע רעה, וואָס ער נעמט נאָר ניט אַרײַן אין זײַן חשבון.“

„וואָסער רעה איז דאָס, סאַקראַמעס?“ האָט קעבעס גע- זאָגט.

„די רעה איז, וואָס די נשמה פון יעדן מענטש, ווען זי איז שטאַרק דערפרייט אָדער באַטריבט פון וואָס עס איז, איז זי אויך מחויב צו גלויבן, אַז די זאך וואָס האָט דאָס איר פאַרשאַפט איז דאָס עכטסטע און דאָס אמת'סטע. הגם דאָס איז ניט אַזוי. די דאָזיגע זאכן זענען דאָך מייסטנס די זיכטבאַרע זאכן, זענען זיי ניט?“

„געוויס.“

„און אין דעם דאָזיגן צושטאַנד ווערט דען ניט די נשמה צו מייסטן געבונדן פון דעם גוף?“

„ווי אַזוי?“

„ווייל יעדעס פאַרגעניגן אָדער שמערץ, נאָגלט זי צו צו דעם גוף ווי מיט אַ טשוואַק, און פאַרניטעוועט זי, און מאַכט זי גוף'יג, אַזוי אַז זי נעמט גלויבן, אַז נאָר די דאָזיגע זאכן זענען אמת, וואָס דער גוף האַלט פאַר אמת. וואָרעם צוליב דעם וואָס זי האָט דיזעלביגע מיינונג, און דיזעלביגע פאַרגעניגענס וואָס דער גוף, מוז זי אויך, דענק איך, אַננעמען דיזעלביגע מידות און דעמועלביגן אופן פון לעבן, און זי קען קיינמאַל ניט אַוועקגיין רײַן אויף יענער וועלט, נאָר אַז זי מוז אַלעמאַל אַוועקגיין טמא מיט דעם גוף. און אַזוי ווערט זי שנעל ווידער פאַרזונקען אין אַן אַנדער גוף און וואַרצלט זיך אַרײַן, ווי אַ זאַמען. און דערפאַר האָט זי ניט קיין חלק אין דעם אומגאַנג מיט דעם געטליכן, דעם רײַנעם און דעם איינגעשטאַלטיגן.“

„וואָס דו זאָגסט, סאַקראַמעס, איז זייער אמת,“ האָט קעבעס געזאָגט.

„דאס, קעבעס, איז דער גרונד פארוואס די אמת'ע ליעב-
האָבער פון חכמה זענען געמעסיגט און מוטיג; און ניט אויס
דעם גרונד, וואָס דער עולם זאָגט. אָדער מיינסט דו אַנ-
דערש?“

„געוויס ניט.“

„ניין, וואָרעם די נשמה פון דעם פּילאָזאָפּישן מענטשן
וועט ניט רעכענען ווי די אַנדערע טוען, און וועט דאָס ניט
האַלטן פאַר רעכט זיך פּריער צו לאָזן באַפּרייען פון דער
פּילאָזאָפּיע, און נאַכדעם, ווען זי איז באַפּרייט געוואָרן, זאל
זי זיך אַליין ווידער איבערגעבן צו דער קנעכטשאַפּט פון
פאַרגעניגן און שמערצן, און מאַכן צו נישט די פּריעריגע
אַרבייט, ווי אַ פענעלאַפע געוועב*.) ניין, זיין נשמה גלויבט,
אַז זי מוז זיך פאַרשאַפּן מנוחה פון דעם אַלעם, זי מוז פּאַלגן
דעם פאַרשטאַנד, און אַלעמאַל זיך האַלטן פּעסט אָן דעם,
און שויען נאָר דאָס וואָס איז אמת און געטליך, און וואָס
איז ניט קיין פּראָגע פון מיינונגען, און זיך נערן נאָר פון
דעם. און אַזוי גלויבט זי מוז זי לעבן, ווי לאַנג זי לעבט,
און דאָן נאָך דעם טויט איבערצוגיין צו דעם וואָס איז איר
פאַרוואַנדט און צו די וואָס זענען באַשאַפּן ווי זי, און צו
ווערן דערלייזט פון אַלע מענטשליכע איבלען. אַ נשמה וואָס
איז אַזוי גענערט געוואָרן, וועט זיך ניט לייכט שרעקן,
סיממיאַס און קעבעס, אַז זי וועט ווערן צוריסן ווען זי גייט
אַרויס פון דעם גוף, און וועט פאַרשוואַנדן ווערן צו גאַרניט
ניט, אַוועקגעבלאָזן פון די ווינטן, און וועט אין ערגעץ מער
ניט זיין.“

(* פענעלאַפע האָט געהאַט פיל פאַרערער אין דער צייט ווען איר
מאָן אַליוועס האָט אַרומגעוואַנדערט נאָך דעם פּאַל פון טראָן. זי האָט
זיי אַלעמען געהאַלטן אין צוים מיט דעם אויסרייד, אַז זי מוז פּריער
פאַרשיג מאַכן אַ געוועב פון תּכּוּכּים, וואָס זי האָט געוועבט פאַר איר
שווער לאַערמעס. די צייט פון וועבן האָט זי פאַרלענגערט מיט דעם,
וואָס זי האָט יעדע נאַכט אויסגעדריבלט וואָס זי האָט ביישאַג אַנגער
וועבט, ווי עס ווערט דערציולט ביי האַמער.

ווען סאָקראַטעס האָט דאָס געזאָגט, איז געוואָרן שטייל פאַר אַ לאַנגע צייט, און סאָקראַטעס אַליין, ווי מען האָט געקענט זעהן, איז אין גאַנצן געווען פאַרטיפּט אין דעם, וואָס איז געזאָגט געוואָרן, און אויך די מייסטע פון אונז. נאָר סיממיאס און קעכעס האָבן אַכיסל גערעט צווישן זיך; און ווי סאָקראַטעס האָט דאָס געזעהן, האָט ער געפרעגט: „דענקט איר, אז אין דעם וואָס איך האָב געזאָגט פעלט נאָר עפעס? עס איז נאָך דאָ פיל אויסצוזעצן און איינצואווענדן, ווען איינער וויל די זאך באַנעמען גאַנץ גענוי. אויב איר רעט פון עטוואס אַנדערש, האָב איך גאָר ניט וואָס צו זאָגן; אויב אַבער איר האָט ספקות וועגן דעם ענין, זאָלט איר זיך נאָר ניט צוריקהאַלטן אַליין צו ריידן און צו דיסקוטירן, ווען איר דענקט, אז עפעס בעסערעס קען געזאָגט ווערן איבער דעם ענין, און מיך מיטצונעמען אין דער דיסקוסיע אויב איר דענקט, אז איר קענט אַנגיין בעסער צוזאַמען מיט מיר.“

און סיממיאס האָט געזאָגט: „איך וויל דיר זאָגן דעם אמת, סאָקראַטעס. פאַר אַ לאַנגע צייט איז יעדער פון אונז שוין געווען אין ספק, און מיר האָבן איינער דעם אַנדערן געשטופּט און אויפגעמונטערט צו פרעגן אַ פּראָגע, ווייל מיר ווילן הערן דיין ענטפער, אַבער מיר האָבן זיך צוריקגעהאַלטן דיר ניט צו פאַלן צו לאַסט, אויס מורא, אז דאָס קען דיר זיין צוואוידער אין דיין איצטיגן אומגליק.“

און ווען ער האָט דאָס געהערט, האָט ער מילד געלאַכט און געזאָגט: „אוי וויי, סיממיאס! עס וועט מיר זיין גאָר שווער איבערצוצייגן אַנדערע מענטשן, אז איך האַלט ניט מיין איצטיגע לאַגע פאַר אַן אומגליק, ווען איך קען ניט אַמאל אייך איבערצייגן, און איר האָט נאָך אַלץ מורא, אז איך בין אַצינדער ערגער געשטימט ווי אין מיין פּריערדיגן לעבן. און איר שיינט צו דענקען, אז איך שטיי נידריגער אין רוח נבואה איידער די שוואַנען, וואָס זינגען אויך אין אַנדערע צייטן, אַבער ווען זיי פילן, אז זיי האַלטן ביים שטאַרבן, זינגען זיי צו מייסטן און צום בעסטן אין זייער שמחה, אז זיי האַלטן

ביים גיין צו דעם גאט וועמעס דינער זיי זענען. די מענטשן
 אבער, צוליעב זייער אייגענער שרעק פאר דעם טויט, פאר-
 ליימדן די שוואַנען און זאָגן, אז זיי זינגען פון טרויער, באַ-
 קלאַנגדיג זייער אייגענעם טויט. זיי באַטראַכטן גאַרניט,
 אז קיין פויגל זינגט ניט, ווען ער הונגערט, אָדער פרייט,
 אָדער באַוויינט עפעס אַן אַנדער צער; אַפילו ניט דער נאָכ-
 מיגאַל, אָדער דער שוואַלב, אָדער דער וויעדעהאַפּ,
 וואָס אויף זיי זאָגט מען, אז זיי זינגען טרויער-לידער. איך
 גלויב ניט, אז זיי זינגען פון טרויעריגקייט, און אויך ניט די
 שוואַנען; נאָר אזוי ווי זיי זענען אַפאַללאַ'ס פייגל, גלויב איך,
 אז זיי האָבן אין זיך אַ רוח נבואה, און וויל זיי ווייסן אין
 פאַראַוים די ברכות פון יענער וועלט, זינגען זיי, און זענען
 זיך משמח יענעם טאָג מער איידער ווען עס איז. און איך
 דענק, אז איך אליין בין אַ מיט-דינער פון די שוואַנען, און
 בין געהייליגט צו דעמוזעלביגן גאט, און איך האָב דערהאַלטן
 פון מיינ געביטער די מתנה פון נבואה, ניט אַ האַר ערגער
 פון זייערס, און איך גיי אַרויס פון לעבן מיט ניט מער צער
 ווי זיי. בכּן, וואָס איז שייך דעם, קענט איר זאָגן און פּרעגן
 וואָסער פּראַגע איר ווילט, ווי לאַנג די עלף מענער פון די
 אַטהענער דערלויבן דאָס.

„גוט,“ האָט סיממיאס געזאָגט, „איך וועל דיר זאָגן מיינ
 ספק, און נאָכדעם וועט ער דיר זאָגן מיט וואָס ער איז ניט
 מסכים צו דעם וואָס דו האַסט געזאָגט. איך דענק, סאַקראַ-
 מעס, אפשר ווי דו אליין דענקסט, אז עס איז ענטוועדער
 אוממעגליך, אָדער זייער שווער צו דערגיין אויף קלאַר עטוואָס
 פון די זאָכן ביי דעם איצטיגן לעבן. און דאָך איז דער
 דאָזיגער מענטש אַ שוואַכלינג, וואָס פּרוּבירט ניט אויס, אויף
 יעדן אופן, אַלץ וואָס מען זאָגט וועגן דעם, און ניט אַבזולאָזן
 ביז ער איז ניט מיד און מאַט פון שמוּדירן די פּראַגע אויף
 אַלע זייטן. וואָרעם ער מוז דאָך טאָן איינס פון די צוויי:
 ענטוועדער ער מוז לערנען, אָדער אַנטדעקן דעם אמת, וועגן
 די דאָזיגע ענינים, אָדער, אויב דאָס איז אוממעגליך, מוז ער

נעמען די בעסטע מענטשליכע מיינונג, וואָס איז צום שווערסטן אַבצולייקענען, און זיך אַרויפכאַפן אויף דעם ווי אויף אַ פלימע, און אַדורכשווימען דאָס לעבן צווישן אַלע סכנות, סיידן ער קען פאַרן אויף עפעס אַ פעסטערע שיף, ווי אַ געט-ליכע אַנטפלעקונג, אויף וועלכער ער קען מאַכן זיין רייזע זיכערער און מיט ווייניגער סכנה. און אזוי שעם איך זיך ניט איצט צו פרעגן פראַגעס ווי דו אַליין הייסט מיך טאָן, כדי איך זאָל שפעטער ניט קענען זיך אַליין באַשולדיגן, אַז איך האָב אַצינדער ניט געזאָגט וואָס איך דענק. וואַרעם, סאַקראַמעט, ווען איך באַטראַכט וואָס איז געזאָגט געוואָרן, סיי אַליין, אַדער צוזאַמען מיט אים, קומט ביי מיר אים, אַז עס איז ניט גאַנץ גרינטליך."

און סאַקראַמעט האָט געענטפערט: „אפשר, מײן פריינד, ביזט דו גערעכט; אָבער זאָג מיר אין וואַסער פרט איז דאָס ניט גרינטליך."

„אין דעם דאָזיגן,“ האָט ער געזאָגט, „אַז איינער קען געברויכן דעמועלכן אַרגומענט וועגן אַ לירע און די סטרוגעס. איינער קען זאָגן, אַז די האַרמאָניע איז אומזיכטבאַר און אומקערפערליך, און זייער שיין, און געטליך אין אַ גוט אַנגעצויגענע לירע. אָבער די לירע אַליין און אירע סטרוגעס זענען גופים, גשמיות'דיג, און צוזאַמענגעזעצט, און ערדיש, און פאַרוואַנדט מיט דעם שמערבליכן. נו, ווען איינער צו-ברעכט די לירע אַדער צושניידט און צורייסט די סטרוגעס, קען ער מיט דעמועלכן אַרגומענט, ווי דו, דורכפירן, אַז די האַרמאָניע מוז נויטווענדיג נאָך זיין, און איז ניט אונטער-געאַנגען. וואַרעם עס וואַלט דאָך ניט געווען מעגליך, אַז די לירע און די סטרוגעס, וואָס זענען ענליך צו דעם שמערב-ליכן, זאָלן נאָך עקזיסטירן נאָכדעם ווי די סטרוגעס זענען צוריסן, און די האַרמאָניע, וואָס האָט אַ שייכות און איז פאַרוואַנדט מיט דעם געטליכן, און דעם אומשמערבליכן, זאָל אונטערגיין נאָך איידער דאָס שמערבליכע. ער וואַלט זאָגן, אַז די האַרמאָניע מוז נאָך עקזיסטירן ערגעצוואו, און אַז

דאס האָלץ און די סטרונעס וועלן פריער מוזן פארפוילט ווערן, איידער עס וועט וואָס פאַסירן מיט יענעס. און איך שטעל זיך פאַר, סאַקראַטעס, אז דיר צליין האָט אויך גער-מוזט איינפאַלן דער געדאַנק, אז מיר שטעלן זיך פאַר די נשמה צו זיין עפעס אזא זאַך; אז אונזער גוף איז אָנגעצויגן און ווערט צוזאַמענגעהאַלטן פון וואַרימקייט, קעלט, פייכט-קייט און טרוקנקייט און דאָס גלייכן, און די נשמה איז אַ געמיש אין אַ האַרמאָניע פון דיזעלבע עלעמענטן, ווען זיי זענען גוט און לויט דער ריכטיגער פראָפּאָרציע צוזאַמענגע-מישט. אויב די נשמה איז אַ האַרמאָניע, איז עס קלאַר, אז ווען דער גוף איז צופיל נאַכגעלאָזן, אָדער צו שטייף אָנגעצויגן פון קראַנקהייט אָדער אַנדערע איבלען, מוז די נשמה נויט-ווענדיג אומקומען, ווי געטליך זי זאָל ניט זיין, פונקט ווי אַלע אַנדערע האַרמאָניעס פון מענער אין אַלע אַנדערע ווערק פון דעם קינסטלער, ווערענד די איבערבלייבעכץ פון יעדן גוף וועלן זיך נאָך האַלטן אַ לאַנגע צייט, ביז זיי ווערן פאַר-ברענט אָדער צופוילט. זעה זשע, וואָס זאָלן מיר זאָגן געגן אזא אַרגומענט, ווען איינער באַהויפטעט, אז די נשמה אַלס אַ געמיש פון די עלעמענטן פון דעם גוף, וועט צוערשט אונ-טערגיין אין דעם וואָס מיר רופן טויט?"

דאָ האָט סאַקראַטעס שאַרף געקוקט אויף אונז, ווי ער פלעגט אַפט טאָן, און געזאָגט מיט אַ שמייכל: „סיממיאַס האָט ריכטיג געזאָגט. און ווען איינער פון אייך ווייס אַ בעסערן וועג פון מיר, פאַרוואָס ענטפערט ער ניט? וואָרעס ער האָט, ווי עס שיינט, געפאַקט ניט קיין שלעכטן פונקט. דאָך דענק איך, איידער מיר ענטפערן אים, מוזן מיר הערן וואָס אונזער פריינד קעבעס האָט אויסצוזעצן געגן אונזער אַרגומענט, כדי מיר זאָלן געווינען צייט צו באַטראַכטן וואָס צו זאָגן, און נאַכדעם, ווען מיר האָבן זיי אויסגעהערט, קענען מיר ענטוועדער זיי נאַכגעבן, ווען זיי שיינען צו נעמען די ריכטיגע נאָמע, אָדער, אויב ניט, קענען מיר ווייטער אַרגו-מענטירן און פאַרטיידיגן אונזער שטאַנדפונקט. אַלזא, רייד,

קעבעס, און זאג אונז, וואָס האָט דײַך באַאומרוואַינט, אַז דו קענסט נישט גלויבן?"

„איך וועל דיר זאָגן,“ האָט קעבעס געזאָגט. „מיר שיינט, אַז דער אַרגומענט שטייט אויף דעמזעלביגן אַרט ווי פּריער און איז אַפֿן צו דיזעלביגע איינווענדונגען וואָס איך האָב גע- מאַכט. וואָרעס איך לייקן נישט, אַז עס איז באַוווּזן געוואָרן זעהר געשטייט, און, אויב איך מעג זאָגן, איבערצייגנד, אַז די נשמה האָט עקזיסטירט, איידער זי איז אַריינגעקומען אין דער פּאַרמע, אַכער אַז זי וועט אויך עקזיסטירן נאָך אונזער טויט, שיינט מיר נישט אַזוי. איך בין נישט מסכים צו דער איינווענדונג פֿון סימיאַס, אַז די נשמה איז נישט שטאַרקער, און דויערהאַפטיגער פֿון דעם גוף, וואָרעס איך דענק, אַז די נשמה שטייט פֿיל העכער אין אַלע די זאַכן. „פּאַרוואָס זשע,“ וועט דער אַרגומענט זאָגן, „ביזט דו נאָך אַלץ אומגלויביג, ווען דו זעהסט דאָך, אַז נאָך אַ מענטשנ'ס טויט עקזיסטירן נאָך אַלץ די שוואַכערע חלקים? דענקסט דו נישט, אַז די שטאַרקערע חלקים וועלן זיך אַודאי דערהאַלטן פֿאַר דער צייט?“ אַצינד באַטראַכט צי עס שטעקט עפעס אַ שכל אין מיין ענטפֿער. איך דענק, איך וועל זיך צום בעסטן קענען אויסדריקן, ווי סימיאַס, מיט אַ בילד. עס קומט ביי מיר אויס, אַז דאָס איז פֿונקט ווי ווען איינער זאָל זאָגן וועגן אַן אַלטן וועכער וואָס איז געשמאַרבן, אַז דער מענטש איז נישט אומגעקומען, נאָר ער איז געזונד און פֿריש ערגעצוואו, און ער זאָל אונז אָנגעבן אַלס באַוווּזן פֿאַר דעם, אַז דער מאַנטל, וואָס דער מאַן האָט געוועבט און פֿלעגט טראָגן איז נאָך גאַנץ, און נישט צושטערט. און ווען איינער וועט אים נישט גלויבן, זאָל ער אים פֿרעגן: וואָס איז מער דויערהאַפֿט, אַ מענטש צי אַ מאַנטל, וואָס ווערט געברויכט און געטראָגן, און ווען דער ענטפֿער קומט, אַז אַ מענטש דויערט לענגער, וועט ער דענקען, ער האָט געגעבן די בעסטע ראַיה, אַז דער מענטש איז געזונד און פֿריש, ווייל דאָס וואָס דויערט ווײַ- ניגער איז נישט אונטערגעגאַנגען.

„אבער דאס, סיממאס, האלט איך ניט פאר רעכט, און
 איך בעט דיך ספעציעל צו באמערקען וואס איך זאג. יעדער
 איינער קען איינזעהן, אז דער מענטש וואס זאגט אזעלכעס
 רעט פשוט'ע שטותים. ווארעם דער דאזיגער וועבער האט
 שוין געוועט און אבגעטראגן גאר א סך מאנאלען, און ער
 האט זיי אלע איבערגעלעבט, און ער איז אומגעקומען, איך
 רעכן, פריער איידער דער לעצטער. און דער מענטש איז
 דאך צוליב דעם ניט שוואכער, און פארגאנגליכער איידער
 דאס מלבוש. איך דענק, אז דאסזעלביגע בילד קען מען און
 ווענדן אויף דער נשמה און דעם גוף, און עס וועט זיין גאנץ
 פאסיג צו זאגן וועגן זיי אויף דעמזעלביגן אופן, אז די נשמה
 דויערט א לאנגע צייט, און דער גוף דויערט ווייניגער און
 איז שוואכער. אבער מען קען גיין נאך ווייטער און זאגן,
 אז יעדע נשמה טראגט אב עטליכע גופים, איבערהויפט ווען
 זי לעבט לאנג. ווארעם אויב דער גוף האלט זיך אין איין
 בייטן און ווערט כסדר פארניכטעט, ווערענד דער מענטש
 לעבט נאך, אבער די נשמה וועבט כסדר אויפ'ס ניי דאס
 אבגענוצטע, מוז דאך די נשמה, ווען זי גייט אונטער, נויט-
 ווענדיג אויף זיך האבן דאס לעצטע מלבוש, און נאר דאס
 וועט זי אריבערלעבן, און ערשט ווען די נשמה איז אונטער-
 געגאנגען, וועט דעמאלט דער גוף מיט אמאל באווייזן די
 שוואכקייט פון זיין נאטור און וועט שנעל פארשווינדן דורך
 צופוילטקייט. און אזוי ארום זענען מיר, לויט דעם ארגון-
 מענט, נאך ניט בארעכטיגט צו פילן זיכער, אז אונזערע
 נשמות עקזיסטירן נאך ערגעצוואו נאכדעם ווי מיר זענען
 טויט. ווארעם ווען יעמאנד זאל אפילו איינשטימען מיט
 דעם וואס געברויכט דיין ארגומענט, נאך מער ווי דו בא-
 הויפטעסט, סאקראטעס, און זאל צוגעבן, אז ניט נאר האבן
 אונזערע נשמות עקזיסטירט איידער מיר זענען געבוירן גע-
 ווארן, נאר אויך, אז קיין זאך קען ניט פארהינדערן מאנכע
 נשמות זאלן ווייטער עקזיסטירן, און זאלן געבוירן ווערן
 און שטארבן אבער און ווידער נאך אונזער טויט, ווייל די

נשמה איז פון דער נאטור אזוי שטארק, אז זי קען אויס-
האלטן פילע געבורטן — ווען אפילו מען זאל דאס צוגעבן,
קען איינער פונדעסטוועגן ניט וועלן מודה זיין, אז די נשמה
קומט ניט אָב פון די כחות אין די פילע געבורטן, און אז
זי וועט ניט סוף כל סוף אומקומען אין גאנצן אין איינעם
פון אירע טויטן. נאָר ער קען זאָגן, אז קיינער ווייסט ניט
אין פאָראַויס דעם דאָזיגן טויט, און דאָס דאָזיגע אויפלייוונג
פון דעם גוף, וואָס ברענגט פאָרניכטונג צו דער נשמה, וואָרעם
קיינער פון אונז קען דאָך דאָס ניט פילן. און אויב דאָס איז
דער פאָל, איז יעדער וואָס האָט צוטרויען אין דעם טויט,
האָט אַ נאָרישן צוטרויען, סײַדן ער קען באַווייזן, אז די
נשמה איז לחלוטין אומשטערבליך און אומפאָרגענגליך. אז
ניט, איז דער מענטש וואָס האַלט ביים שטאַרבן, דאַרף ער
זיך אַלעמאָל שרעקן, אז זײַן נשמה וועט אין גאַנצן אומקומען
אין די קומענדיגע אויפלייוונג פון דעם גוף.“

מיר אַלע, ווי מיר האָבן שפּעטער איינער דעם אַנדערן
דערציילט, האָבן זיך געפונען אין אַ זייער אומאַנגענעמער
שטימונג, ווען מיר האָבן געהערט וואָס די צוויי האָבן גע-
זאָגט; וואָרעם מיר זענען געווען שטאַרק איבערצייגט פון
דעם פריערדיגן אַרגומענט, און אַצינד האָבן זיי געשיינט אונז
צוריק אַריינצואוואָרפן אין ספקות און אומגלויבן, ניט נאָר
מכּח דעם פריער געזאָגטן, נאָר אויך מכּח דעם וואָס וועט
שפּעטער געזאָגט ווערן. מיר האָבן זיך גענומען שרעקן, אז
מיר זענען ריכטער וואָס זענען גאָר ניט ווערט, אַדער אז
מען קען אין דעם ענין ניט דערגרייכן קיין שום געוויסהייט.

עכעקראַטעס. ביי די געטער, פּעדאַן, איך פאַרדענק
דאָס אייך גאָר ניט. וואָרעם איך אַליין, ווען איך האָב דיך
געהערט דערציילן, האָב איך זיך אַליין געפרעגט: „וואָסער
אַרגומענט קענען מיר שוין היינט גלויבן?“ וואָרעם דער
אַרגומענט וואָס סאַקראַטעס האָט געגעבן, הגם ער איז
געווען פולשטענדיג איבערצייגענד, איז ער אַצינד געוואָרן
אומגלויבליך. וואָרעם די שיטה, אז די נשמה איז אַ מין

הארמאגיע, האט מיך אלעמאל פעסטגעהאלטן און עס האלט מיך נאך אצינד, און ווען דו האסט וועגן דעם גערעט, האב איך זיך דערמאנט, אז איך אליין האב פריער אין דעם געגלויבט. אצינד דארף איך ווידער אויף דאס ניי עפעס אן אנדער באווייז, וואס זאל מיך איבערצייגן, אז ווען דער מענטש שטארבט, שטארבט ניט די נשמה מיט אים. זאג זשע מיר, ביי צעאום, ווי אזוי האט סאקראטעס ווייטער אנגעפירט זיין דיסקוסיע, און צי האט ער אויך, ווי דו זאגסט, די איב-ריגע האבן געטאן, ארויסגעוויזן אן אומרוואינקייט, אדער צי האט ער זיין ארגומענט פארטיידיגט רהיג. און צי האט ער דאס פארטיידיגט מיט ערפאלג, אדער שוואך? דערצייל אונז אלצדינג אזוי גענוי ווי דו קענסט.

פעדאן. זייער אפט, עכעקראטעס, האב איך באוואונדערט סאקראטעס'ן, אבער קיינמאל האב איך אים ניט מער באוואונדערט ווי דעמאלט. אז ער האט געוואוסט וואס צו ענטפערן איז אפשר ניט קיין וואונדער; אדער איך האב ביי אים צוערשט מייסטנס באוואונדערט, ווי פריינדליך און איידל און מיט וואסער דרך ארץ ער האט אויפגענומען די רייד פון די יונגע לייט; צווייטנס, ווי שארף ער האט דער-פילט דעם וואונד, וואס די ווערטער האבן געמאכט אויף אונז, און צום סוף, מיט וואסער געשיקטקייט ער האט אונז געהיילט און האט אונז, אזוי צו זאגן, צוריקגערופן, ווי אנט-לאפענע און באזיגטע, און האט אונז געהייסן זיך ארומזעהן און אים נאכפאלגן, און צוזאמען מיט אים ווייטער אויס-פארשן דעם ענין.

עכעקראטעס. ווי אזוי האט ער דאס געטאן?

פעדאן. איך וועל דיר דערציילן. איך בין געזעסן ביי זיין רעכטע האנד אויף א טאבורעטקע, נעבן זיין בעט, און זיין זיץ איז געווען א סך העכער פון מיינעם. ער האט מיר געגלעט איבער דעם קאפ, האט צוזאמענגענומען מיינע האר פון דעם נאקן אין זיינע הענד אריין — ער האט געהאט א נאטור אפט צו שפילן מיט מיינע האר, און ער האט גע-

זאגט: „מאָרגן, פּעדאַן, וועסט דו אפשר אַבשניידן די שיינע
לאַקן.“

„אזוי זעהט'ס אויס, סאַקראַמענט, האָב איך געזאָגט.“

„ניט אַבער, ווען דו וועסט מיך פּאַלגן.“

„וואָס זשע זאַל איך טאָן?“ האָב איך געפרעגט.

„היינט נאָך וועסט דו זיי אַבשניידן, און איך וועל אַב-
שניידן מיינע, אויב אונזער אַרגומענט שטאַרבט, און מיר
וועלן אים ניט קענען ווידער ברענגען צום לעבן. ווען איך
וואַלט געווען דו, און דער אַרגומענט וואַלט פון מיר אַנט-
לאָפן, וואַלט איך געטאָן אַ נדר, ווי די אַרניער, ניט צו לאָזן
וואַקסן מיינע האָר ביו איך וואַלט באַנייט דעם קאַמף, און
וואַלט באַזיגט דעם אַרגומענט פון סימביאס און קעבעס.“

„אַבער,“ האָב איך געזאָגט, „מיט צוויי קען אַפילו הע-
ראַקלעס, זאָגט מען, זיך ניט געבן קיין עצה.“

„טאָ רוף מיך,“ האָט ער געזאָגט, „אַלס דיין יאלאָוס“

דיר צו הילף, ווי לאַנג עס איז נאָך טאָג.“

„אַט רוף איך דיך צו הילף,“ האָב איך געזאָגט, „אַבער“

ניט ווי העראַקלעס רופט יאלאָוס'ן, נאָר ווי יאלאָוס רופט
העראַקלעס'ן.“

„דאָס איז אַלץ איינס,“ האָט ער געזאָגט, „אַבער קודם“

כל, לאַמיר זעהן זיך אויסצוהיטן פון אַ סכנה.“

„וואַסער סכנה?“ האָב איך געפרעגט.

„די סכנה ניט צו ווערן קיין מיזאָלאָגיסטן,“ האָט ער

געזאָגט, „ווי אַנדערע ווערן מיזאָנטראָפן; וואַרעם קיין ער-“

גערע זאָך קען ניט פאַסירן צו אַ מענטשן ווי צו ווערן אַ

שונא פון אַרגומענטירן. מיזאָלאָגיע און מיזאָנטראַפיע שטאַ-

מען ביידע פון דערזעלבער סבה. מיזאָנטראַפיע נעמט זיך

פון דעם וואָס מען גלויבט צופיל איינעם וואָס מען קען ניט

נוט. איינער דענקט, אַז דער און דער מענטש איז פול-

שטענדיג אמת'דיג, און געזונד, און פאַרטרויענסווערט, און

נאַכדעם געפינט ער אויס, אַז ער איז נידעריג און פאַלש.

נאַכדעם ווי עמיצער האָט דיזעלבע דערפאַרונג מיט אַז אַני-

דערן, און ווען דאס טרעפט איינעם אַפּט, ספּעציעל ווען דאָס טרעפט אים מיט אַזעלכע, וואָס ער האָט געהאַלטן פאַר זיינע טייערסטע און נאָענטסטע פּריינד, איז דער סוף, אַז ער האַלט זיך אין איין אַרומקריג, און ער האַסט יעדן איינעם, און ער נעמט גלויבן, אַז ביי קיינעם איז ניט דאָ עטוואָס געוונדעס. האַסט דו ניט באַמערקט, אַז אַזוי געשעהט עס?"

"אודאי, זאָג איך."

"גו," איז ער אָנגעגאַנגען, "איז דאָס ניט שענדליך, און איז דאָס ניט פּשוט, אַז אַ מענטש נעמט זיך אונטער אומצו- ביין מיט מענטשן, ווען ער פאַרשטייט ניט די מענטשליכע נאַטור? וואָרעס ווען ער וואַלט מיט זיי אומגעגאַנגען מיט פאַרשמענדליש, וואַלט ער געוואוסט, ווי עס איז אין אמת'ן דער פּאַל, אַז ביידע, די גאַר גוטע און די גאַר שלעכטע, זע- נען דאָ ווייניג, און די מיטלמעסיגע צווישן די גרויסע און די קליינע זענען דאָ צום מייסטן."

"וואָס מיינסט דו?"

"איך מיין, דאָס איז פונקט ווי מיט די גאַר גרויסע און די גאַר קליינע. גלויבסט דו, אַז עס איז דאָ עטוואָס זעל- טענער ווי צו געפינען אַ גאַר גרויסן אַדער גאַר קליינעם מענטש, אַדער אַ הונט, אַדער עפעס אַן אַנדער באַשעפעניש; אַדער, נאָך אַמאָל, איינעם וואָס איז גאַר שנעל, אַדער גאַר פאַמעליך, גאַר מיאוס, אַדער גאַר שיין, גאַר שוואַרץ, אַדער גאַר ווייס? האַסט דו ניט באַמערקט, אַז די אַלע עקסטרע- מען זענען זעלטן און ווייניג, און די דאָזיגע וואָס זענען צווישן די עקסטרעמען, זענען אַן אַ שיעור?"

"בלי ספק, זאָג איך."

"און דענקסט דו ניט, האַט ער געזאָגט, "אַז ווען עס וואַלט אָנגעגאַנגען אַ וועטע אין געמיינהייט, וואַלטן אויך אין דעם געווען גאַר ווייניגע, וואָס וואַלטן זיך אַרויסגעצייגט אַלס די בעסטע?"

"גאַנץ מעגליך, האָב איך געענטפּערט.

"יא, גאַנץ מעגליך, מאַכט ער, "אַבער ניט אין דעם

זענען אַרגומענטן גלייך צו מענטשן; איך האָב פשוט דאָ נאַכגעפּאָלגט, וואוהיין דו האַסט מיך געפירט. די ענליכקייט ליגט אין דעם: ווען אַ מענטש, וואָס פאַרשטייט ניט ווי אַזוי צו אַרגומענטירן, גלויבט אין די ריכטיגקייט פון אַ גע-וויסן אַרגומענט, און אַביסל שפּעטער קומט ביי אים אויס, אַז עס איז פאַלש, צי דאָס איז טאַקע אַזוי, צי ניט, און דאָס טרעפט אים אַבער און ווידער — יענע מענטשן, ווי דו ווייסט, און דאָס טרעפט מייסטנס מיט די וואָס גיבן זיך אָפּ מיט דיסקוסיע, הויבן אָן צו גלויבן, אַז זיי זענען די קליגסטע פון אַלע מענטשן, און אַז זיי אַליין האָבן אַנטדעקט, אַז עס איז ניט דאָ קיין זאַך, וואָס האַט אין זיך עטוואָס געזונטעס אַדער ריכטיגעס, צי דאָס איז אַן אַרגומענט צי עפעס אַנדערש, נאָר אַז אַלע זאַכן גייען אַרויף און אַראָפּ, ווי די שטראַמען פון עוריאַפּאס, און קיין זאַך בלייבט ניט שמענדיג פאַר אַ לענגערע צייט.

„זיכער,“ האָב איך געזאָגט, „דו רעדסט זייער ריכטיג.“
 „דאָן, פּעדאַן,“ האָט ער געזאָגט, „אויב עס איז פאַראַן אַן אַרגומענט, וואָס איז אמת, און זיכער, און וואָס מען קען איינזעהן, וואַלט עס געזען זייער טרויעריג, ווען אַ מענטש, ווייל ער האַט זיך אָנגעשטויסן אָן אַן אַרגומענט, וואָס אַמאָל זעהט עס אים אויס צו זיין אמת, און אַן אַנדערש מאַל פאַלש, זאָל ער ניט אַרויפּוואַרפּן די שולד אויף זיך, און זיין אייגענע אומדערפאַרנקייט, נאָר ער זאָל ענדיגן מיט דעם, צוליעב וואָס ער איז געקרענקט, וואָס ער וואַרפט גערן די שולד אויף די אַרגומענטן, און זאָל זיי האַסן און אויסלאַכן דאָס גאַנצע איבריגע לעבן זיינס, און זאָל אַזוי אַרום זיך אַליין באַרויבן פון דעם אמת, און פון דעם דערקענען די ווירקליכקייט.“

„יא, ביי צעאוס,“ האָב איך געזאָגט, „דאָס וואַלט געווען זייער טרויעריג.“

„לאַמיר זשע, קודם כל,“ האָט ער געזאָגט, „זיך היטן פון דעם, און לאַמיר ניט דערלאָזן די אַניכט אין אונזער

נשמת, אז עס איז בכלל ניט דאָ קיין געזונדקייט אין אַרגו-
מענטן. לאַמיר אַ סך גיכער אָננעמען, אז מיר אַליין זענען
נאָך דערווייל ניט גאַנץ געזונד, און אז מיר דאַרפן שמרעבן
מיט חשק, ווי מענער, דאָס צו ווערן, דו, און די איבריגע,
צוליעב אייער צוקינפטיגן לעבן, און איך, צוליעב דעם טויט.
וואָרעם איך האָב מורא, אז גראַד אַצינד פאַרהאַלט איך מיך
ניט פילאָזאָפיש אין דער פראַגע, נאָר איך בין איינגע'עקשנ'ט,
ווי די גאָר פראַסטע מענטשן. וואָרעם ווען זיי אַרגומענטירן
וועגן עטוואַס, גייט זיי גאָר ניט אָן דער אמת פון דער זאך,
וואָס זיי דיסקוטירן, זיי רייסן זיך נאָר צו מאַכן זייערע אַי-
גענע אַנזיכטן זאָלן אויסזעהן אמת ביי זייערע צוהערער. מיר
שיינט, איך אונטערשייד זיך פון זיי אין דעם מאַמענט נאָר
מיט דעם, וואָס איך וועל זיך ניט רייסן צו מאַכן דאָס וואָס
איך זאָג, זאָל אויסזעהן אמת ביי מיינע צוהערער, אויסער
אַלס אַ נעבנזאך, זאָנדערן צו מאַכן זיך אַליין גלויבן אין דעם.
וואָרעם איך רעכן, מיין ליעבער פריינד, און זעה ווי אייגנ-
נוציג איך בין: אויב וואָס איך זאָג איז אמת, איז עס דאָך
אויסגעצייכנט צו זיין איבערצייגט אין דעם; און אויב עס
זאָל פאַר מיר גאָר ניט זיין נאָך דעם טויט, וועל איך דאָך,
לכל הפחות, ניט פאַלן צו לאַסט מיינע פריינד מיט מיין
יאַמערן אין די לעצטע מינוטן. און די דאָזיגע אומוויסנהייט
מיינע וועט דאָך ניט לאַנג דויערן, וואָרעם דאָס וואַלט געווען
שלעכט. אַבער דאָס וועט זיך שנעל ענדיגן. און אַזוי:
האַט ער געזאָגט, „סימיאס און קעבעס, „גיי איך צו צו דעם
אַרגומענט אַזוי צוגעגרייט. אַבער איר, אויב איר ווילט
מיך פאַלגן, זאָלט איר זיך ווייניג וואָס קימערן וועגן פאַקראַ-
טעס'ן, זאָנדערן פיל מער וועגן דעם אמת. און אויב איר
דענקט, אז וואָס איך זאָג איז אמת, זייט מסכים מיט מיר,
און אויב ניט, שמעלט זיך אַנטקעגן מיט אַלע כחות, כדי איך
זאָל אין מיין אייפער ניט באַטריגן מיך אַליין און איך, און
אָוועקגיין ווי אַ ביזן, איבערלאַזנדיג דעם שמאָך אין אַיך.”

„נאָר לאַמיר צוגיין צו דער זאך.“ האַט ער געזאָגט.

„קודם כל, דערמאנט מיך אן דעם וואס איר האט געזאגט, אויב איר געפינט, אז איך האב עטוואס פארגעסן. סיממאס, דענק איך, האט ספקות, און ער האט מורא, אז די נשמה, הגם זי איז געמליכער און שענער איידער דער גוף, קען אומקומען פריער, ווייל זי געהערט צו דעם מין פון הארמאז-ניעס. און קעבעס, גלויב איך, גיט צו, אז די נשמה איז דויערהאפטטיגער פון דעם גוף, אבער ער זאגט, אז קיינער קען גיט וויסן צי די נשמה, נאכדעם ווי זי האט אבגעטראגן עטליכע גופים, קומט זי גיט צום סוף אליין אום, ווען זי פארלאזט דעם גוף, און אז דאס איז דער אמת'ער טויט — דער אונטערזאנג פון דער נשמה, ווייל דער גוף האלט דאך סיי ווי אין איין צושטערט ווערן. זענען דאס די פונקטן, סיממאס און קעבעס, וואס מיר האבן צו באטראכטן?“

זיי האבן ביידע מסכים געווען, אז דאס זענען די פונקט-טען.

„און אצינד,“ האט ער געזאגט, „צי ווילט איר גיט אנט-געמען קיינע פון אלע מיינע פריעריגע ארגומענטן, אדער נאר עטליכע פון זיי, און די אנדערע גיט?“

„נאר עטליכע,“ האבן זיי געענטפערט, „און אנדערע גיט.“

„וואס דענקט איר,“ האט ער געפרעגט, „מכח דעם אר-גומענט אין וועלכן מיר האבן באהויפטעט, אז לערנען איז עראינערונג, און זינט דאס איז אזוי, האט אונזער נשמה געמוזט זיין ערגעצוואן, איידער זי איז געווארן איינגעשפארט אין אונזער גוף?“

„איר,“ זאגט קעבעס, „בין געווען וואונדערליך איבער-צייגט פון דעם, אין יענער צייט, און איך גלויב דאס נאך אצינד מער איידער עטוואס אנדערש.“

„און אויך איך פיל,“ האט סיממאס געזאגט, „פונקט ווי ער, און איך וואלט זיך שטארק געוואונדערט, ווען איך זאל ווען עס איז אנדערש דענקען וועגן דעם ענין.“

און סאקראטעס האט געזאגט: „אבער דו וועסט מוזן,

מיין טהעכאנער פריינד, אנדערש דענקען, אויב דו וועסט בלייבן ביי דער מיינונג, אז א הארמאניע איז א צוזאמען-געזעצטע זאך, און אז די נשמה איז א הארמאניע, וואס איז געמאכט פון עלעמענטן, וואס זענען אנגעצויגן ווי סטרונגעס אין דעם גוף. וואָרעם דו וועסט דאך ניט וועלן זאָגן, אז א צוזאמענגעזעצטע הארמאניע קען עקזיסטירן פריער איי-דער די זאכן פון וועלכע זי האט געמוזט ווערן צוזאמענגע-זעצט. אָדער וועסט דו דאס זאָגן?"

"זיכער ניט, סאַקראַטעס."

"דאן, קענסט דו דאך זעהן, האט ער געזאגט, „אז דאס איז גראד וואס דו זאגסט, ווען דו באהויפטעסט, אז די נשמה עקזיסטירט, איידער זי קומט אריין אין דעם געשטאלט אין דעם גוף פון א מענטש, און אז זי איז צוזאמענגעזעצט פון זאכן, וואס האבן נאך ניט עקזיסטירט? וואָרעם הארמאניע איז ניט דאס, וואס דיין פארגלייך נעמט אן, אז זי איז. די לירע און די סטרונגעס און די טענער עקזיסטירן פריער אומ-געשטימט, און די הארמאניע אנטשטייט צולעצט, און גייט צוערשט ווידער אונטער. היינט ווי אזוי קענסט דו הארמא-נירן די טעאָריע מיט דער אנדערער?"

"איך קען טאקע ניט," זאגט סימפּיאַס.

"און דאך," מאכט סאַקראַטעס, „אויב עס זאל ערגעץ זיין הארמאניע, מוז דאך, פאר אלעס, זיין א הארמאניע צווישן דעם און דער טעאָריע פון הארמאניע?"

יא, עס מוז, האט סימפּיאַס געזאגט.

"אָבער," האט ער געזאגט, „עס איז ניט דא קיין האר-מאניע צווישן די צוויי טעאָריעס. נו, וועלכע פון די צוויי קלויבסט דו אויס: אז לערנען איז אן עראינערונג, אָדער אז די נשמה איז א הארמאניע?"

"לחלוטין די ערשטע, סאַקראַטעס," האט ער געענט-פערט. „וואָרעם די צווייטע איז צו מיר געקומען אן שום בא-ווייז, זי האט מיר פשוט אויסגעזעהן ווארשיינליך, און אַני-ציענר, וואס דאס איז אויך די אורזאך פארוואס פיל מענטשן

האלטן זיך אן דעם. איך ווייס, אז די ארגומענטן, וואס זענען מייסטנס באגרינדעט אויף ווארשיינליכקייט, זענען פארפרי-רעריש, און ווען מיר היטן זיך ניט אָב פון זיי, נארן זיי אונז שטארק אָב, אין געאמעטריע און אין אלע אנדערע זאכן. אָבער די לערע פון עראינערונג אין לערנען, איז באגרינדעט געוואָרן מיט געזונדע ארגומענטן. וואָרעם מיר האָבן איינ-געשטימט, אז אונזער נשמה, איידער זי איז אַריינגעקומען אין אונזער גוף, האָט עקזיסטירט, פונקט ווי עס עקזיסטירט דער תמצית, וואָס ווערט אָנגערופן דער אַכסאלוט. און איך בין איבערצייגט, אז איך האָב אָנגענומען דעם תמצית מיט געניגנדן און גוטן גרונד. דערפאר קען איך ניט אָננעמען פון מיר אַליין, אָדער פון עמיצן אנדערש, די באַהויפטונג, אז די נשמה איז אַ האַרמאָניע."

"ווי איז, ווען מיר זאָלן באַטראַכטן די זאך אויף דעם אופן, סיממאס", האָט ער געזאָגט. "דענקסט דו אז האַר-מאָניע, אָדער וועלכע עס איז אנדערע צוזאמענגעצונג, קען זיך געפינען אין אַן אנדערן צושטאַנד איידער דאָס אויס וועלכן עס איז צוזאמענגעזעצט?"

"זיכער ניט."

"און עס קען ניט טאן, אָדער ליידן עטוואס אנדערש, ווי זיי טוען אָדער ליידן?"

ער האָט מסכים געווען.

"בכן, קען אַ האַרמאָניע ניט פירן די עלעמענטן, פון וועלכע עס איז צוזאמענגעזעצט, נאָר זיי נאָכפאלגן?"

ער האָט איינגעשטימט.

"אַ האַרמאָניע, בכן, איז גאַנץ אומפּיאַיאַג זיך צו באַ-וועגן, אָדער צו קלינגען, אָדער צו טאן עפעס אנדערש, וואָס איז אַנטקעגן אירע טיילן?"

"גאַנץ אומפּיאַיאַג", האָט ער געזאָגט.

"און ווי, איז ניט יעדע האַרמאָניע לויט איר נאָמור נאָך, נאָר אַ האַרמאָניע לויט דעם ווי זי איז האַרמאָניזירט?"

"דאָס פאַרשטיי איך ניט", האָט סיממאס געזאָגט.

„וועט זי דען ניש זיין,“ האט סאקראמעס געזאגט, „מער פולשמענדיגע הארמאניע, און א גרעסערע הארמאניע, ווען זי זאל זיין מער פולשמענדיג הארמאניזירט, און ביז א הע-כערער מדרגה, אויב דאס קען איבערהויפט געשעהן, און א ווייניגער פולשמענדיגע הארמאניע און א קלענערע האר-מאניע, אויב ווייניגער הארמאניזירט און ביז א קלענערער מדרגה?“

„געווייס.“

„איז דאס דאזיגע אמת וועגן דער נשמה? איז איין נשמה אפילו אין דעם מינדסטן פרט מער פולשמענדיג און איין א העכערן גראד א נשמה איידער אן אנדערע, אדער ווייניגער פולשמענדיג און איין א קלענערן גראד?“

„ניט אין מינדעסטן,“ האט ער געזאגט.

„זייער גוט,“ האט ער געזאגט. „אבער וועגן איין נשמה זאגט מען, אז זי האט פארנונפט, און מידות טובות, און איז גוט, און וועגן אן אנדער נשמה זאגט מען, אז זי האט נא-רישקייט, און ניט-ווירדיגקייט, און איז שלעכט; און דאס איז דער אמת.“

„יא, דאס איז דער אמת.“

„אצינד, ווי אזוי וועלן די, וואס האלטן אז די נשמה איז א הארמאניע, דערקלערן, וואס עס זענען די זאכן — די מידות טובות און די ניט-ווירדיגקייט — אין דער נשמה? וועלן זיי זאגן, אז דאס איז א צווייטער סארט הארמאניע, און א דיסהארמאניע, און אז די גוטע נשמה וואס איז אליין א הארמאניע, האט אין זיך אן אנדער הארמאניע, און די שלעכטע נשמה איז דיסהארמאניש, און האט ניש קיין א-ני דער הארמאניע אין זיך?“

„איך קען ניש זאגן,“ האט סיממיאס געענטפערט, „אבער עס איז פון אויבנאויף, אז די וואס מאכן אזא באהויפטונג, וועלן זאגן עטוואס פון דעם סארט.“

„אבער מיר האבן דאך איינגעשטימט,“ האט סאקרא-טעס געזאגט, „אז איין נשמה איז ניש מער און ניש ווייני-“

גער נשמה פון אן אנדערע; און דאס איז דאך דאסזעלביגע ווי, און איינע איז נישט מער. און נישט אין קיין העכערע מדרגה, און נישט ווייניגער, און נישט אין קיין קלענערע מדרגה און האר- מאַניע איידער אן אנדערע; נישט אמת?"

"געוויס."

"און דאס וואָס איז נישט מער און נישט ווייניגער און האר- מאַניע, איז נישט מער און נישט ווייניגער האַרמאָניזירט? איז דאָס אמת?"

"געוויס."

"און האָט דאָס, וואָס איז נישט מער און נישט ווייניגער האַרמאָניזירט, אַ גרעסערן אַדער אַ קלענערן חלק האַרמאָניע, אַדער אַ גלייכן חלק?"

"אַ גלייכן חלק."

"קומט דאָך אויס, אַז אַ נשמה, וואָס איז נישט מער און נישט ווייניגער נשמה פון אן אנדערע, איז נישט מער און נישט ווייניגער האַרמאָניזירט?"

"דאָס איז אַזוי."

"און קען דערפאַר נישט האָבן אַ גרעסערן חלק דיסהאַר- מאַניע אַדער האַרמאָניע?"

"ניין."

"און דערפאַר, נאָך אַמאָל, קען איין נשמה נישט האָבן קיין גרעסערן חלק שלעכטיגקייט אַדער טוגענד איידער אן אנדערע, אויב שלעכטיגקייט איז דיסהאַרמאָניע און טוגענד איז האַרמאָניע?"

"זי קען נישט."

"אַדער פיל מער, צו זיין גאַנץ גענוי, סימפּיאַס, קיין נשמה וועט נישט האָבן אין זיך קיין שום שלעכטיגקייט, אויב די נשמה איז אַ האַרמאָניע; וואָרעם אויב אַ האַרמאָניע איז אַ פּולשמענדיגע האַרמאָניע, קען זי נישט האָבן קיין שום חלק אין דער דיסהאַרמאָניע."

"געוויס נישט."

"דאָן קען די נשמה, וואָס זי איז דאָך אין גאַנצן נשמה,

ניט האָבן קיין שום חלק אין שלעכטיגקייט.
 „ווי אזוי קען זי, אויב עס איז אמת וואָס מיר האָבן
 געזאָגט?“

„לויט דעם אַרגומענט, בכּן, אויב אַלע נשמות זענען לויט
 זייער נאַטור גלייך נשמות, וועלן אַלע נשמות פון אַלע לע-
 בעדיגע באַשעפענישן זיין גלייך נוט?“
 „אזוי זעהט'ס אויס, סאַקראַמעס, האָט ער געזאָגט.
 „און דענקסט דו,“ האָט ער געזאָגט, „אַז דאַס איז אמת,
 און אַז אונזער ישובּ הדעת וואַלט געקומען צו דעם שלום,
 אויב די טעאָריע, אַז די נשמה איז אַ האַרמאָניע וואַלט זיין
 ריכטיג?“

„אודאי און אודאי ניט,“ האָט ער געענטפערט.
 „נו,“ האָט סאַקראַמעס געזאָגט, „פון אַלע חלקים וואָס
 שמעלן צוזאַמען דעם מענטש, דענקסט דו, איז דאָ אַן אַנדער
 חלק וואָס הערשט אויסער די נשמה, כּפּרט ווען דאַס איז
 אַ פאַרנינפטיגע?“
 „ניין, איך דענק ניט.“

„און גיט זי זיך אונטער צו די צושטאַנדן פון דעם גוף,
 אַדער שמעלט זי זיך זיי אַנטקעגן? איך מיינ, ווען, למשל,
 דער גוף איז הייס און דורשטיג, שמעלט זיך דען ניט די
 נשמה אַנטקעגן און ציט אים אַוועק פון טרינקען, און פון
 עסן, ווען ער איז הונגעריג, און אזוי אין טויזנט אַנדערע
 זאַכן זעהען מיר דען ניט ווי די נשמה שמעלט זיך אַנטקעגן
 דעם גוף?“
 „געוויס.“

„און האָבן מיר ניט איינגעשטימט אין אונזער פריערדיגן
 געשפּרעך, אַז די נשמה וואַלט קיינמאַל ניט געקענט, אויב זי
 וואַלט געווען אַ האַרמאָניע, אַרויסגעבן אַ קלאַנג, וואָס זאל
 זיין אין סתירה מיט דער געשפּאַנטקייט אַדער נאַכגעלאַזנ-
 קייט, אַדער די וויבראַציעס און אַנדערע קאָנדיציעס פון די
 עלעמענטן וואָס שמעלן זיי צוזאַמען, נאָר אַז זי וואַלט זיי
 נאָר געקענט נאַכפּאַלגן, אַבער קיינמאַל ניט פירן?“

„יא, האָט ער געענטפערט, „אין דעם האַבן מיר איינ-
געשטימט, ווי דען?“

„גוט, נו, זעהען מיר אַבער ניט, אַז די נשמה טוט פונקט
פאַרקערט; אַז זי פירט די עלעמענטן פון וואָס זי איז
כלומר'שט צוזאַמענגעשטעלט, און איז זיי דערווידער אין
כמעט אַלצדינג אונזער גאַנצן לעבן לאַנג, און באַהערשט זיי
אויף יעדן אופן, טיילמאַל מיט שטרענגע און שמערצליכע
שטראַפן (ווי מיט גימנאַסטיק און מעדיצין), טיילמאַל מיט
מילדערע מיטל, טיילמאַל מיט סטראַשוניקעס און טיילמאַל
מיט מוסר, אין קורצן, ריינדיג צו די פאַרלאַנגען, און די
לידנשאַפטן, און די שרעקן, ווי זי וואַלט געווען אַנדערש פון
זיי, און זיי פון איר, ווי האַמער האָט געוונגען אין דער
אַדיססע, וואו ער זאָגט וועגן אַדיססעאוס:

ער שלאָגט זיך אויף דער ברוסט, און מוסר'ט זיין האַרץ אַזוי:
„פאַרטראַג דאָס, מיין האַרץ, פיל ערגערעס האַסט דו שוין
פאַרטראַגן.“

„דענקסט דו, ווען ער האָט געשריבן די ווערטער, האָט ער
געדענקט, אַז די נשמה איז אַ האַרמאָניע, וואָס וועט ווערן
געפירט פון די צושטאַנדן פון דעם גוף, און ניט אַזאַ, וואָס
איז גיכער צוגעפאַסט זיי צו פירן און צו באַהערשן, און איז
אַליין פיל געטליכער איידער אַ האַרמאָניע?“

„ביי צעאוס, סאַקראַמעס, איך דענק דאָס לעצטע.“
„דאָן, מיין בעסטער פריינד, וועט עס אונז קיינמאַל
ניט אַנשטיין צו זאָגן, אַז די נשמה איז אַ האַרמאָניע. וואָרעס
מיר וועלן דעמאָלט, עס זעהט אויס, ניט קענען מסכים זיין
מיט האַמער, דעם געטליכן פאַעט, און אויך ניט מיט אונז
אַליין.“

„דאָס איז אמת,“ האָט ער געזאָגט.
„זייער גוט,“ האָט סאַקראַמעס געזאָגט. „האַרמאָניאַ,
די טהעבאַנישע געטין, איז, ווי עס זעהט אויס, געווען
ניש'קשה'דיג פריינמליך צו אונז; אַבער ווי אַזוי, קעבעס,

און מיט וואַסער אַרגומענטן, קענען מיר נישא חן זיין אין די אויגן פון קאדמאס?*)

„איך דענק“ האָט קעבעס געזאָגט, „דו וועסט שוין גע- פינען אַן עצה. דעם אַרגומענט געגן האַרמאָניע ווייניגסטנס האָסט דו דורכגעפירט וואונדערבאַר, און בעסער ווי איך האָב דערוואַרטעט. וואָרעם ווען סיממיאס האָט געזאָגט, וואַסערע ספקות ער האָט, האָב איך זיך געוואונדערט, צי ווער עס איז וועט זיך קענען ספראַווען מיט זיין אַרגומענט. עס איז מיר דערפאַר אויסגעקומען מערקווירדיג, אַז עס האָט ניט געקענט אויסהאַלטן די ערשטע אַטאַקע פון דיין אַרגומענט. און איך וועל זיך גאַר ניט וואונדערן, ווען דעם אַרגומענט פון קאדמאס וועט טרעפן דערוועלכער גורל.“

„מיין פריינד“, האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „באַריס זיך נאָר ניט, כּדי עפעס אַ ביזו אויג זאַל ניט אויסוואַרצלען פון אונז וואָס דאַרף נאָך ווערן געזאָגט. אָבער דאָס ליגט אין דער האַנט פון גאָט. לאַמיר, אויף דעם האַמערישן אופן, „באַ- געגענען דעם שונא“, און אויספרובירן דעם ווערט פון דעם וואָס דו זאָגסט. דער סך הכל פון דעם וואָס דו זוכסט, איז דאָס דאָזיגע: דו פאַדערסט אַ באַווייז, אַז אונזער נשמה קען ניט צושטערט ווערן און איז אומשטערבליך, און צי דער פילאָזאָף וואָס האָט צוטרויען ווען ער שטייט פנים אל פנים מיט דעם טויט, און וואָס דענקט, אַז נאָך דעם טויט וועט אים זיין בעסער אויף יענער וועלט, איידער ווי ווען ער וואַלט געפירט אַן אַנדער לעבן, צי וועט זיין פאַרטרויען ניט זיין אומזיניג און נאַריש. און הגם מיר ווייסן, אַז די נשמה איז שטאַרק און צו גאָט גלייך, און האָט עקזיסטירט איידער מיר

*) „האַרמאָניאַ“ איז געווען די פרוי פון קאדמאס, דער קעניג פון טהעבען. סיממיאס איז געווען אַ טהעבאַנער, און ער האָט געמאַכט די איננווענדונג פון האַרמאָניע. מאַכט דאָ סאַקראַטעס אַ לויכטן שפאַס מיט דעם וואַרט־שפּיל פון „האַרמאָניע“ און „האַרמאָניאַ“, די קעניגין פון טהעבען. צוליב דעם רופט ער שוין זיין חבר, קעבעס, מיט דעם נאָמען „קאדמאס“.

זענען געבוירן געווארן אלס מענטשן, אלץ דאָס, זאָגסט דו, באַווייזט ניט דוקאָ די אומשטערבליכקייט, נאָר דאָס אַליין, אַז די נשמה דויערט אַ לאַנגע צייט, און האָט עקזיסטירט ערגעצוואו ווער ווייס ווי לאַנג פאַר אונזער געבורט, און האָט געוואוסט און האָט געמאַן פאַרשידענע זאַכן; זי איז אַבער פון דעם אַלעס פונדעסטוועגן ניט אומשטערבליך, און אַז איר סאַמע אַריינטרעטן אין אַ מענטשליכן גוף איז שוין גע-ווען די התחלה פון איר אויפלייונג, אַ מין חולאת, און זי לעבט אין מי דורך דעם לעבן, און צום סוף קומט זי אום אין דעם וואָס מיר רופן טויט. און עס איז ניטאָ קיין שום חילוק, זאָגסט דו, צי אַ נשמה גייט אַריין אין אַ גוף איינמאַל, צי מערערע מאַל, אויף וויפיל עס איז נוגע די שרעק וואָס יעדער פון אונז פילט; וואָרעם יעדער איינער, אויסער ווען ער איז אַ שוטה, מוז זיך שרעקן, אויב ער ווייסט ניט, און קען ניט באַווייזן, אַז די נשמה איז אומשטערבליך. דאָס, קעבעס, דענק איך, איז אומגעפער וואָס דו מיינסט. און איך חור דאָס איבער מיט אַ כיוון, כדי אונז זאַל גאָר ניט אַנטגיין, און דו זאָלסט קענען צולייגן אַדער אַראָפּנעמען וואָס דו ווילסט." און קעבעס האָט געזאָגט: "פאַר אַצינד וויל איך גאָר ניט אַוועקנעמען אַדער צולייגן. דאָס איז טאַקע וואָס איך זאָג."

סאַקראַטעס האָט זיך אויף אַ ווייל אַבגעשטעלט און איז געווען פאַרטיפט אין געדאַנקען. דאָן האָט ער געזאָגט: "דאָס איז ניט קיין קלייניגקייט וואָס דו זוכסט; וואָרעם די אורזאַך פון ווערן און פון אונטערגיין מוז ווערן פולשטענ-דיג אויסגעפאַרשט. אויב דו ווינשט, וועל איך דיר זאָגן מיין אייגענע דערפאַרונג וועגן דעם; אויב עטוואָס פון דעם וואָס איך זאָג שיינט דיר צו זיין פון וועלכן עס איז נוצן, קענסט דו עס געברויכן צו פאַרענטפערן דייע קשיות."

"געוויס," האָט קעבעס געזאָגט, "איך ווינש צו הערן דיין דערפאַרונג."

"הער זשע, און איך וועל דיר זאָגן. ווען איך בין געווען

יונג, קעבעם, האָב איך געהאַט אַן אויסטערלישן חשק צו לערנען די חכמות, וואָס זיי רופן נאַטור-פאַרשונג. איך האָב עם געהאַלטן פאַר אַ הערליכע זאַך צו וויסן די אורזאַכן פון אַלין, פאַרוואָס יעדע זאַך אַנטשטייט, פאַרוואָס עם פאַר גייט, און פאַרוואָס עם באַשטייט; און איך האָב זיך אַלעמאַל געוואָרפן היין און צוריק, און איך האָב מיך מישב געווען צוערשט וועגן די דאָזיגע פראַגן: צי זענען דאָס היין און קעלט וואָס ברענגען אַרויס, דורך אַ מין פערמענטאַציע, די באַשאַפונג פון חיות, ווי מאַנכע מענטשן זאָגן? צי איז עם דאָס בלוט, אַדער די לופט, אַדער דאָס פייער דורך וואָס מיר דענקען? אַדער צי איז עם ניט קיינע פון די זאַכן; און צי די געהירן גיבן אונז די סענסאַציעס פון הערן און זעהן און שמעקן; און צי דער זכרון און פאַרשמעלונג אַנט-שטייען פון זיי, און צי וויסן קומט פון זכרון און פאַרשמע-לונג ווען זיי זיינען אין אַ צושטאַנד פון רוה? און ווידער האָב איך פרוכירט אויסצוגעפינען ווי אַזוי די זאַכן פאַרגייען, און איך האָב אויסגעפאַרשט די פאַרענדערונגען פונ'ם הימל און די ערד, ביז איך האָב צום סוף באַשלאָסן ביי זיך, אַז איך בין פון דער נאַטור לחלוטין ניט צוגעפאַסט פאַר אַזעלכע פאַרשונגען. און איך וועל דיר געבען אַ גוטן באַווייז פאַר דעם. איך בין געוואָרן אַזוי פולשטענדיג פאַרבלענדט פון דעם שטודירן, אַז איך האָב פאַרלוירן דאָס וויסן, וואָס איך און אַנדערע האָבן געדענקט איך האָב פריער געהאַט. איך האָב פאַרגעסן, וואָס איך האָב פריער געגלויבט, אַז איך האָב געוואוסט וועגן אַ סך זאַכן, אַפילו וועגן דער אורזאַך פון דעם מענטשליכן וואַקסן. וואָרעס דאָס האָב איך פריער געגלויבט, ווייס דאָך יעדער, אַז דער מענטש וואַקסט פון עסן און טרינקען. וואָרעס ווען פון דעם שפייז וואָס ער עסט קומט צו פלייש צו זיין פלייש, און ביינער צו זיינע ביינער, און אויף דעמזעלבן אופן אַלע אַנדערע פאַרוואַנדטע זאַכן, קו-מען צו צו יעדן פון זיינע מיילן, דאָן ווערט די קליינע מאַסע גרעסער, און דער קליינער מענטש גרויס. אַזוי פלעג איך

דענקען. זעהט דאָס דיר ניט אויס פאַרשמענדליך?
 „יא, האָט קעכעס געזאָגט.

„נו, הער זיך אַקאַרשט איין אויך צו דעם. איך האָב
 געדענקט, אז איך בין געווען גענוג איבערצייגט, ווען איך
 האָב געזעהן אַ הויכן מענטש שטיין נעבן אַ קורצן, אז ער
 איז, לאַמיר זאָגן, מיט אַ קאַפּ העכער פון דעם אַנדערן, און
 אז איין פערד פון אַן אַנדער פערד, און, צו דערמאָנען זאַכן,
 וואָס זענען נאָך דיימליכער פון די דאָזיגע, איך האָב גע-
 דענקט, אז צען זענען מער פון אַכט, ווייל מען האָט צוגעלייגט
 צוויי צו די אַכט, און איך פלעג דענקען, אז אַ צוויי-פּיסיגע
 ליניע און לענגער פון אַן איינפּוסיגע ליניע, ווייל דאָס שטייגט
 איבער מיט אַ העלפט די לענג.“

„און אַצינד, האָט קעכעס געזאָגט, „וואָס דענקסטו דו
 וועגן זיי?“

„ביי צעאָוס, האָט ער געזאָגט, „איך בין ווייט פון צו
 דענקען, אז איך ווייס די אורזאַך פון איינע פון די זאַכן;
 איך, וואָס איך דערוועג זיך אַפילו ניט צו זאָגן, אז ווען איינס
 ווערט צוגעלייגט צו איינס, צי דאָס איינע צו וועלכן מען
 האָט צוגעלייגט איז געוואָרן צוויי, אַדער דאָס איינע וואָס
 מען האָט צוגעלייגט, און דאָס איינע וואָס צו דעם האָט מען
 צוגעלייגט זענען געוואָרן צוויי מיט דעם וואָס מען האָט צו-
 געלייגט איינס צו דאָס אַנדערע. איך וואונדער זיך ווי אַזוי,
 ווען יעדע פון די צוויי איז געווען פאַר זיך, אַבגעזונדערט
 פון דעם אַנדערן, איז יעדעס איינע געווען איינס, און זיי זע-
 נען ניט געווען צוויי, און ווען מען האָט זיי געבראַכט נענטער
 איינס צו אַנדערע, איז דאָס צוקומען נענטער געווען די
 אורזאַך, זיי זאָלן ווערן צוויי. און איך קען נאָך ניט גלויבן,
 אז ווען איינס ווערט צוטיילט, זאָל די צוטיילונג זיין די
 אורזאַך דאָס איינע זאָל ווערן צוויי; וואָרעם דאָס איז פונקט
 די פאַרקערטע אורזאַך וואָס האָט אַרויסגעבראַכט צוויי אין
 דעם פריערדיגן פאַל; וואָרעם דאָרט איז אַנטשטאַנען די
 צוויי, ווייל איינס איז געבראַכט געוואָרן נענטער און צוגע-

לייגט געוואָרן צו אַן אַנדער איינס, און דאָ ווייל איינס איז צוגענומען געוואָרן און אַכגעטיילט פון אַן אַנדער. און לויט דער מעטאָדע גלויב איך זיך ניט מער צו וויסן ווי אזוי דער איינס אַנטשטייט, אַדער מיט איין וואָרט, ווי אזוי וואָס עס איז אַנטשטייט, אַדער פאַרגייט, אַדער באַשטייט. איך דער-לאָז דערפאַר ניט די גילטיגקייט פון דער מעטאָדע, נאָר איך האָב מיר פאַרמישט אַן אַנדער מעטאָדע, אויף גאָט'ס באַ-ראַט.

„דאָן האָב איך אַמאָל געהערט איינעם פאַרלייענען פון אַ בוך. דאָס איז געווען אַנאַקסאָגאָראַס' בוך, וואו ער האָט געזאָגט, אז עס איז די פאַרנונפט וואָס אַרדנט אַליץ איין, און איז די סיבה פון אַלע זאַכן. איך האָב מיך שמאַרק דער-פרייט מיט דעם געדאַנק. עס האָט מיר עפּעס געשיינט, אז עס איז רעכט, די פאַרנונפט זאָל זיין די סיבה פון אַלע זאַכן, און איך האָב געדענקט, אויב דאָס איז אזוי, איז די פאַר-נונפט, וואָס אַרדנט אַליץ איין, אַראָנזשירט זי אַלצדינג, און שמעלט אַוועק יעדע זאַך ווי עס איז צום בעסטן פאַר דער זאַך. ווען איינער וויל אויסגעפינען די סיבה פון וואָס עס איז, ווי אזוי עס אַנטשטייט אַדער פאַרגייט אַדער באַשטייט, מוז ער אויסגעפינען וואָסער צושטאַנד איז צום בעסטן פון אַנטשטיין אַדער באַשטיין, אַדער אַן אַנדער טעטיגקייט איז דאָס בעסטע פאַר דער זאַך. און דערפאַר, וואָס איז שייך די דאָזיגע זאַך און אויך אַנדערע זאַכן, דאַרף אַ מענטש ניט עקזאַמינירן קיין אַנדער זאַך אויסער דאָס וואָס עס איז דאָס בעסטע און דאָס אויסגעצייכנטסטע, וועט ער שוין ממילא אויך דערגיין דאָס שלעכטערע, וואָרעם די דער-קענטניש איז דיזעלביגע פאַר ביידע. און ווען איך האָב באַטראַכט די זאַכן, ביז איך געווען דערפרייט צו דענקען, אז איך האָב אין אַנאַקסאָגאָראַס' געפונען אַ לערער פון די סיבות פון זאַכן אין גאַנצן לויט מיין גוסט, און אז ער וועט מיר זאָגן צי די ערד איז פלאַך צי רונד, און ווען ער וועט מיר דאָס האָבן געזאָגט, וועט ער גיין ווייטער און מיר דערקלערן

די סיבה און די נויטווענדיגקייט פון דעם, און ער וועט מיר זאגן די אייגנשאפטן פון דעם בעסטן, און פארוואס עס איז בעסער פאר דער ערד צו זיין ווי זי איז; און אויב ער וואלט מיר זאגן, אז די ערד איז אין דעם צענטער, וועט ער מיר אויך דערקלערן פארוואס עס איז בעסער פאר איר צו זיין אין דעם צענטער; און איך האב ביי זיך אַבגעמאַכט, אויב ער וואלט מיר געמאַכט קלאַר די זאַכן, וואַלט איך נישט מער באַגערט וואַסער עס איז אַנדער סיבה. און איך בין געווען אַנטשלאַסן, אויף דעמוזעלבן אופן אויסצוגעפינען וועגן דער זון און די לבנה און די איבריגע שטערן, זייער פאַרדעלטניס-מעסיגע געשווינדיגקייט, זייער אומדרייעניש, און זייערע אַנ-דערע פאַרענדערונגען, און פאַרוואַס די פאַסיווע און אַקטיווע צושטאַנדן פון יעדע פון זיי איז צום בעסטן. וואַרעם איך האָב זיך קיינמאַל נישט פאַרגעשטעלט, אַז נאָכדעם ווי ער האָט איינמאַל געזאָגט, אַז זיי זענען איינגעאַרדנט פון דער פאַרנופּט, וועט ער אַריינפירן וואַסער עס איז אַנדער סיבה פאַר די זאַכן אויסער דאָס, אַז עס איז צום בעסטן פאַר זיי צו זיין ווי זיי זענען. און אַזוי האָב איך געגלויבט, ווען ער האָט אַנגעגעבן די סיבה פון יעדע זאַך, און פון אַלע זאַכן צוזאַמען, וועט ער גיין ווייטער און דערקלערן, וואַס איז דאָס בעסטע פאַר יעדער זאַך, און וואַס איז גוט פאַר אַלע צוזאַמען. די האַפּנונג האָב איך געהאַלטן זייער טייער, און איך האָב זיך צוגעכאַפט צו די ביכער מיט גרויס אייפער, און איך האָב זיי געלייענט אַזוי שנעל ווי איך האָב געקענט, כדי אויסצוגע-פינען אַזוי שנעל ווי מעגליך מכה דעם בעסטן און דעם ערסטן.

די דאָזיגע הערליכע האַפּנונג, מיין פריינד, איז פון מיר שנעל פאַרשוואַונדן. ווי איך בין אַנגעגאַנגען מיט מיין ליענען, האָב איך געזעהן, אַז דער מאַן האָט נישט געמאַכט קיין שום געברויך פון דער פאַרנופּט, און ער האָט נישט אַנגעגעבן קיין אורזאַך, וואַס באַצייט זיך אויף די איינגעאַרדנונג פון די זאַכן, נאָר ער ברענגט אַלס אורזאַכן לופט, און עטהער,

און וואסער, און פילע אנדערע מאדנע זאכן. און דאס האט מיר אויסגעזעהן צו זיין פונקט אזוי ווי ווען איינער זאל זאגן, סאקראטעס טוט מיט פארנופמט אלץ וואס ער טוט, און נאכ-דעם, ווען ער נעמט זיך אָנגעבן די אורזאכן פון אַ באַשטימט-טער זאך, וואָס איך טו, זאל ער אָנהויבן מיט דעם, אַז איך זיין דאָ, ווייל מײן גוף איז צוזאַמענגעשטעלט פון ביינער און אַדערן, און די ביינער זענען האַרט און האַכן געלענקען, וואָס טײלט זיי אָב, און די אַנדערע קענען ווערן אָנגעצויגן און נאַכגעלאָזן, און, צוזאַמען מיט דעם פלייש און די הויט, וואָס האַלט זיי אַלעמען צוזאַמען, זענען זיי אַרומגעלייגט אַרום די ביינער; און אזוי ווי די ביינער הענגען לויט, מאַכן די אַדערן, ווען איך לאָז זיי נאָך, אַדער צי זיי איין, פאַר מיר מעגליך אַצינד איינצובייגן מײנע גלידער, און דאָס איז די סיבה פאַרוואָס איך זיין דאָ מיט איינגעבויגענע קניען. אַדער ווען ער זאל, אויף דעמוועלען אופן, אָנגעבן די טענער און די לופט, און דאָס געהער, און טױזנטערליי אַנדערע זאכן פון דעם מין, אַלס סיבה פאַר אונזער געשפרעך דאָ, און זאל פאַרפעלן צו דערמאָנען די ריכטיגע סיבה, נעמליך, אַז די אַטהענער האַבן באַשלאָסן, אַז עס איז צום בעסטן זיי זאלן מיך פאַרדאַמען, און דערפאַר האַב איך באַשלאָסן, אַז עס איז בעסער פאַר מיר דאָ צו זיצן, און אַז עס איז רעכט פאַר מיר צו בלייבן און אויסשטיין די שטראָף, וואָס זיי האַבן אַרויפגעלייגט. וואָרעם, ביים הונד, איך שמעל זיך פאַר, אַז די ביינער און די אַדערן מײנע וואַלטן שוין לאַנג געווען אין מעגאָרא, אַדער בעאַמיא, אַהינגעפירט פון אַ אידעע וואָס איז דאָס בעסטע, ווען איך וואַלט ניט געדענקט, אַז עס איז בעסער און אידעלער צו פאַרטראָגן יעדע שטראָף, וואָס די שטאַט זאל ניט אַרויפלייגן, אידער אַוועקצוגיין און צו אַנטלויפן. אַבער עס איז דער העכסטער אַבסורד אַנצורופן דעם מין זאכן סיבות. ווען איינער זאל זאָגן, אַז איך וואַלט ניט געקענט אויספירן וואָס איך האַלט פאַר פאַסיג, ווען איך וואַלט ניט געהאַט די ביינער און אַדערן און אַנדערע

זאכן, וואָס איך האָב, וואָלט ער געזאָגט דעם אמת. אָבער צו זאָגן, אז איך מו וואָס איך מו צוליעב דעם, און אז איך מו דאָס מיט פאַרנונפט, אָבער ניט פון פרייער אויסוואַל פון דעם וואָס איז דאָס בעסטע, דאָס וואָלט געווען אַ זייער און זייער לייכטזיניגע באַהויפטונג. דאָס מיינט צו זיין אומפּיאַיג צו אונטערשיידן, אז אין דער ווירקליכקייט איז אַ סיבה איין זאך, און די זאך וואָס אַן איר וואָלט די סיבה קיינמאל ניט געקענט זיין קיין סיבה, אַ גאַנץ אַנדער זאך. און אזוי, שיינט עס מיר, אז די מייסטע מענטשן, ווען זיי רופן אַט דאָס לעצטע מיט דעם נאָמען אורזאך, מאַפן, אזוי צו זאָגן, אין דער פינסטער, און גיבן דאָס אַ נאָמען וואָס באַלאַנגט ניט צו דעם. און אזוי מאַכט איינער די ערד זאָל זיך האַלטן אונטער דעם הימל, וואָס ער מאַכט אַן אַ וויכער אַרום איר (*), און אַן אַנדער שטעלט איר אונטער די לופט אַלס שטיצע, ווי מען שטעלט אונטער אַ בענקל אונטער אַ בריי-טער קאַריטע**). אָבער זיי זוכן ניט די קראַפט, וואָס פאַר אורזאָכט די זאכן זאָלן ווערן אַוועקגעשטעלט ווי עס איז צום בעסטן פאַר זיי צו ווערן אַוועקגעשטעלט. זיי דענקען אויך ניט, אז אין דעם ליגט עפעס אַ העכערע קראַפט, נאָר זיי דענקען, אז זיי קענען אויסגעפינען אַ נייעם אַטלאַס, וואָס איז מער מעכטיג און מער אומשטערבליך, און וואָס האַלט אַלץ בעסער צוזאַמען איידער דאָס, און זיי טראַכטן נאָר ניט וועגן דעם גוטן, וואָס מוז אַרומנעמען און צוזאַמענהאַלטן אַלע זאכן. איך אָבער וואָלט זייער גערן געווען דער תלמיד פון יעדן איינעם, וואָס וואָלט מיך געלערנט ווי עס שטייט מיט דער סיבה. אזוי אָבער ווי דאָס האָב איך ניט באַ-קומען, און מיר איז געווען אוממעגליך דאָס אַליין צו אַנט-דעקן, אַדער דאָס צו לערנען פון וועמען עס איז, ווילסט דו, קעבעס, האַט ער געזאָגט, „איך זאָל דיר געבן אַ באַשריי-

(* אזוי האָבן געלערנט עמפּעראַקלעס, לעוקופּפּאס און דעמאָקריט.

(**) דאָס איז געווען די לערע פון אַנאַקסימענס און אַנאַקסאַגאָראַס.

בונג פון דעם וועג ווי אזוי איך האב אנגעפירט מיין צווייטע ריווע אויסצופארשן די סיבה?"

„איך ווינט דאס מיט מיין גאנצן הארץ,“ האט ער גע-
ענטפערט.

„נאכדעם,“ האט ער געזאגט, „ווען איך האב אויפגע-
געבן די אויספארשונג פון די זאכן, האב איך באשלאסן, אז
איך מוז זיין פארזיכטיג עם זאל מיט מיר ניט פאסירן, וואס
עס טרעפט מיט מענטשן וועלכע קוקן אויף דער זון און בא-
טראכטן זי אין דער צייט פון א ליקוי חמה. ווארעם א טייל
מאכן זיך קאליע די אויגן, אויסער ווען זיי קוקן אויף אן
אבשפיגלונג אין וואסער, אדער עטוואס אן ענליך מיטל. איך
האב געטראכט פון דער סכנה, און איך האב זיך געשראקן,
אז מיין נשמה וועט פארבלענדט ווערן, אויב איך וועל קוקן
אויף די זאכן מיט די אויגן, און וועל פרוברן זיי צו פאר-
נעמען מיט וועלכע פון מיינע חושים. האב איך געדענקט,
אז איך מוז אנקומען צו די באגריפן, און אין זיי אנשויען
דעם אמת פון דער ווירקליכקייט. מיין פארגלייך איז אפט
ניט גאנץ ענליך צו דעם וואס איך וויל זאגן, ווארעם איך
וועל בשום אופן ניט צוגעבן, אז דער וואס שטודירט די
ווירקליכקייט דורך די באגריפן קוקט אויף די אבשפיגלונג
מער איידער דער וואס שטודירט די זאכן אליין. אבער אזוי
איז ווי איך האב אנגעהויבן. יעדעס מאל נעם איך אן א
וואסער עם איז פרינציפ, וואס איך האלט פאר דעם
שטארקסטן, און אלץ וואס עם זעהט מיר אויס צו זיין אין
הסכם מיט דעם, צי דאס האט א שייכות צו דער סיבה, אדער
צו וואס עם איז אנדערש, האלט איך פאר דעם אמת, און
אלץ וואס שטייט ניט אין הסכם מיט דעם, פאר ניט אמת.
אבער איך וויל דיר זאגן דייטליכער וואס איך מיין; ווארעם
איך גלויב אז דו פארשטייט דאס ניט.“

„ניין, ביי צעאוס, ניט גאנץ גוט,“ האט קעבעס געזאגט.
„גוט,“ האט ער געזאגט, „דאס איז וואס איך מיין. עם
איז גאר ניט ניי, גאר גאנץ דאסזעלביגע וואס איך האב

קיינמאל ניט אויפגעהערט צו זאגן, אין אונזער פריעריגן גע-
 שפרעך, און אנדערשוואו. איך וועל פרוכירן דיר צו ער-
 קלערן די אייגנשאפט פון דער סיבה וואס איך האב שמו-
 דירט, און איך וועל זיך צוריק אומקערן צו יענע גאנץ בא-
 קאנטע ערטער אונזערע, און איך הויב אן מיט דעם, אז
 איך נעם לכתחילה אן, אז עס זענען דא אזעלכע זאכן ווי
 אבסאלוטע שיינקייט, און גוטסקייט, און גרויסקייט, און
 ענליכע זאכן. אויב דו ביזט דאס מודה, און ביזט מסכים, אז
 די דאזיגע זאכן עקזיסטירן, גלויב איך צו קענען דיר דער-
 קלערן וואס איז סיבה, און צו באווייזן אז די נשמה איז
 אומשטערבליך.”

„דו מענסט שוין אננעמען, האט קעכעס געזאגט, „אז
 איך בין דאס מודה, און גיי ווייטער.”

„דאן, האט ער געזאגט, „זעה, צי דו קענסט אויך
 איינשטימען מיט מיר אין דעם נעקסטן שריט. איך דענק,
 אז אויב עטוואס איז שוין, א הויז די אבסאלוטע שיינקייט,
 איז עס שוין ניט צוליעב קיין אנדער זאך, אויסער צוליעב
 דעם, ווייל עס באטייליגט זיך אין דער אבסאלוטער שיינ-
 קייט; און דאס איז חל אויף אלע זאכן. ביזט דו מסכים צו
 דער אנויכט פון סיבה?”

„איך בין מסכים, האט ער געזאגט.

„און איך פארשטיי גאר ניט, איז ער אנגעגאנגען, „און
 איך קען ניט משיג זיין די אנדערע שכל'דיגע סיבות. ווען
 איינער זאגט מיר, אז עטוואס איז שוין צוליעב די בליענ-
 דיגער פארב, אדער די פארמע, אדער עטוואס אנדערש פון דעם
 מין, לאז איך דאס אלץ גיין, ווארעם די אלע זאכן צוטומלען
 מיך נאר, און איך האלט זיך פשוט און פראסט, און אפשר
 נאריש, ביי דעם איינעם, אז קיין אנדערע זאך מאכט דאס
 ניט שוין, א הויז די אנוועזנהייט און די געמיינשאפטליכ-
 קייט (רוף עס ווי דו ווילסט) פון אבסאלוטער שיינקייט, ווי
 נאר און פון וואנען זי זאל ניט קומען. און וועגן דעם מאך
 איך דערווייל נאך ניט קיין שום באהויפטונג. אבער איך

באַשטיי דערויף, אַז שיינע זאַכן ווערן שייך פון דער שיינ-
 קייט. וואָרעם איך דענק, אַז דאָס איז דער זיכערסטער
 אַנטוואָרט, וואָס איך קען געבן צו מיר אַליין אָדער צו אַנ-
 דערע, און ווען איך וועל זיך אָן דעם האַלטן פּעסט, גלויב
 איך, אַז עס איז זיכער פאַר מיר און פאַר יעדן אַנדערן צו
 געבן דעם ענטפּער, אַז שיינע זאַכן ווערן שייך דורך שיינ-
 קייט. ביזט דו מסכים?"
 „איך בין מסכים.“

„און גרויסע זאַכן זענען גרויס, און גרעסערע זאַכן זע-
 נען גרעסער דורך גרויסקייט, און קלענערע זאַכן קלענער
 דורך קליינקייט?"
 „יאָ.“

„און דו וועסט ניט אַננעמען, ווען מען זאָל דיר זאָגן,
 אַז איין מענטש איז גרעסער אָדער קלענער פון דעם צווייטן
 מיט אַ קאַפּ, נאָר דו וועסט באַשטיין, אויף דעם, אַז וואָס דו
 זאָגסט איז, אַז יעדע גרעסערע זאַך איז גרעסער פון דער
 אַנדערער דורך קיין שום אַנדערע זאַך אויסער גרויסקייט,
 און אַז עס איז גרעסער צוליעב די גרויסקייט, און דאָס,
 וואָס איז קלענער איז ניט קלענער דורך קיין אַנדער זאַך
 אויסער קליינקייט, און איז קלענער דורך קליינקייט. וואָרעם
 דו וועסט, דענק איך, מורא האָבן מען זאָל דיך ניט אַב-
 שטעלן מיט אַן ענטפּער, ווען דו זאָגסט, אַז אַ מענטש איז
 גרעסער אָדער קלענער מיט אַ קאַפּ, צוערשט, אַז דער גרוי-
 סער איז גרעסער, און דער קליינער איז קלענער מיט דער
 זעלביגער זאַך, און צווייטנס, אַז דער גרעסערער מענטש
 איז גרעסער מיט אַ קאַפּ, וואָס איז אַליין קליין, און אַז עס
 איז משונה'דיג, אַז איינער איז גרויס דורך עטוואָס וואָס
 איז קליין. וואָלסט דו ניט האָבן קיין מורא פאַר דעם?"

און קעבעס האָט געלאַכט און געזאָגט: „יאָ, איך וואָלט.“
 „דאָן“ האָט ער פאַרטגעזעצט, „וועסט דו מורא האָבן צו
 זאָגן, אַז צען איז מער פון אַכט מיט צוויי, און אַז דאָס איז
 די אורזאַך פאַרוואָס עס איז מער. דו וועסט זאָגן, עס איז

מער אין צאל, און צוליעב דער צאל; און א צוויי-פּוסיגע מאַס איז גרעסער פון אַן איינפּוסיגע מאַס, ניט מיט אַ העלפט נאָר מיט גרויסקייט, וועסט דו ניט? וואָרעם דו וועסט האָבן דיזעלביגע מורא."

"געוויס," האָט ער געזאָגט.

"גוט, דען, אויב איינס ווערט צוגעלייגט צו איינס, אָדער איינס ווערט צוטיילט, וועסט דו אויסמיידן צו זאָגן, אַז דער חיבור אָדער דער חילוק איז די סיבה פון צוויי? דו וועסט אויסשרייען אויפ'ן קול, אַז דו ווייסט ניט קיין אַנדערן וועג ווי אַזוי וואָסער עס איז זאָך קען ווערן, אויסער דורך דעם, וואָס עס נעמט אַן אַנטייל אין דעם אייגענטימליכן תּמצית פון יעדער זאָך אין וואָס עס האָט אַ חלק, און דערפאַר קענסט דו ניט אָננעמען קיין אַנדער סיבה פאַר דעם אָנשטיין פון די צוויי אויסער דעם אַנטייל נעמען אין דער צווייקייט, און זאָבן וואָס דאַרפן זיין צוויי, מוזן האָבן אַ חלק אין דער צוויי-קייט, און אַלץ וואָס דאַרף ווערן איינס מוז האָבן אַ חלק אין דער איינקייט, און דו וועסט זיך ניט אומקוקן אויף דעם חיסור'ן און חילוק'ן, און אַנדערע אַזעלכע שפּיצלעך, איבער-לאַזנדיג פאַר קלוגערע קעפּ פון דיר דאָס צו דערקלערן. דו וועסט ניט געטרויען דיין אומדערפאַרנקייט, און דו וועסט זיך שרעקן, ווי מען זאָגט, פאַר דיין אייגענעם שאַטן, און דו וועסט זיך האַלטן פּעסט אַן אונזער זיכערן פּרינציפּ, און וועסט ענטפּערן ווי איך האָב געזאָגט, און אויב איינער וועט באַפאַלן דעם פּרינציפּ, וועסט דו זיך אויף אים ניט אומ-קוקן, און דו וועסט פּריער ניט ענטפּערן, ביז דו וועסט ניט האָבן באַטראַכט די שלוסן צו זעהן אויב זיי שטימען איינס מיט דאָס אַנדערע אָדער ניט. און אויב דו וועסט דאַרפן אַבגעבן אַ דערקלערונג פון דעם פּרינציפּ, וועסט דו דאָס געבן אויף דעמעלביגן אופן, אָננעמענדיג אַן אַנדערן פּרינציפּ, וואָס וועט דיר שיינען צו זיין דער בעסטער פון די העכערע פּרינציפּן, און אַזוי ווייטער, ביז דו וועסט דערגרייכן אַזאָ וואָס איז גענוגענד. דו וועסט ניט צעמישן די זאָכן, ווי די

סאָפּיסטן טוען, וואָס אַט ריידן זיי פון דעם גרונד, און אַט פון דעם שלום, אויב דו ווינשט צו אַנטדעקן וואָס עס איז פון דער רעאַליטעט. וואָרעם יענע דענקען אפשר גאָר ניט, און זאָרן זיך ניט אום מינדסטען וועגן די דאָזיגע זאַכן. זיי זענען אַזוי געשייט, אַז זיי האָבן ביד זיך אַליין צו געפעלן, אַפילו ווען זיי מאַכן אַן אַ צעמישעניש. אויב אַבער דו ביזט אַ פּילאָזאָף, דענק איר, אַז דו וועסט טאָן ווי איר זאָג.

„דאָס איז אמת,“ האָבן סיממיאס און קעבעס געזאָגט. ביידע מיט אַמאָל.

עכעקראַטעס. ביי צעאום, פעדאָן, זיי זענען געווען גע-רעכט. עס שיינט מיר, אַז ער האָט די זאַכן געמאַכט וואונדער-ליך קלאָר פאַר יעדן איינעם, וואָס האָט נאָר אַ ביסל שכל. פעדאָן. געוויס, עכעקראַטעס, און אַלע וואָס זענען דאָרט געווען האָבן אויך אַזוי געדענקט.

עכעקראַטעס. און אַזוי אויך מיר, וואָס זענען דאָרט ניט געווען, און וואָס הערן דאָס אַצינדער. אַבער וואָס איז ווייטער געזאָגט געוואָרן?

פעדאָן. ווי איר געדענק דאָס, נאַכדעם ווי מען האָט דאָס אַלין צוגעגעבן, און זיי האָבן מסכים געווען, אַז יעדע פון די אַכסטראַקטע קוואַליטעטן עקזיסטירט, און אַז אַנדערע זאַכן, וואָס נעמען אנטייל אין די דאָזיגע, באַקומען זייער נאַמען פון זיי, האָט סאָקראַטעס דאָן געפרעגט: „אַצינדער, ווען דו נעמסט דאָס אָן, מוזט דו דען ניט, ווען דו זאָגסט, אַז סיממיאס איז גרעסער פון סאָקראַטעס און קלענער פון פעדאָן, זאָגן, אַז אין סיממיאס זענען דאָ ביידע, גרויסקייט און קליינ-קייט?“

„יא.“

„אַבער,“ האָט סאָקראַטעס געזאָגט, „דו ביזט מסכים אַז די באַהויפטונג, אַז סיממיאס איז גרעסער פון סאָקראַטעס, איז ניט אמת וואָרט פאַר וואָרט, ווי עס איז אויסגעדריקט. וואָרעם סיממיאס איז ניט גרעסער פון סאָקראַטעס, צוליעב דעם ווייל ער איז סיממיאס, נאָר צוליעב דער גרויסקייט וואָס

ער האט צופעליג ; ער איז אויך ניט גרעסער פון סאָקראַטעס'ן צוליעב דעם ווייל סאָקראַטעס איז סאָקראַטעס, נאָר צוליעב דעם ווייל סאָקראַטעס האָט קליינקייט לגבי זיין גרויסקייט. „אמת.“

„און, נאָך אַמאָל, ער איז ניט קלענער פון פּעדאַן, ווייל פּעדאַן איז פּעדאַן, נאָר ווייל פּעדאַן האָט גרויסקייט לגבי סיממיאס קליינקייט.“
„דאָס איז אמת.“

„דאָן ווערט סיממיאס אָנגערופן קליין און גרויס, ווען ער איז צווישן די צוויי, מיט דעם וואָס ער שטייגט אַריבער די קליינקייט פון איינעם מיט זיין גרויסקייט, און ער דערלויבט די גרויסקייט פון דעם אַנדערן אַריבערצושטייגן זיין קליינקייט.“ און ער האָט געלאַכט און געזאָגט : „איך זעה אויס צו ריידן ווי פון אַ פּראַטאַקאַל, אַבער עס איז אין אמת'ן אַזוי ווי איך זאָג.“

סיממיאס האָט מסכים געווען.

„איך רייד אַזוי ווייל איך וויל דו זאָלסט מיט מיר מסכים זיין. איך דענק עס איז פון אויבן אויף, ניט נאָר אַז דאָס גרויסע קען קיינמאָל ניט זיין צוגלייך גרויס און אויך קליין, נאָר אַז דאָס גרויסע אין אונז וועט קיינמאָל ניט אויפנעמען דאָס קליינע, אָדער צו דערלויבן צו ווערן אַריבערגעשטיגן. איינס פון די ביידע מוז פאַסירן : ענטוועדער עס אַנטלויפט און ציט זיך צוריק, ווען דער היפּוך, קליינקייט, דערנענטערט זיך דערצו, אָדער עס גייט אין גאַנצן אונטער, בעת די קליינקייט קומט אָן. אַבער עס וועט קיינמאָל ניט בלייבן, אָדער צולאָזן די קליינקייט, און אַזוי אַרום ווערן עפעס אַנדערש ווי עס איז. און אַזוי, האָב איך אָנגענומען און צוגעלאָזן די קליינקייט, און איך בין נאָך אַלץ דערזעלביגער קליינער פּעדאַן זאָן, וואָס איך בין געווען ; אַבער די גרויסקייט, וואָס איז אין מיר, זייענדיג גרויסקייט, האָט ניט דערלאָזן צו ווערן קליין. אויף דעמועלביגן אופן וועט דאָס קליינקייט אין אונז קיינמאָל ניט ווערן אָדער זיין גרויס, און קיין שום אַנדערער

היפוך, ווי לאנג עס איז וואס עס איז, וועט קיינמאל ניש זיין אדער ווערן זיין אייגענער היפוך, זאנדערן, אדער עס טרעט אפ, אדער עס גייט אונטער אין דער פארענדערונג.

„דאס,“ האט קעכעס געזאגט, „זעהט מיר אויס צו זיין זעלבסט פארשטענדליך.“

דאן האט איינער פון די אנוועזענדע, איך קען זיך ניש מער דערמאנען ווער דאס איז געווען, געזאגט: „ביי די געמער, איז ניש די דאזיגע לערע פונקט דאס פארקערטע פון דעם צו וועלכן מיר האבן צוגעשטימט אין אונזער פריערדיגער דיסקוסיע, נעמליך, אז פון דעם גרעסערן ווערט דאס קלענערע, און דאס קלענערע פון דעם גרעסערן, און אז היפוכים ווערן באשאפן פון זייערע היפוכים? און אצינד שיינט מיר, אז מיר זאגן, דאס קען קי-מאל ניש פאסירן.“

סאקראטעס האט איינגעבויגן דעם קאפ אויף א זייט און האט זיך צוגעהערט: „דו האסט גערעט ווי א מאן,“ האט ער געזאגט, „אבער דו באמערקסט ניש דעם חילוק צווישן דעם איינציגן און דעם כריער געזאגטן. פריער האבן מיר געזאגט, אז אין דעם פאל פון קאנקרעטע זאכן ווערן היפוכים באשאפן פון היפוכים, איצט אבער זאגן מיר, אז דער אב-סטראקטער באגריף פון א היפוך קען קיינמאל ניש ווערן זיין אייגענער היפוך, סיי אין אונז אדער אין דער וועלט ארום אונז. פריער האבן מיר גערעט וועגן זאכן, וואס האבן אין זיך היפוכים, און וואס ווערן גערופן נאך זיי, אבער אצינדער, וועגן די סאמע היפוכים, וואס דורך זייער איינוואוינונג קריגן די זאכן זייערע נעמען. און מיר זאגן, אז די לעצטע קענען קיינמאל ניש דערלאזן אן איבערגאנג פון איינע אין די אנדערע.“

צו דערזעלביגער צייט האט ער געקוקט אויף קעכעס'ן און געזאגט: „האט אויך דו, קעכעס, אונזער פריינד'ס איינזענדונג געמאכט ממושמש?“

„ניין,“ האט קעכעס געזאגט, „ניש דאס מאל; הגם איך בין מודה, אז איינזענדונגען מאכן מיך אפט ממושמש.“

„הכלל,“ האָט סאַקראַטעס געזאָגט, „מיר זענען אַלע
איינשטימיג אין דעם, אז אַ היפּוך קען קיינמאַל נישט ווערן זיין
אייגענער היפּוך.“

„לכל הדעות,“ האָט קעבעס געזאָגט.
„אַצינד,“ האָט ער געזאָגט, „זעה אויב דו וועסט אויך
מיט מיר איינשטימען אין דעם: איז דאָ אַ זאָך וואָס דו
רופסט היץ, און אַ זאָך וואָס דו רופסט קעלט?“

„יא.“

„זענען זיי דאָסזעלביגע וואָס שניי און פּייער?“

„ניין, להלומין נישט.“

„נאָר היץ איז אַ גאַנץ אַנדער זאָך איידער פּייער, און
קעלט איז אַנדערש ווי שניי.“

„יא.“

„אַבער דאָס, דענק איך, גלויבסט דו דאָך, אז דער שניי
(צו באַזונדן אַ פּראָזע וואָס מיר האָבן פּריער געברויכט), אויב
עס דערלאָזט צו זיך היץ, וועט עס מער נישט זיין, וואָס עס
איז געווען, נעמליך שניי און אויך וואַרם, נאָר עס וועט
ענטוועדער אַבטרעטן, ווען די היץ רוקט זיך אָן, אָדער עס
וועט אויפהערן צו עקזיסטירן.“

„געווייס.“

„און אזוי אויך דאָס פּייער, ווען קעלט קומט אָן, וועט עס
ענטוועדער אַבטרעטן, אָדער עס וועט אונטערגיין. עס וועט
קיינמאַל נישט אויספירן צוצולאָזן די קעלט און בלייבן פּייער,
ווי עס איז געווען פּריער, און אויך קעלט.“

„דאָס איז אמת,“ האָט ער געזאָגט.

„עס איז אַ פאַקט,“ האָט ער געזאָגט, „אין מאַנכע אַזעלכע
פאַלן, אז נישט נאָר האָט די אַכסטראַקטע אידעע אַליין דאָס
רעכט זיך צו רופן מיט דעמזעלכן נאָמען פאַר אַלע צייטן,
נאָר אויך עפעס אַנדערש, וואָס הגם עס איז נישט די אידעע,
אַבער וואָס עס טראַגט אַלעמאַל דאָס געשטאַלט פון דער
אידעע, ווי לאַנג עס עקזיסטירט. אַבער אפשר וועט ווערן
קלערער וואָס איך מיין פון עטליכע ביישפּילן. דער אומ

נומער מוז דאך אלעמאל טראגן דעם נאמען אום. איז דאס
 ניט אזוי?"
 „געוויס.“

„אבער איז דאס די איינציגע זאך וואס ווערט אזוי גער
 רופן (און דאס איז וואס איך פרעג), אדער צי איז נאך דא
 עטוואס אנדערש, וואס איז ניט דער אום אליין, וואס האט
 פונדעסטוועגן דאס רעכט צו דעם נאמען, אלס צולאג צו דעם
 אייגענעם נאמען, ווייל עס איז אזוי באשאפן, אז עס איז
 קיינמאל ניט אפגעטיילט פון דעם אום? איך מיין, למשל,
 דעם נומער דריי, און עס זענען דא א סך אנדערע אזעלכע
 ביישפילן. נעם דעם פאל דריי. דענקסטו דו ניט, אז מען קען
 דאס אלעמאל רופן ביי דעם אייגענעם נאמען, און מען קען
 דאס אויך רופן אום, וואס איז ניט דאסזעלביגע וואס דריי?
 און דאך איז דער נומער דריי, און דער נומער פינף, און
 איבערהויפט א העלפט פון אלע צאלן, זענען אזוי באשאפן, אז
 יעדער פון זיי איז אן אום, כאטש זיי זענען ניט דאסזעלביגע
 וואס די אידעע פון אום איז. אויף דעמזעלביגן אופן, זענען
 צוויי און פיר, און די גאנצע אנדערע רייע פון צאלן, גראדן,
 יעדער איינער פון זיי, הגם זיי זענען ניט אידענטיש מיט
 גראדקייט. ביזטו דו מסכים מיט דעם אדער ניט?"
 „אוודאי,“ האט ער געזאגט.

„באמערק, אקארשט, וואס איך וויל מיט דעם קלאר
 מאכן. מיין פונקט איז, אז ניט נאר שליסן די אבסטראקטע
 היפוכים אויס איינס דאס אנדערע, נאר אויך אלע זאכן,
 וועלכע, הגם זיי זענען אין אמר'ן ניט קיין היפוכים איינס
 פון דאס אנדערע, אנטהאלטן דאך אין זיך היפוכים, אויך
 די דאזיגע זאכן שליסן אויס די אידעע, וואס איז דער היפוך
 פון דער אידעע וואס שמעקט אין זיי, און ווען זיי קומט אן,
 איז ענטוועדער זיי ווערן פארניכטעט, אדער זיי טרעמן אפ.
 מיר מוזן דאך זיכער מסכים זיין, אז דער נומער דריי וועט
 זיך גיכער לאזן פארניכטן, און אלץ אנדערע גיכער אריבער-
 טראגן איידער זיך אונטערצוגעבן צו ווערן א גראד, און צו

בלייבן דריי אין דערזעלביגער צייט. מוזן מיר ניט?"
 „געוויס,“ האט קעכעס געזאגט.
 „און דער נומער צוויי איז ניט דער היפוך פון דעם נור-
 מער דריי.“
 „ניין.“

„אלזא, ניט נאר די אנטקעגנגעזעצטע אידעען לאזן ניט
 צו איינס דאס אנדערע, ווען זיי קומען צו נאענט, נאר אויך
 געוויסע אנדערע זאכן דערלאזן ניט דעם צוטריט פון היפוכים.“
 „זייער אמת,“ האט ער געזאגט.
 „זאלן מיר, בכון,“ האט סאקראטעס געזאגט, „באשטימען.
 אויב מיר קענען, וואס די דאזיגע זענען?"
 „געוויס.“

„וועלן דאס ניט זיין די דאזיגע, קעכעס, וועלכע צווינגען
 אלעמאל די זאך וואס זיי נעמען אין זייער באזיך, ניט נאר
 זיך פעסט צו האלטן אן איר אייגענער אידעע, נאר אויך
 קיינמאל ניט צוצולאזן איר היפוך?"
 „וואס מיינסט דו?"

„דאס וואס מיר האבן נאר וואס געזאגט. דו ווייסט דאך,
 אז די דאזיגע זאכן אין וועלכע דער נומער דריי איז א נוי-
 טיגער עלעמענט, מוזן ניט נאר זיין דריי, נאר אויך א אום.“
 „געוויס.“

„אזא זאך קען קיינמאל ניט דערלאזן די אידעע, וואס
 איז דער היפוך פון דעם באגריף וואס האט געבראכט דעם
 דאזיגן רעזולטאט?"

„ניין, עס קען ניט.“
 „און דער רעזולטאט איז ארויסגעקומען פון דעם באגריף
 אום?"

„און דער היפוך פון דעם איז די אידעע פון גראד?"
 „יא.“

„בכון, די גראד אידעע וועט קיינמאל ניט צוגעלאזן ווערן
 פון דעם נומער דריי?"
 „ניין.“

„די דריי, בכך, האט קיין שום חלק ניט אין דעם גראד?“
 „ניין, קיין שום חלק.“
 „דער נומער דריי, בכך, איז אן אום.“
 „יא.“

„אצינד, וויל איך באשטימען, וואסערע זאכן זענען דאס וואס ניט זייענדיג דער היפוך פון א זאך, ווילן עס דאך ניט אנטעמען, ווי דער נומער דריי וואס איז ניט דער היפוך פון דער גראד אידעע, וויל פונדעסטוועגן דאס ניט צולאזן, נאר ברענגט אלעמאל מיט זיך דעם היפוך פון דעם, און אזוי ווי דער נומער צוויי ברענגט מיט זיך דעם היפוך פון אום, און דאס פייער דעם היפוך פון קעלט, און אזוי ווייטער, אן א שיעור ביישפילן. אצינד זעה צי דו נעמסט אן די דאזיגע באהויפטונג: ניט נאר וועלן היפוכים ניט צולאזן זייערע היפוכים, נאר אז יעדע זאך, וואס ברענגט א היפוך צו דעם וואס עס דערנענטערט זיך, וועט קיינמאל פון זיך אליין ניט צולאזן די היפוכ/דינקייט פון דעם וואס עס ברענגט. און לאמיר דיך דא דערמאנען; ווארעם עס שאט ניט איבערצו-חזרין. דער נומער פינף וועט ניט צולאזן די אידעע פון גראד, אזוי וועט אויך דער נומער צען, דאס טאפלמע פון פינף, ניט צולאזן די אידעע פון אום. דער צען, אליין א היפוך, וועט פונדעסטוועגן ניט צולאזן די אידעע פון אום. אזוי וועט אויך דאס אנדערטהאלבע און יעדע אנדערע ציפער מיט א האלבס און א דריטל, פארשטויסן די אידעע פון דעם גאנצן. פאלגסט דו מיר נאך און ביזט מסכים?“

„יא, איך בין לחלוטין מסכים, האט ער געזאגט, און איך בין מיט דיר.“

„דאן“ האט סאקראטעס געזאגט, „זיי אזוי גוט און הויב אן נאך אמאל פון אנהויב. און ענטפער ניט מיינע שאלות מיט דיזעלביגע ווערטער, נאר מו ווי איך מו. איך גיב אן ענטפער וואס גייט ווייטער פון דעם זיכערן ענטפער פון וואס איך האב פריער גערעט, אצינדער אז איך זעה אן אנדער זיכערן ענטפער, וואס קען געצויגען ווערן פון דעם נאר וואס

געזאגטן. אויב דו פרעגסט מיך, וואס איז פארהאנדן אין א זאך וואס איז ווארם, וועל איך דיר ניט געבן דעם זיכערן אבער נארישן ענטפער און זאגן, אז דאס איז היין, נאר איך קען דיר איצט געבן א פיינערן ענטפער, אז עס איז פייער. און אויב דו פרעגסט, וואס איז פארהאנדן אין דעם גוף און מאכט ער זאל זיין קראנק, וועל איך ניט זאגן קראנקהייט, נאר פיכער; און ווען דו פרעגסט מיך, וואס איז פארהאנדן אין דעם נומער וואס מאכט אים ער זאל זיין אן אום, וועל איך ניט זאגן אומנעם, נאר דער נומער איינס און אזוי ווייטער. פארשטייסט דו גענוג וואס איך מיין?"

"גאנץ גענוג, האט ער געענטפערט.

"אצינד ענטפער, האט ער געזאגט.

"וואס איז פארהאנדן אין א גוף וואס מאכט אים לעבן?"

"די נשמה, האט ער געזאגט.

"איז דאס אלעמאל דער פאל?"

"יא, האט ער געזאגט, „אודאי“.

"אלוא, אלץ וואס די נשמה נעמט אריין אין איר רשות,

צו דעם ברענגט זי אלעמאל לעבן?"

"געוויס, האט ער געזאגט.

"איז דא עפעס, וואס איז דער היפוך פון לעבן?"

"יא, האט ער געזאגט.

"וואס?"

"דער טויט."

"לכן, וועט די נשמה, ווי מיר האבן פריער מסכים געווען,

קיינמאל ניט צולאזן דעם היפוך פון דעם וואס זי ברענגט

מיט זיך."

"לחלוטין ניט, האט קעבעס געזאגט.

"אצינדער, ווי רופן מיר דאס, וואס לאזט ניט צו די אי-

דעע פון גראד?"

"אומגראד, האט ער געזאגט.

"און די דאזיגע וואס לאזן ניט צו גערעכטיגקייט, און

מוזיק?"

„אומרעכט,“ האָט ער געזאָגט, „און אוממוזיקאליש.“
 „און ווי רופן מיר דאָס, וואָס לאַזט ניט צו טויט?“
 „אומטויטקייט אָדער אומשמערבליכקייט,“ האָט ער גע-
 זאָגט.

„און די נשמה לאַזט ניט צו דעם טויט?“

„ניין.“

„די נשמה בכּו, איז אומשמערבליך.“

„יא.“

„זייער גוט,“ האָט ער געזאָגט. „זאָלן מיר איצט זאָגן, אַז
 דאָס איז דערווייז?“

„יא, און גאַנץ פּולשמענדיג, סאָקראַטעס.“

„זייער גוט, דען, קעכעס,“ האָט ער געזאָגט, „אויב דער
 אום איז נויטווענדיג אומפאַרגענגליך, וועט ניט אויך דער
 נומער דריי זיין אומפאַרגענגליך?“

„אַודאי.“

„און אויב דאָס, וואָס האָט ניט קיין היץ וואַלט אויך גע-
 ווען אומפאַרגענגליך, וואַלט ניט שניי אַוועק גאַנץ, און ניט
 צושמאַלצן, יעדעס מאל ווען היץ וואַלט געקומען אין באַרי-
 רונג מיט שניי? וואַרעם עס קען דאָך ניט צוגיין און עס
 קען אויך ניט בלייבן און צולאָזן די היץ?“
 „דאָס איז זייער אמת,“ האָט ער געענטפערט.

„אויף דעמזעלכן אופן, דענק איך, אויב דאָס וואָס האָט
 זיט קיין קעלט וואַלט געווען אומפאַרגענגליך, וואַלט דאָס
 פייער, ווען עטוואָס וואָס איז קאַלט רוקט זיך צו דערצו,
 קיינמאל ניט געווען אויסגעגאַנגען אָדער פאַרלאָשן געוואָרן,
 נאָר וואַלט זיך אַבגערוקט אומבאַשעדיגט.“

„נויטווענדיג,“ האָט ער געזאָגט.

„און מוז מען ניט זאָגן דאָסזעלביגע וועגן דעם אומ-
 שמערבליכע? אויב דאָס אומשמערבליכע איז אויך אומפאַר-
 גענגליך, קען די נשמה ניט אומקומען, ווען דער טויט קומט
 איר אַנטקעגן. וואַרעם, ווי מיר האָבן פריער באַוויזן, וועט
 זי ניט צולאָזן דעם טויט, און וועט ניט זיין טויט, פונקט ווי

דער נומער דריי, ווי מיר האָבן געזאָגט, וועט ניט זיין קיין גראד, און דער אום וועט ניט זיין קיין גראד, און ווי פייער און די היץ אין דעם פייער וועט ניט זיין קאלט. אַבער, קען איינער קומען און זאָגן, פאַרוואָס איז ניט מעגליך, אז דער אומגראד קען טאַקע ניט ווערן קיין גראד, ווען דער גראד קומט אָן, ווי מיר' האָבן מסכים געווען, אַבער ער זאל אומקו-מען, און דער גראד זאל פאַרנעמען זיין אָרט? ווער עס מאַכט די דאָזיגע איינווענדונג, דעם קענען מיר ניט פאַר-שליסן דאָס מויל מיט דעם, אז עס גייט ניט אונטער, וואָרעם דער אומגראד איז ניט אומפאַרגענגליך. ווען מען וואַלט דאָס מודה געווען, וואַלטן מיר אים לייכט געקענט דאָס מויל פאַרשליסן מיט דעם, וואָס מיר וואַלטן זאָגן, אז ווען דער גראד רוקט זיך אָן, גייט דער אומגראד און דער נומער דריי אַוועק; און דעמעלביגן ענטפער וואַלטן מיר געגעבן וועגן פייער און היץ און די איבריגע זאַכן. איז דאָס ניט אַזוי?"

„געוויס.“

„און אַזוי אויך איז דער פאַל מיט דעם אומשמערבליכן. אויב מען איז מודה, אז דאָס אומשמערבליכע איז אויך אומ-פאַרגענגליך, וואַלט די נשמה געווען אומפאַרגענגליך און אויך אומשמערבליך, אויב אַבער ניט, איז נויטיג אָן אַנדער באַ-וויינ.“

„אַבער,“ האָט ער געזאָגט, „עס איז ניט נויטיג, וואָס איז שייך דעם; וואָרעם קיין שום זאַך וואַלט זיכער זיך ניט גע-קענט אויסהיטן פון צושטערונג, אויב דאָס אומשמערבליכע, וואָס דויערט אייביג, איז עלול אונטערצוגיין.“

„אַלע, דענק איד,“ האָט סאָקראַטעס געזאָגט, „וועלן מסכים זיין, אז גאָט און דער עצם פון לעבן און אַלץ אַנדערע וואָס איז אומשמערבליך, קען קיינמאַל ניט אונטערגיין.“

„געוויס וועלן אַלע מענטשן,“ האָט ער געזאָגט, „און נאָך מער, איך שמעל זיך פאַר, די געטער.“

„ווען, אַלזאָ, דאָס אומשמערבליכע איז אויך דאָס אומצו-שמערבאַרע, וועט דען ניט די נשמה, אויב זי איז אומשמערב-

ליך, איך זיין אומפארגענגליך?
„גאנץ נויטווענדיג.“

„בכו, ווען דער טויט באפאלט א מענטשן, שטארבט, ווי עס שיינט, זיין שמערבליכער חלק; דער אומשמערבלי-כער חלק אבער גייט אַוועק אומבאַשעדיגט און ניט צו-שמערט, און גייט דעם טויט אויס דעם וועג.“
„אַזוי זעהט'ס אויס.“

„בכו, קעבעס,“ האָט ער געזאָגט, „עס איז גאַנץ זיכער, אַז די נשמה איז אומשמערבליך, און אומפארגענגליך, און אונזערע נשמות וועלן עקזיסטירן ערגעצוואו אויף יענער וועלט.“

„איך,“ האָט קעבעס געזאָגט, „האַב ניט מער וואָס אייני-צוואווענדן קעגן דעם, און איך קען ניט צווייפלען דיינע שלוסן. אָבער, אויב סיממיאס, אָדער ווער עס איז, האָט וואָס צו זאָגן, וועט ער מאַן גלייך דאָס ניט צו פאַרשווייגן, וואָרעם איך ווייס ניט אויף וואָסער בעסערע געלעגנהייט אַלס די איצטיגע ער וואָלט דאָס געקענט אַבלייגן, אויב ער וויל זאָגן אָדער הערן עטוואָס וועגן די דאָזיגע ענינים.“

„איך איך,“ האָט סיממיאס געזאָגט, „קען ניט איינזעהן ווי אַזוי איך קען צווייפלען אין דעם רעזולטאַט פון דער דיס-קוסיע, אָבער דאָן צוליעב דער גרויסקייט פון דעם ענין, און ווען איך דענק וועגן די מענטשליכע שוואַכקייטן קען איך זיך ניט העלפן צו האָבן אַ שטיקל ספק אין מיינע געדאַנקען וועגן דעם וואָס איז געזאָגט געוואָרן.“

„ניט נאָר דאָס, סיממיאס,“ האָט סאַקראַמעס געזאָגט, „נאָר אונזער ערשמע פאַראויסזעצונגען מוזן ווערן באַטראַכט זייער פאַרזיכטיג, אַפילו ווען זיי זעהען אייך אויס צו זיין זיכער. און אויב איר האָט זיי פולשמענדיג אַנאַליזירט, וועט איר, דענק איך, נאָכפאַלגן און מסכים זיין מיט דעם אַרגו-מענט, אויף אַזוי פיל אויף וויפיל עס איז נאָר מעגליך פאַר אַ מענטשן צו מאַן. און ווען דאָס איז אייך גאַנץ קלאַר, וועט איר ווייטער ניט זוכן.“

„דאס איז אמת,“ האָט ער געזאָגט.

„אָבער מיינע פריינד,“ האָט ער געזאָגט, „מיר מוזן האָלן מען אין זיין, און אויב די נשמה איז אומשטערבליך, מוזן מיר פאַר איר זאָרגן, ניט נאָר פאַר דעם שטיקל צייט, וואָס מיר רופן לעבן, נאָר פאַר אַלע צייטן, און די סכנה צייגט זיך ערשט איצט ארויס שרעקליך, ווען מען פאַרנאַכטלעסיגט זי. וואָרעם אויב דער טויט וואַלט זיין אַן אַנטרינען פון אַלעם און אַלץ, וואַלט דאָס געווען אַ גרניסע מציאה פאַר די רשעים, וואָרעם ווען זיי שטאַרבן, וואַלטן זיי באַפרייט געוואָרן פון דעם גוף, און פון זייער רשעות צוזאַמען מיט זייערע נשמות. אָבער אַצינד, זינט די נשמה האָט זיך אַרויסגעצייגט צו זיין אומשטערבליך, קען זי ניט אַנטרינען פון שלעכטקייט, אַדער קריגן איר רעטונג אויף קיין אַנדערן וועג, אויסער צו זיין אַזוי גוט און אַזוי פאַרנינפטיג ווי נאָר מעגליך. וואָרעם די נשמה נעמט מיט זיך אויף יענער וועלט קיין אַנדער זאך אַחוץ איר בילדונג און איר נאַרונג, און דאָס איז, ווי מען זאָגט, צום גרויסן נוצן אַדער שאַדן פון געשטאַרבענעם ביים סאַמע אַנפאַנג פון זיין וואַנדערונג דאָרט אַהין. און מען זאָגט, אַז נאָכ'ן טויט קומט צו יעדן מענטש זיין מלאַך, וואָס האָט אים באַגלייט זיין גאַנצן לעבן, און ער פירט אים צו דעם אַרט, וואו עס ווערן צוזאַמענגעקליבן די טויטע; נאָכדעם ווערן זיי גע'משפּט, און זיי גייען אַוועק אויף יענער וועלט מיט דעם פירער, וואָס זיין עובדה איז אַהין צו פירן די דאָזיגע וואָס קומען פון דער וועלט, און ווען זיי האָבן דאָרט דערהאַלטן זייער חלק, וואָס איז זיי געקומען, און זענען דאָרט אויסגעווען זייער טראַק, ברענגט זיי אַן אַנדער פירער צוריק, נאָך זייער און זייער לאַנגע צייט פּעריאָדן. און דער וועג איז ניט ווי טעלעפּאָס באַשרייבט אים אין עסכילאס' דראַמא; וואָרעם ער זאָגט, אַז אַן איינפאַכער וועג פירט צו דער אונטערשטער וועלט, און אַיך דענק, אַז דער וועג איז ניט איינער נער און ניט איינפאַך, וואָרעם דעמאָלט וואַלט מען ניט באַ-דאַרפט קיין פירער, וואָרעם קיינער וואַלט ניט פאַרלוירן דעם

וועג צו וואַסער עס איז אַרט, ווען עס וואַלט נאָר זיין איין שמעג. אין אמת'ן שיינט צו זיין אַ סך שיידונגען און קריי-צונגען. דאָס נעם איך פון די הייליגע מנהגים און צערע-מאַניעס, וואָס זענען איינגעפירט דאָ ביי אונז. די רעגלמע-סיגע און פאַרניפטיגע נשמה פאַלגט נאָך איר פירער, און קען זיך אויף דער לאַגע; די נשמה אַבער, וואָס גלוסט דעם גוף, ווי איך האָב פריער געזאָגט, טרייבט זיך אַרום דעם, און אין דער זיכטבאַרער וועלט, אַ לאַנגע צייט, און נאָך פיל ווידערשטאַנד און אַ סך ליידן ווערט זי מיט מי און גוואַלט אַכגעפירט פון איר באַשטימטן מלאַך. און ווען זי קומט אָן אויף דעם אַרט, וואו די אַנדערע נשמות זענען, וועט די נשמה וואָס איז אומריין, און איז באַזאַנגען שלעכטע מעשים, ווי אומגערעכטן מאַרד, אַדער אַנדערע זאַכן ענליך צו דעם, און וואָס זענען די מעשים פון פאַרוואַנדטע נשמות, ווערן אויס-געמידן פון אַלע, און פון איר קערן זיך אַלע אָב, און קיינער וויל ניט זיין איר באַגלייטער אַדער פירער, און זי וואַנדערט אַרום אַליין אין פולשמענדיגער הילפלאַזיגקייט, ביז עס לויפט אָב אַ באַשטימטע צייט, נאָך וועלכער צייט די נויטווענדיג-קייט טראַגט זי אַוועק צו איר פאַסיגן וואוינונגס אַרט. די נשמה אַבער, וואָס האָט פאַרבראַכט איר לעבן אין ריינקייט און געמעסיגטקייט, געפינט די געטער פאַר אירע חברים און פירער, און זי באַוואוינט איר פאַסיגן וואוינונגס-אַרט. און אויף דער ערד זענען דאָ פילע וואונדערליכע ערטער, און די ערד אַליין איז ניט, סיי אין גרויס, סיי אין געשמאַלט, אַזוי ווי עס גלויבן די וואָס דיסקוטירן כסדר וועגן איר, ווי איך האָב געהערט פון איינעם, וואָס מען קען גלויבן.

און סיממיאס האָט געזאָגט: „וואָס מיינסט דו, סאַקראַ-טעס? איך האָב אַליין אויך געהערט אַ שוין ביסל וועגן דער ערד, אַבער ניט דאָס וואָס דו גלויבסט. דערום וואַלט איך דאָס וועלן הערן.“

„נו, סיממיאס, איך דענק ניט, אַז איך דאַרף באַזיצן די קונסט פון גלאַקוס צו דערציילן וואָס עס איז. נאָר צו באַ-“

ווייזן, אז דאס איז אמת וואָלט, דענק איך, געווען פיל שווער
רער פון דער קונסט פון גלאוקוס, און איך וואָלט אפשר גאר
ניט געווען אומשמאָנד דאָס צו מאַכן. אַ חוץ, ווען איך וואָלט
אַפילו געהאַט די געשיקטקייט, דענק איך, סיממיאס, אז מײן
לעבן וועט ניט זיין לאַנג גענוג פאַר דער לענג פון דער דײַם-
קוסיע. דאָך שטערט מיר ניט קיין זאַך צו באַשרייבן וואָס
עס איז, וואָס איך גלויב, די געשמאַלט פון דער ערד, און אירע
פאַרשידענע ערמער.“

„גוט,“ האָט סיממיאס געזאָגט, „דאָס וועט זיין גענוג.“
„איך בין איבערצייגט,“ האָט ער געזאָגט, „קודם כל, אז
אויב די ערד איז רונד און אין דער מיט פון הימל, דאַרף זי
ניט קיין לופט, אַדער וואָס עס איז אַנדער ענליכע קראַפט
וואָס זאל זי אַבהאַלטן פון פאַלן, נאָר איר אייגענע גלייכגע-
וויכט, און די אַלזייטיגע גלייכקייט פון דעם הימל זענען גע-
נוג זי צו האַלטן אויף איר פּלאַץ. וואַרעם אַ קערפער וואָס
האַט גלייכגעוויכט, און איז אַריינגעזעצט אין דער מיט פון
עטוואָס, וואָס האָט אַן אַלזייטיגע גלייכקייט, קען ניט ענדערן
זיין נייגונג אין קיין ריכטונג, נאָר וועט אַלעמאַל בלייבן אין
דערזעלבער פּאָזיציע. דאָס איז די ערשמע זאַך וואָס איך
בין איבערצייגט דערין.“

„און מיט רעכט,“ האָט סיממיאס געזאָגט.
„צווייטנס,“ האָט ער געזאָגט, „איך גלויב, אז די ערד איז
זייער גרויס, און אז מיר וואָס מיר וואוינען צווישן די זיילן
פון הערקולעס און דעם טייך פּהאסיס, וואוינען אין זייער
אַ קליינעם טייל דערפון אַרום דעם ים, ווי מוראַשקעס אַדער
זשאַבעס אַרום אַ זומפּ. און אז פילע אַנדערע וואוינען אין
פילע אַנזיערע אַזעלכע געגענדן. וואַרעם איך גלויב, אז אוי-
מעטום אויף דער ערד זענען פאַראַן אויסהוילונגען פון פאַר-
שידענע געשמאַלטן און גרויסן, וואו עס האָט זיך אַנגעלאָפּן
וואַסער און געפּל און לופט; די ערד אַליין אַבער איז ריין
און ליגט אין דעם ריינעם הימל, אין וועלכן עס זענען אויך
דאָ די שטערן, דער הימל, וואָס די דאָזיגע וואָס ריידן וועגן

די דאזיגע ענינים רופן אן עטהער; דאס וואסער, דער נעפל און די לופט זענען דער אַבזאָץ פון דעם און זיי פליסן צוזאמען אין די אויסהוילונגען אַרײַן פון דער ערד. מיר באַמערקן גאָר נײַט, אַז מיר וואוינען אין די אויסהוילונגען, און מיר דענקען, אַז מיר לעבן אויף דער אויבערשטער אוי-בערפלאַך פון דער ערד, פונקט ווי ווען איינער וואָס וואוינט אין די טיפענישן פון ים זאָל מײנען, אַז ער לעבט אויף דער אויבערפלאַך פון דעם ים, און זעהענדיג די זון און די שטערן דורך דעם וואַסער, זאָל ער מײנען, אַז דער ים איז דער הימל, און זאָל, צוליעב פוילקײט אַדער שוואַכקײט, קײנמאָל נײַט האָבען דערגרייכט די אויבערפלאַך פון דעם ים, און זאָל קײנמאָל נײַט האָבן זיך אויסגעצויגן און אויפגעהויבן דעם קאָפּ אַרויסצוקוקן פון דעם ים אין דער אויבערשטער וועלט אַרײַן, און זאָל קײנמאָל נײַט האָבן געהערט פון קײנעם, וואָס האָט געזעהן, אויף וויפיל רײנער און שענער עס איז פון דער וועלט אין וועלכער ער לעבט. און איך גלויב, אַז דאָס איז פונקט דער פאַל מיט אונז. וואָרעם מיר לעבן אין אַן אויסהוילונג פון דער ערד, און מיר דענקען, אַז מיר וואוינען אויף דער אויבערשטער אויבערפלאַך; און די לופט רופן מיר הימל, און מיר דענקען, אַז דאָס איז דער הימל, וואָס אין אים וואַנדלען זיך די שטערן. און דער פאַקט איז דערזעל-ביגער, אַז צוליעב אונזער שוואַכקײט און פוילקײט זענען מיר נײַט אומשטאַנד צוצוקומען צו דער אויבערשטער אויבער-פלאַך פון דער לופט; וואָרעם אויב ווער עס איז זאָל קומען צו דעם שפיץ פון דער לופט, אַדער ער זאָל קײנ פליגל און אַרויפפליען, וואָלט ער געקענט אויפהויבן דעם קאָפּ אַריבער דעם און זעהן, ווי פיש הייבן אויף זייערע קעפּ פון דעם וואַ-סער, און זעהען די זאַכן אין אונזער וועלט, אַזוי וואָלט ער געזעהן זאַכן אין יענער אויבערשטער וועלט; און אויב ער וואָלט פון נאַטור געווען שמאַרק גענוג צו קענען אויסהאַלטן דעם אַנבליק, וואָלט ער דערקענט, אַז יענעם איז דער ריכ-טיגער הימל, דאָס ריכטיגע ליכט, און די ריכטיגע ערד.

וואָרעם די ערד אונזערע, און די שטיינער, און דער גאַנצער געגענד וואו מיר לעבן, זענען פאַרדאַרבן און צופּרעסן, ווי אין דעם ים זענען די זאַכן צופּרעסן פון דעם זאַלץ, און קיין זאך פון ווערט וואַקסט נישט אין דעם ים, און דאַרט איז מען קען זאָגן, קיין זאך נישט פּולקאַמען, נאָר שפּאַלטן אין זאַמד און אומענדליכע בלאַטעס און זומפן, וואו עס איז אויך דאָ ערד, אַבער קיין זאך נישט, וואָס איז ווערט עס זאָל פאַרגליכן ווערן מיט די שיינע זאַכן פון אונזער וועלט. אַבער די זאַכן אין יענער וועלט אויבן, וועלן זיך צייגן פיל, פיל אַריבער-שטייגן יענע וואָס זענען דאָ אין אונזער וועלט. און אויב איך מעג דערציילן אַ מעשה, סימביאס, וועגן די זאַכן אויף דער ערד, וואָס איז אונטער דעם הימל, און ווי זיי זעהען אויס, איז דאָס ווערט צו הערן.

„אודאי און אודאי, סאַקראַמעס,“ האָט סימביאס גע-
זאָגט, „מיר וועלן גערן הערן דיין דערציילונג.“

„זייער גוט, מיין פריינד,“ האָט ער געזאָגט, „קודם כל, די ערד, ווען מען קוקט אויף איר פון אויבן אַראַב, זעהט אויס, זאָגט מען, ווי פילקעס וואָס זענען אַרומגעדעקט מיט צוועלף שטיקלעך לעדער; זי איז איינגעטיילט אין בונטע פאַרבן, פון וועלכע די פאַרבן וואָס מיר זעהען דאָ זענען פּרובן, אַט די וואָס די מאַלער געברויכן. אַבער דאַרט איז די גאַנצע ערד פון אַזעלכע פאַרבן, און זיי זענען אַ סך מער בלישצענדיג און ריינער פון אונזערע, וואָרעם איין טייל איז פּרופּור און וואונדערליך שוין, אַן אַנדערער איז גאַלד-פאַרביג, און אַן אַנדערער איז ווייס, ווייסער פון אַלאַכאַסטער אַדער שניי, און אַזוי באַשטייט זי אויך פון אַנדערע פאַרבן, און זיי זענען מער אין צאָל, און אַ סך שענער איידער די וואָס מיר זעהען דאָ. וואָרעם אַט די סאַמע אויסהוילונגען פון דער ערד, וואָס זענען אַנגעפילט מיט וואַסער און לופט, שמעלן פאַר אַ דערשיינונג פון פאַרבן ווי זיי בלישטשען צווישן אַ פאַר-שינדאַרטיגקייט פון אַנדערע קאַלירן, אַזוי אַז דאָס גאַנצע פּראָדוצירט איין אַנהאַלטענדן עפעקט פון פאַרשידנאַרטיגקייט.

און אין דער דאזיגער שיינער ערד, זענען די זאכן וואָס
וואַקסן, די ביימער און די בלומען און די פרוכטן, אַנטשפרע-
כענד שוין, און אזוי אויך די געבערג און די שטיינער זענען
גלאַטיגער און דורכזיכטיגער. אַט די אַלע איידל-שטיינער
אונזערע, ווי קארנעאל, יאשמע, שמוראקן און אַנדערע איידל-
שטיינער זענען נאָר שטיקער פון יענע דאָרט, אָבער דאָרט
איז יעדע זאָך ניט נאָר ווי די דאָזיגע, נאָר אַ סך שענער. די
אורזאָך איז וואָס דאָרט זענען די שטיינער רייך, און ניט צו-
זשאַווערט אַדער צופרעסן, ווי אונזערע זענען מיט קויט און
שאַרפע זאָכן, פון פייכטקייט און פליסיגקייט, וואָס פליסן
דאָ צוזאַמען, און פאַראורזאַכן מיאוס'קייטן און קראַנקהייטן
פאַר דער ערד, און די שטיינער, און די חיות, און די פלאַנצן.
און די ערד דאָרט איז באַצירט מיט אַלע די צירונג, און אויך
מיט גאָלד און זילבער און ענליכע זאָכן. וואַרעם דאָרט וואָל-
גערן זיי זיך אַרום, אָן אַ שיעור און גרויס, און אומעמוס,
אזוי אַז געבענשט זענען די וואָס קוקן דאָרט אָן די ערד.
און עס זענען דאָרט דאָ פילערליי חיות, און אויך מענטשן;
אַ טייל וואוינען אינדערמיט לאַנד, אַנדערע אויף די ברעגעס
פון דער לופט, אזוי ווי מיר וואוינען אַרום דעם ים, און אַנ-
דערע ווידער אויף אינזלען, וואו די לופט פליט אַרום, נאָענט
פון דעם פעסט-לאַנד; און בקיצור, וואָס וואַסער און ים
איז אין אונזער לעבן, דאָס איז לופט אין זייערס, און וואָס
לופט איז פאַר אונז, דאָס איז עטהער פאַר זיי. און די יאָר-
סעזאָנען זענען אזוי מילד, אַז די מענטשן דאָרט ווייסן ניט
פון קיין קראַנקהייט, און זיי לעבן לענגער פון אונז. און אין
זעהן, און הערן, און חכמה, און אַלע אַזעלכע זאָכן זענען
זיי אזוי פיל העכער פון אונז ווי לופט איז ריינער פון וואַ-
סער, אַדער דער עטהער פון לופט. און זיי האָבן הייליגע
ביימער און טעמפלען פאַר די געטער, וואָס אין זיי וואוינען
די געטער אויף אַן אמת. און זיי האָבן אַן אומגאַנג מיט די
געטער דורך געשפרעכן, און נבואה און וויזיעס, און זיי זעהען
די זון, די לבנה, און די שמערן ווי זיי זענען אין דער ווירק-

ליכקייט, און אויף יעדן אנדערן וועג איז זייער גליקזעליג-
קייט אין איינקלאנג מיט דעם.

„אט דאס איז די נאטור פון דער ערד אלס א גאנצעם,
און פון די זאכן ארום איר. אבער ארום דער גאנצער ערד,
און אירע אויסהוילונגען, זענען דא א סך געגענדן, מאנכע
טיפער און ברייטער פון די אין וועלכע מיר לעבן, און מאנכע
ווידער טיפער אבער מיט א שמאלערער שפאלטונג איידער
אונזערע, און אנדערע אויך פלאכער אבער ברייטער. די
אלע זענען פארבונדן אונטערערדיש איינס מיט ס'אנדערע
אויף פארשידענע וועגן, מאנכע ברייטער און מאנכע שמע-
לער, און עס זענען דא דורכגאנגען, דורך וועלכע עס פליסט
א סך וואסער פון איינעם צום אנדערן, ווי פון בעכערס; און
עס זענען דא אייביגע טייכן פון אומגעהייערער גרויס אונ-
טער דער ערד, וואס פליסן מיט הייסע און קאלטע וואסערן;
און עס איז דא א סך פייער, און גרויסע טייכן פון פייער,
און א סך שטראמען פון בלאמע, אייביגע שיטערער, און איי-
ניגע געדיכטער, ווי די טייכן פון בלאמע, וואס פליסן בעפאר
די לאווע אין סיביליען, און די לאווע אליין. די דאזיגע פילן
אן די פארשידענע ערטער, ווי עס לאזט זיך אין זייער פליסן
פון איינעם צום אנדערן צו יעדער צייט. און א מין וואר-
פעניש אינעווייניג פון דער ערד באוועגט דאס אלץ ארויף
און אראפ. און די נאטור פון דער דאזיגער ווארפעניש איז
ווי פאלגט: איינע פון די אבגרונדן פון דער ערד איז גרע-
סער פון די איבריגע, און איז דורכגעבויערט דורך דער גאנ-
צער ערד; דאס איז די דאזיגע פון וועלכער האמער זינגט:
„ווייט, וואו טיף עס עפנט זיך דער אבגרונד אונטער דער ערד“
און וואס אנדערשוואו האט ער, און א סך אנדערע פאעטן,
אנגערופן טארטאראס. ווארעם אלע טייכן פליסן אריין אין
דעם אבגרונד, און זיי פליסן צוריק ארויס, און זיי האבן יעדער
די נאטור פון דער ערד, דורך וועלכער זיי פליסן. און די
אורזאך פארוואס די אלע שטראמען פליסן דא אריין און
ארויס איז, וואס די דאזיגע פליסיגקייט האט ניט קיין דעק

און קיין גרונד. און אזוי ווארפט זיך דאס, און כוואלעוועט ארויף און אראב, און די לופט און דער ווינט ארום דעם טוען דאסזעלביגע; ווארעם זיי פאלגן נאך די פליסיגקייט, ווען עס באוועגט זיך צו דער אנדערער זייט פון דער ערד, און ווען עס באוועגט זיך צו דער זייט, און פונקט אזוי ווי דער הויך, פון די וואס אטעמען, בלאזט אריין און ארויס, אזוי ווארפט זיך דער ווינט צוזאמען מיט דער פליסיגקייט, און פאראורזאכט העפטיגע און שרעקליכע שטורמען ווען עס רייסט זיך אריין און ארויס. און ווען דאס וואסער גייט אב צו די געגענדן, וואס מיר רופן די אונטערשטע, פליסט עס אריין אין די טייכן דארטן, און פילט זיי אן, ווי מען וואלט אין זיי אריינגעפאמפט; און ווען עס פארלאזט יענע געגענד, און קומט צוריק צו דער זייט, פילט עס אן די טייכן דא; און ווען די שטראמען זענען אנגעפילט, פליסן זיי דורך די דורכגאנגען און דורך דער ערד, און קומען צו די פארשידענע ערטער, צו וועלכע זייערע פארשידענע שמעקן פירן, וואו זיי מאכן ימים און זומפן, טייכן און קוואלן. פון דאנען גייען זיי ווידער ארויטער אונטער דער ערד, מאכען ציען זיך ארום א סך גרויסע געגענדן, און אנדערע ארום ווייניגער און קלע- גערע ערטער, און גיסן ווידער אריין אין דעם מארטאראס, אייניגע פיל ווייטער אונטן פון וואנען זיי זענען געווארן ארויסגעפאמפט, און אנדערע ניט אזוי פיל, אבער אלע פליסן זיי אונטן פון זייער אויספלוס. אייניגע שטראמען אריין פון דער זייט, פון וועלכער זיי האבן ארויסגעשטראמט, אנדערע פון דער אנדערער זייט; און אנדערע ווידער ציען ארום און ארום אין א צירקל, און זיי דרייען זיך ארום דער ערד איינ- מאל אדער עטליכע מאל, ווי שלאנגען, און זיי זינקען ארום- מער צו די טיפסטע טיפעניש, און פאלן ווידער אריין אין דעם אבגורנד. עס איז מעגליך ארויטערצוגיין פון יעדער זייט ביז צו דער מיט, אבער ניט אריבער. ווארעם די ריכ- טונג פון ביידע שטראמען גייט ארויף משופע פון יעדער זייט פון דער ערד.

„און די דאזיגע שטרעמען זענען א סך און גרויס, און פון אלע מינים, אבער צווישן די אלע זענען דא פיר שטרע- מען, דער גרעסטער און אויסנווייניגסטער פון וועלכע איז דער, וואס ווערט אנגערופן אקעאנאס, וואס פליסט ארום אין א צירקל, און אנטקעגן דעם, וואס פליסט אין אן אנטי- קעגנדיגער ריכטונג, איז אכעראן, וואס פליסט דורך פאר- שידענע וויסטע פלעצער און ציענדיג אונטער דער ערד, קומט צו דער אכערוואנישער אזיערע, וואוהין עס קומען אויך די נשמות פון די מייסט פארשטארבענע, און נאכדעם ווי זיי זענען דארטן אבגעווען געוויסע באשטימטע צייטן, וואס זע- נען פאר אייניגע לענגער און פאר אנדערע קירצער, ווערן זיי צוריקגעשיקט נאך אמאל געבוירן צו ווערן אין לעבעדיגע באשעפענישן. דער דריטער טייך פליסט ארום צווישן די ביידע, און באלד צוגיסט ער זיך אין א גוואלדיג גרויסער געגענד, וואס ברענט מיט א גרויס פייער און בילדעט אן אזיערע, וואס איז גרעסער פון אונזער ים, וואס זידט מיט וואסער און בלאמע. דאן פליסט דאס אין א צירקל, מוטנע און בלאטיג, און קומט אויף זיין געדרייטן וועג, צווישן א- דערע פלעצער, אויך צו דעם ברעג פון דער אכערוואנישער אזיערע, אבער עס מיסט זיך ניט אויס מיט אירע וואסערן. דאן, נאכדעם ווי עס דרייט זיך ארום עטליכע מאל אונטער דער ערד, גיסט עס זיך אריין אין דעם טארטאראס גאר אונטן. דאס איז דער טייך, וואס ווערט אנגערופן פיריפהלעגעמאן, און די לאוע-שטרעמען, וואס שפריצן ארום אויף דער ערד ווי עס לאזט זיך, שפריצן פון דארט. אנטקעגן דעם ווידער שטרעמט דער פערטער טייך, צוערשט, ווי מען זאגט, אין א ווילדן און שרעקליכן געגענד, וואס באשטייט אין גאנצן פון א שונקל בלויער קאליר. דאס ווערט גערופן דער סטי- גישער טייך, און די אזיערע וואס פארמירט זיך פון דעם אריינפליסן איז דער סטיקס. און ווען דער טייך האט זיך דא אריינגעווארפן, און האט אויפגענומען געפערליכע כחות אין זיינע וואסערן, גייט ער ארונטער אונטער דער ערד, און,

דרייענדיג זיך ארום און ארום אין דער ריכטונג, וואס איז אנטקעגן דעם פיריפהלעגעמאן, באגעגענט עס דאס, ווען עס קומט אויף דעם אנדערן וועג אין דער ארכערוואנישער צויערע. און דאס וואסער פון דעם טייך מיט זיך אויך ניט אויס מיט קיין אנדער וואסער, נאר דאס דרייט זיך אויך ארום אין א צירקל, און פאלט אריין אין דעם טארטאראס אנטקעגן פיריפהלעגעמאן. און דער גאמען פון דעם טייך, ווי די פאעטן זאגן, איז קאקיטאס.

דאס איז די נאטור פון די דאזיגע זאכן. אצינדער, ווען די טויטע זענען אנגעקומען אויף דעם ארט, וואוהין יעדער ווערט געפירט פון זיין מלאך, ווערן צוערשט אָבעשייט די דאזיגע, לויט דעם וואס האָבן געלעבט שיינ און פרום פון די וואס האָבן ניט אזוי געלעבט. און די וואס ווערן אויס-געפונען, אז זיי האָבן געלעבט ניט גוט און ניט שלעכט, באַגעבן זיי זיך אויף דעם אכעראן, באַשטיינדיג די שיפלעך, וואס זענען אָנגעגרייט פאר זיי, און קומען מיט זיי אָן צו דער צויערע; דאָרטן וואוינען זיי, און זיי ווערן גערייניגט, און אויב זיי האָבן געזינדיגט, קומען זיי אָב פאר זייערע זינד מיט דער שטראַף וואס זיי דערהאַלטן פאר זייערע חטאים, און פאר זייערע גוטע מעשים קריגן זיי פאַרגעלמונג, יעדער לויט דעם ווי ער האָט פאַרדינט. די יעניגע אָבער, וואס שיינען ניט צו פאַרדינען קיין מחילה, צוליעב די גרויס-קייט פון זייערע חטאים, ווייל זיי זענען באַגאַנגען אַ סך גרויסע פאַרשוועכונגען פון די הייליגטימער, אָדער אומגע-דעכטע און געמינע מאַרדן, אָדער ענליכע אַזעלכע פאַר-ברעכנס, די ווערן אַריינגעוואַרפן פון זייער פאַסיגן גורל אין דעם טארטאראס, פון וואָנען זיי שטייגן קיינמאל ניט אַרויס. די דאזיגע, אָבער, וואס פאַרדינען מחילה, אָבער וואס ווערן געפונען צו האָבן באַגאַנגען גרויסע זינד — וואס האָבן, למשל, אין אַ מינוט פון צאָרן באַגאַנגען גוואַלד-מאַטן קעגן פאַטער אָדער מוטער, און האָבן געטאָן תשובה זייער גאַנץ לעבן, אָדער וואס האָבן גע'הרג'עט 'עפעס אַן אַנדער פּערזאָן און-

מער ענליכע צושטאנדן — די מוזן ווערן אריינגעווארפן אין דעם טארטאראס, און ווען זיי זענען דארט אָנגעווען אַ יאָר, וואָרפט זיי די כוואַליע צוריק אַרויס, די מערדער אין דעם קאָקיאַס, און די וואָס האָבן זיך פאַרזינדיגט קעגן פאַטער און מוטער אין דעם פיריפהלעגעטאָן. און ווען זיי זענען געטריבן פון דעם שטראַם, געבראַכט געוואָרן צו דער אַכע-רוזאנישער אַזיערע, שרייען זיי און וויינען, און רופן צו די וואָס זיי האָבן געמאַרדעט, אָדער פאַרגוואַלטיגט; און נאָכ-דעם, ווען זיי האָבן זיי צוגערופן, הלשין זיי און בעטן זיך מען זאל זיי לאָזן אַרויסקומען אין דער אַזיערע אַרײַן. אויב זיי פּוּעל'ן, קומען זיי אַרויס און זייערע צרות הערן אויף, אויב אָבער ניט, ווערן זיי ווידער פאַרטראָגן צו דעם טאַר-טאַראַס, און פון דאַרטן ווידער צו די טייכן, און דאָס האַלט אָן אַזוי לאַנג, ביז זיי פּוּעל'ן ביי די וועמען זיי האָבן געטאָן שלעכטס; וואָרעם דאָס איז זייער שטראַף וואָס די ריכטער האָבן אויף זיי אַרויפגעלייגט. אָבער די וואָס מען געפינט אַז זיי האָבן זיך אויסגעצייכנט אין אַ הייליג לעבן, די ווערן באַפרייט פון די געגנטן אין דער ערד, און זיי ווערן אַרויס-געלאָזן ווי פון אַ תּפּיסה. זיי שטייגן אַרויף צו זייער ריינער וואוינונג און זיי לעבן איבער דער ערד. און אַלע פון די דאָזיגע, וואָס האָבן זיך געהעריג גערייניגט מיט פּילאָזאָפּיע, לעבן פאַר אַלע צייטן אין גאַנצן אָן די לייבער, און זיי קומען אין נאָך שענערע וואוינונגען, וואָס איז עס איז ניט לייכט צו באַשרייבן, אי מיר האָבן ניט מער גענוג צייט. אָבער, סימבאָס, צוליעב אַט די אַלע זאַכן, וואָס מיר האָבן דאָ איבערגעגעבן, מוזן מיר מאַן אַלץ וואָס איז נאָר מעגליך זיך אַיינצושאַפן טונגענד און פאַרנופּט אין לעבן. וואָרעם שײַן איז דער פּרייז, און די האַפּנונג גרויס.

„נו, עס וועט ניט זיין פאַסיג פאַר אַ מענטש מיט שכל צו באַשטיין דאַרויף, אַז אַלץ דאָס איז פונקט אַזוי ווי איך האָב עס באַשריבן, אָבער, אַז ענטוועדער דאָס, אָדער עטוואָס גלייך צו דעם איז אמת וועגן אונזערע נשמות און זייער

וואוינונג, וואַרעם ווי עס זעהט אויס איז די נשמה אומ-
 שמערבליך, דענק איך, אז עס איז פאסיג און ריכטיג זיך צו
 דערוועגן צו גלויבן. און דאס דערוועגעניש איז זייער כדאי;
 און יעדער דאַרף דאָס איבער'הורן צו זיך אליין ווי דאָס
 וואַלט געווען אַ צויבער-שפרוך, און דאָס איז די אורזאַך
 פאַר וואָס איך האָב די דערציילונג אויסגעצויגן אזוי לאַנג.
 דאָס איז פאַר וואָס אַ מענטש דאַרף זיין גוט געשטימט וועגן
 זיין נשמה, ווען ער האָט ביים לעבן פאַרוואַרפן די תענוגים
 און די צירונג פון דעם גוף, דענקענדיג, אז זיי זענען אים
 פרעמד, און אז זיי קענען אים טאָן מער שאַדען ווי גוטס,
 און ער האָט אייפריג נאַכגעזוכט די תענוגים פון פאַרשן,
 און ער האָט באַפּוצט זיין נשמה, ניט מיט פרעמדע באַ-
 פּוצונג, נאָר מיט איר אייגענער צירונג, ווי געמעסיגקייט,
 און גערעכטיגקייט, און קוראַזש, און פרייהייט, און אמת;
 און אזוי דערוואַרטעט ער אויף דער נסיעה אויף יענער וועלט,
 פארטיג צו גיין, ווען דאָס שיקזאַל רופט אים. איר, סיממיאס
 און קעבעס און די איבעריגע, האָט ער געזאָגט, „וועלן גיין
 אַן אַנדערש מאַל, יעדער אין זיין צייט, אָבער איך ווער
 אַצינד שוין, ווי אַ טראַגיקער וואַלט זאָגן, גערופן פון דעם
 שיקזאַל, און עס איז אַרום צייט פאַר מיר צו גיין אין דעם
 באַד, וואַרעם איך דענק, אז עס איז בעסער זיך צו באַדן,
 איידער איך נעם דעם סם, כדי די פרויען זאָלן זיך ניט דאַרפן
 באַמיען צו וואַשן דעם טויטן גוף.“

ווען ער האָט דאָס אַבגעזאָגט, האָט קריטאָן געזאָגט:
 „גו, סאַקראַמעס, ווינשט דו איבערצולאָזן עפעס אַ צואה מיט
 אונז וועגן דינע קינדער, אַדער וואָס עס איז אַן אַנדער
 אנגעלעגנהייט — עפעס וואָס מיר וואַלטן קענען טאָן דיר
 צוליעב?“

„וואָס איך האָב אַלעמאַל געזאָגט, קריטאָן, האָט ער
 געזאָגט. „ווייטער נאָר ניט. אויב איר וועט זאָרגן פאַר אייך
 אליין, וועט איר טאָן פאַר מיר און פאַר די מייניגע און
 אייך אליין, וואָס איר וועט נאָר טאָן, אַפילו ווען איר גיט

אצינד ניט קיין צוזאגן; אויב אבער איר פארנאכלעסיגט זיך אליין, און איר זייט ניט וויליג צו לעבן, נאכפאלגנדיג טרויט ביי טריט, אזוי צו זאגן, אין דעם וועג, וואָס איז אַנ-געצייכנט געוואָרן אין אונזערע איצטיגע און פריעריגע גע-שפרעכן, וועט איר גאר ניט אויספירן ווען אפילו איר זאלט נאך אזוי פיל, און נאך אזוי שטארק איצט פארשפרעכן.

„מיר וועלן אוודאי זיך סטארען צו טאן ווי דו זאגסט, האָט ער געענטפערט. „אבער ווי אזוי זאלן מיר דיך מקבר זיין?“

„ווי אזוי איר ווילט,“ האָט ער געענטפערט. „אויב איר וועט מיך כאַפן, און איך וועל זיך ניט ארויסדרייען פון אייך.“ ביי דעם האָט ער רוהיג געלאַכט, און קוקנדיג אויף אונז האָט ער געזאָגט: „איך קען ניט, מיינע פריינד, איבערצייגן קריטאָן, אַז איך בין דאָס דער סאַקראַמענט וואָס רעט אַצינדער און לייגט אַייך פאַר די איינצעלהייטן פון זיין אַרגומענט. ער גלויבט, אַז איך בין דער, וואָס וועט באלד זיין אַ בר מינן, און ער פרעגט, ווי אזוי מיך מקבר צו זיין. און הגם איך האָב געהאַלטן אַ לאַנגע רעדע, אַז נאָכדעם ווי איך וועל טרינקען דעם סם וועל איך מער ניט זיין מיט אַייך, נאָר וועל אַוועקגיין צו די הערליכקייטן פון די געבענשטע — דאָס דענקט ער איז געווען סתם גערעט צו באַרוהיגן אַייך און מיך אליין. מוזט איר געבן קאָזיע פאַר מיר ביי קריטאָן. דעם פאַרקערטן פון דעם, וואָס ער האָט געגעבן די ריכטער פאַר מיר ביי דעם משפט. וואָרעם ער האָט געגעבן קאָזיע, אַז איך וועל בלייבן, איר אַבער מוזט געבן קאָזיע, אַז איך וועל ניט בלייבן, ווען איך בין טויט, נאָר אַז איך וועל אַוועקגיין, כדי קריטאָן זאַל דאָס לייכטער קענען אַריבער-טראָגן, און כדי ער זאַל זיך ניט מצער זיין, ווען ער וועט זעהן ווי מיין גוף ווערט פאַרברענט אַדער באַגראָבן, אזוי ווי מיר וואָלט געשען עפעס אַ שרעקליכע זאַך. ער זאַל ניט זאָגן ביי דער לוייה, אַז ער שמעלט אַרויס סאַקראַמענט, אַדער ער טראָגט אים אַרויס, אַדער ער באַגראָבט אים. וואָרעם,

מיין טייערער קרימטאן, דו מעגסט זיין זיכער, אז אועלכע שלעכטע אויסדרוקן זענען ניט נאר זינדיג אין זיך אליין, נאר זיי שמעקן אָן די נשמה מיט שלעכטס. ניין, דו מוזט זיין מוטיג, און זאג אז דו באגראַכסט מיין גוף — און באַגראַכ אים ווי דו דענקסט צום בעסטן, און ווי לויט דיין שכל געשיקט זיך צו מייסטן."

דאָס אַבגעזאָגט, איז ער אויפגעשמאַנען, און איז אַרייניגעפאַנגען אין אַן אַנדער צימער, זיך צו באַדן. קרימטאָן האָט אים באַגלייט, אַבער ער האָט אונז געהייסן וואַרטן. האָבן מיר געוואַרט, און איבערעגערעט צווישן זיך און דיסקוטירט די לעקציעס וואָס מיר האָבן געהערט. און דאָן האָבן מיר גערעט פון דעם גרויסן אומגליק וואָס האָט אונז געטראָפן, וואָרעם מיר האָבן אַלע געפילט, אז מיר ווערן באַרויבט ווי פון אַ פאַמער, און מיר וועלן דאַרפן פאַרברענגען אונזער איברייג לעבן ווי יתומים. און ווען ער האָט זיך אַבגעבאַדן, און מען האָט צו אים געבראַכט זיינע קינדער — וואָרעם ער האָט געהאַט צוויי קליינע זין און איינעם אַ גרויסן — און די פרויען פון דער פאַמיליע זענען געקומען, האָט ער מיט זיי גערעט אין קרימטאָנ'ס אַנוועזנהייט, און האָט זיי אַנגעוויזן, וואָס עס איז געווען זיין וואונש; נאָכדעם האָט ער געהייסן די פרויען אַוועקגיין, און ער איז געקומען צו אונז. עס איז שוין אַצינד געווען נאָענט פון זון אונטערגאַנג; וואָרעם ער האָט פאַרבראַכט אַ לאַנגע צייט אינווייניג. און ווי ער איז געקומען פריש פון באַד האָט ער זיך אַנידערגעזעצט און ער האָט שוין ניט פיל גערעט, וואָרעם דער דינער פון די עלף איז אַריינגעקומען, האָט זיך געשמעלט נעבן אים און האָט געזאָגט: „סאַקראַמעס, אויף דיר וועל איך זיך ניט דאַרפן באַקלאַגן, ווי אויף די אַנדערע, וואָס זענען ביז אויף מיר, און שעלמן מיך, ווען אויף דעם באַפּעל פון די העכערע זאָג זיי אַן צו טרינקען דעם סם. ניין, איך האָב דיך אין דער גאַנצער צייט דערקענט צו זיין אויף יעדן ווייז, דער איידלסטער, דער געלאַסנסטער און דער בעסטער

מענטש, וואָס איז ווען עס איז דאָ אַהערגעקומען, און אויך אַצינד ווייס איך, אַז דיין כּעס איז געריכטעט קעגן יענע, ניט קעגן מיר, וואָרעם דו ווייסט, וועמען צו באַשולדיגן. נו, דו ווייסט די באַשורה וואָס איך בין געקומען דיר ברענגען, האָב מוט און סטאַרע זיך אַריבערצוטראַגן וואָס דו מוזט, אַזוי לייכט ווי נאָר מעגליך." און ער האָט אַנגעהויבן צו וויינען. און ער האָט זיך אומגעקערט און איז אַוועקגעגאַנגען. און סאַקראַמעס האָט אים נאַכגעקוקט און האָט געזאָגט: „אויך דו האָב מוט, איך וועל טאָן ווי דו הייסט." און נאַכדעם האָט ער געזאָגט צו אונז: „ווי פיין דער מענטש איז. די גאַנצע צייט וואָס איך בין דאָ, איז ער אַלע מאל געקומען מיך צו באַזוכן, פון צייט צו צייט גערעט מיט מיר, און איז געווען דער בעסטער פון אַלע מענטשן, און ווי אויפריכטיג ער באַוויינט מיך! אַבער קום, קריטאָן, לאַמיר אים פאַלגן, און זאל ווער עס איז ברענגען דעם סם, אויב ער איז שוין צוגעגרייט, און אויב ניט, זאל דער מענטש אים צוגרייטן." און קריטאָן האָט געזאָגט: „אַבער איך דענק, סאַקראַמעס, די זון שטייט נאָך אויף די בערג, און איז נאָך ניט אונטער געגאַנגען, און איך ווייס, אַז אַנדערע האָבן גענומען דעם סם גאַנץ שפעט נאַכדעם ווי מען האָט זיי אַנגעזאָגט, און האָבן דערוויל גאַנץ גוט געגעסן און געטרונקען, און אַ טייל האָבן זיך נאָך אונטערגעהאַלטן אין דער געזעלשאַפט פון די וואָס זיי האָבן געליכט. אַייל זיך נאָר ניט, עס איז נאָך צייט."

און סאַקראַמעס האָט געזאָגט: „קריטאָן, די דאָזיגע וואָס דו דערמאָנסט האָבן אַ רעכט צו טאָן ווי זיי טוען, וואָרעם זיי מיינען זיי וועלן עפעס געווינען מיט דעם, און איך וועל האָבן רעכט ניט צו טאָן ווי זיי טוען, וואָרעם איך דענק, איך וועל נאָר ניט געווינען מיט דעם, וואָס איך וועל נעמען דעם סם אַביסל שפעטער. איך וועל זיך נאָר מאַכן לעכערליך אין מיינע אייגענע אויגן, ווען איך זאל אַזוי שטאַרק זיך אַנהענגען אַן דעם לעבן, און שפאַרן דאָרט וואו עס איז שוין מער נאָר ניט דאָ. קום," האָט ער געזאָגט, „פאַלג מיך און מו

ניט אנדערש.

באלד דארױף האָט קריטאָן א וואונק געטאָן צו דעם אינגל, װאָס איז געשטאַנען נאָענט. דאָס אינגל איז אַרויס-געגאַנגען און האָט זיך געזאַמט אַ לאַנגע צײַט, נאָכדעם איז ער צוריקגעקומען מיט דעם מאָן, װאָס האָט באַדאַרפט אײַנ-געבן דעם סם, װאָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט אין אַ בעכער פאַרטיג צום געברױך. און װען סאַקראַמעס האָט אים געזעהן, האָט ער געזאָגט. „נו, מײן גוטער מענטש, דו װײסט דאָך װעגן די זאַכן; װאָס דאַרף איך טאָן?“ „גאַר-ניט“, האָט ער געענטפערט, „נאַר טרײַנק דעם סם, און גײ אַרום ביז דײַנע שענקלען פֿילן שװער; נאָכדעם לײג זיך אַנדער, און דער סם װעט שױן אַליין האָבן אַ װירקונג.“

מיט דעם האָט ער דערלאַנגט סאַקראַמעס'ן דעם בעכער. ער האָט דאָס גענומען, און גאַנץ געטרייסט, עכעקראַמעס, אַן שום צײַטערן, און ניט בײַטנדיג זײן קאַליר אַדער אױס-דרוק, נאַר קוקנדיג דעם מאָן גלײַך אין די אױגן, װי עס איז געװען זײן געװאױנהײט, האָט ער געזאָגט: „װאָס זאַגסט דו מכה אַפּגײסן אַ נסך פֿון דעם בעכער צו עפעס אַ גאַטהײט? מעג איך דאָס, צי ניט?“ „סאַקראַמעס“, האָט ער געזאָגט, „מיר גרײַטן נאַר צו אַזױ פֿיל, װײפֿיל מיר דענקען עס איז גענוג.“ „איך פאַרשטײ“, האָט סאַקראַמעס געזאָגט; „אַבער איך מעג, און איך מוז מתפלל זײן צו די געטער, אַז מײן אַברײזע פֿון דאַנען זאָל זײן אַ גליקליכע; אַזױ גיב איך די תפֿילה, און הלואי זאָל איך געהערט װערן.“ מיט די װערטער האָט ער גענומען דעם בעכער צו זײנע ליפּן, און מיט הײמער-קײט און געלאַסן האָט ער עס אױסגעטרונקען ביז צום דעק. ביז צו דער צײַט האָבן די מײסטע פֿון אונז עס געהאַט ביד אײַנצוהאַלטן אונזערע טרערן גאַנץ ניש'קשה'דיג. אַבער װי מיר האָבן געזעהן װי ער טרײַנקט, און ער האָט שױן גע-טרונקען דעם סם, האָבן מיר דאָס מער ניט געקענט. געגן מײן אײגענעם װילן האָבן מײנע טרערן זיך אַרונטערגעקײקלט אין אַ גוס, אַזױ אַז איך האָב צוגעדעקט מײן פֿנים, און האָב

געוויינט פאר זיך; וואָרעם ניט איבער אים האָב איך גע-
וויינט, נאָר איבער מיין אייגענעם גורל, צו ווערן באַרויבט
פון אַזאַ פּריינד. קריטאָן איז געווען אויפגעשטאַנען און אַב-
געטראָטן נאָך פּריער פון מיר, וואָרעם ער האָט ניט געקענט
איינהאַלטן זיינע טרערן. אַבער אַפּאַללאַדאָראַס, וואָס האָט
שוין פּריער די גאַנצע צייט געהאַלטן אין איין וויינען, איז
דעמאַלט, אין זיין צער, אויסגעבראַכן אין אַ הויכן געוויין,
אַז מיר אַלע זענען צוזאַמענגעבראַכן, אַ חוץ איין סאַקראַמענט.
און ער האָט געזאָגט: „וואָסער דרך איז דאָס, איר משודנע
מענטשן! איך האָב די ווייבער אוועקגעשיקט ניט צו ווייניג-
סטען צוליעב דעם, זיי זאָלן זיך ניט באַנעמען אַזוי קאַמיש,
וואָרעם איך האָב געהערט, אַז עס איז צום בעסטן צו שטאַרבן
שטיל. האַלט זיך רוהיג און זייט מוטיג.“

דאַן האָבן מיר זיך פאַרשעמט, און זיך אַיינגעהאַלטן פון
וויינען. ער איז אַרומגעגאַנגען, און ווען זיינע שענקלעך זענען
געוואָרן שווער האָט ער זיך אַוועקגעלייגט אויף דעם רוקן,
וואָרעם אַזוי האָט דער מענטש אים געהייסן. דער מאַן וואָס
האַט אַיינגעגעבן דעם סם האָט אַרויפגעלייגט די הענט אויף
אים, און אין אַ וויילע אַרום האָט ער אונטערזוכט זיינע
שענקלעך און זיינע פיס, דאַן האָט ער געגעבן אַ פעסטן דרוק
זיין פוס, און האָט געפרעגט צי ער פילט דאָס. ער האָט גע-
זאָגט: „ניין!“ נאָכדעם זיין קני; און אַזוי איז ער אַרויפ
געגאַנגען אַלץ העכער, און האָט אונז געצייגט ווי ער ווערט
ביסלעכווייז קאַלט און שטייף. און ווידער האָט ער אים אַב-
געריט און געזאָגט, אַז ווען עס וועט צוקומען צום האַרץ,
וועט ער זיין פאַרביי. די קאַלטקייט איז דערווייל אַנגעקומען
אַרום דעם אונטערלייב, און ער האָט אַבגעדעקט זיין פנים,
וואָס איז געווען צוגעדעקט, און ער האָט געזאָגט — דאָס
זענען געווען זיינע לעצטע ווערטער „קריטאָן, מיר זענען

שולדיג אַ הון צו אסקלעפּיאַס.)* באַצאל דאָס, און פאַר-
 נאַכלעסיג דאָס ניט. „דאָס וועט געמאַן ווערן,“ האָט קרימאָן
 געזאָגט, „אַבער זעה צי דו האָסט נאָך עפעס צו זאָגן.“ אויף
 דער פּראַגע האָט ער שוין ניט געגעבן קיין תּשובּה, אַבער
 אין אַ וויילע אַרום האָט ער זיך אַ ריר געמאַן, דער דינער
 האָט אים אָפּגעדעקט, זיינע אויגן זענען געווען שטאַר. ווען
 קרימאָן האָט דאָס געזעהן, האָט ער פאַרמאַכט זיין מויל
 און אויגן.

דאָס, עכעקראַמעס, איז געווען דער סוף פון אונזער
 פּריינד, וואָס איז געווען, ווי מיר מעגן זאָגן, צווישן אַלע
 וואָס מיר האָבן געקענט אין אונזער צייט, דער בעסטער, דער
 פאַרנונפּטיגסטער און דער גערעכטסטער מאַן.

(* אסקלעפּיאַס, דער גאָט פון מעדיצין. צו אים פלעגט מען מקריב
 זיין אַ תּוּן, ווען מען איז גענעזן געוואָרן פון אַ קראַנקהייט. סאַקראַמעס
 האָט מיט דעם אַוודאי געוואָלט באַצייכענען, אַז זיין טויט איז געווען אַ
 גענעזונג פון דער קראַנקהייט פון לעבן.)

Dialogues of Plato

Yiddish by

J A C O B M I L C H